

**UCHWAŁA NR XLIII/526/2017
RADY MIEJSKIEJ KALISZA**

z dnia 28 września 2017 r.

w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Miasta Kalisza na lata 2017-2020.

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 9, art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2016 r. poz. 446 z późn. zm.) w zw. z art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r. poz. 1446 z późn. zm.) uchwala się co następuje :

§ 1.

Przyjmuje się „**Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta Kalisza na lata 2017-2020**”, pozytywnie zaopiniowany przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, stanowiący załącznik do uchwały.

§ 2.

Wykonanie uchwały powierza się Prezydentowi Miasta Kalisza.

§ 3.

Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia jej w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego.

*Przewodniczący
Rady Miejskiej Kalisza
/.../
Andrzej Plichta*

**UZASADNIENIE
DO UCHWAŁY NR XLIII/526/2017
RADY MIEJSKIEJ KALISZA**

z dnia 28 września 2017 r.

w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Miasta Kalisza na lata 2017-2020.

Zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt. 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2016 r. poz. 446 z późn. zm.) do zadań własnych gminy należą sprawy dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Podstawę prawną sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami stanowi ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r. poz. 1446 z późn. zm.), która wprowadza obowiązek sporządzania na okres 4 lat programów opieki nad zabytkami przez samorządy wojewódzkie, powiatowe oraz gminne.

Po zakończeniu okresu obowiązywania „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Miasta Kalisza na lata 2013-2016”, Prezydent Miasta Kalisza sporządził projekt „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Miasta Kalisza na lata 2017-2020” i przedłożył go do zaopiniowania Wielkopolskiemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków. Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków pozytywnie zaopiniował Program w dniu 21 czerwca 2017 r.

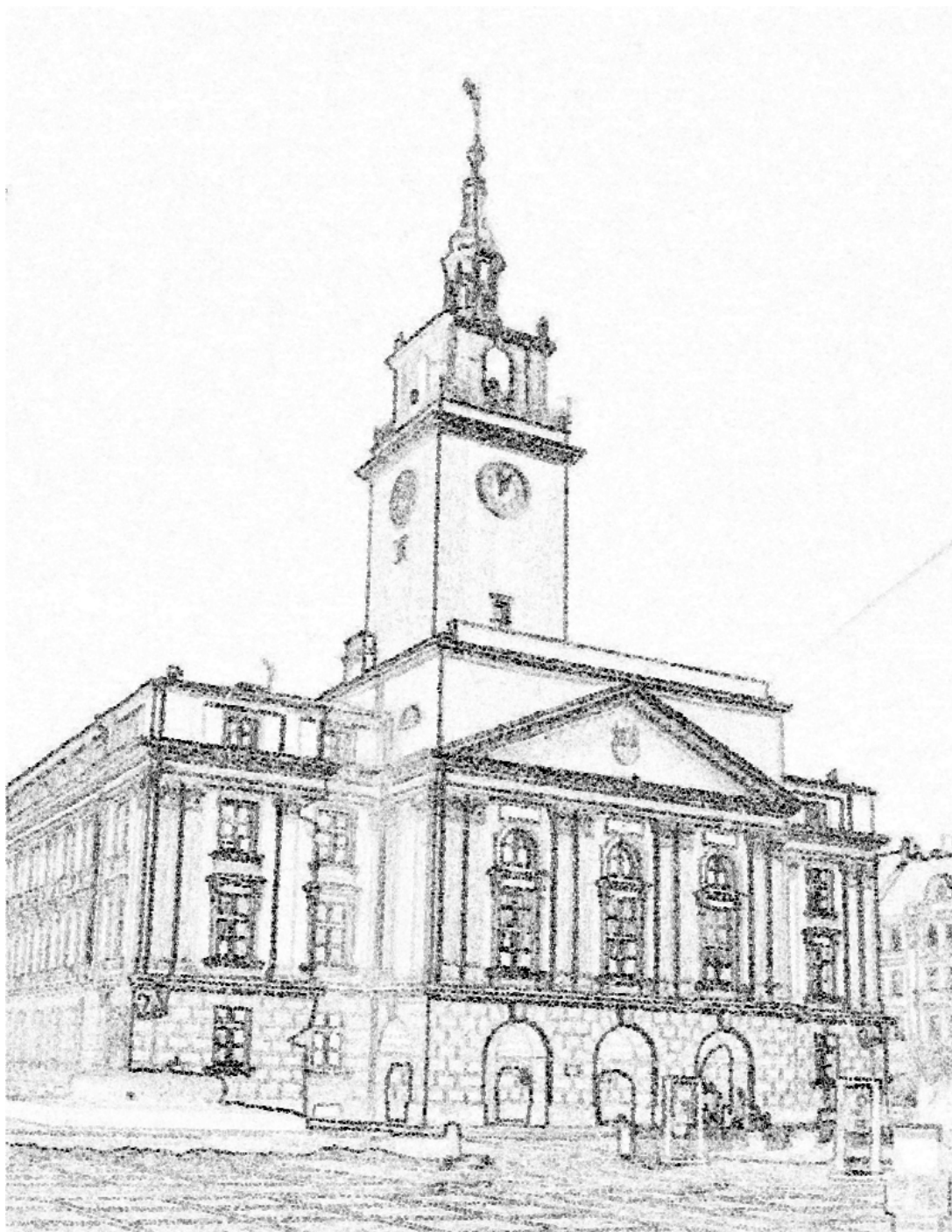
Spełnione zostały ustawowe wymogi do przedstawienia uchwały w sprawie przyjęcia przez Radę Miejską Kalisza „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Miasta Kalisza na lata 2017-2020”.

Mając na uwadze powyższe, przyjęcie przez Radę Miejską niniejszej uchwały jest uzasadnione.

*w z. Prezydenta Miasta Kalisza
/.../
Barbara Gmerek
Wiceprezydent Miasta Kalisza*

Załącznik Nr 1 do
Uchwały Nr XLIII/526/2017
Rady Miejskiej Kalisza z dnia 28 września 2017 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA KALISZA NA LATA 2017-2020

**GMINNY PROGRAM
OPIEKI NAD ZABYTKAMI
DLA MIASTA KALISZA
NA LATA 2017-2020**

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP	4
2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	8
3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	8
3.1 USTAWA O OCHRONIE ZABYTKÓW I OPIECE NAD ZABYTKAMI	9
3.2 USTAWA O PLANOWANIU I ZAGOSPODAROWANIU PRZESTRZENNYM.....	15
3.3 USTAWA – PRAWO BUDOWLANE	16
3.4 USTAWA O GOSPODARCE NIERUCHOMOŚCIAMI	17
3.5 USTAWA O PODATKACH I OPŁATACH LOKALNYCH	18
4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.....	19
4.1 STRATEGICZNE CELE POLITYKI PAŃSTWA W ZAKRESIE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE.....	19
4.1.1 Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	19
4.2 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO	20
4.2.1 Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego.....	20
4.2.2 Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego	22
4.2.3 Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego	27
4.2.5 Inne dokumenty związane z tematyką dziedzictwa kulturowego	27
5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	29
5.1 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE MIASTA KALISZA.....	29
5.1.1 Studium uwarunkowań i zagospodarowania przestrzennego.....	29
5.1.2 Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego	40
5.1.4 Zintegrowany plan rozwoju obszarów miejskich i przemysłowych.....	55
5.1.5 Uwarunkowania ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.....	59
5.2 CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW I ANALIZA STANU DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO MIASTA KALISZA.....	68
5.2.1 Zarys historii miasta.....	68
5.2.2 Krajobraz kulturowy	76
5.2.3 Zabytki nieruchome.....	78
5.2.4 Zabytki ruchome	82
5.2.5 Zabytki archeologiczne	86
5.2.6 Zabytki w zbiorach muzealnych i innych	100

5.3 ZABYTKI OBJĘTE PRAWNYMI FORMAMI OCHRONY ZABYTKÓW.....	101
5.3.1 Rejestr zabytków	101
5.3.2 Pomniki historii.....	111
5.3.3 Lista Skarbów Dziedzictwa	111
5.3.4 Parki kulturowe	111
5.4 ZABYTKI W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW NIERUCHOMYCH.....	112
5.5 ZABYTKI W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW ARCHEOLOGICZNYCH.....	112
5.6 ZABYTKI STANOWIĄCE WŁASNOŚĆ MIASTA.....	112
6. OCENA STANU ZACHOWANIA ZABYTKÓW RUCHOMYCH, NIERUCHOMYCH	
I ARCHEOLOGICZNYCH	139
7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE	153
7.1 PRIORYTETY PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	153
7.2 KIERUNKI DZIAŁAŃ I ZADANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	154
8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	172
9. ZASADY OCENY REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	173
10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	174
11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ MIASTO ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY	
ZABYTKÓW	176
12. ANEKS NR 1: GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW MIASTA KALISZA – ZABYTKI	
NIERUCHOME	182
13. ANEKS NR 2: GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW MIASTA KALISZA – ZABYTKI	
ARCHEOLOGICZNE.....	266
14. ANEKS NR 3: DECYZJA MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO	
Z 29 LISTOPADA 2013 ROKU O SKREŚLENIU Z REJESTRU CZĘŚCI ZAŁOŻENIA	
URBANISTYCZNEGO MIASTA KALISZA.....	277
15. ANEKS NR 4: DECYZJA MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO	
Z 29 LISTOPADA 2013 ROKU O SKREŚLENIU Z REJESTRU CZĘŚCI CAŁEGO OBSZARU	
MIASTA KALISZA W GRANICACH AKTUALNYCH (Z 1957 ROKU)	285
16. ANEKS NR 5: CZĘŚĆ GRAFICZNA – ZABYTKI NIERUCHOME.....	293
17. ANEKS NR 6: CZĘŚĆ GRAFICZNA – ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE	295

1. WSTĘP

Gminny program opieki nad zabytkami dla Miasta Kalisza na lata 2017-2020 kontynuuje starania samorządu Miasta Kalisza o systematyczne i perspektywiczne prowadzenie działań z obszaru ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym miasta wyrażone w dwóch poprzednich wersjach niniejszego dokumentu obowiązujących w latach 2009-2012 oraz 2013-2016.

Uprzednio obowiązujący *Gminny program opieki nad zabytkami dla Miasta Kalisza na lata 2013-2016* przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XXXIV/474/2013 z 25 kwietnia 2013 r. realizowany na przestrzeni czterech minionych lat przez poszczególne wydziały Urzędu Miejskiego w Kaliszu- sprawdził się jako dokument wyznaczający cele i kierunki zadań dotyczące istniejących na terenie miasta obiektów zabytkowych.

Potwierdzeniem efektów funkcjonowania poprzednich programów opieki nad zabytkami są starannie przygotowywane raporty z ich realizacji. W minionych latach sporządzone zostały dwa takie sprawozdania z realizacji *Gminnego programu opieki nad zabytkami dla Miasta Kalisza na lata 2013-2016*: za okres 2013-2014 i 2015-2016. Obydwa dokumenty wykonane były w celu ich przedłożenia Radzie Miejskiej przez Prezydenta Miasta Kalisza, co w efekcie prowadziło do skutecznego ich monitoringu przez osoby w najwyższym stopniu zaangażowane w prowadzoną przez samorząd politykę Miasta Kalisza w sferze troski o zachowanie lokalnego dziedzictwa kulturowego.

Aktualnie opracowany *Gminny program opieki nad zabytkami dla Miasta Kalisza na lata 2017-2020* – bazując w znacznej mierze na doświadczeniach wynikających z realizacji uprzednich tego typu dokumentów – w części modyfikuje i jednocześnie wyznacza nowe cele przy jego realizacji po pozytywnym zaopiniowaniu przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków i właściwym przyjęciu w drodze uchwały Rady Miejskiej Kalisza.

Dokument ten zawiera aktualizację wszelkich zaistniałych na przestrzeni minionych czterech lat zmian w obowiązującym prawie dotyczącym zagadnień związanych z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami, a także wprowadza zmiany w stosunku do istniejącego stanu zabytków zlokalizowanych na terenie miasta Kalisza.

Z najważniejszych zmian jakie zaszły w trakcie obowiązywania poprzedniego gminnego programu opieki nad zabytkami należy wymienić przede wszystkim utworzenie w 2013 r. gminnej ewidencji zabytków archeologicznych, która w kompetentny sposób zaktualizowała i ponownie określiła obszary najczęstszego występowania zabytków archeologicznych na terenie miasta. Zgodnie z przyjętą systematyką w ewidencji tej dokonano klasyfikacji poszczególnych znalezisk archeologicznych w zależności od ich rodzaju, chronologii i zakresu oddziaływania (strefy występowania stanowisk archeologicznych). Bez wątpienia utworzenie gminnej ewidencji zabytków archeologicznych było istotnym działaniem Miasta Kalisza, które przyczyniło się do lepszego rozpoznania tej sfery dziedzictwa kulturowego i jednocześnie ułatwiło mieszkańcom dostęp do informacji z tej dziedziny ochrony zabytków.

Kolejną bardzo istotną zmianą – z punktu widzenia zarówno władz samorządowych jak i mieszkańców Kalisza – były ostateczne rozstrzygnięcia Ministra

Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 29 listopada 2013 r. w sprawie wniosku Prezydenta Miasta Kalisza o zmianę obowiązujących decyzji i skreślenie z rejestru części założenia urbanistycznego Kalisza i części obszaru miasta Kalisza w granicach z 1957 r. Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego po przeanalizowaniu wszystkich materiałów dowodowych rozdzielił dwie decyzje dotyczące wpisów obszarowych na terenie miasta Kalisza. MKiDN przyjął, iż decyzja nr KL.IV-73/14/56 z 28 lutego 1956 r. dotyczyła jedynie założenia urbanistycznego, czyli układu urbanistycznego Kalisza – zgodnie z obowiązującą obecnie definicją określoną w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, natomiast decyzja nr KI-IV-83/2/57 z 18 lutego 1957 r. odnosiła się wyłącznie do pozostałości pradziejowego osadnictwa w postaci warstw osadniczo-kulturowych występujących na terenie miasta. Jednocześnie po zasięgnięciu wielu merytorycznych opinii z zakresu rozwoju urbanistycznego Kalisza oraz występowania zabytków archeologicznych Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego ograniczył zasięg ochrony konserwatorskiej na terenie miasta poprzez skreślenie części obszarów jako nie posiadających istotnych wartości dla historycznego układu urbanistycznego, a także nieistotnych z punktu widzenia ochrony stanowisk archeologicznych występujących w Kaliszu. Wyżej wymienione decyzje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego zostały dołączone do *Gminnego programu opieki nad zabytkami dla Miasta Kalisza na lata 2017-2020* (Patrz: Aneks nr 3 i 4)

Bardzo ważnym działaniem Miasta Kalisza w zakresie ochrony zabytków było składanie wniosków do Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o wpisanie do rejestru obiektów zabytkowych stanowiących własność samorządową. W efekcie Kalisz wzbogacił się o cztery nowe budynki objęte najwyższą formą ochrony prawnej tj. willę miejską, ob. główną siedzibę Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Adama Asnyka w Kaliszu przy ul. Legionów 66, zlokalizowany obok budynek miejskiej wodociągowej wieży ciśnień, stanowiący obecnie siedzibę Ośrodka Kultury Plastycznej „Wieża ciśnień” przy ul. Górnośląskiej 66a, budynek Zakładu Przyrodoleczniczego tzw. Hydropatii, ob. siedzibę Niepublicznego Przedszkola „Bursztynowy Zamek” w Parku Miejskim 1 i budynek willi miejskiej, ob. budynek mieszkalny wielorodzinny przy ul. Tadeusza Kościuszki 8.

Następnym obszarem działań Miasta Kalisza w ciągu ostatnich czterech lat były nakłady inwestycyjne związane z poprawą stanu zachowania zabytków Kalisza. Z całą pewnością największe finansowanie dotyczyło szeregu większych i mniejszych inwestycji związanych z poprawą wszelkiej infrastruktury miasta, co przekłada się w znaczący sposób na lepsze zachowanie i użytkowanie obszaru historycznego układu urbanistycznego. Z indywidualnych obiektów zabytkowych stanowiących własność Miasta Kalisza objętych inwestycjami w ostatnich latach należy z pewnością wymienić:

- 1) Prace remontowe i konserwatorskie przy najstarszym zachowanym moście na rzece Prośnie - tzw. Moście Kamiennym;
- 2) Konserwację i renowację elewacji Ratusza przy jednoczesnym remoncie dachu wraz z wymianą pokrycia;
- 3) Remont budynków szpitala św. Trójcy, późn. koszar wojskowych, ob. przychodni lekarskich przy ul. Śródmiejskiej 34;
- 4) Całkowity remont budynku mieszkalno-usługowego przy al. Wolności 9a;
- 5) Remonty dachów i elewacji szeregu kamienic ujętych w gminnej ewidencji zabytków zarządzanych przez Miejski Zarząd Budynków Mieszkalnych

mających istotny wpływ na poprawę elementów historycznej zabudowy układu urbanistycznego miasta Kalisza.

Równie istotne jak finansowanie inwestycji dotyczących obiektów będących własnością miasta, było także dofinansowywanie przez władze samorządowe remontów budynków stanowiących własność związków wyznaniowych lub osób prywatnych. Spośród najważniejszych prac o charakterze konserwatorsko-remontowym dofinansowanych z budżetu Miasta Kalisza należy wymienić:

- 1) Konserwację i remont poszczególnych elementów architektury kościoła filialnego pw. św. Wojciecha na Zawodziu- wraz z dofinansowaniem badań archeologicznych w jego obrębie;
- 2) Konserwację, restaurację i remont fasady oraz dachu kościoła jezuickiego, ob. garnizonowego pw. śś. Wojciecha i Stanisława;
- 3) Konserwację, restaurację wnętrza kaplicy pw. Męki Pańskiej w kościele franciszkańskim pw. św. Stanisława BM
- 4) Remont dachu i konserwację elewacji frontowej wraz z portalem wejściowym budynku klasztoru kanoników regularnych, ob. plebanii parafii katedralnej pw. św. Mikołaja
- 5) Konserwację i restaurację elewacji oraz gotyckiego maswerku, a także konserwację zabytkowych ołtarzy w bazylice kolegiackiej pw. Wniebowzięcia NMP (Sanktuarium św. Józefa)
- 6) Remont kaplicy grobowej rodziny Ordęgów, ob. pw. św. Barbary w dawnej wsi Szczypiorno, ob. osiedle Kalisza
- 7) Remont dachu kamienicy przy ul. Babina 2
- 8) Restaurację elementów wystroju architektonicznego na elewacji kamienicy przy ul. Tadeusza Kościuszki 9
- 9) Remont przedsionka i kruchty zachodniej przy kościele bernardyńskim, ob. jezuickim pw. Nawiedzenia NMP
- 10) Konserwację obrazów z ołtarzy we wnętrzu kościoła reformackiego, ob. parafialnego pw. św. Rodziny
- 11) Konserwację obrazu z wnętrza cerkwi prawosławnej pw. śś. App. Piotra i Pawła
- 12) Remont ogrodzenia cmentarza ewangelicko-augsburskiego

Do ważnych zadań Miasta Kalisza związanych z ochroną zabytków należy także bieżące prowadzenie i systematyczne uaktualnianie gminnej ewidencji zabytków, które z uwagi na rozmaite procesy podlega nieustannym zmianom.

Wszystkie – wybrane spośród wielu innych – wymienione powyżej działania Miasta Kalisza realizowane w poprzednich czterech latach wpisują się w niezmienny cel przyświecający również opracowaniu aktualnego *Gminnego programu opieki nad zabytkami dla Miasta Kalisza na lata 2017-2020* obejmującego wybór kierunków działań oraz poszczególnych zadań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami sformułowanych w art. 87 ustawy z dnia 27 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2014 r. poz. 1446 ze zm.) jakimi są:

- 1) Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.
- 2) Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i

- równowagi ekologicznej i konsekwentne oraz planowe realizowanie zadań kompetencyjnych samorządu dotyczących opieki nad zabytkami jako potwierdzenie uznania znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gminy.
- 3) Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
 - 4) Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
 - 5) Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wykreowanie wizerunku gminy poprzez: podejmowanie działań sprzyjających wytworzeniu lokalnej tożsamości mieszkańców, wspieranie aktywności mieszkańców mającej na celu poszanowanie dziedzictwa kulturowego, edukację w zakresie miejscowego dziedzictwa kulturowego.
 - 6) Wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
 - 7) Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków.
 - 8) Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Wymieniając – prowadzone przez Miasto Kalisz w latach ubiegłych – poszczególne działania mające na celu zachowanie istniejącego dziedzictwa kulturowego nie sposób pominąć dofinansowywania z budżetu miasta prac archeologicznych poszerzających wiedzę o początkach osadnictwa na terenie miasta i wzbogacające je o szereg cennych artefaktów związanych z działalnością ludzi zamieszkujących te tereny przez wieki. Podobnie docenić należy wszelkie działania popularyzujące historię i zabytki Kalisza w różnego rodzaju publikacjach, konferencjach, działaniach edukacyjnych i promocyjnych realizowanych przy wsparciu finansowym lub organizacyjnym Miasta Kalisza.

Podsumowując należy stwierdzić, iż *Gminny program opieki nad zabytkami dla Miasta Kalisza na lata 2017-2020* to dokument będący całościową strategią ochrony zabytków zlokalizowanych w Kaliszu na okres najbliższych czterech lat, który realizowany będzie dostępnymi środkami prawnymi oraz finansowymi. Jednocześnie dokument ten stanowi instrument koordynujący proces tworzenia miejskich polityk przestrzennych i powinien spowodować poprawę stanu zachowania zasobów dziedzictwa kulturowego Kalisza poprzez właściwe – z punktu ochrony zabytków i opieki nad nimi – podejmowanie przez samorząd miasta działań zarówno organizacyjnych, jak i finansowych zmierzających do osiągnięcia odczuwalnej i akceptowanej społecznie poprawy w tym zakresie. Kolejną rolę jaką spełnia niniejszy dokument jest uświadamianie potrzeb i zasad ochrony środowiska kulturowego wśród społeczeństwa miasta Kalisza, a także dążenie do włączania społeczności w proces sprawowania opieki nad zabytkami poprzez tworzenie i wspieranie inicjatyw mających taką opiekę na celu.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Bezpośrednią podstawę prawną dla opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami dla Miasta Kalisza na lata 2017-2020 stanowi art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity: Dz. U. z 2014 r. poz. 1446 ze zm.), według którego:

1. gminny program opieki nad zabytkami sporządzany jest na okres 4 lat przez Prezydenta Miasta Kalisza;
2. gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje Rada Miejska po uzyskaniu opinii Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
3. gminny program opieki nad zabytkami ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym;
4. Prezydent Miasta Kalisza sporządza co 2 lata sprawozdanie z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami, które przedstawia Radzie Miejskiej

Dodatkową przesłankę prawną dla stworzenia niniejszego dokumentu stanowi także ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity: Dz. U. z 2016 r. poz. 446 ze zmianami), która w art. 7 ust. 1 pkt 9 wskazuje, że zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy m. in. kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

W obowiązującym w Polsce systemie prawnym ochrona zabytków i całości dziedzictwa kulturowego została zagwarantowana w najważniejszym akcie prawnym jaki stanowi Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Z treści art. 5 i 6 wynika, iż konstytucyjnym obowiązkiem państwa i każdego obywatela jest stanie na straży m.in. szeroko rozumianego dziedzictwa narodowego, które w dużym stopniu tworzą zabytki. Ponadto zabytki jako obiekty silnie nacechowane kulturowo wartościami materialnymi jak i niematerialnymi, stanowią dobro wspólne wszystkich obywateli Rzeczypospolitej Polskiej. Zgodnie z zapisem umieszczonym w art. 82 Ustawy Zasadniczej dbałość i troska o dobro wspólne jest obowiązkiem każdego obywatela Państwa Polskiego.

Opisane powyżej uwarunkowania prawne wynikające z zapisów Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej stanowią, że między innymi sprawowanie ochrony i opieki nad zabytkami jest ważną dziedziną, w której realizuje się polityka kulturalna państwa. Zabytki będące materialnym dziedzictwem kulturowym stanowią także dobro kultury w sensie niematerialnym upamiętniającym istotne dla tożsamości kulturowej wydarzenia z historii, postaci historyczne, idee wyrażające się m.in. ewoluujących stylach historycznych tworzących historię szeroko rozumianej sztuki i kultury.

Najistotniejsze uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zawarte są w następujących obowiązujących ustawach:

- ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity: Dz. U. z 2014 r. poz. 1446 ze zm.);
- ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (tekst jednolity: Dz. U. z 2016 poz. 778 ze zm.);
- ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane (tekst jednolity: Dz. U. z 2016 r. Nr 290 ze zm.);
- ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity: Dz. U. z 2016 poz. 672);
- ustawa z dnia 16 października 1991 r. o ochronie przyrody (tekst jednolity: Dz. U. z 2016 r. poz. 1651 ze zm.);
- ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jednolity: Dz. U. z 2015 r. poz. 782 ze zm.);
- ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tekst jednolity Dz. U. z 2012 r. poz. 406 ze zm.);
- ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (tekst jednolity Dz. U. z 2014 r. poz. 1118 ze zm.).

Ochrona zabytków przechowywanych w muzeach, w bibliotekach i w archiwach została ustalona w następujących aktach prawnych:

- ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (tekst jednolity: Dz. U. z 2012 r. poz. 987 ze zm.);
- ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (tekst jednolity: Dz. U. z 2012 r. poz. 642 ze zm.);
- ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (tekst jednolity: Dz. U. z 2015 r. poz. 1446 ze zm.).

3.1 USTAWA O OCHRONIE ZABYTKÓW I OPIECE NAD ZABYTKAMI

Art. 3 pkt 1, 2 i 3

Zabytkiem nieruchomym lub ruchomym jest nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Art. 6 ust. 1 pkt 1

Do zabytków nieruchomych zaliczają się:

- krajobrazy kulturowe,
- układy urbanistyczne,
- układy ruralistyczne,
- zespoły budowlane,
- dzieła architektury i budownictwa,
- dzieła budownictwa obronnego,
- obiekty techniki (kopalnie, huty, elektrownie i inne zakłady przemysłowe),
- cmentarze,

- parki, ogrody i innymi formy zaprojektowanej zieleni,
- miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Art. 6 ust. 1 pkt 2

Do zabytków ruchomych zaliczają się:

- dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- kolekcje stanowiące zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- numizmaty oraz pamiątki historyczne, a zwłaszcza militaria, sztandary, pieczęcie, odznaki, medale i ordery,
- wytwory techniki, a zwłaszcza urządzenia, środki transportu oraz maszyny i narzędzia świadczące o kulturze materialnej i charakterystyczne dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentujące poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- materiały biblioteczne, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach,
- instrumenty muzyczne,
- wytwory sztuki ludowej i rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne,
- przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Art. 3 pkt 4

Zabytkiem archeologicznym jest zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem

Art. 6 ust. 1 pkt 3

Do zabytków archeologicznych zaliczają się:

- pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa
- cmentarzyska
- kurhany
- relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Art. 6 ust. 2

Odrębnej ochronie mogą podlegać także nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Art. 3 pkt 14

Krajobraz kulturowy zdefiniowany został jako postrzegana przez ludzi przestrzeń zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka.

Art. 3 pkt 12

Historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny zdefiniowany został jako przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg.

Art. 3 pkt 13

Historyczny zespół budowlany zdefiniowany został jako powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi

Art. 3 pkt 15

Otoczenie [zabytku] zdefiniowane zostało jako teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Art. 3 pkt 6

Prace konserwatorskie zdefiniowane zostały jako działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań.

Art. 3 pkt 7

Prace restauratorskie zdefiniowane zostały jako działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań

Art. 3 pkt 8

Roboty budowlane zdefiniowane zostały jako budowa, a także prace polegające na przebudowie, montażu, remoncie lub rozbiórce obiektu budowlanego podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku

Art. 3 pkt 9

Badania konserwatorskie zdefiniowane zostały jako działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich

Art. 3 pkt 10

Badania architektoniczne zdefiniowane zostały jako działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń

Art. 3 pkt 11

Badania archeologiczne zdefiniowane zostały jako działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego.

Art. 4

Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków
- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 5

Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury

Art. 7

Formami ochrony zabytków są:

- **wpis do rejestru zabytków**

rejestr dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków [art. 8]; do rejestru zabytków wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku [art. 9]; do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku

uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę **[art. 10]**

▪ **wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa**

Listę Skarbów Dziedzictwa prowadzi minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Na Listę Skarbów Dziedzictwa wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego, zaliczany do jednej z kategorii, o których mowa w art. 64 ust. 1, na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego **[art. 14a]**

▪ **uznanie za pomnik historii**

zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru lub parku kulturowego o szczególnej wartości dla kultury przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego **[art. 15]**

utworzenie parku kulturowego

- w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Park kulturowy może utworzyć na podstawie uchwały rada gminy po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej,
- uchwała określa nazwę parku kulturowego, jego granice, sposób ochrony, a także zakazy i ograniczenia, o których mowa w art. 17 ust. 1,
- wójt (burmistrz, prezydent miasta), w uzgodnieniu w wojewódzkim konserwatorze zabytków, sporządza plan ochrony parku kulturowego, który wymaga zatwierdzenia przez radę gminy,
- w celu realizacji zadań związanych z ochroną parku kulturowego rada gminy może utworzyć jednostkę organizacyjną do zarządzania parkiem,
- park kulturowy przekraczający granice gminy może być utworzony i zarządzany na podstawie zgodnych uchwał rad gmin (związku gmin), na terenie których ten park ma być urządzony,
- dla obszarów, na których utworzono park kulturowy, sporządza się obowiązkowo miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego **[art. 16]**

Na terenie ustanowionego przez radę gminy parku kulturowego mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia dotyczące:

- prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej,
- zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych,
- umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych

- i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1,
- składowania lub magazynowania odpadów **[art. 17]**

- **ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację w zakresie lotniska użytku publicznego.**

Art. 18

Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

W koncepcji, strategiach, analizach planach i studiach, o których mowa w ust.1, w szczególności:

- uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami
- określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków
- zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu
- ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniając opiekę nad zabytkami

W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:

- zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia
- innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków
- parków kulturowych.

Art. 19

W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia
- innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków

W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.

W studium i planie, o których mowa w ust.1, ustala się w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone

ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków

Art. 20

Projekty i zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu.

Art. 21

Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzenia programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

Art. 22 pkt 4

Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

Art. 22 pkt 5

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- zabytki nieruchome wpisane do rejestru
- inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków

Art. 89

Organami ochrony zabytków są:

- minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków
- wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków

3.2 USTAWA O PLANOWANIU I ZAGOSPODAROWANIU PRZESTRZENNYM

Art. 1 ust. 2 pkt 4

W planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym uwzględnia się zwłaszcza wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

art. 53 ust. 4 pkt 2

Decyzje w sprawach ustalenia lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz decyzje o w sprawach ustalenia warunków zabudowy wydaje się po uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków - w odniesieniu do obszarów i obiektów objętych formami

ochrony zabytków, o których mowa w art. 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568, z późn. zm.) oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

3.3 USTAWA – PRAWO BUDOWLANE

Art. 5 ust. 1 pkt 7

Obiekt budowlany wraz ze związanymi z nim urządzeniami budowlanymi należy, biorąc pod uwagę przewidywany okres użytkowania, projektować i budować w sposób określony w przepisach, w tym techniczno-budowlanych, oraz zgodnie z zasadami wiedzy technicznej, zapewniając m.in. ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

Art. 29 ust. 2 pkt 1 i 6

Pozwolenia na budowę nie wymaga wykonywanie robót budowlanych polegających m.in. na remoncie istniejących obiektów budowlanych i urządzeń budowlanych, z wyjątkiem obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz instalowaniu tablic i urządzeń reklamowych, z wyjątkiem usytuowanych na obiektach wpisanych do rejestru zabytków w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Art. 30 ust 7 pkt 2

Właściwy organ może nałożyć, w drodze decyzji, o której mowa w ust. 5, obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, o którym mowa w ust. 1, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

Art. 31 ust. 1 pkt 1 i 2

Pozwolenia nie wymaga rozbiórka m.in. budynków i budowli – niewpisanych do rejestru zabytków oraz nieobjętych ochroną konserwatorską – o wysokości poniżej 8 m, jeżeli ich odległość od granicy działki jest nie mniejsza niż połowa wysokości oraz obiektów i urządzeń budowlanych, na budowę których nie jest wymagane pozwolenie na budowę, jeżeli nie podlegają ochronie jako zabytki.

Art. 39

Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków

Pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków

W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków

Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany zająć stanowisko w sprawie wniosku o pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektów budowlanych, o których mowa w ust. 3, w terminie 30 dni od dnia jego doręczenia. Niezajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się jako brak zastrzeżeń do przedstawionych we wniosku rozwiązań projektowych.

Art. 67

Jeżeli nieużytkowany lub niewykończony obiekt budowlany nie nadaje się do remontu, odbudowy lub wykończenia, właściwy organ wydaje decyzję nakazującą właścicielowi lub zarządcy rozbiórkę tego obiektu i uporządkowanie terenu oraz określającą terminy przystąpienia do tych robót i ich zakończenia.

Przepisu tego nie stosuje się do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków.

W stosunku do obiektów budowlanych niewpisanych do rejestru zabytków, a objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, decyzję, o której mowa powyżej, właściwy organ wydaje po uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany zająć stanowisko w terminie 30 dni. Niezajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się za uzgodnienie.

Art. 71 ust. 5 pkt 3 lit. b

Właściwy organ wnosi sprzeciw, jeżeli zamierzona zmiana sposobu użytkowania obiektu budowlanego lub jego części może spowodować niedopuszczalne pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

3.4 USTAWA O GOSPODARCE NIERUCHOMOŚCIAMI

Art. 13 ust. 4

Sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki

samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Art. 29 ust 2

Jeżeli przedmiotem umowy o oddanie nieruchomości gruntowej w użytkowanie wieczyste jest nieruchomość wpisana do rejestru zabytków, przy określaniu sposobu korzystania z tej nieruchomości można nałożyć, w razie potrzeby, na nabywcę obowiązek odbudowy lub remontu położonych na niej zabytkowych obiektów budowlanych, w terminie określonym w umowie.

Art. 45 ust. 2a

W przypadku nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, w decyzji o ustanowieniu trwałego zarządu można nałożyć, w miarę potrzeby, na jednostkę organizacyjną obowiązek odbudowy lub remontu położonych na tej nieruchomości zabytkowych obiektów budowlanych, w terminie określonym w decyzji.

Art. 96 ust 1 i 1a

Podziału nieruchomości dokonuje się na podstawie decyzji wójta, burmistrza albo prezydenta miasta zatwierdzającej podział.

W odniesieniu do nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków decyzję, o której mowa powyżej wydaje się po uzyskaniu pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na podział tej nieruchomości.

Art. 109 ust. 1 pkt 4

Gminie przysługuje prawo pierwokupu w przypadku sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawa użytkowania wieczystego takiej nieruchomości.

3.5 USTAWA O PODATKACH I OPŁATACH LOKALNYCH

Art. 7 ust. 1 pkt 6

Zwalnia się od podatku od nieruchomości grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej.

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1 STRATEGICZNE CELE POLITYKI PAŃSTWA W ZAKRESIE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI

4.2 KRAJOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami stanowi podstawowy instrument planowania w dziedzinie ochrony zabytków w skali państwa i wyznacza politykę poszczególnych rządów w tej dziedzinie. Zgodnie z art. 84 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 23 lipca 2003 r. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami inicjuje i opracowuje Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego przy pomocy Generalnego Konserwatora Zabytków. Celem Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami jest stworzenie warunków niezbędnych do realizacji zadań ochronnych wynikających z ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Aktualnie obowiązującym tego typu dokumentem jest „Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014-2017” zatwierdzony uchwałą Nr 125/2014 Rady Ministrów z dnia 24 czerwca 2014 r. w sprawie „Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”.

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami stanowi dokument o znacznym stopniu ogólności, który przede wszystkim skoncentrowany jest na sposobie centralnego zarządzania materialnym dziedzictwem kulturowym. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami nie zawiera żadnych konkretnych zapisów odnoszących się do obiektów zabytkowych zlokalizowanych na terenie miasta Kalisza.

W punktu widzenia relacji Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami z gminnym programem opieki nad zabytkami dla miasta Kalisza na lata 2017-2020 najistotniejsza jest poruszana w ww. dokumencie kwesta jednego z kierunków działań zawartego jego w treści dotycząca merytorycznego wsparcia samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków.

Z uwagi na szczególną rolę jednostek samorządu terytorialnego przy realizacji nałożonych na gminy zadań - obejmujących np. ewidencjonowanie zasobu zabytkowego, zachowanie krajobrazu kulturowego, jak i odpowiednie gospodarowanie otoczeniem zabytków w procesie planowania przestrzennego szczególnie – niezwykle ważne znaczenie ma wsparcie merytoryczne przy zarządzaniu dziedzictwem kulturowym poszczególnych gmin realizowane przez organy ochrony zabytków oraz Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Wsparcie organów Państwa przy ochronie zabytków ma przyczynić się do zwiększenia efektywności wykonywanych przez jednostki samorządu terytorialnego zadań i odbywać ma się m.in. poprzez prowadzenie ogólnodostępnego portalu informacyjnego o dziedzictwie kulturowym, organizowanie bezpośrednich szkoleń i warsztatów dla pracowników jednostek samorządu terytorialnego, a także poprzez wsparcie merytoryczne w formie opracowań studialno-dokumentacyjnych takich jak:

- studia ochrony wartości kulturowych
- wytyczne dla tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami
- zasady przygotowania i treści planu ochrony parku kulturowego

4.1 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZTWA

4.1.1 STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO DO 2020 ROKU

Sejmik Województwa Wielkopolskiego na podstawie przepisów ustawy o zagospodarowaniu przestrzennym zobowiązany jest do uchwalenia strategii rozwoju województwa. Aktualnie obowiązująca na terenie województwa wielkopolskiego Strategia Rozwoju Województwa Wielkopolskiego na lata 2007-2020 określa kierunki, cele i uwarunkowania rozwoju województwa. Wytyczne ze Strategii Rozwoju Województwa Wielkopolskiego na lata 2007-2020 stanowią podstawę konstrukcji planu zagospodarowania przestrzennego, dzięki czemu stają się one czynnikiem determinującym również zachowanie i poprawę jakości krajobrazu kulturowego i przyrodniczego.

Misją województwa określoną w Strategii Rozwoju Województwa Wielkopolskiego na lata 2007-2020 jest skupienie wszystkich podmiotów działających na rzecz wzrostu konkurencyjności regionu i poprawy warunków życia oraz uzyskanie efektu synergii poprzez stworzenie spójnej koncepcji wykorzystania środków publicznych.

Cel generalny ww. dokumentu stanowi oprawa jakości przestrzeni województwa, systemu edukacji, rynku pracy, gospodarki oraz sfery społecznej skutkująca wzrostem poziomu życia mieszkańców.

Wyżej wymienionemu celowi generalnemu podporządkowane są poszczególne cele strategiczne i cele operacyjne.

Strategia Rozwoju Województwa Wielkopolskiego na lata 2007-2020 wyznaczyła cztery cele strategiczne:

1. Dostosowanie przestrzeni do wymagań XXI wieku
2. Zwiększenie efektywności wykorzystania potencjałów rozwojowych województw.
3. Wzrost kompetencji mieszkańców i promocja zatrudnienia
4. Wzrost spójności i bezpieczeństwa społecznego

Ponadto w treści Strategii Rozwoju Województwa Wielkopolskiego na lata 2007-2020 określono następujące priorytety w zakresie ochrony i wykorzystania istniejących zasobów dziedzictwa kulturowego w województwie wielkopolskim:

- promocja dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego miasta i obszarów miejskich
- zachowanie i wykorzystanie dziedzictwa kulturowego, przyrodniczego oraz rozwój turystyki
- zapewnienie warunków rozwoju duchowego, w tym kształcenia, kultury, podróży, dostępu do informacji, rozwoju różnych form aktywności społecznej
- ochrona i kształtowanie środowiska oraz jego zasobów, środowiska kulturowego oraz tożsamości narodowej i regionalnej
- rewitalizacja miast, terenów poprzemysłowych i powojennych wraz poprawą ogólnodostępnej infrastruktury usług i wypoczynku

Najbardziej bezpośredni wpływ na opiekę nad zabytkami mają 2 cele strategiczne:

1. Dostosowanie przestrzeni do wymagań XXI wieku
2. Zwiększenie efektywności wykorzystania potencjałów rozwojowych województw

oraz wyszczególnione w nich wybrane cele operacyjne.

Cel strategiczny 1.

Dostosowanie przestrzeni do wymagań XXI wieku

Cel ten będzie osiągany poprzez realizację min. następujących celów operacyjnych:

Cel operacyjny 1.3.

Wzrost znaczenia i zachowania dziedzictwa kulturowego

Dziedzictwo kulturowe w rozwoju Wielkopolski pełni kilka funkcji. Jest ono czynnikiem integracji społecznej, stanowi instrument promocji regionu oraz przyczynia się do rozwoju gospodarczego, gdyż może być bazą dla turystyki i usług kulturalnych

Cel ten będzie realizowany poprzez:

- inwestycje w instytucje kultury
- ochronę dorobku kulturowego
- wspieranie działań powiększających dorobek kulturalny regionu
- promocję aktywności kulturalnej mieszkańców

Realizacja tego celu ma nie tylko za zadanie wzmożenie integracji społecznej i promocji regionu, ale również zwiększenie rozwoju gospodarczego poprzez stworzenie bazy dla turystyki i usług kulturalnych.

Monitorowanie osiągniętych powyższych celów strategii i ich ocena w wyżej wymienionym zakresie odbywać się będzie poprzez następujące dane:

- powierzchnia i kubatura odrestaurowanych/zrewaloryzowanych obiektów dziedzictwa kulturowego
- liczba uczestniczących w imprezach kulturalnych oraz odwiedzających muzea
- liczba nowych i zmodernizowanych obiektów kultury

Cel operacyjny 1.8.

Restrukturyzacja obszarów o niewłaściwym potencjale rozwojowym

Cel ten będzie realizowany m.in. poprzez:

- rewitalizację dzielnic miast, terenów przemysłowych i powojennych
- realizacja tego celu ma wyrównać zróżnicowany poziom poszczególnych regionów

Cel operacyjny 2.4.

Zwiększenie udziału usług turystycznych i rekreacji w gospodarce regionu.

Cel ten będzie realizowany między innymi poprzez:

- inwestycje w infrastrukturę poprawiającą stan zagospodarowania obszarów atrakcyjnych pod względem turystycznym i rekreacyjnym, z poszanowaniem wymogów ochrony środowiska

Realizacja tego celu ma przyczynić się do rozwoju usług turystyczno-rekreacyjnych wykorzystujących przyrodnicze, krajobrazowe oraz kulturowe atuty regionu i tym samym przyczynić się do zwiększenia udziału w gospodarce regionu.

4.1.2 PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO

Zasady kształtowania przestrzeni oraz kierunki zagospodarowania dla terenów wchodzących w skład administracyjnych granic Wielkopolski określone zostały w obowiązującym planie zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego uchwalonym Uchwałą Nr XLVI/690/10 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 26 kwietnia 2010 r.

Podstawowym celem zagospodarowania przestrzeni województwa wielkopolskiego wg wskazanego powyżej dokumentu jest doprowadzenie do zrównoważonego rozwoju całego terytorium województwa między innymi poprzez rozważne zarządzanie obszarem województwa oraz ochronę środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego stanowiące jedno z trzech górnych założeń planu. W treści dokumentu wyrażone zostało uznanie dla wpływu bogactwa kulturowego Wielkopolski oraz elementów dziedzictwa kulturowego składających się na tożsamość kulturową Wielkopolan – np. wartości związane z początkami państwowości polskiej obecne w rejonie Kalisza, Gniezna i Poznania – i niosących ze sobą ważny potencjał w rozwoju rekreacji i turystyki. Plan formułuje liczne ogólne zasady odnoszące się do kształtowania przestrzeni również z uwzględnieniem reguł dotyczących poszanowania dóbr kultury obecnych na obszarze województwa wielkopolskiego.

Z treści planu wynika, iż jednym z najważniejszych elementów dziedzictwa kulturowego Wielkopolski są zachowane historyczne struktury przestrzenne miast i wsi, które znajdują bezpośrednie odzwierciedlenie w zagospodarowaniu przestrzennym całego regionu. Historycznie pierwsze miasta powstawały z dawnych grodów kasztelańskich i osad targowych. W XIII w. poprzez wprowadzenie powszechnie

panujących w Europie norm przestrzennych i gospodarczych, zwanych prawem niemieckim, wykształciły się specyficzne przestrzenie miejskie. Elementami tych przestrzeni stały się rynki i place miejskie, ulice, pasma zieleni, doliny rzeczne, dominanty przestrzenne wież kościołów i ratuszy oraz zabudowa mieszkaniowa i usługowa, kształtowana w kwartałach. Zabytkowe założenia miast i miasteczek z okresu średniowiecznych lokacji, a także te powstałe w późniejszych okresach, są na ogół dobrze zachowane, czytelne w planach i stanowią ogromny dorobek kultury materialnej regionu. Przestrzenie otwarte Wielkopolski posiadają własną rozpoznawalną specyfikę. Jest ona związana nie tylko z fizjonomią terenu – przewaga krajobrazów równinnych, lecz również z tradycyjnie wysoką kulturą rolną. Powszechny w Wielkopolsce typ krajobrazu komponowanego został ukształtowany świadomie, w wyniku działalności człowieka, przy zastosowaniu takich elementów jak: pielęgnowane przez lata aleje przydrożne, pasy zadrzewień śródpolnych i parki dworskie. Podobnie widocznymi w przestrzeni przejawami kultury wsi wielkopolskiej są układy przestrzenne wsi: ulicówki, owalnice, wielodrożnice – z akcentami dominant kościołów oraz tradycyjną zabudową.

Regionalna tożsamość Wielkopolski na przestrzeni wieków tworzona była również dzięki kulturalnemu dziedzictwu mniejszości wyznaniowych, w tym elementy kultury żydowskiej reprezentowane przez licznie zachowane synagogi i cmentarze. Część tego dziedzictwa stanowią również pomniki i tablice pamiątkowe upamiętniające eksterminację ludności żydowskiej w czasie II wojny światowej. Równie istotna dla Wielkopolski była długotrwała obecność protestantyzmu datująca się od XVI w. Zachowane obiekty architektury, będące wyrazem kultury protestanckiej to przede wszystkim zbory oraz cmentarze.

Jedną z istotnych cech określonych w planie, na którą należy położyć szczególny nacisk jest troska o dbanie i sukcesywnie rewaloryzowane środowisko kulturowe wzmacniające poczucie tożsamości z miejscem urodzenia oraz wpływające na podniesienie jakości ładu przestrzennego i przynoszące wymierne korzyści gospodarcze poprzez uzyskiwanie dochodów z turystyki. Najważniejsze nurty działania, mające na celu osiągnięcie optymalnego stanu środowiska kulturowego to:

- ochrona istniejących zasobów materialnych i duchowych,
- kreowanie nowych jakości w obrębie poszczególnych dziedzin składających się na kulturę, a zwłaszcza kreowanie nowej jakości przestrzeni,
- kształtowanie świadomości – upowszechnianie wiedzy o środowisku kulturowym Wielkopolski wśród mieszkańców regionu, kraju i za granicą.

W planie zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego, który operuje w zapisie graficznym skalami o znacznym stopniu ogólności, szczególne znaczenie ma ochrona obszarowa, a więc ochrona całych układów przestrzennych miast i wsi, ochrona krajobrazów kulturowych w parkach kulturowych i w strefach kulturotwórczych, szlaków kulturowych oraz pojedynczych obiektów.

Z zapisanych w planie zagospodarowania przestrzennego województwo wielkopolskiego zadań za najistotniejsze działania podejmowane w ramach ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego uznano:

- zwiększenie nakładów na ochronę dziedzictwa kulturowego, zarówno w budżecie państwa, jak i w budżetach samorządowych,

- wpisanie do rejestru zabytków wszystkich zachowanych założeń i układów urbanistycznych,
- poszerzenie ewidencji zasobów dziedzictwa kulturowego województwa wielkopolskiego. Konieczne jest umożliwienie publicznego dostępu do ewidencji w formie elektronicznej,
- dalsze prowadzenie archeologicznych badań osadniczych,
- wzbogacanie dokumentacji dotyczącej obiektów dziedzictwa kulturowego, w szczególności: opisów, szkiców, map i opracowań obiektów oraz digitalizacji danych i ich udostępnianie w formie elektronicznej,
- promocję szlaków kulturowych, parków kulturowych, pomników historii, a także obiektów wpisanych na listy dziedzictwa europejskiego,
- podnoszenie wizerunku województwa jako produktu turystycznego, poprzez prawidłową informację turystyczną w celu dotarcia do określonych atrakcji turystycznych.

Treść planu zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego zawiera poniżej wyszczególnione odniesienia mające związek z zagadnieniami dziedzictwa kulturowego Kalisza i obiektami zabytkowymi zlokalizowanymi w obrębie miasta:

UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE

18. Kultura i dziedzictwo narodowe

Najważniejsze fakty z przeszłości, które wpłynęły na dalsze losy regionu oraz na bieg historii całego kraju, związane są z uformowaniem przez pierwszych Piastów instytucjonalnych i terytorialnych podstaw państwa polskiego – **w rejonie Kalisza**, Gniezna i Poznania. Niezależnie od dalszych wydarzeń historycznych, fakty te leżą u podstaw tożsamości regionalnej Wielkopolan.

W mniejszym stopniu kulturotwórczy wkład [w dziejach Wielkopolski] miała społeczność prawosławna, **szczególnie w rejonie Kalisza, gdzie do dziś istnieje parafia prawosławna.**

Symbolami początku państwa polskiego są: **Kalisz – miasto wymieniane w dokumentach pisanych już w II wieku**, Gniezno – uznane za pierwotną stolicę kraju i miejsce koronacji pierwszych władców, Poznań – siedziba najstarszego biskupstwa oraz Giecz i Lednica.

18.3. Obiekty zabytkowe

Najstarsze obiekty, związane z początkami państwa polskiego, znajdują się w miejscach, gdzie warunki środowiska i ukształtowania terenu pozwalały na dogodne usytuowanie grodów obronnych (na wyspach, półwyspach, w rozlewiskach rzek). Relikty z tamtych czasów zachowane do dziś znajdują się przede wszystkim na Ostrowie Lednickim – szczątki kościoła i zespołu pałacowego oraz w Gnieźnie, Poznaniu, Gieczu, **Kaliszu** i Łądzie.

Epoka romańska pozostawiła w Wielkopolsce nieco więcej zabytków. Największe ich skupienie znajduje się na Szlaku Piastowskim między Poznaniem a Inowrocławiem (województwo kujawsko-pomorskie) oraz w rejonie Konina i **Kalisza**.

Późniejszy gotyk reprezentują m.in. kościoły w Poznaniu: kolegiata NPM na Ostrowie Tumskim, kościół Bożego Ciała, kościół św. Marcina, kościół św. Wojciecha (dawny kościół dominikanek), kościoły w Szamotułach, **Kaliszu**, Środzie Wielkopolskiej, Kościanie, Gostyniu, Koninie, Kole, Gosławicach, Pyzdrach, Wrześni, Dolsku.

W miastach posiadających zabytkowe układy urbanistyczne zachowało się wiele przykładów architektury miejskiej – w całości lub we fragmentach, np.: fragmenty murów miejskich w Poznaniu, Gnieźnie, Słupcy, Pyzdrach, Kościanie, Stawiszynie i **Kaliszu**.

Wczesny okres baroku reprezentują w Wielkopolsce: **kościół jezuicki w Kaliszu**, kościół parafialny w Grodzisku Wielkopolskim, kościół Bernardynów w Sierakowie.

Okres ten [klasycyzm] to liczne obiekty użyteczności publicznej – dobrze zachowane są ratusze w Koninie i Kole, Kłodawie, Dąbiu, Kościanie i Sarnowej, Biblioteka Raczyńskich w Poznaniu i **dawny pałac arcybiskupi w Kaliszu**.

W tym rejonie [część Wielkopolski pozostająca pod zaborem rosyjskim] na początku XIX wieku **jedynie Kalisz przeżył okres przeobrażeń – poszerzono ulice, wytyczono place i promenady, wzniesiono wiele monumentalnych budynków w stylu klasycyzmu cesarstwa rosyjskiego**.

W Kaliszu [spośród obiektów wzniesionych w l. 20. XX w.] **na uwagę zasługują: Ratusz, cerkiew, bank (pl. Bogusławskiego), teatr, Poczta Główna**.

18.7. Szlaki kulturowe

Najważniejszymi [na Piastowskiej Drodze Romańskiej], oprócz miejscowości na Szlaku Piastowskim, są punkty zatrzymania: Kazimierz Biskupi, Konin, Kościelec k. Koła, **Kalisz**, Kościelec k. Kalisza, Kotłów i Lubiń (gmina Krzywiń)

KIERUNKI ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

POLITYKA PRZESTRZENNA

31. Ochrona i wykorzystanie dziedzictwa kulturowego

31.1. Polityka ochrony dóbr kultury

31.1. 2. Tworzenie parków kulturowych

W celu ochrony i promocji krajobrazu kulturowego, cennego z uwagi na zachowane dziedzictwo kulturowe, a równocześnie atrakcyjnego pod względem walorów przyrodniczych, proponuje się utworzenie na terenie województwa wielkopolskiego 23 parków kulturowych (PK) (ryc. 47):

Proponuje się także powołanie Kulturowych Parków Archeologicznych:

– **Archeologiczny PK Kalisz – Zawodzie**,

31.1. 3. Wytyczanie szlaków kulturowo-historycznych

Odpowiednio zagospodarowane, oznakowane i wypromowane historyczne szlaki kulturowe będą stanowić podstawę rozwoju bazy turystycznej. Funkcjonowanie tych

szlaków, w zależności od zasięgu, przyczyni się do promocji województwa na poziomach:

- regionalnym (m.in. Trasa Kórnicka, Rowerowy Szlak Cysterski, Ziemiański Szlak Rowerowy, Podziemna Trasa Turystyczna Kopalni Soli w Kłodawie)
- ogólnopolskim (m.in. Trakt Królewsko-Cesarski, Szlak Piastowski),
- europejskim (m.in. Droga Św. Jakuba, **Szlak Romański**, Szlak Cysterski)

W Planie zagospodarowania przestrzennego województwa po dokonaniu oceny zasobów zabytków i towarzyszącym im innych atrakcji turystycznych, proponuje się utworzenie następujących kulturowych szlaków tematycznych:

- szlaki kulturowe związane z narodzinami państwa: **Szlak Bursztynowy**, Szlak Świętego Wojciecha, Szlak Ottoński, **Szlak dziedzictwa archeologicznego**,
- szlaki o tematyce wyzwolenczej: **Szlak Napoleoński**, Kościuszkowski, Wiosny Ludów, **Powstania Wielkopolskiego**, pracy organicznej, Potopu Szwedzkiego,
- szlaki sławnych rodów, ludzi i ich domów: Szlak Adama Mickiewicza, **Szlak Fryderyka Chopina**, Szlak Szczanieckich, Szlak Pogranicznych Rezydencji, Szlak Sławnych Rodów (Górków, Leszczyńskich, Działyńskich, Raczyńskich, Sułkowskich, Radziwiłłów), Szlak tradycji ziemiańskiej, **Szlak Królewski**,
- szlak zamków, szlak dworów i pałaców barokowych, szlak dworów i pałaców klasycystycznych, szlak dworów i pałaców ziemiańskich z XIX w.
- szlaki dziedzictwa wielokulturowego (kultury ludowej, kapliczek i krzyży przydrożnych, **cmentarzy żydowskich, cmentarzy protestanckich, świątyń polichromowanych**, bożnic i synagog, **miejsz kultu katolickiego**, renesansowych kaplic grobowych, **kościółów drewnianych** i szachulcowych, **katedr i kościołów, klasztorów, budowli gotyckich**),
- szlaki pątnicze – prowadzące do sanktuariów województwa wielkopolskiego, m.in. w Starym Licheniu, Górze Klasztornej, Gnieźnie, na Św. Gorze w gminie Piaski, **w Kaliszu**, Tulcach i innych,
- szlaki dworców i kolei: Średzko – Zaniemyska Kolejka Wąskotorowa oraz Międzychodzko – Szamotulska Kolej,
- **historyczne szlaki komunikacyjne (pocztowe, trakty historyczne)**,
- szlaki dotyczące rolnictwa, rzemiosła i techniki (m.in. miast tkackich, folwarków, browarów).

31.1. 6. Rejony kulturotwórcze

Analizując zasoby kulturowe województwa wielkopolskiego wyraźnie wyróżniają się rejony, w których elementy środowiska kulturowego mają funkcję kulturotwórczą i promocyjną. Są to obszary, na których istnieje koncentracja elementów kulturowych o dużej wartości, zarówno historycznej, jak i współczesnej. Rejony kulturotwórcze są obszarami, w których istnieją największe szanse na rozwój turystyki o funkcji poznawczej.

Na podstawie analiz zasobów kulturowych województwa wielkopolskiego wyznaczono rejony kulturotwórcze. Wymieniono je w kolejności od najbardziej atrakcyjnych, stosując równocześnie podział ze względu na rangę.

Rejonami o znaczeniu ponadregionalnym są:

- **rejon Kalisza – z cennymi elementami środowiska kulturowego i szeroką działalnością kulturową w Kaliszu oraz ważnymi obiektami w Gołuchowie, Russowie (gmina Żelazków) i Lewkowie (gmina Ostrów Wielkopolski).**

4.1.3 PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO

Zgodnie z przepisami ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zarząd województwa sporządza jest na okres 4 lat wojewódzki program opieki nad zabytkami. Program przyjmowany jest do realizacji przez sejmik wojewódzki po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Z realizacji wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami zarząd województwa sporządza, co 2 lata sprawozdanie przedstawiane sejmikowi województwa. Jednocześnie sprawozdanie takie jest przekazywane Generalnemu Konserwatorowi Zabytków i właściwemu wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków w celu jego wykorzystania przy opracowywaniu, aktualizacji i realizacji krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego realizowany jest w oparciu o cele określone w art. 87 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami jednak – zgodnie z zapisami zawartymi w treści dokumentu przyjętymi przez władze samorządowe województwa wielkopolskiego – jego podstawowym zadaniem jest zapewnienie prawidłowego stanu zachowania obiektom zabytkowym: nieruchomym, ruchomym i archeologicznym znajdującym się we władaniu województwa wielkopolskiego.

Do 2016 r. na terenie województwa wielkopolskiego obowiązywał Program Opieki nad Zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2013-2016 przyjęty Uchwałą Sejmiku Województwa Wielkopolskiego Nr XXXVIII/763/13 z dnia 28 października 2013 r.

Na terenie miasta Kalisza zlokalizowane są następujące obiekty wpisane do rejestru zabytków stanowiące własność województwa wielkopolskiego:

- budynek Teatru im. Wojciecha Bogusławskiego,
- fragment obronnego muru miejskiego z basztą tzw. Artyleryjską,
- budynek Korpusu Kadetów z salą musztry, ob. Centrum Kultury i Sztuki,
- fragment Parku Miejskiego w Kaliszu,
- budynek kasy gubernialnej, ob. Muzeum Okręgowe Ziemi Kaliskiej,
- grodzisko wczesnośredniowieczne na Zawodziu.

4.1.4 INNE DOKUMENTY ZWIĄZANE Z TEMATYKĄ DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

SZLAKI ROWEROWE O ZASIĘGU WOJEWÓDZKIM

L.P.	TRASA	DŁUGOŚĆ (w km)	OPIS TRASY
2.	Transwielkopolska Trasa Rowerowa - Odcinek Południowy (TTR-S) (oznakowanie zielone) <i>Element Wielkopolskiego Systemu</i> <i>Szlaków Rowerowych</i>	281,6	Poznań – Tulce – Komorniki – Krzyżowniki – Zimin – Kromolice – Januszewo – Jarosławiec – Środa Wielkopolska – Olszewo – Szlachcin – Brzezie – Winna Góra – Miłosław – Bugaj – Kozubie – Mikuszewo – Chlebowo – Pogorzelica – Śmiełów – Łysa Góra – Żerków – Pawłowice – Stęgosz – Radlin – Wilkowyja – Jarocin – Wola Książęca – Twardów – Kurcew – Korzkwy – Pleszew – Lenartowice – Zawidowice – Brzezie – Pleszówka – Tursko – Gołuchów – Jedlec – Macew – Popówek – Dojutrów – Pruszków – Kalisz – Trkusów – Droszew – Kurów – Kościuszków – Ociąż – Fabianów – Kwiatków – Lewków – Kołatajew – Ostrów Wielkopolski – Wysocko Małe – Przygodzice – Janków Przygodzki – Trzcieliny – Dębica – Kocięba – Rezerwat Wydymacz – Antonin – Śledzianów – Ostrzeszów – przełęcz pod Bałczyną – Paszynów – Zmyślona Parzynowska – Kobyła Góra – Zmyślona Parzynowska – Marcinki – Utrata – Tabor Mały – Lipnik – Bralin – Mnichowice – Nosale – Grębanin – Mroczeń – Laski – Kuźnica Słupska – Łęka Opatowska – Raków – Siemianice

SZLAKI PIESZE O ZASIĘGU WOJEWÓDZKIM

L.P.	TRASA	DŁUGOŚĆ (w km)	OPIS TRASY
18.	Kalisz - Winiary - Ołobok Oznakowanie czerwone	22,0	Kalisz-Winiary – Wolica – Stobno – Sobocin – Zadowice – Ołobok <i>Szlak przebiega przez powiaty: kaliski i ostrowski</i>

19.	Kalisz-Szczypiorno – Nowe Skalmierzyce Oznakowanie zielone	11,0	Kalisz-Szczypiorno – Boczków – Gniazdów – Skalmierzyce – Nowe <i>Szlak przebiega przez powiaty: kaliski i ostrowski</i>
20.	Kalisz – Kuchary – Gołuchów Oznakowanie niebieskie	18,8	Kalisz – Kościelna Wieś – Kuchary – Gołuchów zamek <i>Szlak przebiega przez powiaty: kaliski i pleszewski</i>

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE MIASTA KALISZA

5.1.1 STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

W stosunku do zagadnień związanych z kształtowaniem polityki przestrzennej na terenie miasta Kalisza wymaganym prawem dokumentem jest studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. Jest to dokument o dużym stopniu ogólności, lecz wyznaczający podstawowe kierunki rozwoju w przyszłym zagospodarowywaniu terenu miasta, zwłaszcza istotny w kontekście uchwalania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Aktualnie obowiązującym tego typu dokumentem jest studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Kalisza według ostatniej zmiany opracowanej we wrześniu 2009 r. przez Instytut Rozwoju Miast z siedzibą w Krakowie przy ul. Cieszyńskiej 2 w zespole autorskim pod kierownictwem mgra Damiana Koreckiego i mgra Janusza Jeżaka (główni projektanci) w składzie: mgr Andrzej Słowik, mgr inż. Ewa Goras, mgr Marcin Nejman.

Podstawę dla ww. zmiany stanowiło studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Kalisza przyjęte w drodze uchwały Nr XXXIV/527/2005 Rady Miejskiej Kalisza z dnia 30 czerwca 2005 r. wykonane przez zespół autorski pod przewodnictwem dra hab. arch. Zygmunta Ziobrowskiego (główny projektant) w składzie: mgr Damian Korecki, mgr inż. Ewa Goras, mgr Kinga Kuczyńska, mgr Aleksandra Ptak, mgr inż. Daniel Seidler, mgr Janusza Jeżak i mgr Jakub Biegun (opracowanie graficzne).

Aktualnie obowiązująca zmiana studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Kalisza została zatwierdzona uchwałą Nr XXXVIII/543/2009 Rady Miejskiej Kalisza z dnia 3 września 2009 r. W treści dokumentu umieszczone zostały następujące zapisy związane z zabytkowymi obszarami i obiektami stanowiącymi materialne dziedzictwo kulturowe miasta Kalisza:

WPROWADZENIE

2. Podstawowe problemy

- ochronę i przeciwdziałanie zjawiskom niepożądanym dotyczącym środowiska przyrodniczego i kulturowego

ROZDZIAŁ 1.

CELE I UWARUNKOWANIA ROZWOJU MIASTA KALISZA

1.1.

CELE ROZWOJU

Realizacja celu głównego możliwa będzie jedynie w przypadku osiągnięcia następujących celów strategicznych.:

m.in.

- wzmacnianie tożsamości miasta

Osiągnięcie ww. celów wymaga realizacji zadań w następującym zakresie:

m.in.

- wspierania rozwoju turystyki
- eksponowania dziedzictwa historycznego i kulturowego miasta
- poprawy zagospodarowania i estetyki miasta

Z punktu widzenia interesów całej społeczności miasta konieczne jest zharmonizowanie jakościowego i ilościowego rozwoju zapewniającego poprawę standardów mieszkaniowych, infrastruktury społecznej oraz w szczególności infrastruktury technicznej i komunikacyjnej. Ponadto należy stworzyć warunki do ochrony i kształtowania krajobrazu miejskiego oraz utrzymania standardów jakości i zasobów środowiska przyrodniczego.

1.2.1.

UWARUNKOWANIA SPRZYJAJĄCE REALIZACJI CELÓW

Do uwarunkowań sprzyjających realizacji celów należy zaliczyć przede wszystkim:

m.in.

- dziedzictwo historyczno – kulturowe, obejmujące zarówno obiekty wpisane do rejestru zabytków jak i inne nie objęte ochroną prawną, a reprezentujące wysokie walory historyczne. Opracowany został „Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta Kalisza na lata 2009 – 2012”
- walory przyrodnicze w mieście i jego bezpośrednim otoczeniu: zbiornik retencyjny Szałe, zbiornik retencyjny Gołuchów, lasy ochronne, kompleks leśny Winiary oraz lasy komunalne, obszary chronionego krajobrazu, rezerwat i pomniki przyrody, parki miejskie i skwery, zespoły dworsko-parkowe, urozmaicona rzeźba terenu i bogata sieć rzeczna
- walory turystyczne. W granicach miasta istnieją obszary prawnie chronione, zlokalizowanych jest kilkadziesiąt pomników przyrody. Około 3,8 % powierzchni miasta zajmują lasy. Atrakcyjność turystyczna miasta opiera się na dużym potencjale i walorach antropogenicznych, istnieniu wielu cennych zabytków zarówno świeckich jak i sakralnych

1.2.2.

UWARUNKOWANIA OGRANICZAJĄCE REALIZACJĘ CELÓW

Wśród uwarunkowań ograniczających realizację celów za najważniejsze należy uznać:

m.in.

- brak aktualnych projektów rekultywacji terenów zdegradowanych
- postępującą degradację śródmieścia i historycznej substancji miasta
- zakłócenia w zakresie sylwety miejskiej

Najważniejsze spośród bogatej listy uwarunkowań sprzyjających rozwojowi miasta są:

m.in.

- duży potencjał kulturowo-gospodarczy miasta,
- istniejący potencjał kulturowy i przyrodniczy określający wyjątkowy wizerunek Kalisza i tworzący specyficzny klimat

2.2.1.

ZASADY ROZWOJU PRZESTRZENNEGO

Ustala się następujące zasady zagospodarowania przestrzennego Kalisza:

m.in.

1. Generalną zasadą w zagospodarowaniu przestrzennym Kalisza winna być ochrona wartości przyrodniczych miasta oraz ich odpowiednie eksponowanie i udostępnienie w celach poznawczych i rekreacyjnych. System przyrodniczy miasta winien być traktowany jako nienaruszalny element struktury przestrzennej. Korytarz ekologiczny Prośny o znaczeniu krajowym wraz z pozostałymi terenami o dużych walorach

przyrodniczych (wymienione w rozdz. 3.2.) powinien stanowić system chronionych terenów otwartych miasta, predysponowanych do pełnienia funkcji przyrodniczych, rekreacji i wypoczynku oraz wentylacji miasta. Na tym obszarze wprowadza się ograniczenia i zakazy lokalizowania nowej zabudowy mieszkaniowej i usługowo-produkcyjnej. Ograniczenia i zakazy wynikają również z występowania w korytarzu ekologicznym Prosny obszaru bezpośredniego zagrożenia powodzią (międzywale), obszaru zagrożonego zalaniem wodami powodziowymi na terenach nieobwałowanych ($Q_p=1\%$) oraz projektowanej strefy ochrony pośredniej ujęcia wody „Lis”. Dopuszcza się jedynie – za wyjątkiem terenów wzdłuż cieków wodnych – lokalizację obiektów przeznaczonych pod usługi kultury, sportu i rekreacji.

2. Kolejną zasadą rozwoju przestrzennego jest zachowanie i należyte eksponowanie występujących wartości kulturowych. Największe znaczenie przypisuje się historycznemu układowi przestrzennemu miasta, który stanowić powinien w dalszym ciągu rdzeń układu miejskiego. Ujęte w „Studium” strefy ochrony konserwatorskiej są istotnym narzędziem wpływającym na ochronę dziedzictwa kulturowego. Oprócz dbałości o zabytkowe obiekty i zespoły należy zwracać szczególną uwagę na odpowiednie formowanie architektury w bezpośrednim ich otoczeniu z uwzględnieniem wyznaczonych punktów widokowych celem ochrony panoramy miasta.

3. Integracja struktury przestrzennej miasta poprzez odpowiednie kształtowanie przestrzeni publicznych, zapewniające zintegrowanie nowych zespołów zabudowy z historycznym centrum.

13. Nie wskazuje się strefy ochronnej od wałów przeciwpowodziowych w strefie śródmiejskiej, ponieważ znajduje się ona w kolizji z istniejącym zainwestowaniem ukształtowanym przez obowiązujące historyczne linie zabudowy i uznanym za wartość kulturową.

2.2.2.

KIERUNKI ROZWOJU PRZESTRZENNEGO

6. Poprzez projektowany układ przestrzenny wyraża się dążenie do wykorzystania szans rozwojowych Kalisza wynikających z zachowania licznych zespołów i obiektów dziedzictwa kulturowego, z tradycji, z roli jaką Kalisz pełni w strukturach regionalnych i ponadregionalnych.

ROZDZIAŁ 3

KIERUNKI POLITYKI PRZESTRZENNEJ

3.1.

POLITYKA PRZESTRZENNA

Podstawowe ustalenia polityki przestrzennej w odniesieniu do miasta Kalisza dotyczą zapewnienia warunków rozwoju zrównoważonego tj. takiej organizacji przestrzennej, która eliminowałaby konflikty między ochroną środowiska i dóbr kultury, a rozwojem gospodarczym i działaniami na rzecz poprawy warunków życia mieszkańców.

Przedstawione aspekty polityki przestrzennej dotyczące zagospodarowania obszaru wynikają z ograniczeń szczegółowo ustalonych w przepisach szczególnych, względnie proponowane do przyjęcia w ramach ustaleń planów miejscowych jako prawa lokalnego z uwagi na konieczność zabezpieczenia powszechnie uznanych wartości. Dotyczy to szczególnie zapewnienia warunków ochrony środowiska i ochrony dóbr kultury.

Oprócz zapewnienia realizacji przestrzennych aspektów ochrony środowiska, w tym zieleni i krajobrazu i ochrony dóbr kultury, a także zabezpieczenia warunków dla funkcjonowania i realizacji ponadlokalnych celów publicznych do podstawowych zadań polityki przestrzennej miasta Kalisza należą:

- stworzenie warunków przestrzennych dla poprawy jakości życia mieszkańców
- stworzenie warunków przestrzennych dla ożywienia życia gospodarczego miasta
- zwiększenie efektywności gospodarowania terenami oraz zapewnienie warunków ładu przestrzennego

W zakresie poprawy warunków życia mieszkańców kierunki polityki przestrzennej dotyczą:

- zapewnienia odpowiedniej wielkości terenów mieszkaniowych w obszarach posiadających szczególne predyspozycje dla rozwoju tej funkcji w warunkach nie stwarzających istotnych kolizji z występującymi zasobami przyrodniczo-krajobrazowymi i uwarunkowaniami ochrony środowiska oraz zasobami kulturowymi

3.3.

POLITYKA W ZAKRESIE DÓBR KULTURY

Przedmiotem polityki przestrzennej miasta Kalisza w zakresie wartości kulturowych i krajobrazowych są zarówno obiekty objęte ochroną na podstawie przepisów odrębnych (wpisane do rejestru zabytków oraz objęte gminną ewidencją zabytków) jak i obiekty nie objęte ochroną prawną, a reprezentujące wysokie walory historyczne i estetyczne.

Obiekty zabytkowe

Obiekty wpisane do rejestru zabytków oraz obiekty objęte gminną ewidencją zabytków przedstawiono w aneksach.

Za elementy dziedzictwa kulturowego Kalisza uznaje się:

- złożony układ przestrzenny stanowiący rezultat długotrwałego procesu urbanizacyjnego i poddany odmiennym wpływom miasta współczesnego,
- struktury osadnicze położone w obrębie obecnego terytorium miejskiego, lecz odrębne pod względem historycznej genezy, włączane funkcjonalnie bądź administracyjnie w granice miasta od XIX w. po czasy obecne,
- elementy dziedzictwa kulturowego Kalisza w postaci budowli uznanych za zabytkowe oraz dominanty przestrzenne.

Dominanty przestrzenne

Głównymi obiektami zabytkowymi oraz dominantami przestrzennymi, które powinny być brane pod uwagę w kształtowaniu przestrzeni publicznych są:

- bazylika mniejsza d. kolegiata Wniebowzięcia NMP (wieża barokowa)
- kościół św. Mikołaja (wieża neogotycka)
- ratusz
- kościół franciszkański św. Stanisława (od strony Prosnego)
- zespół więzienia na Tyńcu z 1844 r.
- kościół św. Gotarda na Rypinku z lat 1908/10
- kościół Opatrzności Bożej z l. 1967/72 przy ul. Polnej
- kościół Miłosierdzia Bożego z l. 1977/88 na Osiedlu Asnyka
- szpital wojewódzki przy ul. Poznańskiej z l. 1975/88 (od zachodu)
- kościół św. Michała na Dobrzeczu z l. 1881/6
- grodzisko i kościół św. Wojciecha dla Zawodziu
- szpital Matki i Dziecka na Chmielniku
- kompleks zabudowań jezuickich obejmujący budynki dawnego kolegium jezuickiego, kościół (ob. garnizonowy) i dawny pałac gubernatorski
- zespół monumentalnej zabudowy al. Wolności (Trybunał, Teatr, Bank)
- kościół i klasztor pobernardyński z lat 1594-1622, przy ul. Stawiszyńskiej, obecnie oo. Jezuitów
- dawna fabryka B. Repphana przy pl. Kilińskiego
- d. wieża ciśnień z 1920 r. u zbiegu ul. Górnośląskiej i Legionów dla Kalińca
- d. wieża ciśnień w rejonie dworca PKP
- d. zespół podworski i kościół NMP Królowej Polski z l. 1983/90 na Majkowie
- zespół fabryki fortepianów z końca XIX w. przy ul. Chopina i Złotej (Piskorzewie)
- rogatka wrocławska na skrzyżowaniu ul. Śródmiejskiej i Nowy Świat
- d. koszary carskie w środkowej strefie Szczypiorna
- cerkiew prawosławna pw. Piotra i Pawła
- kościół poreformacki ob. św. Rodziny (zwany Nazaretanki)

Strefy konserwatorskie

Jednym z podstawowych skutecznych rozwiązań w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego miasta Kalisza jest wyznaczenie stref konserwatorskich, określających znaczenie poszczególnych obszarów oraz zakres działań, jakie w odniesieniu do nich powinny być podejmowane.

Utrzymuje się wyznaczone strefy konserwatorskie:

A – pełnej ochrony układu urbanistycznego i obiektów zabytkowych obejmującą następujące podstrefy:

- **A1 – Miasto Lokacyjne w linii fortyfikacji średniowiecznych ze szczególnym uwzględnieniem Głównego Rynku z ratuszem**, z uwagi na znaczną koncentrację wartości kulturowych o podstawowym znaczeniu dla obrazu miasta, jego postrzegania przez samych mieszkańców i przyjezdnych. Przy Placu Jana Pawła II zlokalizowane są relikty zamku średniowiecznego
- **A2 – Park Miejski** stanowiący unikatowy kompleks parkowy o istotnych walorach przyrodniczych i kulturowych
- **A3 – Wyspa z założeniem urbanistycznym alei Wolności** ze względu na potrzebę silniejszego niż dotąd zaakcentowania jego wartości kompozycyjnych i urbanistyczno-architektonicznych, założenia alejowego wraz z obudową

B – ochrony zachowanych elementów zabytkowych (głównie otulina układu staromiejskiego) obejmującą następujące podstrefy:

- **B1** – d. Przedmieście Wrocławskie z kościołem poreformackim wraz ze wschodnim fragmentem Nowego Świata i Rogatką,
- **B2** – Kwartęły zabudowy XIX/XX w. ulic Pułaskiego (do ul. Czaszkowskiej) i Fabrycznej,
- **B3** – Rejon historycznych cmentarzy przy Rogatce Wrocławskiej - rzymskokatolicki, prawosławny i ewangelicki,
- **B4** – Zachodnie „Czaszki” ciągi zabudowy ul. Nowy Świat, Kościuszki, Kopernika,
- **B5** – Zabudowa d. Piskorzewia - ul. Wodna, Chopina, Ciasna, Złota z fabryką (do al. Wojska Polskiego),
- **B6** – Zabudowa pierzei ul. Babina wraz z Plantami i Nowym Rynkiem ze względu na zachowanie zwartości bezpośredniego otoczenia Miasta Lokacyjnego wraz z zespołami zabudowy i wnętrzami urbanistycznymi z XVIII-XIX w.,
- **B7** – d. Przedmieście Toruńskie wraz z pl. Kilińskiego, dawną fabryką Repphana i kościołem pobernardyńskim.

K – ochrony krajobrazu obejmującą następujące podstrefy:

- **K1** – d. Glinki z rozstajem drożnym, d. folwark i zespół więzienny,
- **K2** – Tereny parkowo-sportowe u ujścia Swędrni
- **K3** – Wał Piastowski

- **K4** – Rejon ul. 3 Maja
- **K5** – Porta Calisia
- **K6** – Strefa ochrony krajobrazu wiejskiego i elementy układu przestrzennego Dobrzeca
- **K7** – Strefa ochrony krajobrazu wiejskiego i elementy układu przestrzennego Piwonic

W – ochrony reliktów i obserwacji archeologicznych ze względu na fakt:

- występowania reliktów przeszłości miasta na obszarze uznanym już za rezerwaty archeologiczne (dot. W1 - Rezerwatu archeologicznego grodziska na Zawodziu)
- konieczności zabezpieczenia strefy aktywnej ochrony otuliny grodziska na Zawodziu (KOW)
- istnienia przesłanek dotyczących zasadności prowadzenia dalszych prac archeologicznych na innych terenach, na obszarach istniejących i postulowanych obserwacji archeologicznych (OW)

E – ochrony ekspozycji historycznego układu przestrzennego i związanych z nim elementów środowiska przyrodniczego obejmującą następujące podstrefy:

- **E1** – Strefa ochrony ekspozycji doliny rzecznej i skarpy od wschodu
- **E2** – Strefa ekspozycji i ochrony wschodniej sylwety miasta (Strefy A1, A2, A3)
- **E3** – Strefa ochrony ekspozycji północnej sylwety miasta – „Ogrody Majkowa”
- **E4** – Strefa ochrony ekspozycji północnej sylwety miasta – „Przyczółek Mostowy”

Utrzymuje się wyznaczone rejony:

- **krajobrazu ulicznego i zabudowy pierzejowej poza strefami A i B** ze względu na znaczenie historyczne bądź kompozycyjne. Powinny one zostać objęte specjalną polityką urbanistyczno-architektoniczną. Dotyczy to fragmentów między innymi następujących ciągów ulicznych, które sukcesywnie powinny być weryfikowane lub uzupełniane: Kościuszki, Jabłkowskiego, Podgórze, Harcerska, Widok, Cmentarna, Górnośląska, Czaszkowska - Łączna, Lipowa, Legionów-Ułańska, Staszica, Nowy Świat, Bolesława Pobożnego, Stare Miasto, Zawodzie, Bolesława Chrobrego,
- **rejony ochrony zwartych założeń przestrzennych bądź ich reliktów wartościowych kulturowo** ze względu na: zasadność ich ochrony, ekspozycji, lepszego wykorzystania, wydobycia zagrożonych elementów krajobrazu podmiejskiego; dążność do uporządkowania i identyfikacji krajobrazu.

Do obszarów tych zaliczono:

- zespół dworsko-folwarczny Majków
- zespół cmentarza wojskowego na Majkowie

- zespół cmentarza rzymskokatolickiego na Tyńcu
- zespół cmentarza Żydowskiego przy ul. Podmiejskiej
- zespół cmentarza wiejskiego na Dobrzecu
- relikty folwarku Nosków
- zespół dworski z parkiem krajobrazowym w Sulistawicach
- zespół dawnych koszar carskich w Szczypiornie
- zespół więzienny przy ul. Łódzkiej
- pozostałości zespołu dworsko-folwarcznego we Winiarach
- zespół cmentarza Petlurowców w Szczypiornie oraz obozu internowanych
- relikty zespołu dworskiego w Szczypiornie
- zespół komory celnej i dworca Szczypiorno
- zespół fortyfikacji polowych i bunkrów Szczypiorna i Dobrzeca

Zakres działań w ramach proponowanych stref konserwatorskich:

Zasadnicze działania w proponowanych strefach ochrony konserwatorskiej dotyczyć powinny rozwiązania niżej przedstawionych problemów w stosunku do stref:

- **A – pełnej ochrony** – bezwzględna ochrona historycznej substancji i rozplanowania sieci ulicznej; zaleca się stopniową eliminację ruchu tranzytowego, głównie w odniesieniu do strefy A1. Konieczne staje się wykonanie szczegółowego opracowania historyczno-urbanistycznego dla obszaru zespołu miasta lokacyjnego, przedpoła dawnych fortyfikacji, parku i wyspy
 - w strefie A1 (miasto lokacyjne) wybija się zagadnienie rehabilitacji kwartałów zabudowy z okresu międzywojennego
 - w strefie A2 (park) postuluje się: realizację posiadanego przez miasto szczegółowego opracowania dotyczącego zarówno historii Parku, stanu środowiska przyrodniczego, kierunków prac pielęgnacyjnych, jak i określającego obszary zagrożone, zdegradowane, poddane destrukcji przestrzennej, problemy rewaloryzacji styku ze strefą A1
 - w strefie A3 (wyspa z założeniem urbanistycznym alei Wolności) postuluje się: określenie zakresu rewaloryzacji i sanacji zabudowy historycznej, rehabilitację zdegradowanych obrzeży wyspy (zwłaszcza krańca zachodniego), zakresu wprowadzania na ten obszar obiektów nowych przy respektowaniu historycznego rozplanowania, znaczenia poszczególnych budynków, potrzeb badań archeologicznych
- **B – ochrony zachowanych elementów zabytkowych** – dopuszcza się wprowadzenie nowej zabudowy dostosowanej do historycznego otoczenia i korekty układu zabudowy o ile nie naruszałaby w zasadniczy sposób istniejącego układu urbanistycznego i komunikacyjnego. Jednym z podstawowych zadań jest rewaloryzacja zespołów zabudowy z przełomu wieków (szczególnie „otuliny” miasta lokacyjnego i wyspy). Za obszar

szczególnych zagrożeń uznaje się podstrefę B2 i B5 o wielkim stopniu dekapitalizacji

- **K – ochrony krajobrazu** – konieczna jest ochrona krajobrazu miasta i wglądu w jego sylwetę – unikanie wprowadzania elementów, które dezorganizują krajobraz miasta. Ważne w tej strefie są działania zmierzające do kształtowania uporządkowanych przestrzennie i reprezentacyjnych wjazdów do miasta. Dominuje tu problematyka ochrony krajobrazu (miejskiego i charakterystycznych elementów układów wiejskich). Wyznaczenie strefy przyczółków mostowych ma charakter wytycznych intencyjnych (kreacyjnych) tzn. ochrony walorów kompozycyjnych (wgląd w sylwetę staromiejską), a także zwrócenie uwagi na potencjalnie dobre warunki stworzenia reprezentacyjnego wjazdu do miasta. W stosunku do wyznaczonych stref należy rozważyć stopień szczegółowości i restrykcyjności zapisu ograniczającego swobodę działań – niemniej bezwzględnie należy dążyć do utrzymania układów komunikacyjnych i otwartego charakteru dolin potoków leżących w osiach Dobrzeca i Piwoniec. Konieczne jest sporządzenie specjalistycznych opracowań konserwatorskich umożliwiających określenie granic strefy ochrony krajobrazu wiejskiego i elementów układu przestrzennego historycznych wsi Majków i Sulisławice
- **W – ochrony reliktów i obserwacji archeologicznych** – zakazuje się wszelkiej działalności budowlanej. Ich funkcja ogranicza się do muzealnej i rekreacyjnej. Nadzorowi konserwatorskiemu podlega sposób kształtowania zieleni i komunikacji:
 - w strefie W1 – Rezerwatu archeologicznego grodziska na Zawodziu – szczegółowe zasady ochrony zostaną zawarte w planie miejscowym, który jest w trakcie opracowania
 - w strefie KOW – j.w.
 - w strefie OW (obserwacji archeologicznych) postuluje się wykonanie specjalnych opracowań, co umożliwi prowadzenie właściwej polityki przestrzennej i ochronnej
- **E – ochrony ekspozycji historycznego układu przestrzennego i związanych z nim elementów środowiska przyrodniczego** – konieczne jest określenie szczegółowych zasad inwestowania na tych terenach. Ich niewłaściwe zagospodarowanie przekreślić może ekspozycję charakterystycznej panoramy Kalisza stanowiącej także istotny walor miasta. Konieczne jest sporządzenie specjalistycznych opracowań konserwatorskich umożliwiających określenie granic strefy ochrony ekspozycji historycznego układu przestrzennego obszarów: doliny Prosny od ul. Piłsudskiego do cmentarza komunalnego, doliny Krępiczy na odcinku od ul. Stanczukowskiego do ul. Poznańskiej, doliny Prosny w obrębie dawnego przedmieścia Glinki, doliny Prosny od rzeki do ul. Łódzkiej.

Z kolei zakres działań w ramach wyznaczonych rejonów powinien dotyczyć:

- **rejonu ochrony krajobrazu ulicznego i zabudowy pierzejowej poza strefami A i B** – w zależności od walorów i stopnia nasycenia zabudową historyczną,

konieczne staje się określenie m.in. zasad wprowadzania nowej zabudowy, jej formy, wysokości, zasięgu, stosunku do parametrów jezdni, itp.

- **rejonu ochrony zwartych założeń przestrzennych bądź ich reliktyw wartościach kulturowych (nie zawsze zabytkowych)** – różne formy ochrony, od ochrony szczególnej do ograniczonej (np. tablice pamiątkowe, pomniki, tablice informacyjne) jak i bardziej złożone, jak np. rewaloryzacja zespołów parkowo-dworskich

Szczegółnej uwagi wymaga rozwiązanie problemów związanych z ochroną systemu fortyfikacji z czasów II wojny światowej jak również dziedzictwa przemysłowego przy ulicach: Piskorzewie, Majkowskiej, Wrocławskiej, Obozowej, Stawiszyńskiej i Długosza.

Określenie strefy widokowej dla panoramy Kalisza m.in. od strony ulicy Poznańskiej, będzie możliwe po wykonaniu szczegółowego opracowania w tym zakresie.

Prowadzenie wszelkich działań inwestycyjnych w obrębie ww. obszarów chronionych oraz pojedynczych obiektów zabytkowych musi być zgodne z przepisami odrębnymi.

Na etapie sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego obowiązuje uwzględnienie miejsc pamięci narodowej, w tym zachowania i upamiętniania historycznych pomników, cmentarzy i miejsc pochówku żołnierzy.

3.9.

Standardy urbanistyczne

Przed podjęciem uchwały o przystąpieniu do opracowania planu miejscowego dla obszaru o powierzchni większej niż 2 ha należy określić zakres ochrony interesu publicznego dotyczącego co najmniej:

- zakresu ochrony lokalnych wartości przyrodniczych i kulturowych
- wielkości programu usług publicznych (w tym dostępności do terenów rekreacyjnych)

4.3.

Inwestycje publiczne

Ustala się następujące ważniejsze inwestycje służące realizacji celów publicznych:

m.in.

- budowę alejek na terenach zielonych, w tym w zabytkowych parkach na terenie miasta

- przekształcenie przestrzennego, zdegradowanego obszaru na terenie dawnego obiektu tzw. Koszar Godebskiego na cele zintegrowanego zespołu funkcji kulturalno-sportowych oraz społecznych,
- zakup budynku Banku Gospodarstwa Krajowego przy placu W. Bogusławskiego

Prócz tego planuje się podjęcie działań na rzecz realizacji:

m.in.

- Kaliskiego Parku Archeologicznego i projektu Błoni Szlaku Bursztynowego,

5.1.2 MIEJSCOWE PLANY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu oczyszczalni wód deszczowych w rejonie ulicy Parafialnej” przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XXVII/179/96 z dnia 29 października 1996 r.

Plan nie zawiera żadnych ustaleń dotyczących dziedzictwa kulturowego.

„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu w rejonie ulic Długiej, Grzybowej i Szerokiej” przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XL/265/97 z dnia 30 października 1997 r.

Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (§ 9 pkt 6):

Dla zabytkowego domu mieszkalnego znajdującego się przy ul. Grzybowej nr 2 warunki ewentualnych zmian w stosunku do istniejącego stanu zachowania, polegających na modernizacji lub przebudowie tego obiektu lub dalszej zabudowie działki określi Wojewódzki Konserwator Zabytków na wniosek właściciela lub użytkownika ww. budynku.

„Zmiana miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego miasta Kalisza dla terenu kopalni iłów „Winiary” przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XI/130/99 z dnia 30 czerwca 1999 r.

Plan nie zawiera żadnych ustaleń dotyczących dziedzictwa kulturowego.

„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego – Cmentarz Komunalny” przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XII/152/99 z dnia 16 września 1999 r.

Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (§ 5):

Decyzje o ustaleniu warunków zabudowy i zagospodarowania terenu wydawane dla inwestycji realizowanych na terenie objętym planem winny zawierać informacje, że przedmiotowy teren jest objęty strefą obserwacji archeologicznych. Wszelkie prace ziemne realizowane na tym terenie podlegają przepisom ustawy z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury (Dz. U. Nr 10, poz. 48 z późniejszymi zmianami).

„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu w rejonie ulic Cicha – Prosta” przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XVIII/290/2000 z dnia 17 lutego 2000 r.

Plan zawiera ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części rysunkowej:

Na rysunku planu oraz w legendzie oznaczono „Budynki istniejące o wartościach kulturowych lub inne obiekty do zachowania”. Wskazanie to nie odzwierciedla jednak faktycznie istniejących obiektów o wartościach zabytkowych i może powodować błędną interpretację rysunku planu.

„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu w rejonie ulic Tuwima - Kruczkowskiego” przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XXXVII/504/2001 z dnia 27 września 2001 r.

Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (§ 11 i § 13):

Na terenie oznaczonym na rysunku planu symbolem PT, UC – tereny zabudowy produkcyjno-technicznej i usług komercyjnych – ustala się:

- jako przeznaczenie podstawowe istniejące i projektowane tereny zabudowy produkcyjno-technicznej i usług komercyjnych z następującymi warunkami dotyczącymi zagospodarowania:
- lokalizację inwestycji na części terenu PT, UC leżącej w sąsiedztwie parku podworskiego (teren ZP) i objętej strefą ochrony konserwatorskiej należy uzgodnić z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków,
- warunki określone w ust. 1 pkt 1-8 dotyczą przebudowy istniejącej zabudowy lub nowych inwestycji i nie odnoszą się do przypadku zachowania istniejącego zagospodarowania.

Na terenie oznaczonym na rysunku planu symbolem ZP – tereny zieleni parkowej ustala się:

- jako przeznaczenie podstawowe – tereny zieleni parkowej stanowiące północną część założenia podworskiego wpisanego do rejestru zabytków województwa wielkopolskiego pod numerem 43/Wlkp/A decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 5 stycznia 2001 roku, znak SOZ-4151/64/1R/2001, na podstawie ustawy z dnia 15 lutego 1962 roku o ochronie dóbr kultury (tekst jednolity: Dz. U. Nr 98 z dnia 10. 12. 1999 r., poz. 1150)
- jako przeznaczenie dopuszczalne - lokalizację obiektów małej architektury i urządzeń infrastruktury technicznej następującymi warunkami dotyczącymi zagospodarowania:

Docelowo należy zlikwidować istniejący napowietrzny ciepłociąg.

Docelowo należy skablować istniejącą napowietrzną linię energetyczną.

Plan zawiera ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części rysunkowej:

Na rysunku planu zaznaczono tereny zieleni parkowej, wybrane okazy drzew oraz strefę ochrony konserwatorskiej.

„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego – Poznańska 201-207” przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XLV/597/2002 z dnia 23 maja 2002 r.

Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (§ 23):

Ustala się obowiązek prowadzenie wszelkich prac ziemnych na terenie objętym niniejszym planem pod nadzorem Wojewódzkiej Służby Ochrony Zabytków.

„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w rejonie ulicy Wysokiej” przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr III/38/2002 z dnia 30 grudnia 2002 r.

Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (§ 7):

Ustala się obowiązek prowadzenia wszelkich prac ziemnych na terenie objętym niniejszym planem pod nadzorem Wojewódzkiej Służby Ochrony Zabytków.

„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu „REGIONALNEJ STREFY GOSPODARCZEJ – RYPINEK” przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr V/61/2003 z dnia 27 marca 2003 r.

Plan nie zawiera żadnych ustaleń dotyczących dziedzictwa kulturowego.

„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla osiedla Dobrzec” przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr VII/113/2003 z dnia 22 maja 2003 r.

Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (§ 20):

Ustala się utrzymanie niskiej zabudowy w rejonie ulicy Dobrzeckiej oraz strefowania wysokości budynków (według ustaleń szczegółowych).

Zabudowę wyższą, o charakterze punktowym dopuszcza się jedynie w miejscach akcentów funkcjonalnych i przestrzennych zaznaczonych na rysunku planu.

Teren oznaczony symbolem 1UK, tj. teren kościoła pw. św. Michała Archanioła podlega ochronie wojewódzkiego konserwatora zabytków.

„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego – Tyniec” przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XI/135/2003 z dnia 25 września 2003 r.

Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (§ 7):

Wszelkie prace ziemne na terenie objętym planem wymagają zezwolenia w Delegaturze Służby Ochrony Zabytków w Kaliszu.

„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego – Chmielnik część południowa” przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XI/136/2003 z dnia 25 września 2003 r.

Plan nie zawiera żadnych ustaleń dotyczących dziedzictwa kulturowego.

„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu ograniczonego ulicami Częstochowską, Budowlanych, Polną i Planowaną tzw. Trasą Bursztynową” przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XIV/181/2003 z dnia 29 grudnia 2003 r.

Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (R. I § 4 i R. II § 8):

Następujące oznaczenia graficzne na rysunku planu są obowiązującymi ustaleniami planu:

- granice strefy o wartości historycznej.

Ustalenia obowiązujące przyjęte na podstawie obowiązujących decyzji i przepisów odrębnych i szczególnych:

- obiekty zabytkowe znajdujące się w spisie zabytków architektury i budownictwa miasta Kalisza obejmowane ochroną konserwatorską.

Ustala się następujące warunki zagospodarowania terenów wynikające z potrzeb ochrony środowiska kulturowego:

Na obszarze objętym planem znajdują się następujące tereny i obiekty podlegające ochronie na podstawie przepisów szczególnych i odrębnych:

- zabytki architektury i budownictwa wg spisu zabytków architektury i budownictwa.

a) ulica Kordeckiego:

- Dom Parafialny św. Gotarda nr 1, obecnie sala katechetyczna i Ośrodek Szkolenia Kierowców, obiekt murowany, lata 20-te XX wieku,
- Dom nr 3 – Plebania Parafii p.w. św. Gotarda, obiekt murowany,
- Dom nr 17 – willa, obiekt murowany, lata 20-te XX wieku,
-

b) ulica Częstochowska:

- Kościół św. Gotarda – początek XX w.,
- Dom nr 47 – obiekt murowany, 4 ćwiartka XIX w.,
- Dom nr 49 – obiekt murowany, 4 ćwiartka XIX w.,
- Dom nr 61 – obiekt murowany, 4 ćwiartka XIX w.,
- Dom nr 67 – obiekt murowany, lata 30-te XX w.,
- Dom nr 79 – obiekt murowany, początek XX w.,
- Dom nr 85 – obiekt murowany, początek XX w.,
- Dom nr 89 – obiekt murowany, lata 20-te XX w.,
- Dom nr 95 – obiekt murowany, 4 ćwiartka XIX w.,

W odniesieniu do tych obiektów obowiązuje wymóg uzyskiwania stanowiska Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w przypadku ich modernizacji i remontów.

Wyznacza się strefę zabudowy o wartości historycznej gdzie obowiązuje nakaz dostosowywania nowej zabudowy do zabudowy istniejącej. Obejmuje ona tereny o numerach 13, 14, 15, 16 i część terenów o numerze 12 i 19.

Plan zawiera ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części rysunkowej:

Na rysunku planu wyznaczono granicę strefy o wartości historycznej oraz zaznaczono obiekty zabytkowe.

„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w rejonie ulicy Owsianej” przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XXX/494/2005 z dnia 28 kwietnia 2005 r.

Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (§ 22):

Ustala się utrzymanie niskiej zabudowy w rejonie ulicy Żwirki i Wigury oraz strefowanie wysokości budynków (według ustaleń szczegółowych).

Teren objęty planem nie znajduje się w strefie ochrony konserwatora zabytków.

„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla osiedla Dobrzec – Północ 1 – Korczak” przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XXXI/514/2005 z dnia 19 maja 2005 r.

Plan nie zawiera żadnych ustaleń dotyczących dziedzictwa kulturowego.

„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów położonych na osiedlu Rajsków” przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XXXI/528/2005 z dnia 30 czerwca 2005 r.

Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (R. 5 § 22):

Teren objęty niniejszym planem znajduje się w strefie ochrony konserwatorskiej. Wszelkie inwestycje naruszające strukturę ziemi wymagają uzgodnienia z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Poznaniu Delegatura w Kaliszu.

„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Dobrzec – Zachód część Południowa” przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XXXI/529/2005 z dnia 30 czerwca 2005 r.

Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (R. II § 11):

Ustalenia dla terenu oznaczonego na rysunku planu symbolem 2U/P.

Inwestycje planowane w strefie ochrony archeologicznej wymagają uzgodnienia z właściwym Konserwatorem Zabytków na etapie wystąpienia o pozwolenie na budowę.

Plan zawiera ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części rysunkowej:

Na rysunku planu oznaczono granicę strefy ochrony archeologicznej na terenie 2U/P.

„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego strefy usługowo-handlowej w rejonie alei Wojska Polskiego” przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XXXVI/561/2005 z dnia 22 września 2005 r.

Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (R.1 § 5):

Na całym obszarze objętym planem ustala się następujące obowiązki:

Niezwłocznego zawiadomienia Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków Delegatury w Kaliszu, w przypadku natrafienia podczas robót ziemnych na obiekt mający charakter zabytku, o dokonanym odkryciu.

„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Sulisławice – Kolonia Sulisławice” przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XLII/643/2006 z dnia 2 marca 2006 r.

Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej:

DZIAŁ II

Ustalenia ogólne

Rozdział 1

Przeznaczenie terenów

§ 4.

Ustala się następujące rodzaje przeznaczenia podstawowego terenów:

pkt 7

teren zieleni parkowej z historyczną zabudową rezydencjonalną, oznaczony na rysunku planu symbolem ZPR, przez co rozumie się zaplanowany i urządzony zespół zieleni, w ramach którego przeważa obszarowo zieleń wysoka o charakterze zabytkowym oraz rezydencjonalne obiekty historyczne

Rozdział 4

Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej

§ 7.

ust. 1.

Ustala się następujące obiekty zabytkowe, wpisane do ewidencji zabytków architektury i budownictwa:

- 1) dwór pochodzący z I poł. XIX,
- 2) dom nr 51, drewniany, 1933r.,
- 3) dom nr 56, drewniany, pocz. XX w.,
- 4) dom nr 95, murowany, ok. 1905r.,
- 5) dom nr 22, drewniany, 1929/1930r.,
- 6) dom nr 23, drewniany, 1926r.,
- 7) dom nr 25, murowany, XIX/XX w.,
- 8) dom nr 33, drewniany, ok. 1920r.

ust. 2.

Remonty, przebudowy, rozbudowy, nadbudowy, zmiany funkcji obiektów, wpisanych do ewidencji zabytków, należy uzgadniać z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

§ 8.

Ustala się następujące strefy ochrony konserwatorskiej:

pkt 1.

strefę ochrony konserwatorskiej, która obejmuje obszar parku dworskiego z II poł. XIX w. wraz z obiektem dworskim, zgodnie z oznaczeniem na rysunku planu, w granicach której:

- a) wszystkie nowe inwestycje, przebudowy, rozbudowy, remonty, zmiany funkcji obiektów na tym terenie należy uzgadniać z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków,
- b) zakazuje się lokalizowania nowej zabudowy kubaturowej,
- c) wszelkie prace mogące wpłynąć na wygląd i kompozycję zabytkowego zespołu zieleni należy uzgadniać z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków,
- d) należy utrzymywać i konserwować zieleń aż do jej śmierci biologicznej, a powstałe ubytki uzupełniać zielenią zgodnie z istniejącymi uwarunkowaniami przyrodniczymi,

- e) przy uzupełnianiu drzewostanu należy uwzględnić historyczne założenie parkowe, w tym zachowanie głównych osi, rodzaj drzewostanu, a także tradycje w zakresie sztuki projektowania parków i ogrodów,

pkt 2.

strefę ochrony konserwatorskiej „OW” obserwacji archeologicznej, zgodnie z oznaczeniem na rysunku planu, dla której ustala się następujące zasady ochrony:

- a) przed uzyskaniem pozwolenia na budowę, ustala się wymóg uzyskania wytycznych Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, co do konieczności prowadzenia prac ziemnych za pozwoleniem konserwatorskim,
- b) pozwolenie konserwatorskie na prowadzenie prac ziemnych należy uzyskać przed wydaniem pozwolenia na budowę,
- c) w przypadku wystąpienia zabytków i obiektów archeologicznych zostaną podjęte ratownicze badania wykopaliskowe, zgodnie z przepisami odrębnymi.

Rozdział 5

Wymagania wynikających z potrzeb kształtowania przestrzeni publicznych

§ 9.

Ustala się następujące wymagania wynikające z potrzeb kształtowania obszarów przestrzeni publicznych:

pkt 3.

zakazuje się lokalizowania:

- a) tymczasowych obiektów usługowo – handlowych na terenach oznaczonych na rysunku planu symbolami **ZP, KDz, KDI, KDd**,
- b) nośników reklamowych na terenach oznaczonych na rysunku planu symbolami:

- **ZP 2**,

- **KDI 2, KDI 3 i KDd7** na odcinku przylegającym do terenu oznaczonego symbolem **ZPR**,

DZIAŁ III

Ustalenia szczegółowe

Rozdział 1

Parametry i wskaźniki kształtowania zabudowy oraz zagospodarowania terenu

§ 16.

ust. 1.

Ustala się **teren zieleni parkowej z historyczną zabudową rezydencjonalną**, o którym mowa w § 4 pkt 7, oznaczony na rysunku planu symbolem **ZPR**.

ust. 2.

Ustala się, dla terenów, o których mowa w ust. 1, następujące zasady zagospodarowania:

pkt 1.

dopuszcza się lokalizację placów zabaw dla dzieci lub terenowych urządzeń sportowych i rekreacyjnych,

pkt 2.

dopuszcza się lokalizację urządzeń wodnych kształtujących stosunki wodne, w tym urządzeń melioracyjnych i zbiorników wodnych.

ust. 3.

Ustala się, dla terenu, o którym mowa w ust. 1 następujące zasady kształtowania zabudowy i urządzania terenu:

pkt 1.

wobec istniejącego obiektu dworskiego ustala się możliwość lokalizowania funkcji usługowych w dziedzinach administracji, oświaty i wychowania, opieki zdrowotnej lub społecznej, rekreacji, turystyki i wypoczynku, w tym hotelarstwa i gastronomii,

pkt 2.

zakazuje się wznoszenia nowych obiektów kubaturowych,

pkt 3.

wobec terenów i obiektów objętych ochroną konserwatorską należy stosować przepisy odrębne oraz ustalenia zawarte w § 7 i 8 niniejszej uchwały,

pkt 4.

należy utrzymywać i konserwować zieleń, a powstałe ubytki uzupełniać zielenią zgodnie z istniejącymi uwarunkowaniami przyrodniczymi oraz sztuką projektowania ogrodów,

pkt 5.

należy chronić i utrzymywać dotychczasowe ukształtowanie terenu oraz charakterystyczne formy geomorfologiczne.

Rozdział 2

Granice i sposoby zagospodarowania terenów lub obiektów podlegających ochronie

§ 20.

ust. 1.

Na obszarze objętym planem wyznacza się następujące tereny podlegające ochronie:

pkt 1.

obiekty zabytkowe wpisane do ewidencji zabytków,

pkt 2.

tereny położone w zasięgu strefy ochrony konserwatorskiej, obejmującej obszar parku dworskiego z II poł. XIX w. wraz z obiektem dworskim,

pkt 3.

tereny położone w zasięgu strefy ochrony konserwatorskiej „OW” – obserwacji archeologicznej.

ust. 2.

Sposoby zagospodarowania terenów lub obiektów podlegających ochronie określono odpowiednio:

pkt 1.

w § 7 niniejszej uchwały dla obiektów zabytkowych wpisanych do ewidencji zabytków, pkt 2.

w § 8 niniejszej uchwały dla strefy ochrony konserwatorskiej, obejmującej obszar parku dworskiego z II poł. XIX w. wraz z obiektem dworskim, pkt 1.

w § 8 niniejszej uchwały dla strefy ochrony konserwatorskiej „OW” – obserwacji archeologicznej.

Rozdział 3

Zasady i warunki scalania i podziału nieruchomości

§ 22.

pkt 6.

dla terenu oznaczonego na rysunku planu symbolem **ZPR** – zakazuje się dokonywania podziałów geodezyjnych, z zastrzeżeniem ustaleń § 21 pkt 1 niniejszej uchwały,

Plan zawiera ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części rysunkowej:

Symbolem ZPR określono teren zieleni parkowej z historyczną zabudową rezydencjonalną. Określono na rysunku odcinki dróg przy których istnieje obowiązek utrzymania wysokiej zieleni w układzie szpalerowym. Oznaczono na rysunku granicę strefy ochrony konserwatorskiej – obszaru parku dworskiego, granicę strefy ochrony konserwatorskiej „OW” - obserwacji archeologicznej oraz poszczególne obiekty zabytkowe wpisane do ewidencji zabytków nieruchomych.

„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Serbinowska - Młynarska II” przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr VI/74/2007 z dnia 22 lutego 2007 r.

Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (R.I § 5 i § 7):

Na całym obszarze objętym planem ustala się następujące obowiązki:

- niezwłocznego zawiadomienia właściwego organu do spraw ochrony zabytków w przypadku natrafienia podczas robót ziemnych na obiekt mający charakter zabytku, o dokonanym odkryciu,

Ustala się tereny zabudowy usługowej - oznaczone na rysunku planu symbolem U.

Dla terenów, o których mowa w ust. 1 ustala się:

- maksymalną wysokość zabudowy do 12 m, z możliwością wprowadzenia ponad tę wysokość akcentu architektonicznego w postaci dominanty kompozycji przestrzennej (projektowana zabudowa nie może przesłaniać panoramy miasta),

„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Celtycka – Słowiańska” przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XIX/283/2008 z dnia 24 stycznia 2008 r.

Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (R XII § 89):

Na terenach jednostek położonych wzdłuż cieków wodnych, oznaczonych na rysunku planu symbolami od 55ZP do 62 ZP, 64ZP i 67ZP oraz 2MU, 3 MU, 9 MN, 12 MN, 13 MN, 14 GM, 15 MN, 18 MN, 19 MN, 20MN, 21 MN, 23 MN, 24 MN, 25 MN, 26 MN, 29 MN, 30 MN, 35 MN, 36 MN i 37 MN, 51 UO oraz 64PG przed przystąpieniem do wszelkich prac ziemnych związanych z zagospodarowaniem tego terenu, obowiązuje uzyskanie opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Treny Przydworcowe II” przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XXXVIII/545/2009 z dnia 3 września 2009 r.

Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (R. I § 5)

Na całym obszarze objętym planem ustala się następujące obowiązki:

- zgłoszenia właściwemu organowi wszelkich znalezisk posiadających cechy zabytku, odnalezionych przy prowadzeniu prac ziemnych w trakcie budowy i jednocześnie zabezpieczenia odkrytego przedmiotu, a także wstrzymania wszelkich robót mogących go uszkodzić lub zniszczyć,

„Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Serbinowska – Młynarska II” przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr LV/747/2010 z dnia 30 września 2010 r.

Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (R. II § 5):

Ustala się teren rozmieszczenia obiektów handlowych o powierzchni sprzedaży powyżej 2.000 m² - oznaczony na rysunku planu symbolem UC.

Na terenie, o którym mowa w ust.1, ustala się następujące obowiązki:
zgłoszenia właściwemu organowi wszelkich znalezisk posiadających cechy zabytku, odnalezionych przy prowadzeniu prac ziemnych w trakcie budowy i jednocześnie zabezpieczenia odkrytego przedmiotu, a także wstrzymania wszelkich robót mogących go uszkodzić lub zniszczyć,

„Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu ograniczonego ulicami Częstochowską, Budowlanych, Polną i Planowaną tzw. Trasą Bursztynową” przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr VI/51/2011 z dnia 24 lutego 2011 r.

Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (R. I § 5 i R. II § 7):

Na całym obszarze objętym planem ustala się następujące obowiązki:

- zgłoszenia właściwemu organowi wszelkich znalezisk posiadających cechy zabytku, odnalezionych przy prowadzeniu prac ziemnych w trakcie budowy i jednocześnie zabezpieczenia odkrytego przedmiotu, a także wstrzymania wszelkich robót mogących go uszkodzić lub zniszczyć,

Ustala się tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, oznaczone na rysunku planu symbolami: 1MN i 2MN.

Dla terenów, o których mowa w ust. 1 ustala się:

- obowiązek wykonania, na terenie oznaczonym na rysunku planu symbolem 2MN, prac archeologicznych dokumentacyjno – zabezpieczających, na prowadzenie których należy uzyskać pozwolenie wojewódzkiego konserwatora zabytków,

„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu położonego w rejonie skrzyżowania ulic Dobrzecka – Podmiejska” przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr VI/53/2011 z dnia 24 lutego 2011 r.

Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (R. II §7):

Na całym terenie objętym planem ustala się następujące obowiązki:

- zgłoszenia właściwemu organowi wszelkich znalezisk posiadających cechy zabytku, odnalezionych przy prowadzeniu prac ziemnych w trakcie budowy i jednocześnie zabezpieczenia odkrytego przedmiotu, a także wstrzymania wszelkich robót mogących go uszkodzić lub zniszczyć,

„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenu położonego w rejonie ulicy Braci Niemajowskich” przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XIX/227/2012 z dnia 2 lutego 2012 r.

Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (R.I § 8; R. II § 10):

Na całym obszarze objętym planem ustala się następujące obowiązki:

- zgłaszania właściwemu organowi wszelkich znalezisk posiadających cechy zabytku, odnalezionych przy prowadzeniu prac ziemnych w trakcie budowy i jednocześnie zabezpieczenia odkrytego przedmiotu, a także wstrzymania wszelkich robot mogących go uszkodzić lub zniszczyć,

Ustala się ochronę następujących obiektów zabytkowych - wpisanych do ewidencji zabytków:

<i>Lp.</i>	<i>Obiekt</i>	<i>Adres</i>	<i>Datowanie</i>	<i>Oznaczenie terenu na planie</i>
1	2	3	4	5
1.	Dom mieszkalny	ul. Warszawska 23	1. poł. XIX w.	2U
2.	Dom mieszkalny	ul. Warszawska 25	2. poł. XIX w.	2U
3.	Dom mieszkalny	ul. Warszawska 33	1./2. dekada XX w.	2U
4.	Dom mieszkalny	ul. Winiarska 2	1. 20 XX w.	1MU
5.	Oficyna	ul. Winiarska 2	1. 20 XX w.	1MU
6.	Dom mieszkalny	ul. Winiarska 8	2. poł. XIX w.	2MU
7.	Dom mieszkalny	ul. Winiarska 20	1./2. dekada XX w.	3MU
8.	Willa podmiejska	ul. Łódzka 48	1. 20. XX w.	6MU
9	Dom mieszkalny	ul. Łódzka 52	2. poł. XX w.	6MU
10	Dom mieszkalny	ul. Łódzka 64	1./2. dekada XX w.	6U

Wszelkie roboty budowlane oraz inne działania podejmowane przy obiektach wymienionych w ust. 1 związane ze zmianą wyglądu zewnętrznego (tj. nadbudowa, rozbudowa, wymiana pokrycia dachowego, zmiana kolorystyki elewacji, wymiana stolarki okiennej i drzwiowej zewnętrznej, umieszczanie na obiekcie oznakowania wizualnego reklamowo-informacyjnego, umieszczanie urządzeń technicznych na elewacjach budynków) wymagają uzyskania pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Plan zawiera ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części rysunkowej:

Na rysunku planu zaznaczono obiekty wpisane do ewidencji zabytków.

„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego - Huby” przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XXXVII/502/2013 z dnia 27 czerwca 2013 r.

Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (R.1 § 5):

Na całym obszarze objętym planem ustala się następujące obowiązki:

- zgłoszenia właściwemu organowi wszelkich znalezisk posiadających cechy zabytku, odnalezionych przy prowadzeniu prac ziemnych w trakcie budowy i jednocześnie zabezpieczenia odkrytego przedmiotu, a także wstrzymania wszelkich robót mogących go uszkodzić lub zniszczyć,

„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego – Tereny Przydworcowe III – część A” przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XXIX/352/2016 z dnia 27 października 2016 r.

Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (R.2 § 9):

Obejmuje się ochroną ustaleniami planu w granicach obszaru budynek dworca kolejowego wpisany do gminnej ewidencji zabytków, oznaczony na rysunku planu jako zabytek, dla którego ustala się:

- a) zachowanie: cech rozplanowania elewacji w zakresie podziałów wertykalnych i horyzontalnych, układu otworów okiennych i drzwiowych, wystroju elewacji, detalu architektonicznego, geometrii dachu,
 - b) prowadzenie robót budowlanych zgodnie z wymogami przepisów odrębnych,
 - c) zakaz:
 - nadbudowy,
 - przebudowy,
 - zewnętrznego docieplenia,
 - d) nakaz prowadzenia prac remontowych z zastosowaniem materiałów wykończeniowych zastosowanych w historycznej architekturze obiektu;
- 2) w strefie ekspozycji I, wyznaczonej na rysunku planu:
- a) nakaz dostosowania kompozycji zagospodarowania terenu do osiowej kompozycji ryzalitu budynku dworca kolejowego,
 - b) zakaz lokalizacji nadziemnych części budynków oraz wiat lub zadaszeń;
- 3) w strefie ekspozycji II, wyznaczonej na rysunku planu:
- a) zakaz lokalizacji nadziemnych części budynków, z wyjątkiem wejść i wjazdów do garaży podziemnych,
 - b) zakaz lokalizacji wejść i wjazdów do garaży podziemnych, wiat lub zadaszeń o wysokości przekraczającej 5,0 m,
 - c) nakaz realizacji wiat lub zadaszeń jako przeszklonych lub ażurowych;
- 4) zakaz stosowania na elewacjach budynków: blach falistych i trapezowych, materiałów refleksyjnych oraz sidingu;
- 5) nie ustala się wymogów w zakresie ochrony dóbr kultury współczesnej – nie występują w obszarze.

Plan zawiera ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części rysunkowej:

Na rysunku planu wyznaczono strefy ekspozycji I i II oraz zaznaczono obiekty wpisane do ewidencji zabytków.

„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla zespołu zabudowy – mieszkaniowej na osiedlu Tyniec” przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XXIX/353/2016 z dnia 27 października 2016 r.

Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (R.2 §8):

1. Na całym obszarze objętym planem ustala się nakaz zgłoszenia właściwemu organowi wszelkich znalezisk posiadających cechy zabytku, odnalezionych przy prowadzeniu prac ziemnych w trakcie budowy i jednocześnie zabezpieczenia odkrytego przedmiotu, a także wstrzymania wszelkich robót mogących go uszkodzić lub zniszczyć.
2. Na całym obszarze objętym planem, przed przystąpieniem do prac ziemnych, obowiązuje wymóg wystąpienia do Konserwatora Zabytków o określenie zakresu koniecznej ochrony zabytków archeologicznych zgodnie z przepisami odrębnymi.
3. Na całym obszarze objętym planem nie występują obiekty budowlane wpisane do ewidencji zabytków.

„Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu w rejonie ulic: Tuwima i Kruczkowskiego” przyjęta uchwałą Nr XXXIII/418/2017 Rady Miejskiej Kalisza z dnia 26 stycznia 2017 r.

Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (R.2 §7):

Ustala się obowiązek uzgadniania z właściwym organem ochrony zabytków inwestycji związanych z zagospodarowaniem i zabudowaniem terenu w obiektach ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Plan zawiera ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części rysunkowej:

Na rysunku planu zaznaczono obiekt wpisany do ewidencji zabytków.

„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w rejonie ulicy Budowlanych” przyjęty uchwałą Nr XXXIV/443/2017 Rady Miejskiej Kalisza z dnia 23 lutego 2017 r.

Plan zawiera następujące ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego w części tekstowej (R.2 §7):

Inwestor zobowiązany jest do wykonania prac archeologicznych dokumentacyjno-zabezpieczających w trakcie budowlanych robót ziemnych oraz uzyskania pozwolenia na prace archeologiczne w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Poznaniu – Delegaturze w Kaliszu, po uzyskaniu pozwolenia na budowę.

5.1.3 ZINTEGROWANY PLAN ROZWOJU OBSZARÓW MIEJSKICH I POPRZEMYSŁOWYCH DLA MIASTA KALISZA DO ROKU 2020

Zintegrowany Plan Rozwoju Obszarów Miejskich i Poprzemysłowych dla Miasta Kalisza do roku 2020 przyjęty Uchwałą Nr XXVII/355/2012 Rady Miejskiej Kalisza z dnia 27 września 2012 jest dokumentem opracowanym „w celu ukierunkowania działań rewitalizacyjnych i stworzenia warunków do równoważenia struktur przestrzennej i społecznej miasta oraz udziału mieszkańców i interesariuszy w życiu miasta, a także określenia celów i rezultatów rewitalizacji obszarów uznanych za dysfunkcyjne w wyniku ich odnowy w sferach przestrzennej, technicznej, społecznej i ekonomicznej”. Jego powstanie umożliwia ubieganie się o środki pochodzące z programu powołanego wspólnie przez Komisję Europejską, Europejski Bank Inwestycyjny i Bank Rozwoju Rady Europy nazwanego Joint European Support for Sustainable Investment in City Areas w skrócie JESSICA. Dla realizacji *Zintegrowany Plan Rozwoju Obszarów Miejskich i Poprzemysłowych dla Miasta Kalisza do roku 2020* zakwalifikowane zostały 4 obszary na terenie miasta Kalisza, z czego trzy z nich posiadają istotne – z punktu widzenia ochrony dziedzictwa kulturowego – cechy wpisujące się w rewaloryzację historycznego układu urbanistycznego miasta Kalisza wraz z tworzącą go zabytkową zabudową. Są to:

Obszar 1.

Ulice Stawiszyńska – Warszawska

Obszar 2.

Ulica Fabryczna

Obszar 3.

Ulica Wojciecha Jabłkowskiego

W treści *Zintegrowanego Planu Rozwoju Obszarów Miejskich i Poprzemysłowych dla Miasta Kalisza do roku 2020* umieszczono poniższe zapisy odnoszące się w sposób ogólny do zachowanego na terenie miasta dziedzictwa kulturowego a w szczególności do zabytków:

2. Diagnoza sytuacji przestrzenno-społeczno-gospodarczej Miasta Kalisz

2.1 Strefa przestrzenna

2.1.6 Obiekty zabytkowe

(82) Dziedzictwo kulturowe Kalisza tworzą:

(a) Historyczne śródmieście, położone między Prosną a Kanałem Bernardyńskim, które zachowało układ urbanistyczny z 2 poł. XIII w. Ośrodkiem założenia miejskiego pozostaje okazały rynek, pośrodku którego stoi ratusz (z lat 1920-24). Jest to trzeci w dziejach ratusz (pierwszy spłonął w 1792 r., drugi w 1914 r.).

(b) Struktury osadnicze, położone w obrębie obecnego terytorium miejskiego, lecz odrębne pod względem historycznej genezy, włączane funkcjonalnie bądź administracyjnie w granice miasta od XIX w.,

(c) Budowle uznane za zabytkowe oraz dominanty przestrzenne, do których zaliczają się:

(I) W skali miasta:

1. Bazylika mniejsza, d. kolegiata Wniebowzięcia NMP z wieżą barokową,
2. Kościół św. Mikołaja z wieżą neogotycką
3. Ratusz z l.1920/24

(II) W skali dzielnic i fragmentów miasta:

1. Kościół franciszkański św. Stanisława – widok od strony Prosny,
2. Zespół więzienia na Tyńcu z 1844 r.,
3. Kościół św. Gotarda na Rypinku z lat 1908/10,
4. Kościół Opatrzności Bożej przy ul. Polnej z l. 1967/72,
5. Kościół Miłosierdzia Bożego z l. 1977/88 na Osiedlu im. A. Asnyka,
6. Szpital wojewódzki przy ul. Poznańskiej z l. 1975-88,
7. Kościół św. Michała na Dobrzecu z l. 1881/6,
8. Grodzisko i kościół św. Wojciecha dla Zawodzia,
9. Szpital przy ul. Toruńskiej dla Chmielnika,
10. Zespół zabytkowych cmentarzy wyznaniowych przy Rogatce (katolicki, ewangelicki, prawosławny),

(III) W skali wnętrza urbanistycznych (placów i ulic):

1. Kolegium jezuickie i pałac biskupi przy ul. Kolegialnej,
2. Zespół monumentalnej zabudowy al. Wolności (Trybunał, Teatr, bank),
3. Kościół i klasztor pobernardyński z lat 1594 – 1622,
4. Fabryka B. Repphana, pl. Kilińskiego,
5. D. wieża ciśnień z 1920 dla zbiegu ulic Górnośląskiej i Legionów dla Kalińca,
6. Kolejowa wieża ciśnień dla zespołu dworcowego przy ul. Dworcowej,

7. Most Kamienny dla ul. Śródmiejskiej i Al. Wolności oraz Most Trybunalski dla ul. Sukienniczej i Al. Wolności,
8. Historyczne zespoły szkolne: d. Szkoły Wojewódzkiej, ob. I L.O. im. A. Asnyka dla Pl. Kilińskiego i ul. Grodzkiej oraz d. Wyższej Szkoły Realnej, ob. III L. O. im. M. Kopernika dla ul. Kościuszki, a także d. Szkoły Handlowej, ob. II L. O. im. T. Kościuszki dla ul. Kopernika,
9. D. zespół podworski i kościół NMP Królowej Polski z l. 1983 – 1990 dla Majkowa
10. Zespół fabryki fortepianów z k. XIX w. dla ul. Chopina i Złotej (Piskorzewie),
11. Rogatka wrocławska dla skrzyżowania ul. Śródmiejskiej i Nowy Świat,
12. Cerkiew prawosławna p.w. św. Piotra i Pawła,
13. Kościół poreformacki, ob. św. Rodziny,
14. D. koszary carskie dla środkowej strefy Szczypiorna.

(83) Do zabytków Kalisza zaliczają się także kamienice objęte wpisami do rejestru zabytków, pochodzące głównie z końca XIX i I ćw. XX w. Są to dwu- i trzykondygnacyjne kamienice z oficynami, często z przekształconymi elewacjami w poziomie parteru. Jednym z najcenniejszych obiektów w tej grupie jest tzw. dom „pod aniołami” przy ul. Mostowej 4.

(84) Z dawnych zespołów dworskich i folwarcznych włączonych w obręb obecnego miasta do rejestru wpisane są dwór i park na Majkowie (klasycystyczny, z pocz. XIX w., obecnie siedziba Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Poznaniu, Delegatura w Kaliszu oraz Filia nr 7 Miejskiej Biblioteki Publicznej im. A. Asnyka).

(85) Ponadto, w Kaliszu ochroną konserwatorską na podstawie wpisu do rejestru zabytków objęte są 3 inne parki i ogrody, w tym: Park Miejski (zał. w 1798 r.), park w dzielnicy Szczypiorno oraz ogrody, przy willi ul. Niecała 5 i Widok 80 oraz 4 cmentarze - trzy z nich, rzymskokatolicki tzw. Miejski założony w 1807 roku, ewangelicki funkcjonujący od 1790 roku oraz greko-prawosławny założony w 1786 roku położone są przy rogatce wrocławskiej. W chwili założenia ulokowane poza obrębem miasta, obecnie włączone w zabudowę miejską. Czwarty, cmentarz żydowski z końca XIX w., znajduje się przy ul. Podmiejskiej. Należy podkreślić, że nekropolie Kalisza są podstawą kultywowania tradycji wielokulturowości miasta.

2.1.9. Identyfikacja problemów w sferze przestrzennej

(110) Główne problemy w sferze przestrzennej, wymagające interwencji w nadchodzących latach, to:

m.in.

(d) Postępująca degradacja walorów urbanistyczno-architektonicznych i obiektów przemysłowych,

(111) Rewitalizacja obszarów dysfunkcyjnych miasta Kalisza w sferze przestrzennej będzie miała na celu w szczególności:

m.in.

(e) Ochronę dziedzictwa kulturowego,

(h) Kształtowanie miejskiej struktury przestrzennej w harmonii ze środowiskiem przyrodniczym i krajobrazem,

2.2.1. Branża turystyczna

(137) Bogactwo zabytków Kalisza – zwłaszcza zaś obiektów sztuki sakralnej, stanowi bardzo dobre zaplecze dla turystyki oraz ruchu pielgrzymkowego (...).

(139) Atrakcją turystyczną Kalisza jest układ przestrzenny, w szczególności objęty ochroną konserwatorską obszar miasta lokacyjnego, stanowiący obecnie centrum staromiejskie. Średniowieczny układ sieci ulicznej i zwartej zabudowy

Szczegółowe analizy poszczególnych obszarów przewidzianych do rewitalizacji zostały opisane w dalszej części *Planu Rozwoju Obszarów Miejskich i Przemysłowych dla Miasta Kalisza do roku 2020*. Analizy te obejmują charakterystykę każdego z obszarów uwzględniającą opis założeń urbanistyczno-architektonicznych do koncepcji zagospodarowania przestrzennego tych obszarów oraz określenie zasad rewitalizacji w aspektach:

- społeczno-przestrzennym
- ekonomicznym
- architektoniczno-estetycznym
- urbanistyczno-ekonomicznym
- ekologicznym

Każdą z analiz podsumowują założenia do rewitalizacji uwzględniające poszczególne problemy występujące w każdej z ww. sfer funkcjonalnych oraz zakładane cele zmierzające do eliminacji istniejących dysfunkcji.

Charakterystyka Obszaru 1. Ulice Stawiszyńska – Warszawska przedstawiona została na stronach 93-103.

Charakterystyka Obszaru 2. Ulica Fabryczna przedstawiona została na stronach 103-114.

Charakterystyka Obszaru 3. Ulica Wojciecha Jabłkowskiego przedstawiona została na stronach 114-120.

5.1.4 UWARUNKOWANIA OCHRONY PRZYRODY I RÓWNOWAGI EKOLOGICZNEJ

Kalisz charakteryzuje się rozwiniętą siecią dolin rzecznych, będących kanałami przewietrzania miasta, co sprawia, że posiada względnie korzystne warunki aerosanitarne dla osadnictwa. Miasto leży w obszarze korytarza ekologicznego o znaczeniu krajowym, jako rejon włączony do europejskiego systemu ECONET - PL, którego osią jest rzeka Prosna – lewobrzeżny dopływ Warty. Na terenie miasta swoje ujścia mają także cztery dopływy Prosny: Pokrzywnica i Swędrnia (prawostronne) oraz Piwonka i Krępica (lewostronne). W granicach administracyjnych Kalisza Prosna rozdziela się na trzy kanały: Koryto Główne Prosny, Kanał Bernardyński i Kanał Rypinkowski, które wraz z dopływami tworzą Kaliski Węzeł Wodny. Na każdym z tych koryt istnieją jazy utrzymujące stały poziom wody w KWW. Długość rzeki Prosny w KWW wynosi około 7 km. Kanały Bernardyński i Rypinkowski spełniają rolę kanałów ulgi dla przeprowadzenia przez miasto wód wezbraniowych. Miasto leży w strefie najniższych odpływów w Polsce. Niskie wartości odpływu wynikają z niedoboru opadów oraz małej zdolności retencyjnej obszaru.

Wraz z systemem obszarów chronionego krajobrazu (Dolina rzeki Swędrni na północnym wschodzie, Dolina rzeki Prosny i Kotliny Grabowskiej na południowym wschodzie i Dolina rzeki Ciemnej na północnym zachodzie), kaliska część Doliny Prosny zapewnia ciągłość systemu przyrodniczego o wysokiej aktywności przyrodniczej. Integralną częścią tego systemu są powierzchnie leśne i zbiorniki wodne - Las Winiarski położony na wschodzie miasta, czy sztuczny zbiornik retencyjny Szale, leżący tuż za wschodnią granicą miasta), które uatrakcyjniają miasto pod względem rekreacyjnym.

Spśród form ochrony przyrody wyszczególnionych w art. 6 ustawy o ochronie przyrody na terenie miasta Kalisza i w jego bezpośrednim sąsiedztwie ochronie prawnej podlegają:

1. Obszary chronionego krajobrazu
2. Rezerwat przyrody
3. Pomniki przyrody
4. Zieleń urządzona

Ponadto obszarami aktualnie prawnie chronionymi są:

1. Kompleksy gleb o wysokiej klasie bonitacji gleb.
2. Udokumentowane złoża surowców ilastych oraz plejstoceńskie piaski wodno-lodowcowe.
3. Obszary nakładania się walorów przyrodniczych oraz historycznych i kulturowych.

Zgodnie z art. 23. ustawy o ochronie przyrody, obszar chronionego krajobrazu obejmuje „*tereny chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowe ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z*

turystyką i wypoczynkiem lub pełnioną funkcją korytarzy ekologicznych". Na terenie miasta lub w jego bezpośrednim sąsiedztwie znajdują się dwa obszary chronionego krajobrazu:

1. Obszar Chronionego Krajobrazu „Dolina rzeki Swędrni”

Obszar powołany został Rozporządzeniem Nr 68 Wojewody Kaliskiego z dnia 20 grudnia 1991 r. w celu zabezpieczenia walorów przyrodniczych takich jak: rzeźba terenu, zbiorniki wodne, szata roślinna oraz walorów estetyczno-widokowych krajobrazu. Zajmuje powierzchnię około 5000 ha. Obszar chronionego krajobrazu przebiega przez gminy: Ceków, Opatówek, Żelazków. Obejmuje również swym zasięgiem lasy Nadleśnictwa Kaliskiego w uroczyskach: Rożdżały, Tłokinia, Dębe, Biernatki, Kamień i Krzyżówki. Dolina powstała w okresie zlodowacenia środkowopolskiego, dlatego też posiada unikalne w skali kraju walory naturalnego krajobrazu. Na jej terenie spotkać można 714 gatunków roślin, w tym 19 chronionych. Na szczególną uwagę zasługują rośliny objęte ochroną prawną, w tym 7 gatunków storczyków (orchidei). Są to m.in.: grzybień północny (*Nymphaea candida*), grązeł żółty (*Numphar luteum*), rosiczka okrągłolistna (*Drosera rotundifolia*), kalina koralowa (*Viburnum opulus*), kocanki piaszkowe (*Helichrysum arenarium*), lilia złotogłów (*Lilium martagon*) czy konwalia majowa (*Convallaria maialis*). Flora doliny jest bardzo zróżnicowana. Występują tu zarówno gatunki bagienne, torfowe jak i kserotoniczne, bazyfilne związane z podłożem obojętnym i zasadowym w bliskim sąsiedztwie rzeki (np. czermień błotna - *Calla palustris*) oraz taksony związane z podłożami zakwaszonymi (modrzewnica zwyczajna - *Andromeda polifolia*), żurawina błotna (*Oxycoccus quadripetalus*). W dolinie rzeki Swędrni zachowały się fragmenty ciekawych lasów liściastych. W faunie obszaru stwierdzono występowanie ptaków uznanych za ginące w skali Europy i Polski. Są to między innymi: czajka, błotniak stawowy, zimorodek, perkozek, czy kaczki łąkowe - płaskonosa lub cyranki. Niewielkie zbiorniki bagienne, starorzecza oraz regularnie niegdyś wylewająca porą wiosenną rzeka, stanowiły o bogactwie, głównie awifauny oraz piżmaków i ostatnio przybyłych, będących w ekspansji bobrów. O wartości przyrodniczej i unikalnych walorach estetyczno-widokowych tego obszaru decydują: występowanie licznych zbiorowisk roślinnych, walory krajobrazowe z głęboko wciętą doliną meandrującej rzeki ze stromymi krawędziami i prawie naturalnymi krajobrazami łąkowo-łęgowymi, a także rola rekreacyjno-krajoznawcza - połączenie "klinem zieleni" z miastem Kalisz poprzez ujściowy odcinek rzeki oraz duża częstość występowania mgieł typu radiacyjnego w godzinach przedwieczornych i rannych.

2. Obszar Chronionego Krajobrazu „Dolina rzeki Prosny i Kotliny Grabowskiej”

Obszar powołany Rozporządzeniem Nr 65 Wojewody Kaliskiego z dnia 20 grudnia 1996 r. w celu zabezpieczenia zbiorowiska roślinnego oraz dużej ilości gatunków ptaków chronionych. Zajmuje powierzchnię 94 400 ha. W dolinie Prosny, w jej części przybrzeżnej oraz w starorzeczach, zanotowano łącznie ok. 50 różnego typu zbiorowisk roślinnych. Wszystkie należą do naturalnych bądź seminaturalnych. Powtarzający się regularnie rytm występowania na przemian brzegów wklęsłego i wypukłego, nadaje Prośni szczególny walor krajobrazowy. Skarpy przybrzeżne koryta właściwego rzeki są porośnięte wysoką roślinnością łęgową - fragmentami leśnymi, a przede wszystkim przez zarośla wiklinowe (*Salicetum triandro-viminalis*). Do interesujących pod względem geobotanicznym obiektów przyrodniczych należy skarpa pradoliny w Jedlcu - Starej Wsi oraz kompleks roślinności na skrzydłach doliny między Popówkiem a Podlesiem, obfitujący w oczka starorzeczne. Stara Wieś, strome zbocze doliny Prosny porośnięte łęgiem zboczowym reprezentuje bogaty florystycznie las o skomplikowanej, wielowarstwowej strukturze, z wieloma okazami wiązu górskiego (*Ulmus scabra*).

Zgodnie z art. 13. ustawy o ochronie przyrody, **rezerwat przyrody** obejmuje „obszary zachowane w stanie naturalnym lub mało zmienionym, ekosystemy, ostoje i siedliska przyrodnicze, a także siedliska roślin, siedliska zwierząt i siedliska grzybów oraz twory i składniki przyrody nieożywionej, wyróżniające się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, kulturowymi lub walorami krajobrazowymi”. Na terenie miasta lub w jego bezpośrednim sąsiedztwie znajdują się jeden rezerwat przyrody:

1. Rezerwat torfowy "Torfowisko LIS

Rezerwat położony jest częściowo w granicach miasta utworzony w 1963 r. w celu zachowania ekosystemu przeobrażającego się torfowiska niskiego w przejściowe z bogatą i rzadko spotykaną roślinnością torfową. Zajmuje powierzchnię 4.71 ha. W obrębie zespołu występuje drzewostan – głównie brzoza i domieszkowo olcha, podszyt stanowi wierzba, czeremcha i kruszyna, a runo torfowiska przejściowego jest najważniejszym zespołem roślinnym. Z osobliwości florystycznych występują tu: sit rozpięchły, sit skupiony, turzyce: pchła, tunikowa i strunowa, rosiczka okrągłolistna, wełnianka szerokolistna i pochwowata, pływacz średni. Gleby rezerwatu zalicza się do gleb hydrogenicznych. Są to głównie gleby torfowe, wytworzone z torfów niskich i przejściowych. W obrębie rezerwatu stwierdzono występowanie torfów olchowo-trzcinowego, olchowo-turzycowego oraz mszarno-turzycowego.

Zgodnie z art. 49 ustawy o ochronie przyrody, **pomnikami przyrody** „są pojedyncze twory przyrody żywej i nieożywionej lub ich skupienia o szczególnej wartości przyrodniczej, naukowej, kulturowej, historycznej lub krajobrazowej oraz odznaczające się indywidualnymi cechami wyróżniającymi je wśród innych tworów, okazałych rozmiarów drzew, krzewy gatunków rodzimych lub obcych, źródła wodospady, wywierzyska, skałki, jary, głązy narzutowe oraz jaskini”.

Rejestr pomników przyrody na terenie miasta obejmuje 39 pozycji – z czego 26 ustanowionych przez Wojewodę Kaliskiego i 13 ustanowionych przez Radę Miejską Kalisza. Z uwagi na fakt, że w rejestrze są wpisy, które obejmują nie tylko pojedyncze drzewa, ale także kilka sztuk drzew tego samego gatunku, wg stanu na koniec 2016 roku status pomników przyrody ma 59 drzew. Wśród gatunków objętych ochroną wymienić można: buk zwyczajny, perełkowiec japoński, klon zwyczajny, grab, wiąz szypułkowy, tulipanowiec, topole - białą, próżną i szarą, dąb szypułkowy i czerwony, jesion wyniosły, platan klonolistny, wierzbę białą, miłorząb dwuklapkowy, kasztanowiec biały oraz lipę okrągłolistną.

Wykaz pomników przyrody ustanowionych przez Wojewodę Kaliskiego:

Lp.	Numer rejestru	Data decyzji	Nazwa gatunkowa drzewa <i>łacińska polska</i>	Parametry drzewa	Lokalizacja	Uwagi
1.	212	23.05.1978	Buk zwyczajny <i>Fagus silvatica</i>	<u>obwód pnia w pierśnicy</u> 322 cm <u>wysokość</u> 32 m	Park Miejski, drzewo rośnie w bliskim sąsiedztwie „Kogutka” w grupie buków	korona nisko osadzona z gałęziami zwisającymi tuż nad powierzchnią ziemi
2.	213	23.05.1978	Buk zwyczajny <i>Fagus silvatica</i>	<u>obwód pnia w pierśnicy</u> 342 cm <u>wysokość</u> 32 m	Park Miejski, drzewo rośnie przy Wale Bernardyńskim w bliskim sąsiedztwie stawku znajdującego się w pn. strefie parku	na wysokości 220 cm pień rozwidła się tworząc potężną koronę z gałęziami opadającymi tuż nad powierzchnią ziemi
3.	214	23.05.1978	Buk zwyczajny <i>Fagus silvatica</i>	<u>obwód pnia w pierśnicy</u> 340 cm <u>wysokość</u> 31 m	Park Miejski, drzewo rośnie w polu trójkąta u zbiegu alejek prowadzących do stadionu z torem kolarskim	pień na wysokości 150 cm dzieli się na 4 korony wierzchołkowe, które dzieląc się dalej tworzą potężną koronę
4.	215	23.05.1978	Buk zwyczajny <i>Fagus silvatica</i>	<u>obwód pnia na wysokości 1 m</u> 450 cm <u>wysokość</u> 29 m	Park Miejski	pień na wysokości 150 cm rozdziela się na 8 konarów wierzchołkowych

5.	216	23.05.1978	Buk zwyczajny <i>Fagus silvatica</i> 3 sztuki	<u>obwód pnia na wysokości 60 cm</u> 390 cm <u>wysokość</u> 33 m	Park Miejski, drzewo rośnie w centralnej części parku w sąsiedztwie budynku dawnej Hydropatii, ob. przedszkole	buki zrośnięte szczytami korzeniowymi
6.	218	23.05.1978	Klon zwyczajny <i>Acer platanoides</i> 5 sztuk	<u>obwody pni w pierśnicy wynoszą:</u> od 230 cm do 310 cm <u>wysokości wynoszą:</u> od 26 m do 31 m.	Park Miejski	
7.	220	22.05.1978	Grab pospolity <i>Carpinus betulus</i>	<u>obwód pnia w pierśnicy</u> 224 cm <u>wysokość</u> 22 m	Park Miejski, drzewo rośnie w pobliżu alei prowadzącej do dawnego Kolegium Jezuickiego w kierunku budynku dawnej Hydropatii, ob. przedszkole	korona szeroka nisko osadzona z gałęziami zwisającymi tuż nad powierzchnią ziemi
8.	222	22.05.1978	Wiązy szypułkowe <i>Ulmus laevis</i> 12 sztuk	<u>obwody pni w pierśnicy wynoszą:</u> od 240 cm do 380 cm <u>wysokości wynoszą:</u> od 25 m do 33 m.	Park Miejski	planowane do wykreślenia 2 wiązy szypułkowe stojące przy alejce prowadzącej od Szkoły Muzycznej do drewnianego mostku w kierunku Kanału Bernardyńskiego pismo WUW w Poznaniu nr SR.Ka-7.6634/8/2006 z dnia 1.08.2006
9.	227	22.05.1978	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	<u>obwód pnia w pierśnicy</u> 360 cm <u>wysokość</u> 26 m	Park Miejski, drzewo rośnie w centralnej części parku	pień na wysokości 2 m. rozwidła się na 2 konary wierzchołkowe, korona wysmukła o usychających dolnych konarach
10.	228	22.05.1978	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	<u>obwód pnia na wysokości 70 cm</u> <u>wynosi</u> 410 cm <u>wysokość</u> 25 m	Park Miejski, drzewo rośnie w centralnej części parku	pień na wysokości 1 m. rozwidła się na 2 konary wierzchołkowe, które przy następnym podziale tworzą silną koronę

11.	231	22.05.1978	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	<u>obwód pnia w pierśnicy</u> 410 cm <u>wysokość</u> 32 m	Park Miejski, drzewo rośnie w centralnej części parku	pień na wysokości 4m. rozwidła się na 2 konary wierzchołkowe, które tworzą silną i rozłożystą koronę
12.	232	22.05.1978	Dąb czerwony <i>Quercus rubra</i>	<u>obwód pnia na wysokości 50 cm</u> <u>wynosi</u> 420 cm <u>wysokość</u> 17 m	Park Miejski, drzewo rośnie w południowej części parku w bliskim sąsiedztwie „Kogutka”	dąb nie posiada wierzchołka, konary tworzące koronę wyrastają z pnia na wysokości 50 cm w ilości 11 sztuk
13.	239.	22.05.1978	Jesion wyniosły <i>Fraxinus Excelsior</i> 3 sztuki	<u>obwody pni w pierśnicy wynoszą</u> od 251 do 285 cm <u>wysokości wynoszą</u> od 28 m do 32 m	Park Miejski, drzewa rosną w środkowej strefie parku	drzewa zdrowe o silnie rozwiniętych koronach
14.	240.	20.05.1978	Platan klonolistny <i>Platanus acerifolia</i>	<u>obwód pnia w pierśnicy</u> 300 cm <u>wysokość</u> 27 m	Park Miejski, drzewo rośnie przy alei spacerowej biegnącej od dawnego Kolegium Jezuickiego w kierunku budynku dawnej Hydropatii, ob. przedszkole	drzewo posiada gony pień z wysoko osadzoną i silnie ugałęzioną koroną
15.	242	20.05.1978	Miłorzęby dwuklapowe <i>Ginko biloba</i> 2 sztuki	<u>obwody pni w pierśnicy wynoszą:</u> 235 cm i 210 cm <u>wysokości:</u> 18 m. i 19 m	Park Miejski rosną w południowej strefie parku w bliskim sąsiedztwie rabat kwiatowych	
16.	243	20.05.1978	Kasztanowiec Biały <i>Aesculus hippocastanum</i>	<u>obwód pnia w pierśnicy</u> 300 cm <u>wysokość</u> 25 m	Park Miejski, drzewo rośnie blisko KTW	korona rozłożysta - osadzona na wysokości 3m.
17.	245	20.05.1978	Wiąz szypułkowy <i>Ulmus laevis</i>	<u>obwód pnia w pierśnicy</u> 235 cm <u>wysokość</u> 25 m	Cmentarz rzymskokatolicki przy ul. Górnośląskiej	pień na wysokości 4m. rozwidła się na 2 konary wierzchołkowe, które tworzą zdrową i dobrze uformowaną koronę

18.	249	19.05.1978	Wiąz szypułkowy <i>Ulmus laevis</i>	<u>obwód pnia</u> <u>w pierśnicy</u> 280 cm <u>wysokość</u> 26 m	drzewo rośnie na lewym brzegu Kanału Rypinkowskiego w bliskim sąsiedztwie mostu przy ul. Chopina	pień na wysokości 5m. dzieli się na 3 konary tworzące koronę silną i rozłożystą o dużej powierzchni asymilacyjnej
19.	250	19.05.1978	Wiąz szypułkowy <i>Ulmus laevis</i>	<u>obwód pnia</u> <u>w pierśnicy</u> 300 cm <u>wysokość</u> 27 m	na terenie Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych nr 1 przy ul. Tadeusza Kościuszki 10	korona silna, rozłożysta, osadzona na wysokości 8m.
20.	251	19.05.1978	Wiąz szypułkowy <i>Ulmus laevis</i>	<u>obwód pnia</u> <u>na wysokości</u> <u>50 cm</u> <u>wynosi</u> 310 cm <u>wysokość</u> 27 m	przy ul. Bolesława Chrobrego	na obwód pnia składają się 2 wiązy zrosnięte szypkami korzeniowymi, korona silna, nisko osadzona
21.	254	19.05.1978	Wiąz szypułkowy <i>Ulmus laevis</i>	<u>obwód pnia</u> <u>w pierśnicy</u> 290 cm <u>wysokość</u> 29 m	Cmentarz Ewangelicki	pień prosty, zdrowy, korona osadzona na wysokości 7m., zdrowa o dużej powierzchni asymilacyjnej
22.	255	19.05.1978	Wiąz szypułkowy <i>Ulmus laevis</i>	<u>obwód pnia</u> <u>w pierśnicy</u> 257 cm <u>wysokość</u> 26 m	Cmentarz Ewangelicki	korona osadzona na wysokości 7m., parasolowata, zdrowa, tworzy olbrzymią powierzchnię asymilacyjną
23.	256	19.05.1978	Wiąz szypułkowy <i>Ulmus laevis</i>	<u>obwód pnia</u> <u>w pierśnicy</u> 235 cm <u>wysokość</u> 21 m	Kalisz, ul. Podgórze 6	pień prosty, korona zdrowa, osadzona na wysokości 5m
24.	258	19.05.1978	Wiąz szypułkowy <i>Ulmus laevis</i>	<u>obwód pnia</u> <u>w pierśnicy</u> 260 cm <u>wysokość</u> 23 m	Cmentarz Ewangelicki	pień prosty o koronie silnej, zdrowej, osadzonej na wysokości 7m

25.	388	05.04.1980	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	<u>obwód pnia</u> <u>w pierśnicy</u> 287 cm <u>wysokość</u> 17 m	ul. Staszica 17	korona nisko osadzona na wysokości 2,5m., zdrowa, silna i rozłożysta
26.	463	19.03.1982	Lipa drobnolistna <i>Tilia mordata</i>		Sąd Okręgowy przy al. Wolności	w wieku ca 150-200 lat

Dane Wydziału Środowiska, Rolnictwa i Gospodarki Komunalnej Urzędu Miejskiego w Kaliszu

Wykaz pomników przyrody ustanowionych przez Radę Miejską Kalisza

Lp.	Numer rejestru	Numer uchwały Rady Miejskiej Kalisza	Nazwa gatunkowa drzewa <i>łacińska polska</i>	Parametry drzewa	Lokalizacja	Uwagi
1.	1.	XXIX/430/01 z dnia 15.02.2001 r.	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	średnica pnia 66 cm wysokość 11 m	na zieleńcu przy Muzeum Okręgowym Ziemi Kaliskiej	prosty pień i rozłożysta korona
2.	2.	XXIX/430/01 z dnia 15.02.2001 r.	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	średnica pnia 60 cm wysokość 12 m	na zieleńcu przy Muzeum Okręgowym Ziemi Kaliskiej	prosty pień i rozłożysta korona
3.	3.	XXIX/430/01 z dnia 15.02.2001 r.	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	średnica pnia 66 cm wysokość 12 m	na zieleńcu przy Muzeum Okręgowym Ziemi Kaliskiej	prosty pień i rozłożysta korona
4.	4.	XXIX/430/01 z dnia 15.02.2001 r.	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	średnica pnia 88 cm – wysokość 16 m	na zieleńcu przy Muzeum Okręgowym Ziemi Kaliskiej	prosty pień i rozłożysta korona, szczególnie piękny okaz
5.	5.	XXIX/430/01 z dnia 15.02.2001 r.	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	średnica pnia 82 cm wysokość 16 m	na zieleńcu przy Muzeum Okręgowym Ziemi Kaliskiej	rozłożysta korona
6.	6.	XXIX/430/01 z dnia 15.02.2001 r.	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	średnica pnia 99 cm wysokość 16 m	na zieleńcu przy Muzeum Okręgowym Ziemi Kaliskiej	rozłożysta korona z silnie rozwidlonymi konarami

7.	7.	XXIX/430/01 z dnia 15.02.2001 r.	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	średnica pnia 81 cm – wysokość 13 m	na zieleńcu przy Muzeum Okręgowym Ziemi Kaliskiej	prosty pień i rozłożysta korona
8.	8.	XXIX/430/01 z dnia 15.02.2001 r.	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	średnica pnia 98 cm – wysokość 16 m	na zieleńcu przy Muzeum Okręgowym Ziemi Kaliskiej	prosty pień i rozłożysta korona, szczególnie piękny okaz
9.	9.	XXIX/430/01 z dnia 15.02.2001 r.	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	średnica pnia 100 cm wysokość 15 m	na zieleńcu przy Muzeum Okręgowym Ziemi Kaliskiej	prosty pień i rozłożysta korona, szczególnie piękny okaz
10.	10.	XXIX/430/01 z dnia 15.02.2001 r.	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	średnica pnia 68 cm wysokości 16 m	na zieleńcu przy Muzeum Okręgowym Ziemi Kaliskiej	prosty pień i rozłożysta korona
11.	11.	XXIX/430/01 z dnia 15.02.2001 r.	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	średnica pnia 71 cm – wysokość 14 m	na zieleńcu przy Muzeum Okręgowym Ziemi Kaliskiej	prosty pień i rozłożysta korona
12.	12.	XXIX/430/01 z dnia 15.02.2001 r.	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	średnica pnia 72 cm wysokość 14 m	na zieleńcu przy Muzeum Okręgowym Ziemi Kaliskiej	prosty pień i rozłożysta korona
13.	13.	XXIX/430/01 z dnia 15.02.2001 r.	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	średnica pnia 62 cm wysokość 12 m.	na zieleńcu przy Muzeum Okręgowym Ziemi Kaliskiej	prosty pień i rozłożysta korona

Dane Wydziału Środowiska, Rolnictwa i Gospodarki Komunalnej Urzędu Miejskiego w Kaliszu

W obrębie miasta występują liczne tereny zielone o różnorodnej formie. Są to parki miejskie i dworskie, planty miejskie, ogród dydaktyczny, ogródek jordanowski, zieleńce, skwery oraz zieleń wzdłuż ciągów ulicznych, wśród których warto wyszczególnić:

- Park Miejski
- park dworski w dzielnicy Szczypiornio
- park dworski, ob. Park im. Rodziny Wiłkomirskich w dzielnicy Majków
- park dworski w dzielnicy Sulisławice
- Planty Miejskie
- Park Przyjaźni

- Park nad Krępicą
- park dydaktyczny na Majkowie
- bulwar nadrzeczny w ciągu alei Wolności
- skwer im. Eligiusza Kor-Walczaka
- skwer im. Sybiraków
- skwer Inwalidów Wojennych
- skwer im. Gustawa Arnolda Fibigera
- zieleniec przy ul. Łódzkiej i Ciepłej
- nasadzenia wzdłuż ulic
- nasadzenia nad rzekami, kanałami i innymi ciekami wodnymi

Aktualnie Miasto nie posiada pełnej inwentaryzacji terenów zielonych, od 1994 r. tworzona jest mapa numeryczna, która obejmuje min. tereny zieleni. Wykonana została natomiast inwentaryzacja zieleni na obszarach objętych ochroną konserwatorską – dla Parku Miejskiego, Plant, Dworskich Parków Krajobrazowych w Szczypiornie i na Majkowie. Ponadto w roku 2008 na zlecenie Miasta, powstała inwentaryzacja wszystkich pomników przyrody (dokumentacja opisowa i fotograficzna), dokonano także aktualizacji wykazu pomników przyrody. Z uwagi na duże koszty prac inwentaryzacyjnych, dokumentowanie innych terenów zielonych, których właścicielem jest Miasto Kalisz, wykonywane jest na bieżąco, w ramach zadań inwestycyjnych. Na obszarze miasta znajdują się także tereny zielone, których właścicielami są inne podmioty np. spółdzielnie mieszkaniowe, ogródki działkowe, podmioty gospodarcze, etc.

5.2 CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW I ANALIZA STANU DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY Z UWZGLĘDNIENIEM ZABYTKÓW O NAJWYŻSZYM ZNACZENIU

5.2.1 ZARYS HISTORII MIASTA

Najwcześniejsze ślady osadnictwa i działalności człowieka na obszarze dzisiejszego miasta Kalisza sięgają kresu paleolitu (około 10 000 r. p.n.e.). W epoce kamienia (4300 – 1700 r. p.n.e.) tereny te zamieszkałe były przez ludność kilku kultur – ceramiki wstęgowej kłutej, lendzielskiej, pucharów lejkowatych, ceramiki grzebykowo-dółkowej i ceramiki sznurowej. Na przestrzeni kolejnych setek lat- tj. w epokach- brązu (1700 – 650 r. p.n.e.) oraz żelaza (650 r. p.n.e. – 500 r. n.e.) obszar ten zamieszkiwany był przez ludność kultury łużyckiej i pomorskiej. Okres lateński epoki żelaza (400 r.p.n.e. – 35/40 r.n.e.) za sprawą przybycia Celtów na tereny podkaliskie przyniósł ze sobą duże zmiany w obrębie kultury rolniczej i materialnej. Dotyczyły one wprowadzania intensywniejszych metod uprawy roli, nowych narzędzi, produkcji naczyń toczonych, początków bednarstwa, szklarstwa oraz złotnictwa. W okresie wpływów rzymskich

(35/40 – 375 n.e.) Kalisz stanowił jeden z ważniejszych ośrodków wymiany handlowej pomiędzy kupcami rzymskimi, plemionami germańskimi a lokalną ludnością.

Ważna pozycja ośrodka kaliskiego została udokumentowana przez rzymskiego historyka Tacyty (ok. 55 – ok. 142 r.), który w swoim dziele *Germania* odnotował nazwę *Helisios* prawdopodobnie oznaczającą lokalne plemię Helisiów (Kaliszan). Społeczność wzmiankowana w jednym z pism Tacyty zajmowała błotniste tereny nad Prosną i była częścią większego plemienia Lugiów. Nazwa *Kalisia* pojawiła się również w dziele *Nauka geograficzna* (ok. 145 r.) napisanym przez aleksandryjskiego geografę, astronoma i matematyka Ptolemeusza (ok. 100 – ok. 168 r.) i oznaczała jedną z miejscowości zlokalizowanych na szlaku bursztynowym. Wielu badaczy nazwę tę wiąże właśnie z Kaliszem. Liczne odkrycia ujawniane podczas prowadzonych od XIX wieku badań archeologicznych w Kaliszu i okolicach dają podstawę dla przypisywania Ptolemeuszowej *Kalisii* miana skupiska osad oddalonych od siebie o kilka lub kilkanaście kilometrów położonych w dolinie Prosny i jej dopływów, a także w granicach dzisiejszego miasta. Osady te funkcjonowały w tym miejscu zapewne przez cały okres trwania kultury przeworskiej.

We wczesnym średniowieczu w Kaliszu i jego bliskim sąsiedztwie funkcjonował zespół osad mający istotny wpływ na tworzenie się państwowości polskiej w okresie pierwszych Piastów. Decydowało o tym położenie na skrzyżowaniu głównych szlaków handlowych, ranga polityczna oraz militarna. Pierwsze wzmianki o Kaliszu w polskich źródłach pisanych pochodzą z *Kroniki Piastów* Galla Anonima (XII w). Kronikarz opisał zajęcie Zawodzia przez Bolesława Krzywoustego w 1106 r. W tym okresie stanowiło ono znaczny gród z osadą targowo-rzemieślniczą na podgrodziu. W 1139 r. Kalisz stał się stolicą księstwa, zaś jego pierwszym władcą był Mieszko III Stary. To właśnie za czasów jego rządów Zawodzie przeżywało okres rozkwitu. Dzięki książęcej fundacji wzniesiono kolegiatę pod wezwaniem św. Pawła, która stała się później miejscem spoczynku syna księcia Mieszka Mieszkowica († 1193 r.) jak i samego Mieszka Starego († 1202 r.).

Dalej, w kierunku północnym znajdowała się osada z targowiskiem i kościołem pw. Najświętszej Marii Panny, zwana Starym Miastem. W obrębie kompleksu osadniczego na Zawodziu wymienić należy również Rypinek - z kościołem św. Gotarda oraz osadę na Wydartem.

W okresie rozbicia dzielnicowego, w 1233r. Henryk Brodaty zdobył i spustoszył gród książęcy. Liczne powodzie dopełniły dzieła zniszczenia. Po 1233 r. Henryk Brodaty przeniósł centrum osadnicze Kalisza 1,5 km na północ od Zawodzia, na obszar zwany Nowym Miastem.

Około 1257 r. Kalisz został ulokowany na prawie niemieckim - w jego średzkiej odmianie. Dokonał tego Bolesław Pobożny. Była to pierwsza tego typu lokacja na obszarze dawnej Wielkopolski. Miasto cechował średniowieczny układ urbanistyczny, który zresztą przetrwał do dnia dzisiejszego. W centrum miasta wydzielono prostokątny

rynek. Z jego krótszych boków wytyczono po dwie, zaś z dłuższych po trzy ulice. Na obszarze miasta lokacyjnego zbudowano zamek, z fundacji książęcej Bolesława Pobożnego i jego małżonki wzniesiono kościół parafialny św. Mikołaja, kościół franciszkanów z klasztorem oraz rozpoczęto budowę murów miejskich.

Drugim kościołem parafialnym w obrębie miasta lokacyjnego była świątynia pw. Najświętszej Marii Panny (później Wniebowzięcia NMP). Pierwsze informacje o jej istnieniu pochodzą z roku 1303. Murowane prezbiterium zbudowano na początku wieku XIV, zaś gotycki korpus wzniesiono z fundacji arcybiskupa gnieźnieńskiego Jarosława Bogorii Skotnickiego.

W 1359 r. wyniósł on kościół do rangi kolegiaty, a około 1370 roku przybudował doń pałac arcybiskupi. Kształtowanie układu przestrzennego średniowiecznego miasta trwało około 100 lat i zakończyło się w połowie wieku XIV.

Pod panowaniem Kazimierza Wielkiego (1310- 1370) zakończono budowę murów miejskich. Dokonano również rozbudowy zamku. Król sprowadził do Kalisza Kanoników Regularnych Lateraneńskich i powierzył im kościół św. Mikołaja. Ich klasztor wzniesiono w sąsiedztwie świątyni.

Od końca XIII wieku trwał proces kształtowania się samorządu miejskiego oraz organizacji cechowej. W 1426 r. po raz pierwszy napisano o kaliskim ratuszu, jako o budowli będącej siedzibą władz miejskich. Równolegle z powstaniem miasta, poza jego centrum, zaczęły kształtować się przedmieścia. Dominowała tam luźna, rozproszona, głównie drewniana zabudowa. Na przestrzeni od XIII do XVII wieku na obszarze tym lokalizowano obiekty murowane o istotnym znaczeniu dla rozwoju przestrzennego Kalisza.

Jako pierwsze zaczęło formować się Przedmieście Toruńskie, zlokalizowane przy drodze biegnącej od bramy miejskiej ku Toruniowi. Niedługo po lokacji miasta, w latach 80. XIII w., od strony północnej, na tzw. Przedmieściu Toruńskim wzniesiono kościółek i szpital Kanoników Regularnych św. Ducha di Saxia (Duchaków). W II poł. XIX w., po przeprowadzonej w 1786 r., kasacie zakonu szpitalników na ziemiach polskich, budynki kościoła i szpitala rozebrano. Na terenach Przedmieścia Toruńskiego znalazł też miejsce klasztor i kościół Bernardynów pw. Nawiedzenia NMP, ufundowany przez arcybiskupa Jana Gruszczyńskiego w 1465 roku, najpierw drewniany, a już w początku XVII wieku murowany. Po przeciwnej stronie tego Przedmieścia powstał kościół i klasztor ufundowany w 1606 roku dla Bernardynek. Po kasacie tego zgromadzenia zakonnego w 1796 r., budynki kościoła i klasztoru Bernardynek rozebrano, a na tym terenie powstały zabudowania fabryki włókienniczej braci Repphan.

Przedmieście Wrocławskie usytuowane było od strony południowej, przy drodze prowadzącej od bramy miejskiej w kierunku Wrocławia. Rozwidlenie Prosny umożliwiło w tym miejscu lokalizację młynów wodnych. W XIX w. tutaj też powstał folusz należący do fabryki Repphanów. Nieco dalej, przy dzisiejszej ul. Śródmiejskiej w XV w. stanął szpital i kościół św. Trójcy. Na jego miejscu w 1842 r., wg proj. Henryka Marconiego

(1792–1863) powstał nowoczesny szpital. W roku 1631 do miasta sprowadzeni zostali reformaci; ich zabudowania klasztorne z kościołem pw. śś. Józefa i Piotra z Alkantary powstały w II połowie XVII w. na Przedmieściu Wrocławskim (ob. Parafia św. Rodziny i Klasztor SS. Nazaretanek). W niewielkim oddaleniu, na skarpie górnej terasy rzecznej założone zostały trzy cmentarze wyznaniowe: ewangelicki (2. poł. XVII w.), greko-prawosławny (1786 r.) oraz katolicki (1807 r.), stanowiący pierwszy pozamiejski cmentarz katolicki.

Pierwsi Żydzi przybyli do Kalisza w poł. XII w. za panowania księcia Mieszka Starego, chroniąc się przed prześladowaniami w Czechach i Niemczech. Już w XIII w. zorganizowana tu była gmina żydowska (*kahał*), jedna z najznacniejszych w Wielkopolsce i na ziemiach polskich. Starozakonni zarządzali królewską mennicą, o czym świadczą brakteaty – monety bite przez żydowskich mincerzy. Świadectwem ówczesnego znaczenia gminy żydowskiej jest tzw. *statut kaliski* nadany Żydom przez Bolesława Pobożnego w 1264 r. Po przeniesieniu centrum osadniczego Kalisza, Żydzi zamieszkali w jego południowo-zachodniej części, pomiędzy bramą Piskorzewską a Końskim Targiem.

W roku 1285 r. Przemysław II zatwierdził sprzedaż części gruntu na Rypinku z przeznaczeniem na założenie cmentarza żydowskiego. W 1287 r. kaliski *kahał* wziął w dzierżawę od rycerza Rufina teren na wzgórzu, na granicy wsi Dobrzec i Rypinek. Przez całe wieki miejsce to służyło wyznawcom religii mojżeszowej. Nowy *kirkut* wytyczono dopiero na pocz. XX w. przy ob. ul. Podmiejskiej.

W połowie XIV w. istniała w Kaliszu „dzielnica żydowska”, której centralnym punktem była synagoga. Zezwolenie na jej budowę wydał król Kazimierz Wielki w 1358 r. Najstarsza świątynia była zapewne drewniana, ale jej dokładana lokalizacja nie jest znana. Gmina dopiero w 1659 r. wykupiła plac na tzw. Rozmarku, gdzie postawiono synagogę murowaną. Przy niej działała szkoła żydowska. Wychodząca z narożnika rynku ulica Żydowska stanowiła główną arterię dzielnicy (ob. nosi nazwę ul. Złotej).

Od XIV w. Kalisz był siedzibą województwa. O jego ówczesnej randze świadczy fakt, iż w Kaliszu zawarto w 1343 r. pokój z Krzyżakami, w wyniku którego Polska odzyskała Ziemię Dobrzyńską i Kujawy.

Na XV i XVI w. przypadł rozkwit gospodarczy i kulturowy miasta, czemu sprzyjało dogodne położenie na skrzyżowaniu ważnych szlaków handlowych, ze Śląska do Torunia i Gdańska oraz z Krakowa do Poznania, ponadto liczne przywileje, min. prawo składu (z 1496 r.), a także silne organizacje cechowe rzemieślników i kupców. Kalisz rozwijał się jako ważny ośrodek handlu i rzemiosła, zwłaszcza płóciennictwa i sukiennictwa. Wyroby kaliskiego rzemiosła były sprzedawane również na Śląsku, w Czechach i na Morawach.

Dzięki staraniom arcybiskupa gnieźnieńskiego i prymasa Stanisława Karnkowskiego do Kalisza przybyli Jezuici. Z fundacji arcybiskupiej w 1584 r. powstało kolegium jezuickie z kościołem śś. Stanisława i Wojciecha (istniejące do kasaty zakonu w

XVIII w.). Obecność Jezuitów miała ogromny wpływ na architektoniczne i intelektualne oblicze Kalisza. Pod ich wpływem doszło do przebudowy północno-wschodniej części miasta. Kalisz był też w XVII i XVIII w. ośrodkiem drukarstwa.

W 1618 r. przybył do Kalisza zakon Panien Franciszkanek (Klarysek), który rozlokował się w sąsiedztwie zabudowań franciszkańskich.

Najazd szwedzki ok. połowy XVII w., wojna północna w początku XVIII w. oraz nawiedzające miasto epidemie i pożary, spowodowały wyludnienie Kalisza, kryzys rzemiosła i handlu, a w konsekwencji doprowadziły do jego upadku.

U schyłku I Rzeczypospolitej, wraz z powołaniem Komisji Dobrego Porządku nastąpiło ożywienie gospodarcze. Wówczas też przeprowadzono szeroko zakrojone prace urbanistyczne. Ożywienie gospodarcze w 2. poł. XVIII w. nie wystarczyło jednak dla odzyskania dawnej świetności. Na domiar złego w 1792 r. wielki pożar przyniósł miastu ogromne spustoszenie.

Do rozbiorów Kalisz był miastem wojewódzkim w Prowincji Poznańskiej. Po drugim rozbiorze Polski, w latach 1793-1806 znalazł się pod rządami pruskimi. Do miasta, wraz z administracją zaborcy, przybyła znaczna grupa kolonistów niemieckich. W celu germanizowania szlachty polskiej w przebudowanym zespole pojezuickim Prusacy założyli w 1797 r. Korpus Kadetów. Gminie ewangelickiej, po kasacie zakonu, przekazano kościół pojezuicki.

W latach 1793 – 1806 na polecenie władz pruskich rozebrano znaczną część murów miejskich, a poza ich obrębem w 1800 r. wytyczono reprezentacyjną aleję Luizy (obecnie jedna z najpiękniejszych arterii miasta - aleja Wolności) oraz ulicę Babina. W granice miasta włączono przedmieścia – Toruńskie i Wrocławskie. W 1798 r. na części dawnych ogrodów pojezuickich i na łąkach nad Prosną, założony został park miejski, a w 1801 r. u zbiegu ul. Babina i ob. pl. Kilińskiego stanęła pierwsza drewniana siedziba teatru.

W okresie Księstwa Warszawskiego (1807–1815) miasto było siedzibą departamentu. Na mocy ustaleń Kongresu Wiedeńskiego w 1815 r. Kalisz włączony został do Królestwa Polskiego, początkowo, jako miasto wojewódzkie, zaś w latach 1837 – 1844 i 1867-1914, jako miasto gubernialne, tuż przy granicy z Prusami. W związku z tym do miasta napłynęła znaczna grupa Rosjan, w tym pracowników administracji z rodzinami, a także żołnierze pułku kozaków. Znacznie wzmocniona została wspólnota prawosławna. Na południowo-zachodnim krańcu miasta, w obecnej dzielnicy Szczypiorno, stanęły zbudowania urzędu celnego oraz koszar rosyjskiego garnizonu granicznego (zachowane do dziś).

W latach 1815–1830 miasto rozwijało się, jako prężny ośrodek włókiennictwa (m.in. fabryki braci Repphanów, W. D. Przechadzkiego, I. Neumarka), a po 1830 r. także przemysłu odzieżowego i spożywczego. W początkach XIX w. Kalisz należał do najbogatszych miast Królestwa. Był też ważnym ośrodkiem administracyjnym,

gospodarczym i kulturalnym. Ożywieniu towarzyszył intensywny ruch budowlany organizowany głównie przez J. Radoszewskiego oraz architektów Sylwestra Szpilowskiego (ok. 1790 – 1832) i Franciszka Reinsteina (1792 – 1853). Po 1820 r., zgodnie z wprowadzonymi przepisami, rozbudowa miasta poczęła przebiegać w sposób planowy. W okresie tym powstały liczne klasycystyczne gmachy użyteczności publicznej – budynki 4 rogatki (zachowała się jedynie rogatka wrocławska) trybunał, teatr, szkoła wojewódzka, przebudowa kompleksu pojezuickiego na siedzibę władz wojewódzkich, korpus kadetów, dzwonnica przy kolegiacie Wniebowzięcia NMP, a także domy mieszczańskie i zabudowania fabryczne. Utworzono duży plac zwany zamkowym, na którego skraju w 2. poł. XIX w. stanęła cerkiew św. Piotra i Pawła (rozebrana w latach 20. XX w.); drugi plac – św. Józefa powstał obok kolegiaty, po wyburzeniu części stojących tu budynków. Wytyczona została także ulica Sukiennicza, którą poprzez ogrody franciszkańskie doprowadzono do Prosny i połączono z aleją Józefiny mostem Trybunalskim.

Kaliszanie aktywnie wspierali zrywy powstańcze, uczestnicząc w powstaniach listopadowym i styczniowym. Po klęskach powstań na miasto i mieszkańców spadały represje zaborcy, szczególnie dotkliwe po 1864 r.

Kiedy represje nieco złagodzone, na przełomie XIX i XX w. miasto znowu mogło się rozwijać. Działały fabryki koronek, rękawiczek, pończoch, wytwórnie fortepianów. Rozwój miasta przyspieszyło uzyskanie w 1902 r. połączenia kolejowego z Łodzią i Warszawą, a w 1906 r. z Ostrowem Wielkopolskim.

Wtedy też powstało kilka reprezentacyjnych budowli. W 1888 r. rozpoczęto wg proj. J. Chrzanowskiego budowę gmachu ratusza. Na tyłach kolegiaty stanął budynek Kaliskiego Towarzystwa Muzycznego (oddany do użytku w 1902 r.). W alei Józefiny, obok Trybunału, wybudowano Bank Ziemi Kaliskiej (wg proj. Rogera Sławskiego), zaś nieopodal Mostu Kamienego Bank Kredytowy (wg proj. H. Kudera).

Sposób, w jaki zabudowywano w I połowie XIX w. Przedmieście Wrocławskie – wówczas stanęły przy ul. Nowy Świat budynki koszar wojskowych i dom starców - wskazywał na rozszerzenie granic miasta ku Czaszkom. Przedmieście Wrocławskie obejmowało także okoliczne wsie: Dobrzec Mały i Ogrody. Na początku XX w. przy ul. Nowoogrodowskiej (ob. Kościuszki) powstały zabudowania Towarzystwa Pożyczkowo-Oszczędnościowego, Filii Banku Przemysłowego w Poznaniu i Szkoły Realnej (ob. III L.O. im. M. Kopernika) oraz Kasa Skarbowa (ob. Muzeum Okręgowe Ziemi Kaliskiej).

Plan miasta z 1878 r. (O. Wollego) dokumentuje zagospodarowanie Przedmieścia Toruńskiego i wsi Majków. Pomiedzy Majkowem a Chmielnikiem założono w 1883 r. cmentarz wojskowy, a u rozstaju dróg wiodących do Łodzi i Warszawy w 1844 r. stanął kompleks budynków więzienia (wg proj. H. Marconiego i F. Torunella).

Trzecie z kaliskich przedmieść - Piskorzewie, położone w północno-zachodniej części miasta, powstało na miejscu dawnych mieszczańskich ogrodów. W 1871 r. wytyczono tu plac targowy (nazwany Rynkiem Dekerta lub placem św. Mikołaja (ob.

Nowy Rynek), na którym w 1886 r. stanęły budynki (wg proj. J. Chrzanowskiego) straży pożarnej i aresztu śledczego tzw. kozy (rozebrane w II poł. XX w.). Na przełomie XIX/XX w. przedmieście to stało się główną dzielnicą przemysłową Kalisza.

W 1906 r. w granice Kalisza włączono przedmieścia i najbliższe wsie: Dobrzec Mały, Czaszki, Wydory, Ogrody, Tyniec, tereny od rogatki wrocławskiej do dworca kolejowego (budynek z 1905 r. wg proj. Cz. Domaniewskiego), a także Rypinek i wieś Korczak.

Kres pomyślnemu rozwojowi miasta przyniosła I wojna światowa. W początkach sierpnia 1914 r. Kalisz został spalony i zburzony przez wkraczające wojska pruskie. Zabudowa historycznego centrum w 95% legła w gruzach – przestały istnieć gmachy użyteczności publicznej, ratusz, teatr oraz całe pierzeje ulic z zabudową mieszkalną. Szczęśliwie ocalały obiekty sakralne, ucierpiała jedynie świątynia poreformacka. Miasto na skutek tej klęski wyludniło się - pozostało zaledwie 5 tys. mieszkańców. Zarówno kaliszanie, jak i architekci polscy uznali odbudowę Kalisza za sprawę niezwykle istotną dla polskiej historii i kultury. W 1915 r. Koło Architektów w Warszawie ogłosiło konkurs na odbudowę miasta. Jednak nie zrealizowano żadnej z konkursowych propozycji. Podobnie było z pierwszym planem zagospodarowania przestrzennego miasta opracowanym przez architekta miejskiego S. Pajzderskiego i kolejnym autorstwa W. Michalskiego. Wobec tego, że przedłożone plany nie zostały zatwierdzone przez władze miejskie, odbudowę podjęto według planów przyjętych jeszcze w 1917 r.

Pomimo wielkich trudności Kalisz mozolnie, ogromnym nakładem sił i środków finansowych dźwigał się z ruin przez cały okres dwudziestolecia międzywojennego, stanowiąc przykład pierwszej, zrealizowanej na tak szeroką skalę, odbudowy ośrodka miejskiego. Staromiejskie centrum odtworzono zgodnie z wytycznymi konserwatorskimi, zachowując XIII-wieczny układ przestrzenny, choć bez rekonstrukcji form historycznych budynków. W latach 1920-24 wg proj. S. Pajzderskiego wzniesiono budynek ratusza, w latach 1925 – 36 trwały prace przy budowie gmachu teatru wg proj. Cz. Przybylskiego. W sąsiedztwie teatru w l. 1923-26 wybudowano piękny kompleks Banku Polskiego (wg proj. M. Lalewicza). Na Kanale Rypinkowskim w l. 30. XX w. zbudowana została nowa przystań wioślarska, a za parkiem powstał stadion miejski. W roku 1932 oddano do użytku gmach poczty przy ob. ul. Zamkowej, zaś w 1937 r. miasto otrzymało szpital przy ul. Toruńskiej. W 1926 r. położono kamień węgielny pod budowę nowej cerkwi pw. św. App Piotra i Pawła przy ul. Niecałej (wg proj. M. Zenowicza).

Od lipca do grudnia 1917 r. w Szczypiornie zlokalizowany był obóz dla internowanych ok. 4 tys. Legionistów I Brygady Józefa Piłsudskiego, którzy odmówili złożenia przysięgi na wierność naczelnemu dowództwu niemieckiemu. Po odzyskaniu Niepodległości w 1918 r. w koszarach Szczypiorna stacjonował utworzony w Kaliszu tzw. Batalion Pograniczny. Brał on udział w Powstaniu Wielkopolskim 1918 – 1919 r.

W tej części miasta do 1939 r. działał także obóz oficerów ukraińskiej armii atamana Petlury, który w 1920 r. walczył z bolszewikami o wyzwolenie Ukrainy po

stronie wojsk polskich. Po zakończeniu wojny i zajęciu Ukrainy przez bolszewików, żołnierze i oficerowie nie mogli wraz z rodzinami wrócić do ojczyzny, więc zorganizowano dla nich w Polsce obozy internowania. Jednym z nich był obóz w Szczypiornie, zlokalizowany w budynkach poniemieckich z czasów I wojny światowej. Do dziś zachował się cmentarz ukraiński.

Zniszczenia wojenne sprawiły, że Kalisz spadł do rzędu miast powiatowych. Jednakże systematycznie odbudowany i rozbudowany, rozwijał się jako ośrodek przemysłowy i handlowy. Działały tu fabryki pluszu, aksamitu, bielarnia, farbiarnia, fabryki fortepianów, i pianin, fabryki tiulu nici i koronek, 4 fabryki zabawek, 9 młynów, browar, 8 cegielni, oraz garbarnie. W 1934 r. do Kalisza włączono część gruntów wsi Żydów i Tyniec.

Podczas II wojny światowej Kalisz włączony został do Rzeszy, a hitlerowski okupant poddał jego mieszkańców bezwzględnemu terrorowi. Prześladowania, łapanki, deportacje, egzekucje, składały się na wojenną gehennę kaliszzan. Około 9 tyś. Polaków wysiedlono do Generalnego Gubernatorstwa, a kaliska społeczność żydowska, stanowiąca ok. 1/3 ogółu ludności, uległa zagładzie. W latach 40-tych w ramach regulacji Prosny Niemcy zasypali jej odnogę biegnącą wzdłuż ul. Babina (po wojnie na zasypanym korycie założono aleję spacerową zwaną Plantami, która otacza zielonym pierścieniem część miasta lokacyjnego). Do jej zasypania okupanci użyli tysięcy książek z bibliotek polskich i żydowskich. Fakt ten upamiętnia współcześnie „Pomnik książki”, ustawiony na Plantach.

Bezpowrotnie zniszczone zostało wielowiekowe dziedzictwo Żydów kaliskich: wielka synagoga przy ul. Nadwodnej (ob. ul. Parczewskiego), synagoga nowa (tzw. Reformowana) przy ul. Krótkiej, mykwa (łaźnia rytualna) przy ul. Piskorzewskiej, istniejący od XIII w. cmentarz żydowski na Rypinku. Z pożogi wojennej ocalały: zabudowa dawnej dzielnicy żydowskiej, zajmującej znaczący obszar miasta, objęty ulicami: Nowy Rynek, ul. Parczewskiego (d. Nadwodna), ul. Złotą (zwana dawniej Żydowską), a także ul. Chopina i Kanonicka oraz cmentarz żydowski (tzw. Nowy) przy ob. ul. Podmiejskiej, wytyczony w pocz. XIX w. Rzeczywistość wielokulturowego, wielonarodowego Kalisza i jego mieszkańców odeszła w przeszłość.

Miasto zostało wyzwolone 23 stycznia 1945 r. Większość miejskiej zabudowy mieszkalnej i budynki użyteczności publicznej nie ucierpiały podczas wojny.

W okresie powojennym Kalisz rozwijał się wielostronnie - jako ośrodek przemysłowy, handlowy, kulturalny, oświatowy. Zmieniały się też granice administracyjne, dając możliwość przestrzennego rozwoju. W 1963 r. granice miasta poszerzone zostały o część Dobrzeca Wielkiego, Kościelnej Wsi i Warszówki oraz Majków i Piwonice. Rok 1976 przyniósł kolejne powiększenie powierzchni o wsie Nosków, Szczypiorno, Winiary, a także Kolonię Majków i dalszą część Piwonic. Po włączeniu w 2000 r. wsi Dobrzec, Sulisławice, Kolonii Sulisławice miasto zajmuje powierzchnię blisko 70 km².

W latach 1975 – 1998 r. Kalisz był siedzibą województwa. Od 1 stycznia 1999 r. posiada status miasta na prawach powiatu w województwie wielkopolskim.

5.2.2 KRAJOBRAZ KULTUROWY

Historyczne śródmieście położone między Prosną a Kanałem Bernardyńskim zachowało układ urbanistyczny z 2. poł. XIII w. Ośrodkiem założenia miejskiego pozostaje okazały rynek, pośrodku którego stoi ratusz (z lat 1920-24). Jest to trzeci w dziejach ratusz (pierwszy spłonął w 1792 r., drugi w 1914 r.). Na północ od rynku znajduje się gotycki kościół św. Mikołaja (z XIII-XIV w., w 1992 r. podniesiony do godności katedry), obok niego zaś dawny klasztor Kanoników Laterańskich z 1448 r., częściowo przebudowany, obecnie pełniący funkcję plebanii katedralnej oraz domu parafialnego.

Nieco dalej uwagę zwraca sylweta dawnej kolegiaty, ob. bazyliki Wniebowzięcia NMP (sanktuarium św. Józefa) z późnobarokowym korpusem i wieżą, klasycystyczną dzwonnica oraz kompleksem zabudowań plebanii. W niedalekim sąsiedztwie, przy ul. Grodzkiej, na części terenu po dawnym zamku starościańskim, stoi budynek klasycystyczny dawnej szkoły wojewódzkiej z 1819 r. (ob. I. LO. im. A. Asnyka). Dzięki pracom archeologicznym odsłonięte też zostały fragmenty zamkowych fundamentów.

Centrum miasta skupia liczne, cenne obiekty historyczne oraz zespoły obiektów, takie jak: zespół jezuicki (na który składają się: kościół, dawne kolegium, szkoła, bursa i drukarnia jezuicka), zespół klasztorny franciszkanów (kościół, klasztor), cerkiew. Do dzisiaj zachowało się 8 fragmentów murów miejskich z basztą Dorotką, a kaliski park miejski należy do najstarszych założeń parkowych w kraju.

Nieodłącznym elementem krajobrazu kulturowego pozostają wzniesione na dawnych przedmieściach zespoły klasztorne – pobernardyński i poreformacki. Wokół historycznego śródmieścia znajduje się także szereg budowli klasycystycznych. Przy rogate wrocławskiej zachował się unikatowy zespół trzech nekropolii - po jednej stronie ulicy Górnośląskiej cmentarz ewangelicki i rzymskokatolicki, po drugiej zaś cmentarz prawosławny.

Na południowy-wschód od centrum, na Zawodziu zlokalizowane jest grodzisko z IX – XIII w. – pozostałość dawnego centrum osadniczego Kalisza. Prace wykopaliskowe pozwoliły odsłonić drewniany kościół z XI w., kamienny fundament kolegiaty pw. św. Pawła, fundamenty wieży, zabudowę wnętrza grodziska oraz cmentarz przykościelny. Obecnie „Kaliski Gród Piastów” będący Rezerwatem Archeologicznym, stanowi Oddział Muzeum Okręgowego Ziemi Kaliskiej.

Specyfika i wyjątkowość złożonego układu przestrzennego miasta wynika ze współistnienia kolejnych faz rozwojowych, czytelnych pod względem urbanistyczno-architektonicznym.

Obrazują je:

- zachowany w ogólnych zarysach średniowieczny układ urbanistyczny zawierający relikty obwodu warownego i obiekty sakralne z okresu gotyku i baroku;
- nakładający się na miasto i poszerzający jego obszar zespół regulacji inwestycji z okresu zaboru pruskiego oraz czasów departamentu i województwa z okresu Królestwa Polskiego w postaci alei Luizy – Józefiny – ob. al. Wolności, budynków rządowych, wojskowych, oświatowych, publicznych, przemysłowych, penitencjarnych, powstaniem Nowego Rynku, ul. Babina, Parku Miejskiego i Kanałów Bernardyńskiego i Rypinkowskiego;
- inwestycje z okresu miasta gubernialnego z k. XIX w. i przełomu XIX/XX w. (projekt rozwoju miasta B. Bukowińskiego): kolej z 1896-1902, powstanie zachodnich przedmieść z przełomu XIX/XX w.;
- odbudowa miasta w czasach II Rzeczypospolitej, nadająca śródmieściu wyjątkowy charakter poprzez realizację projektów uznanych architektów m.in. S. Pajzderskiego, W. Michalskiego i M. Lalewicza;
- przekształcone w końcu XIX i 1 ćw. XX w. późnośredniowieczne przedmieścia (Toruńskie i Wrocławskie).

Krajobraz kulturowy – czyli przestrzeń zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka, którą w przypadku miasta **Kalisza, tworzą:**

- poświadczane archeologicznie ślady osadnictwa pradziejowego i starożytnego, ze szczególnym uwzględnieniem epoki brązu i wczesnej epoki żelaza (np. Piwonice, Tyniec wraz z podnóżami skarp nadrzecznych Proсны i Swędrni, Winiary, Zawodzie, Wydarte) oraz okresu lateńskiego i rzymskiego (np. Piwonice, Majków, Tyniec, Kalisz-Lis, Korczak, Dobrzec, Wydarte, itd.);
- osadnictwo wczesnośredniowieczne, w postaci grodu z relikdami kolegiaty św. Pawła na Zawodziu oraz podgrodzia na Starym Mieście, z wsią służebną Rypinek, gdzie znajduje się kościół św. Gotarda i hipotetyczne, najstarsze osiedle żydowskie wraz z najstarszym cmentarzem żydowskim;
- miasto lokacyjne, z zachowanym w ogólnych zarysach średniowiecznym układem urbanistycznym wraz z relikdami fortyfikacji miejskich, zamku kazimierzowskiego oraz obiektami sakralnymi z okresu gotyku i baroku;
- układ urbanistyczny powstały w okresie zaboru pruskiego (1793 – 1806) oraz czasach departamentu i województwa w okresie Królestwa Polskiego – dzisiejsza al. Wolności, gmachy rządowe, wojskowe, oświatowe, publiczne, przemysłowe, Nowy Rynek, ul. Babina, Park Miejski wraz z kanałami Bernardyńskim i Rypinkowskim oraz zespół cmentarzy przy kaliskiej Rogatce (protestancki, prawosławny i rzymskokatolicki);

- miejscowości o odrębnej, historycznej genezie, włączone w granice terytorium miejskiego, stanowiące obecnie dzielnice Kalisza (wsie: Dobrzec, Majków, Nosków, Szczypiorno, Rajsków, Tyniec, Piwonice, Zagorzynek) wraz z ich zespołami dworsko-folwarcznymi (Majków, Sulisławice), założenie d. carskiej komory celnej w Szczypiornie z zespołem koszarowym;
- historyczne cmentarze (Majków, Szczypiorno, Nosków, Tyniec, cmentarze przy Rogatce oraz żydowski tzw. Nowy);
- uwarunkowania topograficzne i krajobrazowe (doliny rzecznej Prosny, jej dopływu Śwędni wraz z systemem starorzeczy, pasma skarp nadrzecznych);
- elementy dziedzictwa kulturowego Kalisza w postaci budowli uznanych za zabytkowe oraz dominanty przestrzenne.

Główne dominanty przestrzenne dla miasta

Bryły wraz z wieżami kościołów (katedra, bazylika kolegiacka, kościół pojezuicki i franciszkanów) i ratusza.

Główne dominanty przestrzenne dla dzielnic i fragmentów miasta.

Pozostałe kościoły Kalisza, zespół więzienia, gmach szpitala tzw. „okrągłak” przy ul. Poznańskiej i gmach szpitala przy ul. Toruńskiej, grodzisko na Zawodziu wraz z kościołem pw. św. Wojciecha, zespół cmentarzy przy Rogatce.

Główne dominanty przestrzenne dla wnętrz urbanistycznych (placów i ulic).

Zespół pojezuicki przy ul. Kolegialnej wraz z dawnym gmachem Komisji Wojewódzkiej przy pl. św. Józefa, zabudowa obiektów użyteczności publicznej przy al. Wolności (dawny Trybunał, Teatr, bank), klasztorny zespół pobernardyński, klasztorny zespół poreformacki, zespół dawnej fabryki braci Repphanów przy ul. Warszawskiej, Niecałej i pl. Kilińskiego, miejska i kolejowa wieża ciśnień, tzw. „Most Kamienny” i Most Trybunalski dla ul. Sukiennicznej i al. Wolności, historyczne zespoły szkolne przy ul. Grodzkiej, ul. Tadeusza Kościuszki i ul. Mikołaja Kopernika, a także d. Szkoły Handlowej, ob. II L. O. im. T. Kościuszki dla ul. Kopernika, zespół podworsko-parkowy na Majkowie i kościół NMP Królowej Polski, zespół fabryki fortepianów przy ul. Chopina i Złotej, rogatka wrocławska i modernistyczny zegar dla skrzyżowania ul. Śródmiejskiej, Nowy Świat i Harcerskiej, cerkiew prawosławna pw. św. App. Piotra i Pawła oraz dawne koszary w Szczypiornie.

5.2.3 ZABYTKI NIERUCHOME

Do zabytków nieruchomych zgodnie z art. 6 ust. 1 zaliczają się:

[1] – krajobrazy kulturowe

- [2] – układy urbanistyczne
- [3] – układy ruralistyczne
- [4] – zespoły budowlane
- [5] – dzieła architektury i budownictwa
- [6] – dzieła budownictwa obronnego
- [7] – obiekty techniki
- [8] – cmentarze
- [9] – parki, ogrody i innymi formy zaprojektowanej zieleni
- [10] – miejsca upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji

Poniżej dokonano zestawienia tychże zabytków z terenu miasta Kalisza z podziałem na rodzaj i okres powstania:

- [1] Krajobraz kulturowy miasta Kalisza – patrz punkt 5.2.2

ŚREDNIOWIECZE

(styl romański i gotycki)

- [2] układ urbanistyczny miasta lokacyjnego wraz z obszarem przedmieścia Toruńskiego i Wrocławskiego (XIII-XIV w.)
- [3] układy ruralistyczne wsi o średniowiecznej metryce wchłoniętych w okresie późniejszym przez miasto Kalisz tj. Stare Miasto wraz z Zawodziem (XII-XIII w.) Dobrzec (XIII w.), Majków (XIII w.), Piwonice (XIII w.), Rajsków (XIII w.), Sulisławice (XV w.), Szczypiorno (XV w.).
- [4] kościół oo. Franciszkanów pw. św. Stanisława Biskupa Męczennika (XIII-XIV w.)
- [4] kościół farny, ob. katedralny pw. św. Mikołaja (XIII-XIV w.)
- [4] część prezbiterialna kościoła (bazylika kolegiacka) pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny (XIV-XV w.)
- [4] klasztor kanoników laterańskich, ob. plebania przy kościele katedralnym pw. św. Mikołaja (XV-XVI w.)
- [6] pozostałości obronnych murów wokół miasta lokacyjnego (XIII-XV w.)

NOWOŻYTNOŚĆ

(styl renesansowy, barokowy oraz wczesny klasycyzm)

- [4] [5] założenia rezydencjonalne (dworsko-ogrodowo-folwarczne) w dawnych wsiach Majków i Sulisławice z zachowanymi budynkami dworów (XVIII w.)

- [4] [5] zespół budowlany dawnego Kolegium Jezuickiego (XVI-XVIII w.), późn. Korpusu Kadetów (XIX w.), ob. Delegatura Urzędu Wojewódzkiego w Poznaniu, Starostwo Powiatowe w Kaliszu i Muzeum Okręgowe Ziemi Kaliskiej
- [4] [5] założenie klasztorne oo. Bernardynów, ob. oo. Jezuitów (XVII-XVIII w.)
- [4] [5] założenie klasztorne oo. Reformatów, ob. ss. Nazaretanki (XVII-XVIII w.)
- [5] klasztor oo. Franciszkanów (XVII-XVIII w.)
- [5] część nawowa z wieżą kościoła (bazylika kolegiacka) pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny (XVIII w.)
- [5] drewniany kościół filialny pw. św. Wojciecha na Zawodziu (XVIII w.)
- [10] pole bitwy z 1706 r. – obszar pomiędzy Dobrzecem a Kościelną Wsią

WIEK XIX

(późny klasycyzm, romantyzm, style historyczne, secesja)

- [2] założenie przestrzenne alei Wolności (pocz. XIX w.)
- [4] założenie rezydencjonalne (dworsko-parkowo-folwarczne) w dawnej wsi Szczypiorno (głównie okres przypadający na XIX w.)
- [4] [5] zespół budowlany komory celnej i późn. koszar wojskowych w Szczypiornie (po 1815 r.)
- [5] dzwonnica przy kościele (bazylika kolegiacka) pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny (ok. 1920 r.)
- [5] kaplica grobowa Ordęgów, ob. kaplica pw. św. Barbary w dawnej wsi Szczypiorno (ok. poł. XIX w.)
- [5] kościół parafialny pw. św. Michała Archanioła w dawnej wsi Dobrzec (l. 1881-1886)
- [9] park miejski założony z wykorzystaniem wcześniejszych ogrodów jezuickich w końcu XVIII wieku i intensywnie zagospodarowywany i rozszerzany do końca 1. ćw. XX wieku
- [9] rezydencjonalne ogrody parkowe w założeniach dworskich na terenie dawnych wsi Majków, Szczypiorno, Sulisławice (1 poł. XIX w.)
- [8] zespół trzech cmentarzy ewangelickiego, prawosławnego i rzymskokatolickiego tzw. „Miejskiego” przy Rogatce (skrzyżowanie ulic Lipowej, Nowy Świat, Górnośląskiej i Harcerskiej) zakładanych w końcu XVIII w. i intensywnie zagospodarowywanych w ciągu XIX i pocz. XX w.
- [5] budynek Szkoły Wojewódzkiej (1819 r.), ob. I liceum ogólnokształcące im. Adama Asnyka w Kaliszu
- [5] budynek Trybunału (l. 1820-1821), ob. Sąd Rejonowy w Kaliszu
- [5] budynek Komisji Wojewódzkiej (l. 1824-1825), ob. Starostwo Powiatowe w Kaliszu i Prokuratura Rejonowa w Kaliszu
- [7] most Aleksandryjski tzw. „Kamienny” (1824-1826)
- [5] rogatek wrocławski (l. 1827-1828), ob. pawilon usługowo-handlowy
- [5] sala musztry z kaplicą w zespole Korpusu Kadetów (1825 r.), ob. Centrum Kultury i Sztuki w Kaliszu

- [4] [5] budynki tworzące zespół więzienia (1844 r.), ob. nieużytkowany
- [5] szpital św. Trójcy (ok. 1850 r.), ob. zespół przychodni lekarskich
- [5] budynek kawiarni Förstera, później zimowa przystań KTW i restauracja (ok. 1840 r.)
- [5] kamienica Puchalskiego przy pl. Jana Kilińskiego 4 (l. 1828-1836)
- [5] kamienica czynszowa przy ul. św. Stanisława 6 (ok. 1824 r.)
- [5] budynek mieszkalny kadry oficerskiej Korpusu Kadetów przy ul. Łaziennej 13 i Kadeckiej 1 (ok. 1835 r.)
- [5] willa miejska przy ul. Mostowej tzw. Dom pod Aniołami (l. 1833-1836)
- [5] dom mieszkalny w typie dworu podmiejskiego przy ul. Stawiszyńskiej 16 (2. ćw. XIX w.)
- [4] [5] budynki fabryczne powstające w obrębie przedmieścia Warszawskiego i na terenie Piskorzewia wzdłuż ulicy Babinej z 2 ćw. XIX w., przekształcane w ciągu XIX i na pocz. XX na kamienice czynszowe przy ul. Niecałej, Warszawskiej 1-11, pl. Jana Kilińskiego 9-13 (dawna fabryka sukna braci Repphanów), ul. Babina 1 (dawna fabryka Przechadzkiego), ul. Babina 2 (dawna fabryka Maya)
- [4] [5] zespół fabryki Pianin i Fortepianów Arnolda Fibigera (1898 r.), ob. budynki usługowo-biurowe i usługowo-hotelowe

WIEK XX

(secesja, eklektyzm, modernizm przedwojenny, socrealizm, modernizm powojenny)

- [4] [5] zespół budowlany stacji kolejowej (1905 r.)
- [5] kościół parafialny pw. św. Gotarda na Rypinku (l. 1908-1910)
- [5] cerkiew prawosławna pw. św. Piotra i Pawła (l. 1928-1930)
- [5] kościół parafialny pw. Opatrzności Bożej przy ul. Polnej (l. 1967-1972)
- [5] kościół parafialny pw. Miłosierdzia Bożego przy ul. Adama Asnyka (l. 1977-1993)
- [8] cmentarz-mauzoleum przy ul. Żołnierskiej (1918 r.)
- [8] cmentarz żołnierzy ukraińskich przy ul. Ukraińskiej (1914 r.)
- [8] cmentarz żydowski przy ul. Podmiejskiej (1919-1920)
- [5] budynek Szkoły Realnej (l. 1900-1902), ob. III liceum ogólnokształcące im. Mikołaja Kopernika
- [5] budynek Kaliskiego Towarzystwa Wzajemnego Kredytu przy al. Wolności 11 (l. 1909-1914)
- [5] budynek Banku Handlowego przy ul. Śródmiejskiej 29 (ok. 1914 r.)
- [5] budynek Teatru im. Wojciecha Bogusławskiego w Kaliszu (l. 1920-1923)
- [5] budynek Ratusza na Głównym Rynku (l. 1920-1924)
- [4] [5] zespół budynków Narodowego Banku Polskiego przy pl. Wojciecha Bogusławskiego (l. 1923-1926)
- [5] budynek Muzeum Okręgowego Ziemi Kaliskiej (faza I jako budynek Kasy Gubernialnej z 1909 r. nadbudowany w l. 30. XX w.; faza II jako siedziba MOZK l. 1972-1976)

- [5] budynek Państwowej Szkoły Muzycznej (faza I jako budynek Kaliskiego Towarzystwa Muzycznego z l. 1901-1902; faza II jako PSM z 1963 r.)
- [5] budynki Szpitala Powszechnego im. Przemysława I przy ul. Toruńskiej (l. 30. XX w. i l. 50. XX w.)
- [5] budynek Poczty Polskiej przy ul. Zamkowej (l. 30. XX w.)
- [10] kamienica czynszowa przy ul. Podgórze 8 (ok. 1901 r.) jako miejsce urodzenia Apolinarego Klonowskiego
- [5] kamienica czynszowa przy ul. Niecałej 8 (ok. 1900 r.)
- [5] kamienica czynszowa przy pl. Jana Kilińskiego 2 (ok. 1902 r.)
- [5] kamienica czynszowa przy ul. Tadeusza Kościuszki 9 (1904-1905 r.)
- [5] kamienica czynszowa przy pl. św. Józefa 1 (ok. 1922 r.)
- [5] kamienica czynszowa przy Głównym Rynku 4 (ok. 1927 r.)
- [5] kamienica czynszowa przy ul. Śródmiejskiej 35 (ok. 1933 r.)
- [5] willa miejska przy al. Wolności 4 (ok. 1905 r.), ob. tzw. Villa Calisia
- [5] willa miejska przy ul. Widok 80 (ok. 1918 r.), ob. Kuria Diecezjalna w Kaliszu
- [5] willa miejska przy ul. Niecałej 5 (l. 1933-1936)
- [5] wieża zegarowa przy Rogatce (1933 r.)
- [7] most Trybunalski (ok. 1900 r.)
- [7] wodociągowe wieże ciśnień – miejska i kolejowa (1. ćw. XX w.)
- [6] system umocnień bojowych „Przedmoście Kalisz” (1939 r.)

5.2.4 ZABYTKI RUCHOME

Wśród najcenniejszych zabytków ruchomych zlokalizowanych na terenie miasta Kalisza zdecydowana większość z nich zalicza się do kategorii dzieł sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej w przeważającej części będących na wyposażeniu obiektów sakralnych. Poniżej dokonano zestawienia zespołów zabytkowego wyposażenia kaliskich świątyń z wyszczególnieniem obiektów o największej wartości.

Zespół wyposażenia bazyliki kolegiackiej pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny

Zarówno najliczniejszy jak i najbogatszy zespół zabytków ruchomych z 220 obiektami wpisanymi do rejestru zabytków a łącznie z 604 obiektami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków ruchomych, wśród których na szczególne wyróżnienie zasługują:

- patena tzw. kaliska ufundowana przez księcia Mieszka III Starego w 4 ćw. XII w. dla klasztoru cystersów w Łądzie stanowiąca unikatowy zabytek sztuki romańskiej
- kielich ufundowany przez króla Kazimierza wielkiego w 1363 r.
- obraz Matki Bożej Ab Igne z 1. poł. XV w. umieszczony w ołtarzu głównym

- pentaptyk późnogotycki, czyli ołtarz nazywany poliptykiem Mistrza z Gościszowic wykonany na przełomie XV i XVI wieku umieszczony na zamknięciu północnej nawy bocznej
- późnogotycki krucyfiks umieszczony w przedsionku zakrystii
- tzw. Graduał, czyli księga chorałowa kantora ufundowany przez prymasa Jana Łaskiego datowany na 1529 rok
- barokowy obraz Świętej Rodziny z 2. poł. XVII w.
- rokokowe ołtarze boczne pochodzące z warsztatu snycerza Franciszka Eytnera ze współczesnymi im bądź późniejszymi obrazami i rzeźbami oraz chrzcielnica i ambona
- klasycystyczny ołtarz główny
- liczne XVIII i XIX-wieczne portrety dostojników kościelnych
- zespół XVII, XVIII i XIX-wiecznych szat liturgicznych zdobionych techniką haftu, aplikacji, broszowania i lansowania.

Zespół wyposażenia kościoła katedralnego pw. św. Mikołaja

Na wyposażenie świątyni składają się 183 obiekty figurujące w wojewódzkiej ewidencji zabytków ruchomych, wśród których 76 zostało wpisanych do rejestru zabytków. Są to zabytki reprezentujące głównie formy barokowe i rokokowe oraz malarstwo w nurcie akademickim, a także dzieła w stylu realizmu, eklektyzmu i secesji. Do lat 70. XX w. z całą pewnością najcenniejszym obiektem był obraz *Zdjęcie z krzyża* z pracowni P.P. Rubensa, który został utracony w do dziś niewyjaśnionych okolicznościach (jak się przyjmuje, spłonął w pożarze ołtarza głównego 14 grudnia 1973 roku). Wśród obiektów zasługujących na szczególne wyróżnienie są:

- późnorenesansowa dekoracja sztukatorska sklepień korpusu nawowego wykonana w 1. ćw. XVII w.
- barokowe i rokokowe ołtarze z XVII i XVIII wieku;
- młodopolskie witraże oraz polichromia autorstwa Włodzimierza Tetmajera w kaplicy Matki Bożej Pocieszenia z lat 1909-1912.

Zespół wyposażenia kościoła franciszkańskiego pw. św. Stanisława Biskupa

Wyposażenie świątyni tworzy 170 obiektów ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków ruchomych, wśród których 41 zostało wpisanych do rejestru zabytków w latach 80-tych XX wieku. W 2016 roku wpis został rozszerzony o następne 87 obiektów. Wyposażenie świątyni franciszkańskiej stanowią zabytki reprezentujące formy barokowe i rokokowe z elementami późnorenesansowymi (sztukaterie i rzeźba epitafijna), klasycystycznymi (malarstwo) oraz neogotyckimi (stolarszczyzna). Wśród obiektów zasługujących na szczególne wyróżnienie są:

- późnorenesansowa dekoracja sztukatorska sklepień korpusu nawowego wykonana w 1. ćw. XVII wieku;

- barokowe i rokokowe ołtarze wraz z elementami wyposażenia z XVII i XVIII wieku;
- prospekt organowy z XVIII wieku;
- XVIII-wieczna ambona w kształcie łodzi;
- gotycka kamieniarka Kaplicy Wierzytwej Adoracji;
- neogotyckie stalle projektu warszawskiego rzeźbiarza Wincentego Bogaczyka, wykonane przez firmę Braci Graczykowskich z Kalisza i Stanisława Karpala z Noskowa.
- barokowe krucyfiksy
- zespół szat liturgicznych
- barokowe, klasycystyczne i malowane w nurcie akademizmu i realizmu obrazy
- zespół tablic epitafijnych

Zespół wyposażenia kościoła jezuickiego, ob. garnizonowego pw. śś. Wojciecha i Stanisława

Obecnie jeden z najskromniejszych zespołów zabytków ruchomych liczący sobie 85 obiektów ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków ruchomych, z czego 27 z nich wpisanych zostało do rejestru zabytków. Powodem tak niewielkiej ilości obiektów jest fakt przekazania w końcu XVIII wieku obiektu parafii ewangelickiej, zgodnie z której zasadami pozbyto się większości oryginalnego wyposażenia kościoła. Z zachowanych obiektów na szczególne wyróżnienie zasługują:

- renesansowa płyta nagrobna Jana i Katarzyny Ciświckich z 1575 r. odnaleziona w miejscowości Żerniki i wmurowana jako epitafium w ścianę jednego z filarów kościoła
- renesansowy portal wejściowy do kościoła z końca XVI w.
- wczesnobarokowy nagrobek fundatora świątyni prymasa Stanisława Karnkowskiego umieszczony w prezbiterium świątyni
- późnorenesansowa drewniana ambona z początku XVII w.
- XVII i XVIII-wieczne epitafia
- ołtarz główny z początku XVIII wieku

Zespół wyposażenia kościoła pobernardyńskiego, ob. jezuickiego pw. Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny

Zabytki ruchome stanowiące wyposażenie świątyni to 171 obiektów ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków ruchomych, z których 60 zostało wpisanych do rejestru zabytków. Jednolite stylistycznie wyposażenie kościoła reprezentuje dzieła barokowego XVII i XVIII –wiecznego malarstwa, późnorenesansowego i barokowego złotnictwa, a także rokokowej rzeźby i snycerki będącej dziełem warsztatu zakonnego pod kierunkiem Bonawentury Widawskiego. Wśród obiektów zasługujących na szczególne wyróżnienie są:

- późnogotycka pieta umieszczona w jednym z ołtarzy bocznych z przełomu XV i XVI w.
- barokowe i rokokowe ołtarze wraz z elementami wyposażenia z XVII i XVIII w.
- polichromia i sklepień autorstwa bernardyna Walentego Żebrowskiego z XVIII w.
- XVI/XVIII wieczne argenteria
- malowane stacje Drogi Krzyżowej autorstwa J. Balukiewicza

Zespół wyposażenia kościoła poreformackiego pw. św. Józefa i Piotra z Alkantary, ob. parafialnego Parafii Rzymskokatolickiej pw. św. Rodziny

Zespół 137 obiektów wpisanych do rejestru zabytków, wśród których największą grupę stanowi 98 obiektów tworzących podstawowy wystrój wnętrza kościoła wraz z 19 obiektami tworzącymi wystrój kaplicy tzw. żołnierskiej fundacji Piotra Sokolnickiego z 1731 r. Ponadto wpisanych do rejestru został 20 tablic epitafijnych (głównie XIX-wiecznych) umieszczonych na ścianach kościoła. Zdecydowana większość obiektów to jednorodnie stylistycznie zabytki malarstwa, rzeźby, snycerki i złotnictwa oraz rzemiosła artystycznego z XVII i XVIII wieku, wśród których na szczególne wyróżnienie zasługują:

- zespół barokowych ołtarzy wraz amboną i konfesjonalami z XVIII wieku będących dziełem Józefa Eglauera i jego warsztatu oraz zespół barokowego malarstwa autorstwa zakonnika Bonifacego Jatkowskiego
- rokokowa monstrancja wpisana do rejestru zabytków już w 1921 roku
- wysokiej klasy barokowe wyposażenie i wystrój wnętrza oraz elewacji kaplicy tzw. żołnierskiej z XVIII w.

Zespół wyposażenia kościoła filialnego pw. św. Wojciecha

Skromny zespół 26 zabytków ruchomych ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków z 22 z nich wpisanymi do rejestru zabytków. Wyposażenie tworzy integralny zespół zharmonizowany z drewnianą architekturą kościoła, prezentujące formy późnobarokowej rzeźby o ludowych reminiscencjach oraz mniej liczną grupę zróżnicowanych stylistycznie obrazów.

Zespół wyposażenia kościoła parafialnego pw. św. Michała Archanioła

Jednorodny stylistycznie zespół 30 obiektów wpisanych do rejestru zabytków jako neogotyckie elementy wyposażenia świątyni pochodzące z l. 80. i 90. XIX w. z nielicznymi elementami barokowego wyposażenia wcześniejszego drewnianego kościoła w dawnej wsi Dobrzec. Ponadto niewpisanych do rejestru zabytków obiektów ujętych w ewidencji wojewódzkiej jest 17 elementów stanowiących wyposażenie kościoła.

Zespół wyposażenia cerkwi prawosławnej pw. św. Piotra i Pawła

Stanowiący unikalny przykład głównie XIX-wiecznej sztuki cerkiewnej na terenie Wielkopolski zespół 144 obiektów pozostających na wyposażeniu cerkwi prawosławnej w Kaliszu. W skład wyposażenia wchodzi ikony i obrazy olejne przeważnie z końca XIX wieku i początku XX wieku, kilka dzieł malarstwa z końca XVIII wieku, ikonostas, liczne argenteria (lampy wieczne i świeczniki) oraz chorągwie procesyjne. Integralną częścią wyposażenia jest jednorodny stylistycznie zespół polichromii z 2 ćw. XX wieku, pokrywający sklepienie i ściany świątyni.

Na terenie miasta Kalisza znajdują się także zabytki ruchome, które nie są wpisane do rejestru zabytków, ale są włączone do wojewódzkiej ewidencji zabytków lub stanowią element wystroju kościoła wpisanego do rejestru zabytków nieruchomych.

Zespół wyposażenia kościoła parafialnego pw. św. Gotarda.

Jednorodny stylistycznie zespół 10 obiektów ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków, stanowią neogotyckie elementy wyposażenia kościoła par. pw. św. Gotarda pochodzące z ok. poł. XX w.

Elementy wyposażenia kaplicy pw. św. Barbary.

W kaplicy pw. św. Barbary w Kaliszu-Szczypiornie w roku na przełomie roku 2015/2016 przeprowadzono badania konserwatorskie, które ujawniły wewnątrz świątyni na ścianach relikty dekoracji malarskiej z czasów przebudowy kaplicy Rodziny Ordęgów z roku 1906.

Kapliczka przydrożna na Ogrodach.

Na etapie wszczęcia postępowania administracyjnego w sprawie wpisu do rejestru zabytków ruchomych jest XIX-wieczna kapliczka przydrożna przy ul. Ogrodowej w Kaliszu, która stanowi obecnie najstarszy zachowany tego typu obiekt na terenie miasta Kalisza.

5.2.5 ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Obszar zajęty przez współczesny Kalisz zasiedlany był od tysięcy lat przez stale powiększające się grupy ludzkie, których pozostałością są ślady w postaci obiektów archeologicznych: nieruchomych (osad, grodów, cmentarzysk) oraz ruchomych, czyli różnych, zabytkowych przedmiotów (biżuteria, narzędzia, broń, przedmioty codziennego użytku). Ciągłość osadniczą na tym terenie rejestrujemy od pradziejów przez starożytność i średniowiecze aż po czasy nowożytne.

Najstarsze znaleziska z terenu Kalisza i okolic znane są ze starszej epoki kamienia - schyłkowego paleolitu, tj. około 10 000 r. p.n.e. (Lis), mezolitu (Lis) i młodszej epoki kamienia - neolitu (Piwonice, Tyniec). Nasilenie procesów osadniczych przynosi ze sobą epoka brązu (Majków, Winiary, Piwonice, Sulisławice) oraz wczesna epoka żelaza

(Tyniec, Rypinek, Lis, Piwonice, Ogrody). Ważne znaczenia dla Kalisza ma osadnictwo z okresu lateńskiego (Tyniec, Piwonice), wpływów rzymskich (Tyniec, Dobrzec, Majków, Piwonice), wczesnego średniowiecza (Zawodzie, Stare Miasto, Ogrody, Rajsków, Piwonice) i późnego średniowiecza (Śródmieście - miasto lokacyjne). Obszar Wielkopolski u schyłku pierwszego tysiąclecia p.n.e., w tym teren współczesnego Kalisza, weszły w orbitę wpływów cywilizacji celtyckiej. Znaleźiska importów kultury lateńskiej spotykamy na stanowisku w Piwonicach i Tyńcu. Nazwa Tyniec może być pochodzenia celtyckiego, źródłosłów *tyń*, w języku staroirlandzkim ma oznaczać mur, grodzienie. Już w 1957 roku Kazimierz Moszyński wysunął hipotezę, że Kalisz może być spadkiem po Celtach.

Kalisz od początków naszej ery do wczesnego średniowiecza

Kalisia ptolemeuszowa

Z I w. n.e. pochodzi najstarsza wzmianka o Kalisii, położona na dalekosiężnym szlaku handlowym, zwanym bursztynowym. Jest to najstarsza nazwa miejscowości z terenów dzisiejszej Polski. W związku z tym szczególnego znaczenia nabrały pod względem osadniczym tereny obecnego Kalisza na przełomie er. Z okresem oddziaływań Imperium Rzymskiego na północ od łuku Karpat (przełom er – 375 r. n.e.) łączy się nazwa *Kalisia*. Klaudiusz Ptolemeusz (90 – 168 r. n.e.), uczony z Aleksandrii, największy astronom i geograf starożytny zamieszcza ją w swoim dziele zatytułowanym *Nauka geograficzna (Geographia)*. W pracy tej wiadomość o *Kalisii* występuje dwukrotnie: jako jeden z punktów na mapie „Wielkiej Germanii”, jak określali Rzymianie tą część Europy starożytnej oraz w spisie miejscowości ze współrzędnymi geograficznymi. Wspomniany szlak bursztynowy na terenie dzisiejszej Polski rozdzielał się, wg współczesnych poglądów na kilka odnóg, a na jednej z nich leżał Kalisz. W miejscu tym prawdopodobnie krzyżowały się drogi z północy, południa, wschodu i zachodu. Nazwa „Kalisia” pisana jest przez „K” nie przez „C” oraz przez jedno „s” ze względu na to, że zapis był w języku greckim, a nie po łacinie. W latach 1950-1960 podjęto prace terenowe na wielu stanowiskach archeologicznych, prowadząc badania wykopaliskowe na obiektach kultury przeworskiej z okresu wpływów rzymskich (Dobrzec, Zadowice, Zagórzyn, Piwonice, Wesółki, Tyniec). Po wówczas przeprowadzonych badaniach, kontynuowanych w latach 80. XX w., aż do chwili obecnej przyjmuje się, że starożytna *Kalisia*, zgodnie z poglądem badaczy Krzysztofa Dąbrowskiego i Tadeusza Baranowskiego, nie była miastem w rozumieniu „rzymskim”. Prawdopodobnie należy ją rozumieć jako skupisko osad zlokalizowanych na szlaku bursztynowym, na obszarze współczesnego Kalisza, objęte wspólną nazwą. Na stosunkowo gęste osadnictwo miały wpływ dobre gleby i bliskość wód. Osady zakładano na eksponowanych cyplach wysuniętych w doliny rzeki Prosny, Swędrni i ich dopływów, w pobliżu jarów lub wąwozów. W pobliżu osad, często po drugiej stronie cieku wodnego, lokalizowano cmentarzyska.

Kalisz wczesnośredniowieczny

Początki wczesnośredniowiecznego Kalisza, pomimo intensyfikacji badań w ostatnich latach nad tym okresem, nadal wymagają podjęcia prac wykopaliskowych. Osadę datowaną na VII wiek odkryto w Kaliszu przy ul. Wydarte. Z kolei na Zawodziu, na terenie grodziska odkryto cmentarzysko ciałopalne z VII-VIII w. W odległości ok. 500 m od stanowiska przy ul. Wydarte w kierunku północnym, przy dolinie Proсны odkryto kolejny obiekt obronny datowany na VIII-IX w. (zniszczony zapewne w drugiej połowie X w.) i funkcjonującą w tym samym miejscu osadę na przełomie X i XI w.

Intensyfikacja osadnictwa na terenie ziemi kaliskiej miała miejsce dopiero w IX-X w. Kolonizację tych terenów można wiązać z planami Mieszka I podboju Śląska, który chciał zapewnić obronę centrum Wielkopolski od południa poprzez wybudowanie licznych grodów. W drugiej połowie X w. powstały nad Prosną dwa obiekty obronne o porównywalnej wielkości, oddalone od siebie o kilka kilometrów: w Kaliszu na Zawodziu i na południu od niego w Józefowie – poza granicami obecnego miasta. To między nimi rozciągał się na przestrzeni ok. 10 km rozległy piastowski kaliski ośrodek osadniczy, z którego ostatecznie w 2 poł. X w.- 1 poł. XI w. wykształcił się centralny ośrodek administracyjno-gospodarczy tego regionu na Zawodziu.

Grodzisko położone w Kaliszu Zawodziu to relikty założenia obronnego z IX-XIII wieku. Gród wraz z osadą przygodową i najstarszym kaliskim kościołem drewnianym wzniesiony przez Mieszka I został zniszczony w związku z wydarzeniami z lat 30. XI w. jako jedyny z licznych grodów południowo-wschodniej Wielkopolski, które uległy spaleniowi bądź zostały opuszczone w tym okresie, został odbudowany. Po odbudowie był jednym z centralnych ośrodków władzy państwa Kazimierza Odnowiciela. W 1 poł. XII w. (l. 20. XII w.?) wymurowano romańską kolegiatę nad spalonym drewnianym kościołem. Największy rozkwit grodu przypada na czasy Mieszka III, kiedy wzmocniono konstrukcje obronne, prawdopodobnie wzniesiono palatium, wieżę, rozbudowano kolegiatę. Gród opuszczono, po jego zdobyciu i zniszczeniu w 1233 roku. Relikty założenia obronnego na Zawodziu stanowią jedno z najcenniejszych obiektów archeologicznych miasta. Wyjątkowe i efektowne znaleziska umiejscowiły Kalisz w rzędzie głównych grodów wczesnopiastowskiego państwa.

Szerokie zainteresowanie wczesnośredniowiecznym Kaliszem wzbudza ostatnio, aczkolwiek kontrowersyjna, hipoteza prof. Andrzeja Buko z Instytutu Archeologii PAN w Warszawie na temat Kalisza jako kolebki Piastów. Nie mniej ważny jest pogląd o funkcjonowaniu tu w pierwszych latach XII wieku mennicy księcia Zbigniewa, brata Bolesława Krzywoustego.

Przy grodzie na Zawodziu funkcjonowały osady: przygodowa i na Starym Mieście, które w XIII wieku utworzyły w dolinie Proсны rozległą aglomerację o charakterze wczesnomiejskim. Wraz z lokacją nowego miasta na wyspie otoczonej Prosną i jej odnogami upada ranga Starego Miasta, rozpoczyna się rozwój przestrzenny i zabudowa miasta lokacyjnego.

Mennictwo

O znaczeniu kaliskiego ośrodka osadniczego w starożytności i średniowieczu świadczą znaleziska kilkudziesięciu monet i skarbów z okresu wpływów rzymskich i średniowiecza (poniższa tabela).

Najstarszą monetą rzymską znaną w Kaliszu jest denar republikański wybity w 82 r. p.n.e. przez Kwintusa Futiusa Calensa. Moneta ta została znaleziona w osadzie w Piwonicach stan. 1, w budynku, w którym była pracownia rogowiarska. Monety tego typu zwane seratti znane są w Polsce jedynie z kilku miejscowości. Przypuszcza się, że przywożono je na ziemie polskie w drugiej połowie I w. p.n.e. i w pierwszej połowie n.e.

W 1936 r. znaleziono w Kaliszu 4 monety rzymskie z pierwszej połowy n.e. Są to 2 denary Kommodusa i 2 małe denary Marka Agryppy i Kommodusa. Z tego samego czasu pochodzi brązowy sesterce Tyberiusza odkryty w Kaliszu, zapewne jeszcze przed reformą monetarną Nerona przed 63 r., zmniejszającą zawartość srebra i wagę monet. Monety te z czasem wyparły z użycia monety republikańskie, chociaż w handlu dalekosiężnym były chętniej przyjmowane.

Prawdopodobnie pod koniec I w. n.e. przywiezione zostały do osady w Piwonicach kolejne monety, bowiem w jednym z budynków odkryto denar Wespazjana, a w innych obiektach denar Tytusa (78-81 r.) i Nerwy wybity w 98 r., które zapewne dostały się do Kalisza wkrótce po ich wybiciu.

Kolejna fala napływu monet z początku II w. i późniejszych uchwytła jest w wielu znaleziskach. Zarządzenie Trajana nakazujące wycofanie z obiegu monet bitych przed 63 r. nie wpłynęło hamująco na wymianę towarowo-pieniężną poza cesarstwem. W ciągu II w. rozpoczął się proces kumulacji monet w ręku pojedynczych właścicieli czego efektem są skarby. Niestety, te znalezione w Kaliszu nie zachowały się w całości. Trudno nawet ustalić, jakie monety znajdowały się w wielkim skarbie, który przypadkowo znaleziono w 1877 r. na brzegu Prosny. Były tam denary Trajana, Hadriana, Antonina Piusa, Faustyny Starszej i Kommodusa. Z około 2000 monet zachowały się nieliczne. Emisje monet cesarzy rzymskich z II wieku występują często na ziemiach polskich jako znaleziska pojedyncze, niezależnie od dużej ilości w skarbach. Przykładem może być osada kultury przeworskiej w Piwonicach (stan.1), gdzie znaleziono także wiele importów rzymskich (naczynia szklane, gliniane, paciorki, itp.). Najstarsze są denary Trajana różnych emisji. Starszy został wybity w latach 111-113, drugi pochodzi z lat 112-117. Monety Hadriana, następcy Trajana, odkryte w Kaliszu i przekazane do Muzeum Archeologicznego w Poznaniu, to 3 denary tego cesarza, dwa denary Antonina Piusa, denar jego żony Faustyny Starszej oraz 4 nieokreślone monety. Denar Faustyny Starszej z 140 r. odkryto także w osadzie w Piwonicach. Kolejna moneta Antonina Piusa została znaleziona w Kaliszu przy ul. Hożej. W drugiej połowie II wieku n.e. najazdy plemion germańskich na cesarstwo osłabiły wpływy rzymskie, co ma również swoje odbicie w kaliskich znaleziskach monet. Emisje monet Marka Aureliusza znajdowane są

również w Kaliszu (Piwonice). Denar Kommodusa, następnego cesarza, jest najmłodszy z monet z II w. znajdowanych w tej części miasta.

Wśród skarbów z wczesnego średniowiecza najstarszym depozytem jest zespół z Kalisza, ul. Pokrzywnicka, ukryty po 935 r. W zbiorach Muzeum Okręgowego Ziemi Kaliskiej znajduje się z tego skarbu tylko 13 fragmentów i 2 dirhemy arabskie.

Na początku lat 90. XX wieku w dzielnicy Rajsków podczas kopania fundamentów budynku odkryto nieco młodszy od wymienionego zespół monet. Ten wyjątkowo cenny depozyt jest rozproszony i znany naukowcom jedynie fragmentarycznie. Jedna z jego części znajduje się w kaliskim muzeum, a pozostałe w Gabinecie Numizmatycznym Zamku Królewskiego i w Muzeum Archeologicznym w Gdańsku. Kilkaset zachowanych monet, przeważnie fragmentarycznie, to dirhemy arabskie, miliaresiony bizantyjskie z X w., denary czeskie, duńskie, francuskie, niemieckie oraz drachmy perskie. W zespole zanotowano również unikatowy denar Bolesława Chrobrego z wyobrażeniem strzałki. Depozyt ten jest niewątpliwie jednym z najciekawszych zespołów datowanych na ostatnie lata X w. Jego lokalizacja w Rajskowie świadczy o dużym znaczeniu tego miejsca w osadnictwie wczesnośredniowiecznego Kalisza.

Zbliżony chronologicznie do depozytu rajskowskiego jest skarb z Kalisza-Majkowa zakopany po 1016 r., a odkryty w 1865 r. przy drodze do Warszówki. Wążący około 950 g zespół zawierał denary angielskie, niemieckie, w tym prawdopodobnie dużą liczbę starszych typów denarów krzyżowych, polskie - denar Chrobrego „Princes Poloniae”, a także monety węgierskie, czeskie i srebrne ozdoby. Z Kalisza - Starego Miasta, ul. Bolesława Pobożnego znany jest niewielki zespół pięciu monet odkryty podczas badań wykopaliskowych prowadzonych w 2004 i 2005 roku przez Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk. Ten depozyt zawiera wielce interesujące denary krzyżowe księcia Zbigniewa z pierwszych lat XII stulecia.

Z okresu późnego średniowiecza z Kalisza znanych jest kilka skarbów monet. Na obszarze miasta lokacyjnego, przy ul. Grodzkiej, znaleziono nieliczny zespół denarów brandenburskich i parwusów księstwa głogowskiego, zdeponowany po 1320 r., odkryty w klepisku chaty średniowiecznej poprzedzającej budowę kaliskiego zamku.

Kolejnym skarbem, młodszym od wymienionego, jest zespół groszy praskich. Są to monety Wacława II i Jana Luksemburskiego, łącznie 107 egzemplarzy. Skarb został ujawniony przy ul. Podwale, w ziemi nawiezionej z budowy przy ul. Targowej 1-3.

Zbliżonym do poprzedniego zarówno poprzez zawartość jak i czas ukrycia jest zespół monet odkryty w 1956 roku przy skrzyżowaniu ulic Parczewskiego i Narutowicza. W zespole tym są grosze praskie Wacława II, Karola Luksemburskiego oraz Karola I, a także grosze miśnieńskie – razem 54 sztuki.

Niewątpliwie jednak najciekawszym pod względem składu był zespół monet odkryty przed 1865 r. w domu Rosena (ul. Stawiszyńska?). Oprócz często znajdowanych

groszy praskich Karola Luksemburskiego, Karola I i Wacława IV było tam ponad 5 sztuk szerokich groszy Kazimierza Wielkiego – jednej z najrzadszych polskich monet.

ZNALEZISKA MONET ANTYCZNYCH I ŚREDNIOWIECZNYCH Z TERENU KALISZA

l.p.	Rodzaj monety	chronologia	Lokalizacja
1.	Denary	II w. n.e.	Kalisz, po wylewie rzeki Prozny (po 1877 r.)
2.	Denar Antonin Pius	II w. n.e.	Ul. Hoża
3.	Denary	k. III w. n.e.	Kalisz
4.	Denary Kommodusa, Agryppy		Kalisz
5.	Sesterc Tyberiusza	I w. n.e.	Kalisz
6.	Denar Republiki Rzymskiej	I w. p. n. e.	Kalisz – Ogrody, ul. Wydarte, grodzisko, stan.
7.	Denary Republiki Rzymskiej i Cesarstwa	I w. p. n. e – II w. n.e.	Kalisz – Piwonice, ul. Nad Prosną, osada, stan. 1
8.	Denary i Antoninian Cesarstwa Rzymskiego	II-III w. n. e.	Kalisz – Piwonice, ul. Wykopaliskowa, osada stan. 3
9.	Dirhemy arabskie	pocz. X w.	Kalisz, ul. Pokrzywnicka
10.	Dirhemy arabskie, miliaresiony bizantyjskie, denary: czeskie, duńskie, francuskie, niemieckie oraz drachmy perskie	X w.	Kalisz-Rajsków
11.	Denary angielskie, niemieckie (w tym starsze typy denarów krzyżowych), polskie (denar Chrobrego „Princes Poloniae”), a także monety węgierskie i czeskie	1. poł. XI w.	Kalisz – Majków
12.	Dirhemy arabskie, krzyżówki, denary niemieckie, czeskie, polskie. Brakteat	IX-pocz. XII i XIII w.	Kalisz-Stare Miasto

13.	Denary brandenburskie i parwusy księstwa głogowskiego	1.poł. XIV w.	Kalisz –Śródmieście, ul. Grodzka, zamek
14.	Grosze praskie	1.poł. XIV w.	ul. Targowa 1-3
15.	Grosze praskie i miśnieńskie	2.poł. XIV w.	ul. Parczewskiego i Narutowicza
16.	Grosze praskie i krakowskie	2.poł. XIV w.	ul. Stawiszyńska
17.	Skarb placków srebrnych	2 poł. XI w.	Kalisz – Dobrzec

Źródło: Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Poznaniu, Delegatura w Kaliszu

STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE INDYWIDUALNIE WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW

KALISZ – WYDARTE

Stanowisko archeologiczne wpisane do rejestru zabytków pod nr 1376/A, decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 5 grudnia 1972 r. (położone po zachodniej stronie ul. Wydarte) – cmentarzysko należące do kultury łużyckiej i osady z VII-VIII w i z połowy XII w. Osada kultury łużyckiej z epoki brązu i okresu halsztackiego CD, chronologicznie mieszcząca się w przedziale od około VIII do VI wieku p.n.e. Osada wczesnosłowiańska datowana na VII-VIII w. gdzie odkryto ślady zabudowań mieszkalnych / kilka chat o pow. od 4 do 10 m² i jamy o charakterze gospodarczym. Osada z XII w., relikty obiektów gospodarczych i mieszkalnych datowane denarami Władysława Wygnańca i Bolesława Kędzierzawego. Na tym stanowisku wielokulturowym odsłonięto łącznie 108 obiektów archeologicznych. Odkryto ślady zabudowań mieszkalnych i zabudowań gospodarczych (np. ślady warsztatu odlewniczego). Badania prowadzili min. T. Baranowski, K. Dąbrowski w 1973 r., T. Baranowski, E. Pudełko, D. Kowalczyk w 1975 r. i T. Baranowski w 1987 r. Stanowisko o dużej wartości historycznej i naukowej. Obecnie w części zabudowane obiektem szpitala im. Perzyny w Kaliszu.

KALISZ – ZAWODZIE

Stanowisko archeologiczne wpisane do rejestru pod nr 701/A, decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Kaliszu z dnia 12 października 1995 r - grodzisko wczesnośredniowieczne o pow. 19766 m². Teren grodziska stanowi obecnie rezerwat archeologiczny. Stanowisko o dużej wartości historycznej i naukowej. Początki grodu na Zawodziu sięgają czasów plemiennych (IX w.). W latach 70 – tych wzniesiono gród plemienny (?), zniszczony w 1. poł. X w. Wskutek gwałtownego podniesienia się poziomu wód. Zniszczony gród przejęli Piastowie w 2 poł. X w. powiększając jego rozmiary i wznosząc wały o konstrukcji przekładkowej. W okresie

panowania Mieszka I lub Bolesława Chrobrego na terenie grodu wzniesiono najstarszy kaliski drewniany kościół / odkryty wewnątrz późniejszej kolegiaty, spalony zapewne podczas zdobywania grodu przez Bolesława Krzywoustego w 1106 r./, a wokół świątyni założono cmentarz. Za Kazimierza Odnowiciela stał się centralnym ośrodkiem administracyjnym lokalnej władzy. Tutaj krzyżowały się szlaki komunikacyjne z południa na północ ze Śląska na Kujawy, i zachodu na wschód z Małopolski i z Mazowsza do Poznania. W 1 połowie XII stulecia na miejscu drewnianego kościoła powstała romańska kolegiata p.w. św. Pawła. Gród osiągnął największy rozwój za panowania Mieszka III Starego. Wzmocniono konstrukcje obronne, wtedy najprawdopodobniej powstało również książęce palatium /do tej pory, pomimo prowadzonych badań nie zostało zlokalizowane/, rozbudowano kolegiatę, od strony zachodniej, w linii wałów wzniesiono wieżę na planie prostokąta, na kamiennym fundamencie. W wyniku walk dynastycznych pomiędzy Piastami gród na Zawodziu w Kaliszu został zdobyty i zniszczony w 1233 przez wojska Henryka Brodatego. Pierwsze prace wykopaliskowe rozpoczęto w 1903 r. (W. Demetrykiewicz), ale na dużą skalę prowadzono je w latach 1958-1965 (badania Instytutu Historii Kultury Materialnej PAN w Warszawie pod kierunkiem Iwony i Krzysztofa Dąbrowskich) oraz 1983-1993, 1996/97 i 1998 (badania Instytutu Archeologii i Etnologii PAN w Warszawie pod kierunkiem T. Baranowskiego). W latach 2007-2008 prowadzono prace rewaloryzacyjne (rekonstrukcyjne) związane z zagospodarowaniem rezerwatu archeologicznego przez właściciela zabytku: Muzeum Okręgowe Ziemi Kaliskiej w Kaliszu oraz związane z inwestycją badania archeologiczne (IAiE PAN pod kierunkiem T. Baranowskiego).

KALISZ – OGRODY, UL. WYDARTE

Stanowisko archeologiczne wpisane do rejestru zabytków pod nr 12/Wlkp/C, decyzją Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 4 kwietnia 2003 r. AZP 66/nr stanowiska na obszarze 38/14 - grodzisko wczesnośredniowieczne o pow. 0,8360 ha. Grodzisko odkryte zostało w 2002 r. /T. Baranowski, A. Kędzierski, L. Ziąbka/, a badania archeologiczne przeprowadzono w 2003 r. Położone jest na terasie dennej rzeki Prosny, pierwotnie w pewnym oddaleniu od rzeki „jednakże w wyniku jej regulacji w 2 poł. XIX w. częściowemu zniszczeniu uległy wały od strony północnej, a Prosna przepływa przy grodzisku. Średnica wałów wynosi ok. 60 m, a wysokość dochodzi do 120 cm ponad otaczający teren. Wał wybudowany został w konstrukcji przekładkowej, obłożony od wewnątrz płaszczem kamiennym. Poza pożarem, po którym grodu nie odbudowano obecnie jest poważnie zniszczone przez długoletnią, głęboką orkę. To pierścieniowate grodzisko powstało w fazie plemiennej wczesnego średniowiecza (IX w.) i funkcjonowało najprawdopodobniej do pierwszej połowy XI stulecia. Obecnie teren, poza stosunkowo niewielką częścią, nie jest uprawiany. Stanowisko o dużej wartości historycznej i naukowej.

KALISZ – PIWONICE

Stanowisko archeologiczne wpisane do rejestru zabytków pod nr 16/Wlkp/C, decyzją Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 15 kwietnia 2004 r. - osada pradziejowa, wielokulturowa (kultura łużycka, przeworska i wczesne średniowiecze - stanowisko archeologiczne nr 3) AZP 67 - 39/69. Prace wykopaliskowe były prowadzone w latach 50-tych i 60-tych XX w. przez Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk w Warszawie pod kierunkiem Krzysztofa Dąbrowskiego. Odkryte w trakcie badań archeologicznych obiekty to budynki mieszkalne, paleniska, jamy gospodarcze, ślady pieców hutniczych. Piwonice to stanowisko, które zapewne należało do zespołu osad tworzących *Kaliśię* ptolemeuszową. Pozostało jako jedno z nielicznych śladów osadnictwa z V w. Stanowisko o dużej wartości historycznej i naukowej.

KALISZ – MIASTO

Wpis do rejestru zabytków obejmuje obszar miasta Kalisza określony w decyzji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 29 listopada 2013 r. znak DOZ-AOiK-6700-310-2/12-13[KD] zmieniającej decyzję Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu nr Kl-IV-83/2/57 z 18 lutego 1957 r. obejmującej wpisem do rejestru warstwy osadniczo-kulturowe stanowiące pozostałość historycznego osadnictwa na terenie obecnego miasta Kalisza.

W przypadku stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków istnieje zakaz prowadzenia wszelkich robót budowlanych oraz przemysłowych na jego terenie, a prace porządkowe prowadzone w jego obrębie wymagają uzgodnienia z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków

LICZBOWE ZESTAWIENIE STANOWISK ZE WIDENCJONOWANYCH NA TERENIE MIASTA KALISZA

Dotychczas podstawową i wiodącą metodą ewidencjonowania stanowisk archeologicznych jest ogólnopolski program badawczo - konserwatorski Archeologiczne Zdjęcie Polski (AZP). Systematyzuje on istniejący zasób wiedzy o rozpoznaniu archeologicznym terenu, poprzez obserwację archeologiczną terenu oraz uwzględnianie informacji zawartych w zbiorach archiwalnych, zbiorach muzealnych, instytucjach i publikacjach. Zbiór dokumentacji AZP, reprezentujący ewidencję zasobów archeologicznych, jest otwarty i ciągle uzupełniany w procesie archeologicznego rozpoznania terenu. Do zbioru włączane są wszelkie informacje o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości niezależnie od charakteru badań, a także wszystkie bieżące informacje weryfikujące lub uzupełniające dotychczasowe zebrane dane. W ten sposób dokumentacja stanowisk archeologicznych utworzona metodą AZP może być źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o terenie i zabytkach archeologicznych. Należy zauważyć, że podstawowa

prospekcja terenowa obszaru Kalisza była wykonana stosunkowo dawno: obszary AZP 66-38, 67-38 w 1983 roku i obszary AZP 67-39, 66-39 w 1995 roku, których baza źródłowa została ostatnio powiększona o kolejne odkrycia archeologiczne. W związku z tym zaistniała potrzeba wykonania chociażby w wybranych fragmentach miasta weryfikacji terenowej. W wyniku podjętych badań określono stan zachowania znanych już stanowisk archeologicznych oraz odkryto nowe.

Obecnie Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na miasto Kalisz obowiązek sporządzenia ewidencji zabytków archeologicznych znajdujących się na terenie miasta.

Na ich podstawie wykonano w 2013 r. ewidencję zabytków archeologicznych dla miasta Kalisza w formie kart ewidencji zabytków nieruchomych, którą należy na bieżąco uzupełniać o nowe dane o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości, niezależnie od charakteru badań, oraz na podstawie uzyskiwanych wyników badań weryfikacyjnych AZP. Na podstawie opracowanej dokumentacji sporządzono archeologiczną mapę dziedzictwa kulturowego Kalisza z naniesioną lokalizacją obiektów i obszarów chronionych oraz stref ochrony stanowisk archeologicznych. Mapa ta winna być systematycznie uaktualniana.

Ze względu na to, że na terenie miasta Kalisza tak bogatym w zabytki archeologiczne znajduje się tylko kilka stanowisk wpisanych do rejestru zabytków, konieczne jest przystąpienie do sporządzenia elektronicznej, systematycznie aktualizowanej bazy informacji o stanowiskach archeologicznych wytypowanych do wpisania do rejestru zabytków; prace te winny być prowadzone w ścisłej współpracy z WKZ.

STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE NA TERENIE MIASTA KALISZA - ZESTAWIENIE (stan na 2017 r.)

Rodzaj stanowiska	Ilość	W tym wpisanych do rejestru:
Grodziska	2	2
Osady	223	2
Cmentarzyska	13	1
Zamek	1	1
RAZEM	239	5

Źródło: Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Poznaniu, Delegatura w Kaliszu

Wyżej wymienione stanowiska położone są w dzielnicach miasta: Dobrzec, Korczak, Lis, Majków, Ogrody, Piwonice Rajsków, Tyniec, Sulisławice, Zagorzynek, Zawodzie, a także w Śródmieściu, na terenie miasta lokacyjnego. Stanowiska te reprezentują m. in. kultury: trzciniecką, pucharów lejkowatych, ceramiki sznurowej, łużycką, pomorską, przeworską, z wczesnego i późnego średniowiecza.

**CMENTARZYSKA PRADZIEJOWE I WCZESNOŚREDNIOWIECZNE MIASTA
KALISZA**

1.	Stare Miasto	Cmentarzysko szkieletowe	Wczesne średniowiecze
2.	Tyniec, ul. Hoża	Cmentarzysko ciałopalne	Kultura łużycka
3.	Zawodzie	Cmentarzysko ciałopalne	Wczesne średniowiecze
4.	Zawodzie	Cmentarzysko przykościelne	Wczesne średniowiecze
5.	Sulisławice	Cmentarzysko szkieletowe	Wczesne średniowiecze
6.	Piwonice	Cmentarzysko ciałopalne	Kultura łużycka
7.	Piwonice	Cmentarzysko ciałopalne	Kultura przeworska
8.	Majków	Cmentarzysko ciałopalne	Kultura przeworska
9.	Lis	Cmentarzysko ciałopalne	Kultura łużycka
10.	Winiary	Cmentarzysko ciałopalne	Kultura łużycka
11.	Dobrzec	Cmentarzysko ciałopalne	Kultura przeworska
12.	Wydarte	Cmentarzysko ciałopalne	Kultura łużycka
13.	Chmielnik	Cmentarzysko ciałopalne	Kultura nieokreślona

Źródło: Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Poznaniu, Delegatura w Kaliszu

Główną oś hydrograficzną Kalisza stanowi rzeka Prosna i jej prawobrzeżny dopływ Swędrnia. Terasy rzek stanowiły niezwykle przydatne rejony dla osadnictwa pradziejowego i wczesnośredniowiecznego. Na obszarach wysoczyzn występuje mniej pradziejowych stanowisk archeologicznych, przy czym zawsze w pobliskim sąsiedztwie cieków lub ich dolin. Osadnictwem pradziejowym objęta była głównie krawędź doliny Prosny oraz małe doliny, przy czym uwzględniając chronologię trwało ono nieprzerwanie na tym obszarze od paleolitu, poprzez neolit i epokę brązu aż do

średniowiecza włącznie. W Kaliszu zarejestrowano kilka głównych skupisk stanowisk archeologicznych o dużej wartości poznawczej (Stare Miasto, Zawodzie, Śródmieście, Piwonice, Tyniec, Rajsków). Pozostałe fragmenty miasta charakteryzują się mniejszą ich liczbą. Uwagę zwracają ślady najstarszego osadnictwa paleolitycznego, występujące na stanowiskach wielokulturowych głównie z materiałem należącym do kultury pomorskiej i z okresu wpływów rzymskich na południowych terasach rzek. Osadnictwo kultury łużyckiej i pomorskiej występujące w połączeniu z materiałami kultury przeworskiej i wczesnośredniowiecznymi, koncentruje się głównie na piaszczystych łąkach. W okresie wczesnego średniowiecza zajmowane są nie tylko rejony dolin rzecznych, ale i tereny wysoczyzny. W tym czasie kształtuje się obecny układ przestrzenny miasta.

Tylko niewielka liczba stanowisk archeologicznych została objęta pracami wykopaliskowymi.

Stanowiska archeologiczne nie wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, ujawnione głównie podczas badań AZP, stanowią podstawową i najliczniejszą grupę, która składa się na archeologiczne dziedzictwo kulturowe. Najlepiej zachowane są stanowiska archeologiczne położone na nieużytkach, terenach niezabudowanych oraz terenach zalesionych.

W myśl art. 6 pkt. 3 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wszystkie zabytki archeologiczne – bez względu na stan zachowania podlegają ochronie i opiece. Aktualnie zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych są inwestycje budowlane i przemysłowe, nielegalna eksploatacja kruszywa. Istotne zagrożenie dla zachowania substancji zabytkowej stanowisk archeologicznych zlokalizowanych w obrębie pól uprawnych stanowi głęboka orka. Niektóre zagrożenia pojawiły się w ciągu ostatnich lat, jak na przykład działalność tzw. poszukiwaczy skarbów z wykrywaczami metali, których rozmiarów szkód w substancji zabytkowej nie sposób jeszcze ocenić. Działalność ta szczególnie zagraża cmentarzyskom i obiektom militarnym (bunkry, pola bitew) zlokalizowanych na terenie Kalisza. Wiele zagrożeń wynika z rozwoju gospodarczego, wiążącego się z użyciem ciężkiego sprzętu w rolnictwie, rozwojem budownictwa na obrzeżach miasta, budową dróg. A zatem podstawowym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych oraz nawarstwień kulturowych są wszelkie inwestycje związane z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, które wymagają prowadzenia prac ziemno-budowlanych. Wysoki stopień zurbanizowania Kalisza wraz z jego historycznym układem urbanistycznym i relikdami archeologicznymi (wpisane do rejestru zabytków w granicach miasta z 1957 r.), nakazuje szczególną ochronę pradziejowych, średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych w jego obrębie.

Aby zapobiec zniszczeniu stanowisk archeologicznych, prace ziemne prowadzone w strefie ochrony stanowisk archeologicznych wymagają prowadzenia prac archeologicznych w zakresie uzgodnionym z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Jest to szczególnie ważne podczas takich inwestycji jak

budowa obwodnic, dróg, zbiorników retencyjnych, miejsc pobierania kruszywa, gdyż inwestycje te z uwagi na szerokopłaszczyznowy charakter prac ziemnych, w bezpowrotny sposób niszczą obiekty archeologiczne.

Przebudowa układów urbanistycznych prowadzi często do naruszenia średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych. W związku z tym wszystkie prace ziemne wymagają jednoczesnego prowadzenia badań archeologicznych. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie epizodów osadniczych na tym terenie. Pozwalają skorygować, uszczegółowić i potwierdzić dane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwia uzupełnienie danych o kulturze materialnej mieszkańców.

Rozwój przemysłu, turystyki, budownictwa może stanowić istotne zagrożenie dla zabytków archeologicznych, dlatego ważne jest wypełnianie przez inwestorów wymogów konserwatorskich określonych przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Prace budowlane, które wiążą się z pracami ziemnymi, przez co niosą zagrożenia dla zabytków archeologicznych, takie jak: kanalizacja, wodociągi, inwestycje mieszkaniowe i przemysłowe, budowa dróg, obwodnic, lokalizacje żwirowni, kopalni kruszywa, planowane zalesienia, melioracje, regulacje cieków wodnych i budowa zbiorników retencyjnych na bieżąco będą wykonywane zgodnie z zaleceniami WWKZ oraz zgodnie z wydawanymi pozwoleniami.

W poniższej tabeli zamieszczono obiekty archeologiczne, na których trwały prace eksploracyjne tylko przez jeden sezon badawczy, jak i wieloletnie.

KALISZ - BADANIA ARCHEOLOGICZNE - WYKOPALISKOWE

Dzielnica	Rodzaj stanowiska	Kultura
Dobrzec	Cmentarzysko	Przeworska
Lis	Cmentarzysko	Łużycka
Ogrody, ul. Wydarte	Osada	Łużycka, wczesne średniowiecze
Ogrody, ul. Wydarte	Grodzisko	Wczesne średniowiecze
Ogrody, ul. Stanczukowskiego	Osada	Przeworska, wczesne średniowiecze
Piwonice, stan. 1	Osada	Kultura łużycka, przeworska, wczesne średniowiecze
Piwonice, stan. 3	Osada	Kultura łużycka, przeworska, wczesne średniowiecze

Stare Miasto	Osada	Wczesne średniowiecze
Sulisławice	Cmentarzysko	Wczesne średniowiecze
Śródmieście, ul. Złota	Miasto lokacyjne	Średniowiecze
Śródmieście Główny Rynek	Miasto lokacyjne	Średniowiecze
Śródmieście, ul. Grodzka	Miasto lokacyjne	Średniowiecze
Śródmieście, ul. Browarna	Miasto lokacyjne	Średniowiecze
Śródmieście, ul. Franciszkańska	Miasto lokacyjne	Średniowiecze
Śródmieście, ul. Grodzka	Zamek	Średniowiecze
Śródmieście, ul. Targowa	Miasto lokacyjne	Średniowiecze
Tyniec, ul. Hoża	Cmentarzysko, osada	Łużycka
Tyniec, ul. Łódzka	Osada	Przeworska, wczesne średniowiecze
Zawodzie	Grodzisko	Wczesne średniowiecze
Zawodzie	Cmentarzysko ciałopalne	Wczesne średniowiecze
Tyniec, ul. Łódzka	Osada	Łużycka i wczesne średniowiecze
ul. Poznańska	Osada	Przeworska
Śródmieście, ul. Zamkowa	zamek	Średniowiecze
Zawodzie	Cmentarzysko szkieletowe	Wczesne średniowiecze

Źródło: Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Poznaniu, Delegatura w Kaliszu

WAŻNIEJSZE BADANIA ARCHEOLOGICZNE – WYKOPALISKOWE PROWADZONE W OSTATNICH LATACH, W CZĘŚCI PRZY WSPARCIU FINANSOWYM MIASTA KALISZA

- 1) Badania archeologiczne prowadzone w latach 2015-2016 wokół i we wnętrzu kościoła filialnego pw. św. Wojciecha na Zawodziu. W wyniku badań ujawniono cmentarzysko oraz monety z XVII i XVIII w.
- 2) Badania archeologiczne prowadzone w 2015 r. wokół kościoła kolegiackiego pw. Wniebowzięcia NMP przy pl. św. Józefa 7. W wyniku badań odkryto fragmenty najstarszych murowanych umocnień przy pd.-zach. narożniku obecnego kościoła sprzed 1285 r. tj. z czasów panowania Przemysława II. Ponadto w miejscu pomiędzy zakrystią i północną nawą boczną ujawniono relikty pierwotnej gotyckiej wieży z dzwonnica kolegiaty.

- 3) Badania archeologiczne prowadzone w 2014 r. na placu Rozmarek. W wyniku badań stwierdzono istnienie fundamentów pierwotnie istniejącej synagogi oraz zinwentaryzowano relikty drewnianej zabudowy otaczającej synagogę.
- 4) Badania archeologiczne prowadzone w latach 2014-2015 we wnętrzu kaplicy Męki Pańskiej przy kościele franciszkańskim pw. św. Stanisława BM. W wyniku badań ustalono pierwotny poziom posadzki w kaplicy oraz wydobyto fragmenty kamiennej chrzcielnicy lub kropielnicy.
- 5) Badania archeologiczne prowadzone w latach 2016-2017 w obrębie Głównego Rynku. W trakcie prac archeologicznych wydobyto szereg historycznych monet, ozdób oraz przedmiotów codziennego użytku datowanych od XIII do XIX w. Ponadto ustalono poszczególne poziomy bruku w obrębie rynku w okresie średniowiecza i nowożytności. Odsłonięty został XVII-wieczny zbiornik na wodę, relikty drewnianej zabudowy oraz relikty drewnianych urządzeń wodnych.

5.2.6 ZABYTKI W ZBIORACH MUZEALNYCH I INNYCH

Miasto Kalisz nie posiada w swoim zasobie żadnych zabytków w zbiorach muzealnych i innych. Na terenie miasta funkcjonuje Muzeum Okręgowe Ziemi Kaliskiej z siedzibą przy ul. Tadeusza Kościuszki 12, lecz stanowi ono instytucję kultury województwa wielkopolskiego i podobnie jak wszystkie zbiory będące w posiadaniu muzeum zarządzane jest przez samorząd województwa wielkopolskiego. Poza stałą ekspozycją Muzeum Okręgowe Ziemi Kaliskiej posiada także na terenie miasta dwa oddziały: Rezerwat Archeologiczny – Zawodzie przy ul. Bolesława Pobożnego 101 oraz Centrum Rysunku i Grafiki im. Tadeusza Kulisiewicza przy ul. Kolegiальной 4. Wszelkie inne kolekcje zabytków istniejące na terenie miasta stanowią własność osób prywatnych, stowarzyszeń, instytucji lub związków wyznaniowych.

Z istniejących na terenie miasta ekspozycji o charakterze muzealnym należy wymienić:

- Skarbiec Sanktuarium św. Józefa prowadzony przez Sanktuarium św. Józefa we wnętrzu bazyliki kolegiackiej pw. Wniebowzięcia NMP przy pl. św. Józefa 7
- Muzeum Historii Szczypiorna prowadzone przez Stowarzyszenie Szczypiorniak zlokalizowane w jednym z budynków wschodzących w skład dawnych koszar wojskowych w Szczypiornie przy ul. Wrocławskiej 189.
- Muzeum im. G.J. Osiakowskich prowadzone przez Fundację Króla Salomona zlokalizowane w kamienicy przy ul. Garbarskiej 2
- Izbę Muzealną linii obronnej Przedmoście Kalisz prowadzoną przez Fundację „Walkiria” zlokalizowaną w schronie bojowym nr 4 na terenie parku pałacowego w Szczypiornie przy ul. Gościnniej

Polityka miasta względem zabytków umieszczonych w zbiorach muzealnych i innych ogranicza się głównie do wspierania działań dysponentów tychże zabytków w zakresie ich promocji, propagowania wiedzy oraz ułatwiania dostępu osobom zainteresowanym zwiedzaniem ww. obiektów muzealnych.

5.3 ZABYTKI OBJĘTE PRAWNYMI FORMAMI OCHRONY

5.3.1 REJESTR ZABYTKÓW

REJESTR ZABYTKÓW NIERUCHOMYCH				
Obiekt	Adres	Numer w rejestrze zabytków	Data wpisu	Właściciel
Układ urbanistyczny miasta Kalisza	–	KL.IV-73/14/56	decyzja z 28.02.1956 zmieniona decyzją MKiDN z 29.11.2013	–
Założenie urbanistyczne alei Wolności	–	335/A	20.01.1981	–
Fabryka sukna, ob. budynek mieszkalny (kamienica)	Babina 1	903/Wlkp/A	18.07.1968	Miasto Kalisz/ prywatny Wspólnota Mieszkaniowa z udziałem Miasta Kalisz
Fabryka sukna, ob. budynek mieszkalny (kamienica)	Babina 2	133/A	10.07.1968	prywatny
Budynek mieszkalny (kamienica)	Babina 9	132/A	10.07.1968	prywatny
Budynek mieszkalny (tzw. "koszary Godebskiego"), ob. usługowo-handlowy	Babina 16	73/A	24.02.1965	prywatny
Teatr im. Wojciecha Bogusławskiego	pl. Bogusławskiego 1	424/A	15.11.1979	województwo wielkopolskie

Zespół bankowy NBP	pl. Bogusławskiego 2	624/A	16.07.1991	Skarb Państwa
Kościół filialny pw. św. Wojciecha	Bolesława Pobożnego 103	915/Wlkp/A	22.09.1930	parafia rzymskokatolicka
Zespół fabryki fortepianów: budynek fabryczny, ob. biurowo- usługowy i willa fabrykanta, ob. usługowy	Chopina 9, 9a	617/A	18.02.1991	prywatny
Zespół kościoła pw. św. Gotarda: kościół, ogrodzenie z murem oporowym i kapliczkami drogi krzyżowej, schody z tarasem i tralkową balustradą, cmentarz przykościelny	Częstochowska 51	916/Wlkp/A	09.12.2003	parafia rzymskokatolicka
Budynek mieszkalny (chałupa drewniana)	Częstochowska 125	323/A	20.10.1980	prywatny
Kościół pw. św. Michała Archanioła	Dobrzecka 186	441/A	17.10.1983	parafia rzymskokatolicka
Plebania parafii pw. św. Michała Archanioła	Dobrzecka 193	956/Wlkp/A	30.03.2015	parafia rzymskokatolicka
Willi (tzw. pałacyk), ob. m.in. kasyno	Fabryczna 1b	920/Wlkp/A	27.12.2013	prywatny
Hotel Wiedeński, ob. budynek mieszkalny (kamienica)	Garbarska 1	535/A	18.10.1990	prywatny
Budynek mieszkalny (kamienica)	Główny Rynek 3	731/A	20.09.1996	prywatny
Budynek mieszkalny (kamienica)	Główny Rynek 4	628/A	16.10.1991	prywatny
Ratusz	Główny Rynek 20	661/A	26.03.1993	Miasto Kalisz
Park dworski w dawnej miejscowości w Szczypiorno	Gościńska	750/A	30.06.1998	Miasto Kalisz
Cmentarz rzymskokatolicki tzw. „Miejski”	Górnośląska 1	498/A	16.08.1994	parafia rzymskokatolicka
Cmentarz prawosławny	Górnośląska 8	729/A	22.04.1996	parafia prawosławna

Wodociągowa wieża ciśnień	Górnośląska 66a	902/Wlkp/A	14.10.2013	Miasto Kalisz
Szkoła Wojewódzka, ob. I Liceum Ogólnokształcące im. Adama Asnyka	Grodzka 1	31/A	12.12.1964	Miasto Kalisz
Budynek mieszkalny (kamienica z oficynami)	Grodzka 11	739/A	29.09.1997	prywatny
Cmentarz ewangelicki	Harcerska 2	751/A	02.12.1998	parafia ewangelicko-augsburska
Dom kolegiacki, ob. Centrum Kultu św. Józefa wraz z domem pielgrzyma	Jana Pawła II 2	461/A	01.02.1969	parafia rzymskokatolicka
Fragment obronnego muru miejskiego	Kadecka/Łazienna	42/A	18.01.1965	Miasto Kalisz/ prywatny
Budynek oficerek Korpusu Kadetów, ob. budynek mieszkalny (kamienica)	Kadecka 1	900/1-2/ Wlkp/A	03.02.1969	Miasto Kalisz/ prywatny Wspólnota Mieszkaniowa z udziałem Miasta Kalisz
Budynek mieszkalny (kamienica)	Kanonicka 1	533/A	16.07.1990	prywatny
Budynek mieszkalny (kamienica)	Kanonicka 4	527/A	03.11.1990	prywatny
Kościół katedralny pw. św. Mikołaja	Kanonicka 5	57/A	22.09.1930	parafia rzymskokatolicka
Klasztor kanoników laterańskich, ob. plebania katedralna	Kanonicka 5	38/A	18.01.1965	parafia rzymskokatolicka
Hotel Wiedeński, ob. budynek mieszkalny (kamienica)	Kanonicka 6	535/A	18.10.1990	Miasto Kalisz/ prywatny Wspólnota Mieszkaniowa z udziałem Miasta Kalisz
Fragment obronnego muru miejskiego	Kazimierzowska/ Sukiennicza	42/A	18.01.1965	zgromadzenie zakonne
Fragment obronnego muru miejskiego	Kazimierzowska/ Narutowicza	42/A	18.01.1965	prywatny
Budynek mieszkalny (kamienica)	pl. Kilińskiego 2	696/A	16.02.1994	prywatny

Dom parafialny, ob. plebania parafii pw. Wniebowzięcia NMP	pl. Kilińskiego 3	461/A	01.02.1969	parafia rzymskokatolicka
Budynek mieszkalny (kamienica Puchalskiego, tzw. "pałac Pułaskich")	pl. Kilińskiego 4	72/A	24.02.1965	prywatny
Zabudowania dawnej fabryki sukna braci Repphanów, ob. Urząd Statystyczny	pl. Kilińskiego 13	462/A	01.02.1969	Skarb Państwa
Kościół klasztorny oo. Jezuitów pw. śś. Wojciecha i Stanisława, ob. garnizonowy	Kolegialna 2	256/62 (wypis z księgi orzeczeń)	22.09.1930	parafia wojskowa
Klasztor i zabudowania oo. Jezuitów, późn. Korpusu Kadetów, ob. Urząd Wojewódzki, Starostwo Powiatowe i Centrum Grafiki i Rysunku im. T. Kulisiewicza (oddział MOZK)	Kolegialna 4	70/A	22.02.1965	Skarb Państwa
Willa Ludwika Mullera wraz z ogrodzeniem od strony pn.-wsch.	Kościuszki 8	986/Wlkp/A	12.04.2015	Miasto Kalisz
Budynek mieszkalny (kamienica)	Kościuszki 9	336/A	30.04.1981	prywatny
Szkoła Realna, ob. Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych Nr 1	Kościuszki 10	685/A	02.07.1993	Miasto Kalisz
Kasa gubernialna, ob. Muzeum Okręgowe Ziemi Kaliskiej	Kościuszki 12	682/A	06.07.1993	województwo wielkopolskie
Willa, ob. Biblioteka Główna Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Adama Asnyka w Kaliszu	Legionów 66	917/Wlkp/A	09.12.2013	Miasto Kalisz
Fragment obronnego muru miejskiego z basztą tzw. Artyleryjską	Łazienna 6	42/A	18.01.1965	województwo wielkopolskie
Budynek administracyjny Korpusu Kadetów, ob. administracja Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Adama Asnyka w Kaliszu	Łazienna 6	70/A 730/A	22.02.1965 14.06.1996	Miasto Kalisz
Budynek Korpusu Kadetów z salą musztry, ob. Centrum Kultury i Sztuki	Łazienna 6	70/A 1225/A	22.02.1965 03.09.1970	województwo wielkopolskie

Budynek oficerski Korpusu Kadetów, ob. budynek mieszkalny (kamienica)	Łazienna 13	900/1-2/Wlkp/A	14.07.1969	Miasto Kalisz/ prywatny Wspólnota Mieszkaniowa z udziałem Miasta Kalisz
Więzienie	Łódzka 2	188/A	21.08.1968	Skarb Państwa
Budynek mieszkalny (willa miejska, tzw. "Dom pod Aniołami")	Mostowa 4	129/A	10.07.1968	prywatny
Cerkiew prawosławna pw. św. Piotra i Pawła	Niecała 1	691/A	13.02.1994	parafia prawosławna
Willa otoczona ogrodem	Niecała 5	44/Wlkp/A	08.01.2001	prywatny
Budynek mieszkalny (kamienica)	Niecała 8	711/A	26.10.1995	prywatny
Budynek mieszkalny (kamienica)	Nowy Rynek 5	638/A	21.12.1991	prywatny
Szpital św. Trójcy, późn. koszary wojskowe, ob. pasaż handlowy	Nowy Świat 2a	468/A	03.02.1969	Miasto Kalisz
Przytułek dla starców, ob. hotel "Calisia"	Nowy Świat 3	186/A	21.08.1968	prywatny
Budynek mieszkalny (kamienica)	Nowy Świat 8	1222/A	03.09.1970	prywatny
Budynek mieszkalny (kamienica)	Nowy Świat 10	1223/A	03.09.1970	prywatny
Budynek mieszkalny (kamienica)	Nowy Świat 12	473/A	03.02.1969	prywatny
Fragment obronnego muru miejskiego	Parczewskiego/ Piskorzewska/ Kanonicka	42/A	18.01.1965	Miasto Kalisz/ prywatny
Fragment obronnego muru miejskiego	Parczewskiego/ Kanonicka	42/A	18.01.1965	Miasto Kalisz/ parafia rzymskokatolicka
Fragment obronnego muru miejskiego	Parczewskiego/ Szkłarska/ Grodzka	42/A	18.01.1965	Miasto Kalisz/ prywatny/ zgromadzenie zakonne

Park Miejski	Park Miejski	34/A	14.12.1964	Miasto Kalisz/ prywatny/ województwo wielkopolskie
Kaliski Zakład Przyrodoleczniczy tzw. Hydropatia, ob. przedszkole	Park Miejski 1	983/Wlkp/A	30.03.2016	Miasto Kalisz
Kawiarnia Förstera, późn. przystań zimowa KTW, ob. siedziba KTW i restauracja	Park Miejski 2	976/Wlkp/A	30.12.2015	prywatny
Budynek mieszkalny (kamienica)	Podgórze 8	659/A	28.12.1992	prywatny
Cmentarz żydowski	Podmiejska 23	80/Wlkp/A	20.02.2002	gmina żydowska
Budynek mieszkalny (kamienica)	Pułaskiego 16	679/A	17.06.1993	prywatny
Budynek mieszkalny (kamienica z oficyną)	Pułaskiego 18	684/A	16.06.1993	prywatny
Budynek mieszkalny (kamienica z oficyną)	Pułaskiego 24	742/A	15.12.1997	prywatny
Dwór i park dworski w dawnej wsi Sulisławice	Romańska 146	1015/Wlkp/ A	02.12.2016	prywatny
Kościół bernardyński pw. Nawiedzenia NMP i klasztor oo. Bernardynów, ob. oo. Jezuitów	Stawiszyńska 2	59/A	22.09.1930	zgromadzenie zakonne
Dzwonnica i ogrodzenie z bramą w zespole klasztorным oo. Bernardynów, ob. oo. Jezuitów	Stawiszyńska 2	130/A	10.07.1968	zgromadzenie zakonne
Dworek podmiejski, ob. budynek mieszkalny	Stawiszyńska 16	463/A	01.02.1969	prywatny
Budynek mieszkalny (kamienica)	Stawiszyńska 33	471/A	03.02.1969	prywatny
Kościół franciszkański pw. św. Stanisława BM i klasztor oo. Franciszkanów	Sukiennicza 7	60/A	22.09.1930	zgromadzenie zakonne
Kaplica grobowa Ordegów, ob. pw. św. Barbary	Szczypiornicka 70	758/Wlkp/A	26.08.2009	parafia rzymskokatolicka
Most kamienny	Śródmiejska	32/A	14.12.1964	Miasto Kalisz

Budynek mieszkalny (kamienica)	Śródmiejska 4	484/A	05.10.1990	prywatny
Budynek mieszkalny (kamienica z oficynami)	Śródmiejska 13	663/A	31.03.1993	prywatny
Budynek mieszkalny (kamienica z oficyną)	Śródmiejska 14	629/A	16.10.1991	prywatny
Budynek Banku Handlowego wraz z podwórzem i ogrodzeniem, ob. w części Bank PEKAO SA	Śródmiejska 29	755/Wlkp/A	24.06.2009	prywatny
Budynek mieszkalny (kamienica z oficyną i z dawną salą kinową)	Śródmiejska 33	655/A	21.07.1992	prywatny
Szpital św. Trójcy, późn. komenda garnizonu, ob. przychodnie lekarskie	Śródmiejska 34	467/A	03.02.1969	Miasto Kalisz
Szpital św. Trójcy, późn. koszary wojskowe, ob. przychodnie lekarskie	Śródmiejska 34	468/A	03.02.1969	Miasto Kalisz
Rogatka wrocławska, ob. pawilon handlowy	Śródmiejska 36	30/A	12.12.1964	Miasto Kalisz
Kościół reformacki pw. św. Józefa i Piotra z Alkantary, ob. parafialny i klasztor oo. Reformatów, ob. ss. Nazaretanek	Śródmiejska 43	61/A	22.09.1930	parafia rzymskokatolicka/ zgromadzenie zakonne
Kaplica pw. św. Jana Nepomucena przy kościele reformackim, ob. kaplica przedpogrzebowa	Śródmiejska 43	40/A	18.01.1965	parafia rzymskokatolicka
Fragment obronnego muru miejskiego z basztą tzw. Dorotką	pl. św. Józefa/Park Miejski	42/A	18.01.1965	Miasto Kalisz
Budynek mieszkalny (kamienica)	pl. św. Józefa 1	681/A	05.07.1993	prywatny
Pałac arcybiskupi, późn. kolegium jezuickie, późn. Komisja Wojewódzka, ob. Starostwo Powiatowe w Kaliszu	pl. św. Józefa 5	28/A	12.12.1964	Skarb Państwa
Bazylika kolegiacka pw. Wniebowzięcia NMP wraz z dzwonnica	pl. św. Józefa 7	41/A	18.01.1965	parafia rzymskokatolicka
Budynek mieszkalny (kamienica)	pl. św. Józefa 10	999/Wlkp/A	11.08.2016	prywatny

Budynek mieszkalny (kamienica)	św. Stanisława 1	743/A	19.12.1997	prywatny
Budynek mieszkalny (kamienica)	św. Stanisława 3	744/A	21.12.1997	prywatny
Budynek mieszkalny (kamienica)	św. Stanisława 6	131/A	10.07.1968	Miasto Kalisz/ prywatny Wspólnota Mieszkaniowa z udziałem Miasta Kalisz
Hotel "Polonia", ob. budynek mieszkalny (kamienica)	św. Stanisława 9	686/A	09.08.1993	prywatny
Dwór w dawnej wsi Majków, ob. Delegatura Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Poznaniu i filia Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Adama Asnyka	Tuwima 10	191/A	22.08.1968	Miasto Kalisz
Dworski park krajobrazowy w dawnej wsi Majków, ob. Park im. Rodziny Wiłkomirskich	Tuwima 10	43/Wlkp/A	05.01.2001	Miasto Kalisz
Cmentarz Żołnierzy Ukraińskich	Ukraińska	852/Wlkp/A	08.12.2011	Miasto Kalisz
Zabudowania dawnej fabryki sukna braci Repphanów, ob. budynek mieszkalny (kamienica)	Warszawska 1-9	462/A	01.02.1969	Miasto Kalisz/ prywatny Wspólnota Mieszkaniowa z udziałem Miasta Kalisz
Willa miejska, ob. Publiczne Przedszkole Nr 3 wraz z otoczeniem	Warszawska 8	231/Wlkp/A	24.05.2005	Miasto Kalisz
Willa miejska, ob. Kuria Diecezjalna w otoczeniu ogrodu	Widok 80	687/A	09.08.1993	Diecezja Kaliska
Budynek mieszkalny (kamienica)	Wodna 1 (Babina 19)	1219/A	03.09.1970	prywatny
Budynek mieszkalny (kamienica)	Wodna 3 (Ciasna 18)	1220/A	03.09.1970	prywatny
Willa miejska (bryła i elewacje budynku), ob. „Villa Calisia”	Wolności 4	853/Wlkp/A	08.12.2011	Miasto Kalisz
Budynek mieszkalny (kamienica)	Wolności 9a	1221/A	03.09.1970	Miasto Kalisz

Budynek Kaliskiego Towarzystwa Wzajemnego Kredytu, ob. Sąd Rejonowy	Wolności 11	334/A	19.11.1980	prywatny
Trybunał, ob. Sąd Rejonowy	Wolności 13	29/A	12.12.1964	Skarb Państwa
Budynek mieszkalny (kamienica wraz z oficyną) i podwórzem	Wolności 16	256/Wlkp/A	09.11.2005	prywatny
Budynek mieszkalny (kamienica z oficyną)	Wolności 19	526/A	26.11.1990	prywatny
Budynek mieszkalny (kamienica z oficyną)	Wolności 21	641/A	15.01.1992	prywatny
Komora celna, poń. koszary wojskowe, ob. Centrum Szkolenia Służby Więziennej	Wrocławska 193-195	240/A	16.09.1968	Skarb Państwa
Budynek mieszkalny (kamienica z oficynami)	Zamkowa 9	627/A	23.09.1991	prywatny
Budynek mieszkalny (kamienica z oficynami)	Zamkowa 13	472/A	03.02.1969	prywatny
Budynek mieszkalny (kamienica)	Zamkowa 14	680/A	22.06.1993	prywatny
Budynek mieszkalny (kamienica)	Zamkowa 21	1218/A	03.09.1970	prywatny

REJESTR ZABYTKÓW RUCHOMYCH

Obiekt	Liczba obiektów	Numer w rejestrze zabytków	Data wpisu	Właściciel
Polichromia prezbiterium i nawy kościoła pobernardyńskiego pw. Nawiedzenia NMP, ob. kościół par. OO. Jezuitów	1	103/B	18.05.1992	zgromadzenie zakonne
Grupa rzeźbiarska "Pieta" z kościoła pobernardyńskiego pw. Nawiedzenia NMP, ob. kościół par. OO. Jezuitów	1	100/B	28.06.1989	zgromadzenie zakonne

Wypożyczenie kościoła pobornardyńskiego pw. Nawiedzenia NMP, ob. kościół par. OO. Jezuitów	58	51/Wlcp/B	11.09.2003	zgrupowanie zakonne
Poliptyk z kościoła kolegiackiego pw. Wniebowzięcia NMP	1	141/B	01.03.1959 27.01.1994	parafia rzymskokatolicka
Wypożyczenie wnętrza kościoła kolegiackiego pw. Wniebowzięcia NMP (Sanktuarium św. Józefa)	134	51/B	17.12.1970	parafia rzymskokatolicka
Księga - Graduał z kościoła kolegiackiego pw. Wniebowzięcia NMP	1	116/Wlcp/B	21.04.2008	parafia rzymskokatolicka
Wypożyczenie kościoła poreformackiego pw. św. Józefa i Piotra z Alkantary	97	196/B	29.12.1998	parafia rzymskokatolicka
Zespół tablic epitafijnych i pamiątkowych w kościele poreformackim pw. św. Józefa i Piotra z Alkantary	20	197/B	29.12.1998	parafia rzymskokatolicka
Wypożyczenie Kaplicy Żołnierskiej przy kościelisku poreformackim pw. św. Józefa i Piotra z Alkantary	19	198/B	29.12.1998	parafia rzymskokatolicka
Monstrancja z kościoła poreformackiego pw. św. Józefa i Piotra z Alkantary	1	109/B	11.11.1921 20.12.1993	parafia rzymskokatolicka
Wypożyczenie cerkwi prawosławnej pw. św. Piotra i Pawła	144	102/Wlcp/B	27.08.2007	parafia prawosławna
Wypożyczenie wnętrza kościoła katedralnego pw. św. Mikołaja	38	52/B	17.12.1970	parafia rzymskokatolicka
Wypożyczenie wnętrza kościoła pojezuickiego pw. św. Wojciecha i Stanisława, ob. kościół garnizonowy	22	53/B	17.12.1970 2016	parafia wojskowa
Wypożyczenie kościoła par. OO. Franciszkanów pw. św. Stanisława BM	41 87	98/B 450/Wlcp/B	19.05.1987 13.09.2016	zgrupowanie zakonne
Wypożyczenie kościoła par. pw. św. Michała Archanioła	30	10/Wlcp/B	20.12.1999	parafia rzymskokatolicka
Wypożyczenie kościoła filialnego pw. św. Wojciecha	22	164/B	16.10.1995	parafia rzymskokatolicka

REJESTR ZABYTKÓW ARCHEOLOGICZNYCH				
Miejscowość	AZP/nr stanowiska na obszarze	Numer w rejestrze zabytków	Data wpisu	Właściciel
Obszar miasta Kalisza	–	38/A	decyzja z 18.02.1957 zmieniona decyzją MKiDN z 29.11.2013	–
Cmentarzysko i osada Kalisz-Wydarte, stan. 1	66-38/65	1376/A	05.12.1972	Miasto Kalisz/ prywatny
Grodzisko wczesnośredniowieczne Kalisz-Zawodzie, stan. 1	67-39/38	701/A	12.10.1995	województwo wielkopolskie
Grodzisko wczesnośredniowieczne Kalisz-Ogrody, stan. 14	66-38/120	12/Wlkp/C	04.04.2003	COBORU (państwowa osoba prawna)
Osada pradziejowa wielokulturowa Kalisz-Piwonice, stan. 3	67-39/69	16/Wlkp/C	15.04.2004	prywatny
Relikty średniowiecznego i nowożytnego zamku, stan. 2	66-39/117	445/Wlkp/C	03.01.2013	Miasto Kalisz

5.3.2 POMNIKI HISTORII

Na terenie miasta Kalisza brak obiektów uznanych za pomnik historii.

5.3.3 LISTA SKARBÓW DZIEDZICTWA

Na terenie miasta Kalisza brak obiektów wpisanych na Listę Skarbów Dziedzictwa.

5.3.4 PARKI KULTUROWE

Na terenie miasta Kalisza nie ustanowiono żadnego parku kulturowego.

5.4 ZABYTKI W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW NIERUCHOMYCH

Patrz: Aneks nr 1

5.5 ZABYTKI W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW ARCHEOLOGICZNYCH

Patrz: Aneks nr 2

5.6 ZABYTKI WPISANE DO REJESTRU STANOWIĄCE WŁASNOŚĆ MIASTA

5.6.1 CMENTARZ ŻOŁNIERZY UKRAIŃSKICH ul. Ukraińska

Sposób użytkowania

Nieczynna nekropolia/pomnik pamięci.

Stan zachowania

Cmentarz uległ częściowemu zniszczeniu w 2. poł. XX w., obecny kształt uzyskał w 1999 r. w wyniku przeprowadzonych gruntowych prac konserwatorsko-restauratorskich z elementami rekonstrukcji. W obrębie cmentarza na bieżąco prowadzone są prace pielęgnacyjne przy zieleni urządzonej. Większość istniejących lub zrekonstruowanych nagrobków w dobrym stanie zachowania, podobnie jak elementy małej architektury.

Planowane działania przy obiekcie w latach 2017-2020

Bieżąca konserwacja, prace porządkowe i pielęgnacyjne

5.6.2 PARK MIEJSKI

Sposób użytkowania

Park publiczny.

Stan zachowania

Park pomimo niewątpliwie posiadanych, wysokich walorów ekologicznych w obrębie śródmieścia Kalisza został w 2. poł. XX w. istotnie przekształcony i w części zdegradowany w porównaniu z pierwotnym charakterem obiektu. Park kaliski do lat. 40. XX w. był obiektem o bardzo wysokich walorach rekreacyjnych (miejsce spacerów, enklawa służąca odpoczynkowi i wyciszeniu od zgiełku panującego w centrum miasta) z licznymi obiektami o charakterze restauracyjnym (kawiarnia Förstera, później restauracja KTW, domek szwajcarski) i zakładem przyrodoleczniczym tzw. Hydropatią). Park posiadał także wiele elementów o charakterze romantycznym (sztuczne ruiny, wodospad, altany, rzeźby parkowe) oraz wysokiej jakości architektoniczne elementy infrastruktury (mostki, ogrodzenia, domek ogrodnika, oranżeria). Późniejsze liczne zmiany w układzie komunikacyjnym (zmiana układu alejek), kompozycyjnym (rozbiórki i przebudowy, wtórne nasadzenia, lokalizacja sceny formie chińskiej altany) i użytkowym (przedszkole zamiast Hydropatii, pub w domku parkowego, cmentarz żołnierski, miasteczko ruchu drogowego) spowodowały utratę wielu z ww. elementów charakteryzujących zabytkowy park miejski. Park nie posiada szczegółowej dokumentacji historycznej i opartego na niej projektu rewaloryzacji mającego na celu przywrócenie w jak największym stopniu jego zabytkowego charakteru. Wykonywane prace o charakterze rewaloryzacyjnym przeprowadzane są ograniczonym zakresie i fragmentaryczne bez jednolitej wizji całości (oświetlenie parkowe, ławki, mostki, fragmenty nawierzchni, konserwacja rzeźby Flory i zegara słonecznego, nowe nasadzenia). Na bieżąco prowadzone są podstawowe prace porządkowe i pielęgnacyjne oraz nasadzenia rekompensujące ubytki w pierwotnej substancji parku.

Planowane działania przy obiekcie w latach 2017-2020

Przygotowanie dokumentacji projektowej rewaloryzacji na podstawie koncepcji Parku Miejskiego wybranej w konkursie ogłoszonym przez Miasto Kalisz. Bieżąca konserwacja, prace porządkowe i pielęgnacyjne

5.6.3

PARK DWORSKI W DAWNEJ WSI SZCZYPIORNO

ul. Gościnną

Sposób użytkowania

Park publiczny.

Stan zachowania

Park z znacznym stopniem przekształcony (wtórne podziały własnościowe, rozbiórka dworu i budowa w centralnej części budynku mieszkalnego wielorodzinnego, wytyczenie drogi przejazdowej przez środek parku) W ciągu wielu lat 2. poł. XX w. pozbawiony systematycznych prac porządkowo-pielęgnacyjnych. Po opracowaniu szczegółowej inwentaryzacji i projektu rewaloryzacji obiekt od kilkunastu lat poddawany jest pracom o charakterze rewaloryzacyjnym obejmującym likwidację samosiewów, usuwanie obumarłych drzew, zabiegów korekcyjnych drzew oraz nowym nasadzeniom rekompensującym. Regularnie na terenie parku prowadzone są prace porządkowe i pielęgnacyjne.

Planowane działania przy obiekcie w latach 2017-2020

Prowadzenie dalszych prac rewaloryzacyjnych. Bieżąca konserwacja, prace porządkowe i pielęgnacyjne

**5.6.4
PARK DWORSKI W DAWNEJ WSI MAJKÓW,
obecnie Park im. Rodziny Wiłkomirskich
ul. Tuwima 10**

Sposób użytkowania

Park publiczny.

Stan zachowania

Park w umiarkowanym stopniu zachował swój oryginalny charakter i nie uległ znacznemu przekształceniu. W 2. poł. XX w. w pn.-zach. parku zlikwidowano górny staw a na pn.-wsch. skraju parku wniesiono budynek biurowo-administracyjny, ob. hotel. Na pocz. XXI obszar parku częściowo uległ zmniejszeniu na skutek poprowadzenia wzdłuż jego zachodniej granicy wewnętrznej obwodnicy miejskiej. Część parku w otoczeniu dworu przekomponowana w związku z koniecznością adaptacji budynku na cele administracyjne i kulturalne. W części parku droga wykonana z nawierzchni bitumicznej. W części parku zrealizowane nowe nawierzchnie alejek parkowych oraz wykonane nowe oświetlenie dostosowane do zabytkowego charakteru parku. Na bieżąco prowadzone nowe nasadzenia i prace pielęgnacyjne w oparciu o projekt rewaloryzacji opracowany około 2000 roku.

Planowane działania przy obiekcie w latach 2017-2020

Prowadzenie dalszych prac rewaloryzacyjnych. Bieżąca konserwacja, prace porządkowe i pielęgnacyjne.

5.6.5

DWÓR W DAWNEJ WSI MAJKÓW,
obecnie siedziba Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Poznaniu, Delegatura w Kaliszu oraz Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Adama Asnyka w Kaliszu, Filia nr 7
ul. Tuwima 10

Sposób użytkowania

Obiekt użyteczności publicznej przeznaczony na cele administracyjno-biurowe i bibliotekę.

Stan zachowania

Dwór niemal doszczętnie zniszczony w 2. poł. XX w. W wyniku kapitalnego remontu wraz z częściową odbudową i gruntowną przebudową z 2000 roku budynek adaptowany na obiektu użyteczności publicznej. Obiekt w całości użytkowany i na bieżąco utrzymywany z nielicznymi, miejscowymi uszkodzeniami w obrębie dachu i elewacji spowodowanymi aktami wandalizmu oraz naturalnym procesem zużywania się i degradacji materiałów wykorzystywanych przy budowie obiektów architektonicznych. W 2016 r. przeprowadzony został remont zadaszenia nad wschodnim wejściem do budynku.

Planowane działania przy obiekcie w latach 2017-2020

Bieżące naprawy i drobne remonty przeprowadzane w miarę potrzeb wynikających z użytkowania budynku.

5.6.6

FRAGMENTY MURU OBRONNEGO MIASTA LOKACYJNEGO WRAZ BASZTĄ TZW. DOROTKĄ

ul. Kadecka, Łazienna, Alfonsa Parczewskiego, Park Miejski, Piskorzewska, pl. św. Józefa

Sposób użytkowania

Mur w granicach nieruchomości, pomieszczenia ekspozycyjne (baszta)

Stan zachowania

Poszczególne fragmenty muru obronnego w zróżnicowanym stanie zachowania. Odcinki muru zlokalizowane od strony posesji stanowiących własność komunalną (Łazienna 13, Kadecka 1, Parczewskiego 2-3, 4, 5-6, Park Miejski, Piskorzewska 17) lub instytucji publicznych (Łazienna 6) w stosunkowo dobrym stanie technicznym. Ww. odcinki poddawane były licznym pracom konserwatorskim począwszy od lat 80. XX w. Najpilniejszej konserwacji wymagają obecnie fragmenty zlokalizowane na terenie prywatnych nieruchomości np. Grodzka 3, 5, 7, 9, Kanonicka 5, 6, Kazimierzowska 4, Łazienna 15, Narutowicza 2, Sukiennicza 7 i Śródmiejska 25.

Planowane działania przy obiekcie w latach 2017-2020

Prace remontowo-konserwatorskie przy zachowanych fragmentach murów miejskich zlokalizowanych na działkach, których właścicielem jest Miasto Kalisz, zwłaszcza odcinek muru przy pl. św. Józefa/Park Miejski z basztą tzw. „Dorotką”

5.6.7
RATUSZ
Główny Rynek 20

Sposób użytkowania

Obiekt użyteczności publicznej, siedziba Prezydenta Miasta Kalisza, Rady Miejskiej Kalisza i Urzędu Miejskiego w Kaliszu.

Stan zachowania

Gmach Ratusza w pełni użytkowany z cyklicznie prowadzonymi pracami remontowo-konserwatorskimi. Zachowany w stanie bardzo dobrym. W latach 2014-2017 przeprowadzone zostały prace konserwatorsko-restauratorskie elewacji budynku, remont dachu z wymianą pokrycia dachowego oraz dobudowa szybu windowego w obrębie wewnętrznego patio i remont schodów przy wejściu północnym w celu dostosowania budynku dla osób niepełnosprawnych.

Planowane działania przy obiekcie w latach 2017-2020

Bieżące naprawy i drobne remonty przeprowadzane w miarę potrzeb wynikających z użytkowania budynku.

5.6.8

SZKOŁA WOJEWÓDZKA, obecnie I Liceum Ogólnokształcące im. Adama Asnyka ul. Grodzka 1

Sposób użytkowania

Obiekt użyteczności publicznej o funkcji dydaktycznej, siedziba I Liceum Ogólnokształcącego im. Adama Asnyka.

Stan zachowania

Budynek zachowany w stanie dobrym z nieznacznymi przekształceniami wnętrza w związku ze zmianą funkcji części pomieszczeń. Budynek w pełni użytkowany z cyklicznie prowadzonymi pracami remontowo-konserwatorskimi. Aktualnie rozpoczęto roboty budowlane związane z remontem dachu i wymianą pokrycia dachowego mające zakończyć się w 2017 r. Miejscowo w pomieszczeniach piwnicznych sezonowo pojawiają się ślady zawilgocenia murów.

Planowane działania przy obiekcie w latach 2017-2020

Całkowity remont dachu z wymianą pokrycia dachowego.
Adaptacja dawnych pomieszczeń mieszkalnych na cele dydaktyczne.
Aranżacja dziedzińca.

5.6.9

SZKOŁA REALNA, obecnie III Liceum Ogólnokształcące im. Mikołaja Kopernika ul. Tadeusza Kościuszki 10

Sposób użytkowania

Obiekt użyteczności publicznej o funkcji dydaktycznej, siedziba III Liceum Ogólnokształcącego im. Mikołaja Kopernika

Stan zachowania

Gmach liceum ogólnokształcącego w bardzo dobrym stanie zachowania po gruntownym remoncie przeprowadzonym pod koniec 1. dekady XXI wieku.

Planowane działania przy obiekcie w latach 2017-2020

Bieżące naprawy i drobne remonty w miarę potrzeb wynikających z użytkowania.

5.6.10
MOST ALEKSANDRYJSKI TZW. KAMIENNY
ul. Śródmiejska

Sposób użytkowania

Obiekt użyteczności publicznej, przeprawa pieszo-jezdna przez rzekę Prosnę.

Stan zachowania

Most w dobrym stanie zachowania po pracach remontowo-konserwatorskich przeprowadzonych w 2014 r. obejmujących likwidację części infrastruktury umieszczonej na zewnątrz postu, wzmocnienie i ustabilizowanie konstrukcji balustrad, izolację oraz remont nawierzchni wraz pracami konserwatorskimi balustrad i większości kamiennych ciosów w obrębie konstrukcji mostu.

Planowane działania przy obiekcie w latach 2017-2020

Bieżące naprawy i drobne remonty w miarę potrzeb wynikających z użytkowania.

5.6.11

**WODOCIĄGOWA WIEŻA CIŚNIEŃ (MIEJSKA),
obecnie Ośrodek Kultury Plastycznej „Wieża Ciśnień”
ul. Górnośląska 66a**

Sposób użytkowania

Obiekt użyteczności publicznej o funkcji wystawienniczej, edukacyjnej, kulturotwórczej z częścią usługowo-handlową

Stan zachowania

Budynek w dobrym stanie zachowania po remoncie i adaptacji na początku XXI wieku. W ostatnich latach prowadzono prace związane z remontem elewacji oraz wymiana stolarki okiennej i drzwiowej.

Planowane działania przy obiekcie w latach 2017-2020

Bieżące naprawy i drobne remonty w miarę potrzeb wynikających z użytkowania.

5.6.12

SZPITAL ŚW. TRÓJCY, PÓŹNIEJ KOMENDA GARNIZONU I KOSZARY WOJSKOWE, obecnie przychodnie lekarskie ul. Śródmiejska 34

Sposób użytkowania

Obiekt użyteczności publicznej o funkcji ośrodka zdrowia z zespołem przychodni lekarskich

Stan zachowania

Budynek w znacznej mierze przekształcony w 2. poł. XX w. (nadbudowa o jedną kondygnację oraz zmiana układu wnętrza wraz komunikacją) w związku ze zmianą sposobu użytkowania na ośrodek zdrowia z zespołem przychodni lekarskich. W latach 2009-2015 podejmowano szereg prac związanych z kompleksowym remontem obiektu (wymiana pokrycia dachowego, stolarki okiennej, renowacja elewacji). Obecnie obiekt w bardzo dobrym stanie technicznym.

Planowane działania przy obiekcie w latach 2017-2020

Przystosowanie budynku dla osób niepełnosprawnych, realizacja zaleceń pod względem przeciwpożarowym. Bieżące naprawy i drobne remonty w miarę potrzeb wynikających z użytkowania.

5.6.13

PAWILON SZPITALA ŚW. TRÓJCY, PÓŹNIEJ MAGAZYN KOSZAR WOJSKOWYCH, obecnie pawilon handlowy
ul. Nowy Świat 2a

Sposób użytkowania

Pawilon handlowy (hala targowa).

Stan zachowania

Budynek w dobrym stanie zachowania. W 2011-2014 r. prowadzone były prace remontowe związane z wymianą pokrycia dachowego z blachy oraz odnowieniem elewacji i częściową wymianą stolarki okiennej.

Planowane działania przy obiekcie w latach 2017-2020

Bieżące naprawy i drobne remonty w miarę potrzeb wynikających z użytkowania.

5.6.14

**BUDYNEK ADMINISTRACYJNY KORPUSU KADETÓW,
obecnie Administracja Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Adama
Asnyka w Kaliszu
ul. Łazienna 6**

Sposób użytkowania

Obiekt użyteczności publicznej pełniący funkcję biurowo-administracyjną na potrzeby Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Adama Asnyka w Kaliszu.

Stan zachowania

W l. 70. XX w. budynek rozbudowany od strony północnej z zachowaniem stylistyki oryginalnej architektury budynku, poza tym bez większych przekształceń. Stan techniczny budynku można określić jako dostateczny, wymagający podjęcia działań o charakterze remontowo-konserwatorskim w partii dachu, elewacji oraz w części pomieszczeń wnętrza ze względu na długi okres nie prowadzenia remontów o szerszym zakresie niż drobne naprawy związane z użytkowaniem.

Planowane działania przy obiekcie w latach 2017-2020

Podjęcie działań o charakterze modernizacyjno-remontowym.

5.6.15

ZAKŁAD PRZYRODOLECZNICZY TZW. HYDROPATIA, obecnie Niepubliczne Przedszkole „Bursztynowy Zamek” Park Miejski 1

Sposób użytkowania

Obiekt użyteczności publicznej o funkcji dydaktyczno-opiekuńczo-wychowawczej, siedziba Niepublicznego Przedszkola „Bursztynowy Zamek”

Stan zachowania

Budynek w znacznym stopniu przekształcony we wnętrzu w 2. poł. XX w. z uwagi na jego przebudowę wraz z adaptacją na placówkę oświatową o funkcji przedszkolnej. Budynek systematycznie remontowany, obecnie w dobrym stanie technicznym.

Planowane działania przy obiekcie w latach 2017-2020

Bieżące naprawy i drobne remonty w miarę potrzeb wynikających z użytkowania.

5.6.16

ROGATKA WROCŁAWSKA,
obecnie budynek usługowo-handlowy
ul. Śródmiejska 36

Sposób użytkowania

Pawilon handlowo-usługowy (cukiernia z kawiarnią)

Stan zachowania

Obiekt po kapitalnym remoncie w 1. dekadzie XXI wieku, w dostatecznym stanie zachowania z widocznymi ubytkami w obrębie tynków elewacyjnych i zabrudzeniem powierzchni elewacji.

Planowane działania przy obiekcie w latach 2017-2020

Prace remontowe związane z naprawą uszkodzonych elementów elewacji i konserwacją dachu wraz z obróbkami blacharskimi.

5.6.17

WILLA MIEJSKA,

**obecnie Biblioteka Główna Miejskiej Biblioteki Publicznej im.
Adama Asnyka w Kaliszu
ul. Legionów 66**

Sposób użytkowania

Obiekt użyteczności publicznej pełniący funkcję biblioteki publicznej, siedziba główna Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Adama Asnyka w Kaliszu.

Stan zachowania

Pierwotny budynek mieszkalny przekształcony w 2. poł. XX w. w związku z adaptacją na bibliotekę publiczną. Głównie zachowana oryginalna bryła oraz wystrój architektoniczny elewacji. Stan techniczny budynku można określić jako dobry.

Planowane działania przy obiekcie w latach 2017-2020

Podjęcie działań o charakterze modernizacyjno-remontowym związanych z renowacją elewacji oraz wymianą stolarki.

5.6.18

**WILLA MIEJSKA,
obecnie tzw. „Villa Calisia”
al. Wolności 4**

Sposób użytkowania

Obiekt użyteczności publicznej pełniący funkcję reprezentacyjną dla potrzeb Urzędu Miejskiego w Kaliszu, a także siedziba Rady Miejskiej Kalisza.

Stan zachowania

Pierwotny budynek mieszkalny całkowicie przekształcony we wnętrzu w 2. poł. XX w. w związku z adaptacją na potrzeby Urzędu Miejskiego w Kaliszu, tzw. „Pałac Ślubów”. Zachowana oryginalna bryła oraz wystrój architektoniczny elewacji. Stan techniczny budynku po kapitalnym remoncie w l. 2010-2014 można określić jako bardzo dobry.

Planowane działania przy obiekcie w latach 2017-2020

Bieżące naprawy i drobne remonty w miarę potrzeb wynikających z użytkowania.

5.6.19

**WILLA MIEJSKA,
obecnie Niepubliczne Przedszkole „Niezapominajka”
ul. Warszawska 8**

Sposób użytkowania

Obiekt użyteczności publicznej o funkcji dydaktyczno-opiekuńczo-wychowawczej, siedziba Niepublicznego Przedszkola „Niezapominajka”

Stan zachowania

Budynek w umiarkowanym stopniu przekształcony we wnętrzu w 2. poł. XX w. z uwagi na jego adaptację na placówkę oświatową o funkcji przedszkolnej. Budynek systematycznie remontowany, obecnie w dobrym stanie technicznym.

Planowane działania przy obiekcie w latach 2017-2020

Bieżące naprawy i drobne remonty w miarę potrzeb wynikających z użytkowania.

5.6.20

**WILLA MIEJSKA WRAZ Z MUREM OGRODZENIOWYM,
obecnie budynek mieszkalny wielorodzinny
ul. Tadeusza Kościuszki 8**

Sposób użytkowania

Budynek mieszkalny wielorodzinny.

Stan zachowania

Budynek użytkowany zgodnie z pierwotnym przeznaczeniem jako obiekt o charakterze mieszkalnym, jednak z uwagi na podział na odrębne lokale uległ częściowemu przekształceniu we wnętrzu. Obiekt w dobrym stanie technicznym bez potrzeby pilnych prac remontowych.

Planowane działania przy obiekcie w latach 2017-2020

Bieżące naprawy i drobne remonty w miarę potrzeb wynikających z użytkowania.

5.6.21

FABRYKA SUKNA DOMINIKA PRZECHADZKIEGO, PÓŹNIEJ KAMIENICA CZYNSZOWA

**obecnie budynek mieszkalny wielorodzinny w ramach Wspólnoty
Mieszkaniowej z pomieszczeniami handlowo-usługowymi
ul. Babina 1**

Sposób użytkowania

Budynek mieszkalny wielorodzinny z lokalami handlowo-usługowymi zlokalizowanymi w części parteru.

Stan zachowania

Budynek w pełni użytkowany, przekształcony z budynku fabrycznego na kamienicę czynszową około połowy XIX w. W większym zakresie budynek remontowany ostatnio około 1997 r. (elewacja frontowa). W ubiegłych latach systematycznie prowadzona wymiana stolarki okiennej i drzwiowej.

Planowane działania przy obiekcie w latach 2017-2020

Remont lokali mieszkalnych i użytkowych, wymiana uszkodzonej stolarki okiennej i drzwiowej w lokalach gminy wg rocznych planów remontowych MZBM

5.6.22

HOTEL WIEDEŃSKI, PÓŹNIEJ KAMIENICA CZYNSZOWA

**obecnie budynek mieszkalny wielorodzinny w ramach Wspólnoty Mieszkaniowej z pomieszczeniami handlowo-usługowymi
ul. Kanonicka 6**

Sposób użytkowania

Budynek mieszkalny wielorodzinny z lokalami handlowymi zlokalizowanymi w parterze.

Stan zachowania

Budynek w całości użytkowany, w okresie międzywojennym przekształcony z hotelu na kamienicę czynszową. W l. 90. XX w. wyremontowana elewacja frontowa, w ostatnich latach głównie prowadzono remonty związane z wymianą stolarki okiennej. Widoczny dysonans kolorystyczny na elewacji frontowej pomiędzy partią parteru i pozostałymi kondygnacjami, wskazany remont klatki schodowej oraz korytarzy.

Planowane działania przy obiekcie w latach 2017-2020

Remont lokali mieszkalnych, wymiana uszkodzonej stolarki okiennej i drzwiowej w lokalach gminy wg rocznych planów remontowych MZBM.

5.6.23

BUDYNEK OFICERSKI KORPUSU KADETÓW, PÓŹNIEJ KAMIENICA CZYNSZOWA,
obecnie budynek mieszkalny wielorodzinny w ramach Wspólnoty Mieszkaniowej
ul. Kadecka 1

Sposób użytkowania

Budynek mieszkalny wielorodzinny.

Stan zachowania

Budynek użytkowany zgodnie z pierwotnym przeznaczeniem jako budynek mieszkalny, wewnątrz częściowo przekształcone w związku z podziałem na mniejsze lokale mieszkalne. Ogólnie budynek pierwotnie w złym stanie technicznym. Pilnych prac remontowo-konserwatorskich wymaga konstrukcja dachowa wraz z wymianą pokrycia dachu oraz elewacje z widocznymi śladami zawilgocenia i ubytkami tynków. W obiekcie prowadzone jedynie doraźne remonty i konieczne naprawy, w większości stolarka okienna wymieniona na nową. W ostatnich latach od strony podwórza dokonano remontu drewnianej galerii wraz z wykonaniem nowej konstrukcji schodów zewnętrznych dostosowanych do obowiązujących warunków technicznych. Na podwórzu nieruchomości zachowany najstarszy fragment średniowiecznego muru obronnego miasta lokacyjnego.

Planowane działania przy obiekcie w latach 2017-2020

Remont lokali mieszkalnych, wymiana uszkodzonej stolarki okiennej i drzwiowej w lokalach gminy wg rocznych planów remontowych MZBM, wykonanie zjazdu na posesję od strony ul. Kadeckiej, remont ogrodzenia i montaż bramy wjazdowej.

5.6.24

**BUDYNEK OFICERSKI KORPUSU KADETÓW, PÓŹNIEJ KAMIENICA CZYNSZOWA,
obecnie budynek mieszkalny wielorodzinny w ramach Wspólnoty Mieszkaniowej
ul. Łazienna 13**

Sposób użytkowania

Budynek mieszkalny wielorodzinny.

Stan zachowania

Budynek w dużym stopniu z zachowaną oryginalną substancją zabytkową, nieznacznie przekształcony w związku z adaptacją poddasza na lokale mieszkalne. Stan techniczny budynku należy ocenić jako niezadawalający. Pilnych prac remontowo-konserwatorskich wymaga konstrukcja dachowa wraz z wymianą pokrycia dachu, a także w części uszkodzone i zdegradowane elewacje. Budynek pozbawiony znaczniejszych remontów w okresie ostatnich kilkudziesięciu lat. W części wymieniona na nową stolarka okienna, oraz konieczny remont balkonu w elewacji frontowej. Budynek zlokalizowany w reprezentacyjnej lokalizacji pomiędzy parkiem na kompleksem zabudowań pojezuickich. Na podwórzu nieruchomości zachowany najstarszy fragment średniowiecznego muru obronnego miasta lokacyjnego.

Planowane działania przy obiekcie w latach 2017-2020

Remont lokali mieszkalnych, wymiana uszkodzonej stolarki okiennej i drzwiowej w lokalach gminy wg rocznych planów remontowych MZBM, wykonanie zjazdu na posesję od strony ul. Kadeckiej, remont ogrodzenia i montaż bramy wjazdowej.

5.6.25

KAMIENICA,

**obecnie budynek mieszkalny wielorodzinny w ramach Wspólnoty Mieszkaniowej
ul. św. Stanisława 6**

Sposób użytkowania

Budynek mieszkalny wielorodzinny.

Stan zachowania

Budynek użytkowany zgodnie z pierwotnym przeznaczeniem, w dobrym stanie technicznym. W l. 90. XX w. wykonano remont elewacji, w ostatnich latach przeprowadzono remont więźby dachowej wraz z wymianą pokrycia dachowego. ostatnio remontowany Obiekt zachowany w stanie dostatecznym. Wskazany remont zachowanej drewnianej klatki schodowej.

Planowane działania przy obiekcie w latach 2017-2020

Wymiana uszkodzonej stolarki okiennej i drzwiowej.

5.6.26

**ŁAŹNIA PUBLICZNA PÓŹNIEJ, KAMIENICA CZYNSZOWA,
obecnie budynek mieszkalno-usługowy
al. Wolności 9a**

Sposób użytkowania

Budynek mieszkalny wielorodzinny z pomieszczeniami usługowymi (kancelarie)

Stan zachowania

Budynek przekształcony z przeznaczeniem na lokale mieszkalne i usługowe, w bardzo dobrym stanie technicznym. W wyniku pożaru poddasza w 2014 r. budynek poddany generalnemu remontowi w 2016 r. z izolacją murów fundamentowych, remontem dachu, elewacji oraz pomieszczeń wnętrza i wymianą stolarki okiennej i drzwiowej.

Planowane działania przy obiekcie w latach 2017-2020

Kontynuacja prac remontowych w pomieszczeniach wnętrza wraz pracami wykończeniowymi.

5.6.27

Relikty średniowiecznego i nowożytnego zamku, stan. 2

Sposób użytkowania

Ekspozycja na cele edukacyjno-turystyczne reliktyw ujawnionych po badaniach z lat 80. XX w.

Stan zachowania

Dobry. Relikty zabezpieczone, zakonserwowane i wyeksponowane na cele edukacyjno-turystyczne

Planowane działania przy obiekcie w latach 2017-2020

Bieżące naprawy i drobne remonty w miarę potrzeb wynikających z użytkowania.

5.6.28

DAWNA FABRYKA SUKNA, PÓŹNIEJ KAMIENICA

ul. Warszawska 1-9

Sposób użytkowania

Budynek mieszkalny wielorodzinny.

Stan zachowania

Budynek w całości użytkowany, przekształcony z budynku fabrycznego na budynek mieszkalny wielorodzinny z licznymi przekształceniami w stosunku do oryginalnej formy architektonicznej obiektu. Budynek odnowiony w 2. poł. l. 90. XX w. poprzez remont elewacji. Obecnie widoczna w wielu miejscach degradacja tynków zewnętrznych oraz w większości wtórna stolarka okienna.

Planowane działania przy obiekcie w latach 2017-2020

Bieżące naprawy i drobne remonty w miarę potrzeb wynikających z użytkowania.

5.6.29

Cmentarzysko i osada Kalisz-Wydarte, stan. 1

Sposób użytkowania

Obszar wykorzystywany pod uprawę rolną z dopuszczalną płytką orką.

Stan zachowania

Dobry. Obszar na bieżąco dozorowany pod kątem ochrony reliktyw archeologicznych.

Planowane działania przy obiekcie w latach 2017-2020

Prace zabezpieczające mające na celu zabezpieczenie reliktyw archeologicznych.

**6. OCENA STANU ZACHOWANIA ZABYTKÓW RUCHOMYCH, NIERUCHOMYCH
I ARCHEOLOGICZNYCH**

ZABYTKI RUCHOME	
Obiekt	Stan zachowania
Polichromia prezbiterium i nawy kościoła bernardyńskiego, ob. jezuickiego pw. Nawiedzenia NMP, ul. Stawiszyńska 2	DOBRY Dekoracja malarska po pracach konserwatorsko-restauratorskich na przełomie XX/XXI wieku.
Grupa rzeźbiarska "Pieta" z kościoła bernardyńskiego, ob. jezuickiego pw. Nawiedzenia NMP, ul. Stawiszyńska 2	DOBRY Obiekt po konserwacji w roku 2005.
Wyposażenie kościoła bernardyńskiego, ob. jezuickiego pw. Nawiedzenia NMP, ul. Stawiszyńska 2	DOBRY Większość elementów wyposażenia jak ołtarze wraz z wystrojem malarskim i rzeźbiarskim oraz dwie rzeźby kamienne na ogrodzeniu kościoła po sukcesywnie prowadzonych pracach konserwatorsko-restauratorskich po roku 2000. W roku 2015 poddano konserwacji barokową monstrancję.
Polptyk z kościoła kolegiackiego pw. Wniebowzięcia NMP (Sanktuarium św. Józefa), pl. św. Józefa 7	DOBRY Obiekt po konserwacji na przełomie XX/XXI wieku.
Wyposażenie wnętrza kościoła kolegiackiego pw. Wniebowzięcia NMP (Sanktuarium św. Józefa), pl. św. Józefa 7	BARDZO DOBRY Znaczna część elementów wyposażenia kościoła jak ołtarze wraz z wystrojem malarskim i rzeźbiarskim, stalle, ambona, chrzcielnica, prospekt organowy, rzeźba krucyfiks, rzeźby katafalkowe w postaci lwów po pracach konserwatorsko-restauratorskich zrealizowanych w ostatnich 2 dekadach. Zespół szat liturgicznych po zabiegach dezynfekcji. W trakcie konserwacji ołtarz główny.

Księga - Graduał z kościoła kolegiackiego pw. Wniebowzięcia NMP, (Sanktuarium św. Józefa), pl. św. Józefa 7	BARDZO DOBRY Księga po konserwacji w roku 2010.
Wyposażenie kościoła reformackiego ob. parafialnego pw. śś. Józefa i Piotra z Alkantary, ul. Śródmiejska 43	DOSTATECZNY Ołtarz boczny pw. św. Antoniego po konserwacji pod koniec lat 90-tych XX wieku. Po konserwacji w roku 2016 obraz ołtarzowy św. Dydaka oraz św. Piotra. W trakcie konserwacji obraz ołtarzowy św. Marii Magdaleny.
Zespół tablic epitafijnych i pamiątkowych w kościele reformackim, ob. parafialnym pw. śś. Józefa i Piotra z Alkantary, ul. Śródmiejska 43	DOSTATECZNY
Wyposażenie Kaplicy Żołnierskiej przy kościele reformackim, ob. parafialnym pw. śś. Józefa i Piotra z Alkantary, ul. Śródmiejska 43	DOSTATECZNY Częściowa konserwacja wystroju malarskiego i sztukatorskiego kaplicy w 2005 roku. Rzeźby ze zwieńczenia elewacji kaplicy po konserwacji w roku 2008. Figura Matki Boskiej z dziedzica kościelnego po konserwacji w roku 2003.
Monstrancja z kościoła reformackiego , ob. parafialnego pw. śś. Józefa i Piotra z Alkantary, ul. Śródmiejska 43	DOBRY
Wyposażenie cerkwi prawosławnej pw. śś. Piotra i Pawła, ul. Niecała 1	DOSTATECZNY Zespół polichromii jak i wiele innych zabytków ruchomych wymagają interwencji konserwatorskiej. Po konserwacji ikonostas w roku 2006 oraz obraz „Modlitwa w Ogrójcu” w roku 2013.
Wyposażenie wnętrza kościoła katedralnego pw. św. Mikołaja, ul. Kanonicka 5	DOBRY Obiekty po pracach konserwatorskich w latach 90 XX wieku. Portal dawnego klasztoru Kanoników Regularnych po konserwacji w roku 2016.

Wyposażenie wnętrza kościoła jezuickiego pw. śś. Wojciecha i Stanisława, ob. kościół garnizonowy, ul. Kolegialna 2	DOSTATECZNY Późnorennesansowy portal kamienny oraz plakietka z elewacji kościoła po konserwacji w latach 2012-2013
Wyposażenie kościoła parafialnego oo. Franciszkanów pw. św. Stanisława BM, ul. Sukiennicza 7	DOSTATECZNY W latach 2012-2014 prowadzono prace w kaplicy pw. Męki Pańskiej obejmujące regotyzację ścian, konserwację trzech ołtarzy oraz dwóch epitafiów. Elementy drewniane kościoła jak prospekt organowy, zespół konfesjonałów, obrazy korytarza klasztornego w trakcie konserwacji.
Wyposażenie kościoła parafialnego pw. św. Michała Archanioła, ul. Dobrzecka 193	DOBRY Wystrój malarski ścian oraz elementy wyposażenia po konserwacji w latach 90-tych XX wieku.
Wyposażenie kościoła filialnego pw. św. Wojciecha, ul. Bolesława Pobożnego 103	DOBRY Od końca lat 90-tych XX wieku do 2010 roku prowadzone były sukcesywnie prace konserwatorsko-restauratorskie przy elementach wyposażenia świątyni, tj. przy kamiennej kropielnicy, ołtarz główny, polichromowany strop, ambona i stalle.
ZABYTKI NIERUCHOME	
Obiekt	Stan zachowania
Układ urbanistyczny miasta Kalisza	DOBRY Systematycznie prowadzone prace remontowe na obszarze miasta obejmujące poszczególne elementy infrastruktury i zagospodarowania. Zdecydowana większość prac poddawana ocenie konserwatorskiej w ramach procedur administracyjnych związanych z prowadzeniem robót budowlanych.

Założenie urbanistyczne alei Wolności	DOBRY Systematycznie prowadzone prace remontowe na obszarze założenia arabistycznego alei Wolności obejmujące poszczególne elementy infrastruktury i zagospodarowania. Zdecydowana większość prac poddawana ocenie konserwatorskiej w ramach procedur administracyjnych związanych z prowadzeniem robót budowlanych.
Cmentarz rzymskokatolicki tzw. „Miejski”, ul. Górnośląska 1	NIEDOSTATECZNY Obiekt użytkowany i poddawany pracom porządkowym oraz remontowym z ramach istniejących nagrobków. Niepokojący jest stale zmniejszająca się liczb drzew na cmentarzu, wtórna forma nawierzchni oraz pogarszający się stan zachowania licznych starych grobowców i nagrobków.
Cmentarz prawosławny, ul. Górnośląska 8	NIEDOSTATECZNY/ZŁY Obiekt w dużej mierze nieużytkowany, z rzadka poddawany pracom porządkowym i pielęgnacyjnym. Zdecydowana większość grobowców i nagrobków wymagająca prac konserwatorskich.
Cmentarz ewangelicki, ul. Harcerska 2	NIEDOSTATECZNY/ZŁY Obiekt w dużej mierze nieużytkowany, w coraz mniejszym stopniu poddawany pracom porządkowym i pielęgnacyjnym. Pogarszający się stan zachowania większości grobowców i nagrobków. Od kilku lat prowadzone prace remontowe przy ogrodzeniu cmentarza.
Cmentarz żydowski, ul. Podmiejska 23	DOBRY/DOSTATECZNY Cmentarz nieużytkowany, poddawany w miarę regularnym pracom porządkowym i pielęgnacyjnym.

Cmentarz Żołnierzy Ukraińskich, ul. Ukraińska	DOBRY patrz: punkt 5.6.1
Park Miejski	DOBRY/DOSTATECZNY patrz: punkt 5.6.2
Dworski park krajobrazowy w Szczypiornie, ul. Gościnną	DOBRY/DOSTATECZNY patrz: punkt 5.6.3
Dworski park krajobrazowy w Majkowie, ul. Tuwima 10	DOBRY patrz: punkt 5.6.4
Kościół katedralny pw. św. Mikołaja, ul. Kanonicka 5	DOBRY Obiekt systematycznie poddawany pracom remontowym i konserwatorskim. W ostatnich latach wyremontowano dach oraz rozpoczęto pierwszy etap konserwacji elewacji.
Klasztor kanoników laterańskich, ob. plebania katedralna, ul. Kanonicka 5	BARDZO DOBRY Obiekt po gruntownych pracach remontowo-konserwatorskich prowadzonych od 2014 r. (dach, stolarka okienna, elewacja frontowa, portal wejściowy)
Kościół pw. św. Stanisława BM i klasztor oo. Franciszkanów, ul. Sukiennicza 7	DOBRY W ostatnich latach przeprowadzone remonty dachów. Gruntownie odrestaurowana została kaplica pw. Męki Pańskiej, obecnie trwają prace konserwatorskie prospektu organowego oraz elementów wyposażenia (konfesjonały, ambona).
Kościół kolegiacki pw. Wniebowzięcia NMP wraz z dzwonnica, pl. św. Józefa 7	BARDZO DOBRY Kościół po gruntownych pracach konserwatorskich prowadzonych systematycznie od l. 90. XX w. W ostatnich latach prowadzone prace związane z wymianą stolarki, remontem dachu, remontem elewacji – częściowa regotyżacja oraz konserwacją wystroju wnętrza i elementów wyposażenia. Dzwonnica po gruntownym remoncie pod koniec pierwszej dekady XXI w.

Dom parafialny i kolegiacki, ob. plebania i Centrum Kultu św. Józefa wraz z domem pielgrzyma, pl. Jana Pawła II 2, pl. Jana Kilińskiego 3	BARDZO DOBRY Obiekty po gruntownych pracach remontowo-konserwatorskich pod koniec pierwszego dziesięciolecia XXI w.
Kościół pw. św. Wojciecha i Stanisława, ob. garnizonowy, ul. Kolegialna 2	DOBRY Od 2011 r. prowadzone są systematycznie prace remontowo konserwatorskie przy obiekcie. Obecnie zrealizowany został niemal całkowicie remont dachu oraz remont fasady wraz z elementami wystroju.
Klasztor i zabudowania jezuickie, późn. Korpusu Kadetów, ob. budynki użyteczności publicznej ul. Kolegialna 4	BARDZO DOBRY/DOBRY W ostatnich latach całkowicie wyremontowane zostało tzw. skrzydło wschodnie, pozostała część zabudowań z wymieniona nową stolarko okienna i po remoncie elewacji.
Kościół pw. Nawiedzenia NMP i klasztor bernardyński, ob. jezuicki, ul. Stawiszyńska 2	DOBRY Obiekty po pracach remontowych prowadzonych od l. 90. XX w. W ostatnim czasie remontowany dach nad kruchtą zachodnią i korytarzem wejściowym.
Dzwonnica i ogrodzenie z bramą w bernardyńskim zespole klasztornym, ob. jezuickim, ul. Stawiszyńska 2	DOSTATECZNY Obiekty po remoncie pod koniec l. 90. XX w. Obecnie wskazane prace związane z wyminą części uszkodzonych tynków.
Kościół reformacki pw. św. Józefa i Piotra z Alkantary, ob. parafialny i klasztor reformacki, ob. ss. Nazaretanek, ul. Śródmiejska 43	DOBRY Obiekty systematycznie remontowane od l. 90. XX w. Ostatnimi laty prowadzono prace związane z remontami dachów nad kościołem i klasztorem.
Kaplica pw. św. Jana Nepomucena przy kościele pw. św. Józefa i Piotra z Alkantary, ul. Śródmiejska 43	BARDZO DOBRY Obiekt po gruntownych pracach remontowo-konserwatorskich z 2009r.

Kościół filialny pw. św. Wojciecha, ul. Bolesława Pobożnego 103	BARDZO DOBRY/DOBRY Kościół od kilku systematycznie poddawany pracom remontowo-konserwatorskim, obecnie trwa remont podłóg.
Cerkiew prawosławna pw. śś. Piotra i Pawła, ul. Niecała 1	DOBRY Budynek po gruntownych pracach remontowych prowadzonych na początku XXI w.
Kościół pw. św. Michała Archanioła, ul. Dobrzecka 186	DOBRY Kościół remontowany w l. 90. XX w.
Plebania przy kościele pw. św. Michała Archanioła ul. Dobrzecka 193	DOSTATECZNY Wskazany remont elewacji frontowej.
Zespół kościoła pw. św. Gotarda: kościół, ogrodzenie z murem oporowym i kapliczkami drogi krzyżowej, schody z tarasem i tralkową balustradą, cmentarz przykościelny	DOBRY Obiekty na bieżąco utrzymywane w dobrym stanie. Nie stwierdzono pilnych potrzeb w zakresie prac o charakterze remontowym.
Kaplica grobowa Ordęgów, ob. pw. św. Barbary, ul. Szczypiornicka 70	BARDZO DOBRY Obiekt po kapitalnym remoncie prowadzonych od 2013 r. Obecnie prowadzony jest remont wnętrza.
Mury miejskie (8 fragmentów)	BARDZO DOBRY/DOBRY /DOSTATECZNY/ Patrz: punkt 5.6.6
Pałac arcybiskupi, późn. kolegium pojezuickie, późn. Komisja Wojewódzka, ob. Starostwo Powiatowe w Kaliszu, pl. św. Józefa 5	DOBRY Obiekt po pracach konserwatorsko-remontowych prowadzonych w l. 90. XX w. W ostatnich latach wymieniono stolarkę okienną.
Trybunał, ob. Sąd Rejonowy, al. Wolności 13	BARDZO DOBRY Obiekt po gruntowych pracach remontowo-konserwatorskich na początku XXI w.

Szkoła Wojewódzka, ob. I Liceum Ogólnokształcące im. Adama Asnyka, ul. Grodzka 1	DOBRY Patrz: punkt 5.6.8
Most Aleksandryjski tzw. Kamienny, ul. Śródmiejska	DOBRY Patrz: punkt 5.6.10
Więzienie, ul. Łódzka 2	NIEDOSTATECZNY Obiekt nieużytkowany od 2015 r. Wskazane przywrócenie obiektowi funkcji użytkowej i prace remontowe zwłaszcza w obrębie elewacji.
Teatr im. Wojciecha Bogusławskiego, pl. Wojciecha Bogusławskiego 1	BARDZO DOBRY Obiekt po znaczących pracach konserwatorsko-remontowych prowadzonych w ostatnich latach.
Przytułek dla starców, ob. hotel "Calisia", ul. Nowy Świat 3	DOBRY Obiekt po gruntownej przebudowie, rozbudowie wraz adaptacją na cele hotelowe w pierwszej dekadzie XXI wieku.
Budynek Korpusu Kadetów z salą musztry, ob. Centrum Kultury i Sztuki, ul. Łazienna 6	DOBRY Obiekt systematycznie utrzymywany w dobrym stanie technicznym od czasu jego adaptacji na cele kulturalne w 2. poł. XX w. Ostatnio przeprowadzona wymiana części stolarki okiennej.
Szpital św. Trójcy, późn. komenda garnizonu i koszary wojskowe, ob. przychodnie lekarskie, ul. Śródmiejska 34	BARDZO DOBRY Patrz punkt: 5.6.12
Szpital św. Trójcy, późn. barak wojskowy, ob. pasaż handlowy, ul. Nowy Świat 2a	BARDZO DOBRY Patrz punkt: 5.6.13
Budynek admin. Korpusu Kadetów, ob. Miejska Biblioteka Publiczna im. A. Asnyka, ul. Łazienna 6	NIEDOSTATECZNY Patrz punkt: 5.6.14
Rogatka wrocławska, ul. Śródmiejska 36	DOSTATECZNY Patrz: punkt 5.6.16

Ratusz, Główny Rynek 20	BARDZO DOBRY Patrz: punkt 5.6.7
Kaliski Zakład Przyrodoleczniczy tzw. Hydropatia, ob. przedszkole, Park Miejski 1	DOBRY Patrz: punkt 5.6.15
Koszary wojskowe, ob. Centrum Szkolenia Służby Więziennej, ul. Wrocławska 193-195	DOBRY Budynek po gruntownych pracach remontowo-konserwatorskich w 1. dekadzie XXI w.
Kasa Gubernialna, ob. Muzeum Okręgowe Ziemi Kaliskiej, ul. Tadeusza Kościuszki 12	DOBRY Obiekt systematycznie utrzymywany w dobrym stanie od czasu remontu i adaptacji na cele muzeum w 2. poł. XX w.
Szkoła Realna, ob. III Liceum Ogólnokształcące im. Mikołaja Kopernika, ul. Tadeusza Kościuszki 10	BARDZO DOBRY Budynek po gruntowych pracach remontowo-konserwatorskich na przełomie pierwszej i drugiej dekady XXI w.
Kawiarnia Förstera, późn. przystań zimowa KTM, ob. siedziba KTM i restauracja, Park Miejski 2	DOSTATECZNY Obiekt użytkowany zgodnie z pierwotnym przeznaczeniem, przekształcony w 2. poł. XX w. poprzez wtórną rozbudowę w części frontowej. Obiekt poddawany okresowym pracom remontowym.
Zespół bankowy NBP, pl. Wojciecha Bogusławskiego 2	NIEDOSTATECZNY Obiekty od kilku lat nieużytkowane. Wskazane przywrócenie użytkowania i prace renowacyjne.
Budynek Kaliskiego Towarzystwa Wzajemnego Kredytu, ob. Sąd Rejonowy, al. Wolności 11	DOBRY Budynek po niedawnej zmianie właściciela, w trakcie prac projektowych związanych z przystosowaniem obiektu na potrzeby Sądu Rejonowego w Kaliszu

Budynek Banku Handlowego wraz z podwórzem i ogrodzeniem, ob. w części Bank PEKAO SA, ul. Śródmiejska 29	DOBRY/ZŁY Część budynku stanowiąca własność osób prywatnych nieużytkowana, wymagająca prac konserwatorsko-restauratorskich elewacji i części pomieszczeń wnętrza.
Willa, ob. Biblioteka Główna Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Adama Asnyka w Kaliszu ul. Legionów 66	DOBRY Patrz: punkt 5.6.17
Willa, ob. „Villa Calisia” al. Wolności 4	BARDZO DOBRY Patrz: punkt 5.6.18
Zabudowania dawnej fabryki sukna braci Repphanów, ob. siedziba Urzędu Statystycznego i mieszkania, pl. Jana Kilińskiego 13, ul. Warszawska 1-9	DOSTATECZNY W przypadku obydwu budynków wskazany remont dachu i renowacja elewacji. Patrz: punkt 5.6.27
Zespół fabryki fortepianów: budynki fabryczne i willa fabrykanta, ul. Fryderyka Chopina 9	DOBRY Willa wyremontowana i adaptowana na hotel i restaurację na pocz. XXI wieku. Budynek fabryczny w trakcie remontu i adaptacji na cele biurowo-usługowe
Wodociągowa wieża ciśnień, ul. Górnośląska 66a	BARDZO DOBRY Obiekt po całkowitym remoncie na przełomie XX i XXI wieku
Dwór w dawnej miejscowości Majków, ob. Delegatura Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Poznaniu i filia nr 7 Miejskiej Biblioteki Publicznej im. A. Asnyka, ul. Juliana Tuwima 10	DOBRY Patrz: punkt 5.6.4 i 5.6.5
Dwór i park dworski w dawnej miejscowości Sulisławice, ul. Romańska 146	NIEDOSTATECZNY Budynek dworu nieużytkowany, wymaga przeprowadzenia kompleksowych prac o charakterze konserwatorsko-remontowym. Park z zachowanym starodrzewem bez wyeksponowanego pierwotnego układu kompozycyjnego.

Fabryka sukna, ob. budynek mieszkalny (kamienica), ul. Babina 1	DOSTATECZNY Patrz: punkt 5.6.21
Fabryka sukna, ob. budynek mieszkalny (kamienica), ul. Babina 2	DOBRY
Budynek mieszkalny (kamienica), Babina 9	NIEDOSTATECZNY
Budynek mieszkalny (tzw. "koszary Godebskiego"), ob. budynek usługowo-handlowy, ul. Babina 16	BARDZO DOBRY
Budynek mieszkalny (chałupa drewniana), ul. Częstochowska 125	ZŁY
Hotel Wiedeński, ob. budynek mieszkalny (kamienica), ul. Garbarska 3, Kanonicka 6	DOSTATECZNY/ZŁY Ad. Kanonicka 6 patrz: punkt 5.6.22
Budynek mieszkalny (kamienica), Główny Rynek 3	DOSTATECZNY
Budynek mieszkalny (kamienica), Główny Rynek 4	DOBRY
Budynek mieszkalny (kamienica z oficynami), ul. Grodzka 11	NIEDOSTATECZNY
Budynek oficerski Korpusu Kadetów, ob. budynek mieszkalny (kamienica), ul. Kadecka 1	NIEDOSTATECZNY Patrz: punkt 5.6.23
Budynek mieszkalny (kamienica), ul. Kanonicka 1	DOSTATECZNY
Budynek mieszkalny (kamienica), ul. Kanonicka 4	DOSTATECZNY
Budynek mieszkalny (kamienica), pl. Kilińskiego 2	NIEDOSTATECZNY/ZŁY
Budynek mieszkalny (kamienica Puchalskiego, tzw. "pałac Pułaskich"), pl. Kilińskiego 4	ZŁY

Budynek mieszkalny (willa), ul. Tadeusza Kościuszki 8	DOSTATECZNY Patrz: punkt 5.6.20
Budynek mieszkalny (kamienica), ul. Tadeusza Kościuszki 9	NIEDOSTATECZNY
Budynek oficcerski Korpusu Kadetów, ob. budynek mieszkalny (kamienica), ul. Łazienna 13	NIEDOSTATECZNY Patrz: punkt 5.6.23
Budynek mieszkalny (willa miejska, tzw. "Dom pod Aniołami"), ul. Mostowa 4	ZŁY
Budynek mieszkalny (willa), ul. Niecała 5	DOBRY
Budynek mieszkalny (kamienica), ul. Niecała 8	DOSTATECZNY
Budynek mieszkalny (kamienica), pl. Nowy Rynek 5	NIEDOSTATECZNY
Budynek mieszkalny (kamienica), ul. Nowy Świat 8	DOSTATECZNY
Budynek mieszkalny (kamienica), ul. Nowy Świat 10	DOBRY
Budynek mieszkalny (kamienica), ul. Nowy Świat 12	ZŁY
Budynek mieszkalny (kamienica), ul. Podgórze 8	NIEDOSTATECZNY/ZŁY
Budynek mieszkalny (kamienica), ul. Kazimierza Pułaskiego 16	NIEDOSTATECZNY
Budynek mieszkalny (kamienica) z oficyną, ul. Kazimierza Pułaskiego 18	DOBRY
Budynek mieszkalny (kamienica) z oficyną, ul. Kazimierza Pułaskiego 24	NIEDOSTATECZNY/ZŁY
Budynek mieszkalny (kamienica), ul. Stawiszyńska 33	NIEDOSTATECZNY/ZŁY

Dworek podmiejski, ob. budynek mieszkalny, ul. Stawiszyńska 16	NIEDOSTATECZNY
Budynek mieszkalny (kamienica), ul. Śródmiejska 4	DOSTATECZNY
Budynek mieszkalny (kamienica) z oficynami, ul. Śródmiejska 13	DOBRY
Budynek mieszkalny (kamienica) z oficyną, ul. Śródmiejska 14	DOBRY
Budynek mieszkalny (kamienica) z oficyną i z dawną salą kinową, ul. Śródmiejska 33	DOSTATECZNY
Budynek mieszkalny (kamienica), pl. Świętego Józefa 1	DOSTATECZNY/NIEDOSTATECZNY
Budynek mieszkalny (kamienica), pl. Świętego Józefa 10	DOSTATECZNY
Budynek mieszkalny (kamienica), ul. Świętego Stanisława 1	DOSTATECZNY
Budynek mieszkalny (kamienica), ul. Świętego Stanisława 3	DOSTATECZNY
Budynek mieszkalny (kamienica), ul. Świętego Stanisława 6	DOSTATECZNY Patrz: punkt 5.6.25
Hotel "Polonia", ob. budynek mieszkalny (kamienica), ul. Świętego Stanisława 9	DOSTATECZNY
Willa miejska, ob. przedszkole, ul. Warszawska 8	DOBRY Patrz: punkt 5.6.19
Willa miejska, ob. Kuria Diecezjalna, ul. Widok 80	BARDZO DOBRY
Budynek mieszkalny (kamienica), ul. Wodna 1	DOSTATECZNY

Budynek mieszkalny (kamienica), ul. Wodna 3	ZŁY
Budynek mieszkalny (kamienica), al. Wolności 9a	BARDZO DOBRY Patrz: punkt 5.6.26
Budynek mieszkalny (kamienica) wraz z oficyną i podwórzem, al. Wolności 16	DOBRY
Budynek mieszkalny (kamienica) z oficyną, al. Wolności 19	NIEDOSTATECZNY
Budynek mieszkalny (kamienica) z oficyną, al. Wolności 21	DOSTATECZNY
Budynek mieszkalny (kamienica) z oficynami, ul. Zamkowa 9	DOBRY
Budynek mieszkalny (kamienica) z oficynami, ul. Zamkowa 13	DOSTATECZNY
Budynek mieszkalny (kamienica), ul. Zamkowa 14	DOSTATECZNY
Budynek mieszkalny (kamienica), ul. Zamkowa 21	DOSTATECZNY
ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE	
Obiekt	Stan zachowania
Obszar miasta Kalisza	DOBRY
Cmentarzysko i osada Kalisz-Wydarte	DOSTATECZNY
Grodzisko wczesnośredniowieczne Kalisz- Zawodzie	BARDZO DOBRY
Grodzisko Kalisz-Ogrody	DOBRY
Osada pradziejowa wielokulturowa Kalisz- Piwonice	DOBRY

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

7.1. PRIORYTETY GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Sprawowanie opieki nad zabytkami przez władze samorządowe ma odmienny charakter od działań podejmowanych przez indywidualnych właścicieli zabytków lub społecznych opiekunów zabytków. Przede wszystkim istniejące uwarunkowania prawne dają możliwość kreowania polityki miejskiej w stosunku do obiektów zabytkowych i uprawniają organy samorządowe do podejmowania działań o odmiennym charakterze niż typowa dla właścicieli troska o utrzymanie obiektów zabytkowych w jak najlepszym stanie.

Miasto ze względu na ustawowy obowiązek ochrony wartości społecznie istotnych posiada instrumenty prawne umożliwiające budowanie i ugruntowanie świadomości społecznej względem ochrony i opieki nad lokalnym dziedzictwem kulturowym.

Ponadto poprzez prowadzone działania samorząd ma możliwość wskazywania kierunków rozwoju w stosunku podmiotów prywatnych posiadających obiekty zabytkowe i kreowania polityki promocyjnej budującej wizerunek i prestiż Kalisza jako miejsca atrakcyjnego turystycznie nasyconego bogactwem zachowanych elementów kulturowych, o indywidualnym i unikatowym charakterze. Wobec powyższego objęcie – ze strony Miasta Kalisza – należyłą opieką zabytków stanowi jeden z istotnych aspektów działalności lokalnego samorządu.

Powyższą politykę miasta określa kolejny, *Gminny program opieki nad zabytkami dla miasta Kalisza na lata 2017-2020*, dla realizacji którego priorytetowe jest osiągnięcie celów określonych w art. 87. ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opieki nad zabytkami.

Na potrzeby aktualnego Programu potwierdzone zostały trzy podstawowe priorytety, określone w poprzednio obowiązującym *Gminnym programie opieki nad zabytkami dla miasta Kalisza na lata 2013-2016*, które poprzez wytyczone w ich ramach kierunki działań oraz wskazane do realizacji zadania, w całości wypełniają ustawowe cele dla opracowywania gminnych programów opieki nad zabytkami.

Priorytet I.

Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego miasta Kalisza

Priorytet II.

Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego

Priorytet III.

Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja, służące budowaniu tożsamości

W ramach Priorytetu I. **Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego miasta Kalisza** ustalono pięć kierunków działań:

1. Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy ich stanu zachowania.
2. Wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
3. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne.
4. Podejmowanie współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych położonych na terenie miasta w celu zapewnienia poprawy stanu zachowania zabytków.
5. Podejmowanie działań umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

W ramach Priorytetu II. **Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego** ustalono trzy kierunki działań:

1. Realizowanie zadań kompetencyjnych samorządu dotyczących opieki nad zabytkami, jako potwierdzenie uznania znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju Kalisza.
2. Budowanie zintegrowanego systemu ochrony dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego.
3. Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego miasta.

W ramach Priorytetu III. **Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja, służące budowaniu tożsamości** ustalono cztery kierunki działań :

1. Specjalistyczne rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych dla celów przygotowywania lub realizowania procesów inwestycyjnych.
2. Zapewnienie szerokiego dostępu do informacji o dziedzictwie kulturowym Kalisza.
3. Rozwój edukacji i popularyzacji wiedzy o dziedzictwie kulturowym Kalisza.
4. Promocja dziedzictwa kulturowego Kalisza służącego budowaniu tożsamości i kreowaniu produktów turystyki kulturowej.

7.2 KIERUNKI DZIAŁAŃ I ZADANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

PRIORYTET I. REWALORYZACJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO JAKO ELEMENT ROZWOJU SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO MIASTA KALISZA		
Kierunki działań	Zadania	Wydziały i jednostki organizacyjne realizujące zadanie
1. Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy ich stanu zachowania.	1.Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich budynków zabytkowych stanowiących własność Miasta Kalisza. 1.1. Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich budynków zabytkowych stanowiących własność Miasta Kalisza będących w zarządzie MZBM; <u>w budynkach wpisanych do rejestru zabytków</u> 1.1.1. ul. Śródmiejska 36 (budynek Rogatki Wrocławskiej) - naprawa uszkodzonych elementów elewacji, konserwacja dachu wraz z obróbkami blacharskimi 1.1.2. ul. Śródmiejska 34 (budynek przychodni) – przystosowanie budynku dla osób niepełnosprawnych, realizacja zaleceń pod względem p.poż. 1.1.3. ul. Babina 1 - remont lokali mieszkalnych i użytkowych, wymiana uszkodzonej stolarki okiennej i drzwiowej w lokalach gminy wg rocznych planów remontowych MZBM, 1.1.4. ul. Kanonicka 6 - remont lokali mieszkalnych, wymiana uszkodzonej stolarki okiennej i drzwiowej w lokalach gminy wg rocznych planów remontowych MZBM ,	MZBM

	1.1.5. ul. Grodzka 11 – remont dachu, 1.1.6. ul. Łazienna 13, Kadecka 1 - remont lokali mieszkalnych, wymiana uszkodzonej stolarki okiennej i drzwiowej w lokalach gminy wg rocznych planów remontowych MZBM, wykonanie zjazdu na posesje od strony ul. Kadeckiej, remont ogrodzenia i montaż bramy wjazdowej, 1.1.7. ul. Św. Stanisława 6 – wymiana uszkodzonej stolarki okiennej i drzwiowej, 1.1.8. Al. Wolności 9a – realizacja dalszej części rozpoczętego kompleksowego remontu, 1.1.9. Al. Wolności 21 - wymiana uszkodzonej stolarki okiennej i drzwiowej oraz remont klatki schodowej po uzyskaniu zgody współwłaścicieli. <u>w budynkach ujętych w gminnej ewidencji zabytków:</u> 1.1.10. Al. Woj. Polskiego 130 - remont klatek schodowych. 1.2. Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich budynków zabytkowych stanowiących własność Miasta Kalisza, w których siedziby mają placówki edukacyjne; <u>w budynkach wpisanych do rejestru zabytków</u> 1.2.1.Wymiana pokrycia dachowego I Liceum Ogólnokształcącego im. A. Asnyka 1.2.2.Adaptacja pomieszczeń budynku I Liceum Ogólnokształcącego 1.2.3.Aranżacja dziedzińca I Liceum Ogólnokształcącego im. A. Asnyka 1.3. Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich budynków zabytkowych stanowiących własność Miasta Kalisza, w których siedziby mają samorządowe instytucje kultury	WRI
--	--	-----

	<u>w budynkach wpisanych do rejestru zabytków</u> 1.3.1. Podjęcie działań zmierzających do modernizacji elewacji budynku Biblioteki Głównej przy ul. Legionów 66 1.3.2 Podjęcie działań zmierzających do modernizacji budynku administracji przy ul. Łaziennej 6 <u>w budynkach ujętych się w gminnej ewidencji zabytków:</u> 1.3.3.Wymiana stolarki zewnętrznej i renowacja elewacji budynku „Domu Muzyka” 1.4. Bieżące utrzymanie zabytkowych budynków Ratusza oraz Villi Calisia, objętych wpisem do rejestru zabytków, stanowiących siedziby Urzędu Miejskiego.	WRI, WKST WRI, WKST WRI WAG
	2. Opracowanie Gminnego Programu Rewitalizacji dla Miasta Kalisza - opracowanie dokumentu strategicznego, który będzie podstawą do prowadzenia procesu rewitalizacji	WSR-BR
	3. Rewaloryzacja Głównego Rynku.	WSR-BR WRI
	4. Przebudowa placów na obszarze staromiejskiego centrum Kalisza: a) Plac Kilińskiego, b) Plac św. Józefa – zieleń wraca na plac św. Józefa - skwer reprezentacyjno-wypoczynkowy.	WRI
	5. Przygotowanie dokumentacji projektowej rewaloryzacji na podstawie koncepcji Parku Miejskiego wybranej w konkursie ogłoszonym przez Miasto Kalisz.	WRI

	6. Stała pielęgnacja zespołów zabytkowej zieleni, będących własnością miasta : a. Park Miejski b. park podworski w Szczypiornie c. park podworski na Majkowie d. Planty	WSRK
	7. Ograniczenie ruchu kołowego w obrębie kaliskiej starówki.	MZDiK
	8. Podjęcie działań zmierzających do zmiany sposobu użytkowania lub adaptacji nieużytkowanych obiektów zabytkowych będących własnością Miasta.	WGM, WRI
	9. Przygotowanie planu kontroli stanu zachowania i sposobu użytkowania obiektów zabytkowych znajdujących się w zasobach komunalnych – w porozumieniu i z udziałem przedstawicieli Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków.	MZBM, WKST
	10. Podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków stanowiących własność Miasta.	Wydziały merytoryczne oraz WSR-BPF

	11. Zapewnienie właściwego utrzymania grobownictwa wojennego i miejsc pamięci narodowej, w szczególności prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy historycznych nagrobkach i miejscach pamięci narodowej na kaliskich cmentarzach.	WSRK
	12. Poprawa stanu zachowania obiektów zabytkowych niestanowiących własności miasta poprzez coroczne udzielanie dotacji z budżetu Kalisza na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków.	WKST
	13. Współpraca samorządu ze związkami wyznaniowymi, zarządzającymi zabytkowymi cmentarzami na terenie miasta, Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków oraz organizacjami pozarządowymi w celu wypracowania mechanizmów służących powstrzymaniu procesu niszczenia zabytkowych nekropolii.	WKST
	14. Okresowa kontrola zabezpieczenia obiektów zabytkowych przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą.	MZBM WAG
2. Wsparcie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.	1. Stosowanie zwolnień od podatku od nieruchomości budynków i gruntów wpisanych indywidualnie do rejestru zabytków pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej (zgodnie z art. 7 ust 1 pkt 6 ustawy z dnia 12 stycznia 1991r. o podatkach i opłatach lokalnych (t.j. Dz. U. z 2016r. , poz. 716 z późn. zm.).	WF
	2. Stosowanie zwolnień od podatku od nieruchomości budynków wielorodzinnych stanowiących zabytkową substancję Miasta, w których dokonano remontu co najmniej jednej ściany zewnętrznej lub dachu pokrytego dachówką (w ramach uchwały Nr LVI/628/2014 Rady Miejskiej Kalisza z dnia 23 kwietnia 2014 r. w sprawie zwolnień od podatku od nieruchomości).	WF

	3. Poszukiwanie inwestorów i funduszy dla rozwoju miasta.	WSR-BOI WSR-BPF
	4. Współpraca z organizatorami zbiorów publicznych przeznaczonych na ratowanie zabytkowych kaliskich cmentarzy.	WKST
	5. Zapewnienie w budżetach Kalisza na lata 2017-2019 środków finansowych w formie dotacji dla Rzymskokatolickiej Parafii Ordynariatu Polowego pw. św. Wojciecha i św. Stanisława przy ul. Kolegialnej 2 w Kaliszu tytułem wkładu własnego na realizację prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych finansowanych w ramach projektu <i>"Z tradycją w przyszłość - renowacja zabytkowego kościoła pojezuickiego w centrum Kalisza i modernizacja wnętrza na potrzeby organizacji działań kulturalnych"</i> częściowo finansowanego ze środków Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2014-2020 (WRPO 2014+).	WKST
	6. Zapewnienie w budżetach Kalisza na lata 2017-2018 środków finansowych w formie dotacji dla Klasztoru OO. Franciszkanów w Kaliszu tytułem wkładu własnego na realizację prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych finansowanych w ramach projektu <i>„Prace konserwatorsko-budowlane wraz z kompleksową restauracją wnętrza kościoła przy zabytkowym zespole kościelno-klasztornym OO. Franciszkanów w Kaliszu przy ul. Sukienniczej 7”</i> częściowo finansowanego ze środków Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2014-2020 (WRPO 2014+).	WKST
	7. Zapewnienie w budżetach Kalisza na lata 2017-2018 środków finansowych w formie dotacji dla Klasztoru OO. Franciszkanów w Kaliszu na realizację prac konserwatorskich i restauratorskich w ramach projektu <i>"Szlakiem zabytkowych kościołów Diecezji Kaliskiej - rewaloryzacja i konserwacja zabytków drewnianych"</i> finansowane częściowo ze środków Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko na lata 2014-2020.	WKST

3. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne.	1. Prowadzenie rewaloryzacji nawierzchni ulic i ciągów pieszych na obszarach objętych ochroną konserwatorską, zgodnie z opracowanymi przez Biuro Rewitalizacji tzw. standardami nawierzchni.	MZDiK
	2. Przygotowanie i realizacja „projektu uchwały o zasadach i warunkach sytuowania obiektów małej architektury, tablic reklamowych i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń” w odniesieniu do obiektów zabytkowych i na obszarach objętych ochroną.	WBUA-Plastyk Miejski WSR-BR
	3. Dążenie do wyeksponowania zabytków stanowiących własność miasta w przestrzeni publicznej poprzez zagospodarowanie ich otoczenia i iluminację.	WRI
	4. Remont Mostu Trybunalskiego w ciągu ul. Sukienniczej.	MZDiK
	5. Realizacja projektu adaptacji Baszty Dorotki na Centrum Kalisza Lokacyjnego jako atrakcji turystycznej na Szlaku Piastowskim.	WSR-BPF WRI WKST
	6. Realizacja projektu pn. „Adaptacja pomieszczeń zabytkowego budynku ratusza miejskiego (Piwnic, wnętrza wieży ratuszowej wraz z tarasem oraz patio) na ekspozycję poświęconą dziedzictwu historyczno-kulturowemu Kalisza i regionu” złożonego do WRPO (2014+)	WSR-BPF WRI WKST
	7. Wykonanie wielobranżowej dokumentacji projektowej dla zadania pn. „Mury średniowiecznego Kalisza – rewaloryzacja piastowskich fortyfikacji obronnych miasta lokacyjnego”.	WRI WKST

4. Podejmowanie współpracy z właścicielami zabytków położonych na terenie miasta w celu zapewnienia poprawy stanu zachowania zabytków.	1. Przygotowywanie i zamieszczanie na stronie internetowej miasta Kalisza informacji dotyczących terminów i zasad naboru wniosków o udzielenie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane z budżetu Kalisza oraz innych organów uprawnionych do udzielania dotacji (samorząd woj.wlkp. WKZ, MKiDN).	WKST, BKS
	2. Informowanie, organizowanie spotkań i konsultacji dla właścicieli i zarządców obiektów zabytkowych w zakresie możliwości pozyskania środków finansowanych z budżetu Kalisza w trybie obowiązującej uchwały Rady Miejskiej Kalisza określającej zasady udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych lub znajdujących się na terenie miasta Kalisza.	WKST WSR-BR
5. Podejmowanie działań umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.	1. Zainicjowanie współpracy samorządu z Wydziałem Pedagogiczno-Artystycznym w Kaliszu UAM im. A. Mickiewicza w Poznaniu Zakładem Ochrony Dziedzictwa Kulturowego i Komunikacji Międzykulturowej w celu szerokiego włączenia do programu kształcenia studentów na kierunku „Ochrona Dóbr Kultury” zagadnień w zakresie ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego Kalisza.	WKST
	2. Kontynuacja współpracy z Liceum Plastycznym wchodzącym w skład Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych Nr 2 w Kaliszu w zakresie zatwierdzania kierunków kształcenia związanych z opieką nad zabytkami: renowacja elementów architektury i architektura krajobrazu.	WE
	3. Wspieranie rozwoju muzeów, izb pamięci, ekspozycji, etc. istniejących na terenie miasta oraz idei powstawania nowych placówek.	WKST
	4. W przypadku wystąpienia zapotrzebowania na pracowników związanych z tradycyjną sztuką budowlaną - podjęcie przez PUP, w ramach posiadanych możliwości merytorycznych i finansowych, przeznaczonych na aktywne formy zwalczania bezrobocia, działań zmierzających do organizacji szkoleń jak i ewentualnego tworzenia miejsc pracy.	PUP

PRIORYTET II. OCHRONA I ŚWIADOME KSZTAŁTOWANIE KRAJOBRAZU KULTUROWEGO		
Kierunki działań	Zadania	Wydziały i jednostki organizacyjne realizujące zadanie
1. Realizowanie zadań kompetencyjnych samorządu dotyczących opieki nad zabytkami, jako potwierdzenie uznania znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gminy.	1. Przyjęcie przez Radę Miejską <i>Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na Miasta Kalisza na lata 2017-2020.</i>	WKST
	2. Monitorowanie realizacji <i>Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na Miasta Kalisza na lata 2017-2020</i> oraz sporządzanie cyklicznych Sprawozdań z realizacji Programu.	Wydziały Jednostki Organizacyjne WKST-koordynacja
	3. Coroczne wydzielanie w budżecie Kalisza środków finansowych umożliwiających realizację zadań własnych samorządu w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, objętych <i>Programem Opieki nad Zabytkami na Miasta Kalisza lata 2017-2020.</i>	Wydziały jednostki organizacyjne instytucje kultury
	4. Prowadzenie gminnej ewidencji zabytków nieruchomych miasta Kalisza.	WKST

	5. Stała współpraca samorządu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.	Wydziały i Jednostki Organizacyjne wg właściwości
	6. Zawieranie w umowach sprzedaży, dzierżawy zabytków nieruchomych warunków nakładających obowiązek przeprowadzenia niezbędnych prac remontowych i konserwatorskich.	WGM, MZBM,
	7. Okresowa kontrola oznakowania zabytków wpisanych do rejestru zabytków znakiem informacyjnym przekazanym przez samorząd (znak Konwencji Haskiej).	WKST
	8. Coroczna aktualizacja <i>Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych dla Miasta Kalisza</i> sporządzonego na podstawie otrzymanych aktualizacji od właścicieli lub zarządców obiektów zabytkowych	WZKO, WKST
2. Budowanie zintegrowanego systemu ochrony dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego.	1. Uwzględnianie ochrony zabytków nieruchomych (obiektów architektury i budownictwa, cmentarzy, parków, kapliczek, grobowców, itp.) ujętych w gminnej ewidencji zabytków, w opracowywanych dokumentach dotyczących prowadzonej przez miasto polityki przestrzennej czyli <i>Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego</i> oraz we wszelkich dokumentach mających charakter prawa miejscowego tj. miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o warunkach zabudowy i decyzjach lokalizacji inwestycji celu publicznego.	WBUA, WSRK, WKST

	2. Uwzględnianie ochrony stref występowania stanowisk archeologicznych (pojedyncze obiekty, osady, cmentarzyska, grodziska, obszary nawarstwień kulturowych) ujętych w gminnej ewidencji zabytków, w opracowywanych dokumentach studialnych dotyczących polityki przestrzennej tj. <i>Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego</i> oraz we wszelkich dokumentach mających charakter prawa miejscowego tj. miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o warunkach zabudowy i decyzjach lokalizacji inwestycji celu publicznego. Wprowadzenie ww. dokumentach zapisów następującej treści: Prace inwestycyjne, w tym ziemne związane z budownictwem i zagospodarowaniem terenu, w obrębie obszarów chronionych i stref występowania stanowisk archeologicznych wymagają uzgodnienia z WUOZ, który określi warunki realizacji inwestycji.	WBUA
	3. Uwzględnianie ochrony widokowo-krajobrazowej oraz panoram i przedpoli widokowych zabytkowych obszarów i obiektów w opracowywanych dokumentach dotyczących przez miasto polityki przestrzennej czyli <i>Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego</i> oraz we wszelkich dokumentach mających charakter prawa miejscowego tj. miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o warunkach zabudowy i decyzjach lokalizacji inwestycji celu publicznego.	WBUA
	4. Konsekwentne egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną, określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (głównie w zakresie obowiązującej linii zabudowy, wysokości zabudowy jej charakteru i funkcji).	WBUA

3. Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego miasta.	1. Uzupełnianie gminnej ewidencji zabytków o obiekty przewidziane do ochrony na podstawie ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, na wniosek Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, a także aktualizowanie ich o dane uzyskane w wyniku przeprowadzonych prac naukowo-badawczych.	WKST
	2. Wnioskowanie do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o wpisanie do rejestru zabytków cennych obszarów, układów urbanistycznych, ruralistycznych i obiektów zabytkowych, w celu zapewnienia tym obszarom i obiektom pełnej ochrony prawnej.	WKST
	3. Zainicjowanie współpracy z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w celu wytypowania najcenniejszych zabytków sepulkralnych w zespole trzech cmentarzy wyznaniowych przy Rogatce oraz rozszerzenie gminnej ewidencji zabytków Miasta Kalisza o te obiekty.	WKST
	4. Współpraca z Instytutem Archeologii i Etnologii PAN w Warszawie w zakresie tworzenia programów archeologicznych badań ratowniczych na terenie miasta, służących ochronie dziedzictwa archeologicznego oraz współfinansowanie przez Miasto ratowniczych badań archeologicznych prowadzonych na terenie Kalisza.	WKST

PRIORYTET III BADANIE I DOKUMENTACJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO ORAZ PROMOCJA I EDUKACJA, SŁUŻĄCE BUDOWANIU TOŻSAMOŚCI		
Kierunki działań	Zadania	Wydziały i jednostki organizacyjne realizujące zadanie
1. Specjalistyczne rozpoznawanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych, związane z przygotowywaniem lub realizowanym procesem inwestycyjnym.	1. Opracowanie wielobranżowej dokumentacji projektowej dla zadania pn. „Mury średniowiecznego Kalisza – rewaloryzacja piastowskich fortyfikacji obronnych miasta lokacyjnego”	WKST WRI
	2. Prowadzenie prac inwestycyjnych i drogowych pod nadzorem archeologicznym.	WRI, MZDiK
	3. Finansowanie inwentaryzacji architektoniczno-konserwatorskiej zagrożonych obiektów zabytkowych, stanowiących własność miasta Kalisza.	MZBM, WKST
2. Zapewnienie szerokiego dostępu do informacji o dziedzictwie kulturowym Kalisza.	1. Zamieszczenie na stronie internetowej miasta <i>Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na Miasta Kalisza lata 2017-2020</i> oraz wydanie dokumentu drukiem.	WKST
	2. Udostępnianie i aktualizacja wykazu obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków miasta Kalisza na stronie www.kalisz.pl/bip .	WKST

	3. Rozbudowa i aktualizacja Miejskiego Systemu Informacji Przestrzennej miasta Kalisza (MSIP), portalu: „Gminna Ewidencja Zabytków – zabytki nieruchome i archeologiczne” w zakresie obiektów i obszarów chronionych, stref ochrony stanowisk archeologicznych oraz kart Gminnej Ewidencji Zabytków.	WKST, WGK-GIS
	4. Zamieszczanie na stronie www.kalisz.pl , www.cit.kalisz.pl , informacji dot. historii i dziedzictwa kulturowego Kalisza.	WKST, BKS CIT
	5. Współpraca z lokalnymi mediami w celu prezentacji dziedzictwa kulturowego miasta oraz informowanie o podejmowanych działaniach rewitalizacyjnych.	WKST BKS WSR-BR
3. Rozwój edukacji i popularyzacji wiedzy o dziedzictwie kulturowym Kalisza.	1. Inicjowanie oraz współpraca z organizatorami konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych związanych z dziedzictwem kulturowym Kalisza.	WKST, WE
	2. Realizacja zadań w dziedzinie edukacji i promocji dziedzictwa kulturowego za pośrednictwem samorządowych instytucji kultury.	MBP im. A. Asnyka, OKP „Wieża Ciśnień”, Galerii Sztuki im. J. Tarasina.

	3. Współpraca z organizatorami przedsięwzięć przygotowywanych z okazji Międzynarodowego Dnia Ochrony Zabytków (18.04.) oraz innych działań służących edukacji i popularyzacji dziedzictwa Kalisza.	WKST
	4. We współpracy z Narodowym Instytutem Dziedzictwa Oddział w Poznaniu, inicjowanie kaliskich obchodów Europejskich Dni Dziedzictwa oraz współdziałanie z organizatorami przedsięwzięć składających się na miejski program EDD.	WKST
	5. Współdziałanie z organizatorami ogólnodostępnych przedsięwzięć popularyzujących dziedzictwo kulturowe (konferencje, sesje popularno-naukowe, rajdy).	WKST, WE
	6. Wspieranie wydawnictw popularno-naukowych poświęconych materialnemu i niematerialnemu dziedzictwu kulturowemu Kalisza.	WKST
	7. Popularyzacja dobrych realizacji konserwatorskich i budowlanych przy obiektach zabytkowych i zagospodarowania obszarów cennych kulturowo, przyrodniczo i krajobrazowo.	WKST, WSRK
	8. Nagradzanie i wyróżnianie właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych oraz osób i podmiotów zaangażowanych w działania na rzecz zachowania i popularyzacji dziedzictwa historyczno-kulturowego Kalisza Nagrodą Prezydenta Miasta Kalisza za osiągnięcia w dziedzinie upowszechniania kultury i ochronę dziedzictwa narodowego.	WKST
	9. Propagowanie idei społecznej opieki nad zabytkami oraz współpraca ze społecznymi opiekunami zabytków działającymi na terenie Kalisza.	WKST

4. Promocja dziedzictwa kulturowego Kalisza służąca budowaniu tożsamości i kreacji produktów turystyki kulturowej.	1. Coroczna organizacja Święta Miasta Kalisza jako elementu budowania poczucia wspólnoty społeczności lokalnej (między innymi poprzez organizację imprez ponad regionalnych, ciekawych turystycznie).	WKST, BKS
	2. Inicjowanie przedsięwzięć związanych z obchodami wydarzeń i rocznic historycznych służących budowaniu tożsamości lokalnej oraz współpraca z organizatorami takich działań.	WKST
	3. Rozwój produktu turystyki kulturowej „ Kalisz - Miasto na Szlaku Piastowskim ”, poprzez czynny udział w Kłastrze Turystycznym Szlak Piastowski, wnioskowanie o wpisanie obiektów zabytkowych jako miejsc strategicznych nowego Szlaku Piastowskiego, zaadaptowanie Baszty Dorotki jako Centrum Kalisza Lokacyjnego i oddanie jako atrakcji turystycznej na Szlaku Piastowskim.	WKST, WRI
	4. Rozwój produktu turystyki kulturowej „ Kalisz-początki Państwa Polskiego ” poprzez współdziałanie z organizatorami jarmarków archeologicznych, biesiad piastowskich i innych plenerowych imprez.	WKST
	5. Rozwój produktu turystyki kulturowej „ Kalisz Wielokulturowy ” m.in. poprzez współpracę z organizatorami przedsięwzięć służących upowszechnianiu tradycji wielokulturowości.	WKST
	6. „ Wielkopolska Piastów wraz z Kaliszem, najstarszym z polskich miast ” – realizacja wspólnie z Urzędem Marszałkowskim Województwa Wielkopolskiego produktu wizerunkowego ujętego w głównych dokumentach strategicznych Wielkopolski: WRPO 2014+, w Strategii Rozwoju Turystyki w Województwie Wielkopolskim oraz Programie operacyjnym rozwoju produktów turystycznych Wielkopolski Wielkopolskiej Organizacji Turystycznej.	WKST

	7. Wypromowanie nowych, tematycznych szlaków: Architektury sakralnej jako oferty turystycznej oraz terenów zielonych Zielony Kalisz (Park Miejski, Bulwary Nadprośniańskie), a także architektury przemysłowej (d. fabryka Calisia-hotel i Centrum Kultury Muzycznej) jako atrakcji turystycznej.	WKST
	8. Organizacja konkursów promujących zabytki jako ważnej oferty turystycznej, w ramach ferii i podczas wakacji, współpraca w tym zakresie z NGO oraz z mediami.	WKST
	9. Współpraca z Wielkopolską Organizacją Turystyczną i zainteresowanymi podmiotami (w zakresie produktów turystyka kulturowa, aktywna, przemysłowa i biznesowa) oraz promocja miasta jako ważnego punktu turystyki weekendowej w kampanii w mediach społecznościowych.	WKST
	10. Przebudowa i rozbudowa Izby Pamięci w Szczypiornie z przeznaczeniem na Muzeum Historii Szczypiorna i Bibliotekę.	WRI WKST

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zadania określone w gminnym programie opieki nad zabytkami będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

1. instrumentów prawnych, dzięki którym realizacja zadań przez Prezydenta Miasta Kalisza z zakresu dotyczącego ochrony dziedzictwa kulturowego odbywać się będzie w oparciu o przepisy:
 - ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity: Dz. U. z 2014 r. poz. 1446 ze zm.);
 - ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity: Dz. U. z 2016 poz. 672);
 - ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (tekst jednolity: Dz. U. z 2016 poz. 778 ze zm.);
 - ustawy z dnia 16 października 1991 r. o ochronie przyrody (tekst jednolity: Dz. U. z 2016 r. poz. 1651 ze zm.);
 - ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jednolity: Dz. U. z 2015 r. poz. 782 ze zm.);
 - ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane (tekst jednolity: Dz. U. z 2016 r. Nr 290 ze zm.);
2. instrumentów finansowych, dzięki którym realizacja zadań przez Prezydenta Miasta Kalisza z zakresu dotyczącego ochrony dziedzictwa kulturowego odbywać się będzie poprzez:
 - korzystanie z przepisów ustawy z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz. U. nr 9, poz. 31, ze zmianami) zwalniającej z opodatkowania obiekty mieszkalne wpisane do rejestru zabytków pod warunkiem ich właściwego użytkowania w oparciu o ustawę z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity: Dz. U. z 2014 r. poz. 1446 ze zm.);
 - wprowadzenie ulg podatkowych dla właścicieli obiektów znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, warunkowane podjęciem działań zmierzających do zabezpieczenia lub rewitalizacji tych obiektów
 - finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy
 - korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich
 - uchwalanie dotacji dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych na realizację prac remontowo-konserwatorskich

3. instrumentów koordynacji, dzięki którym realizacja zadań przez Prezydenta Miasta Kalisza z zakresu dotyczącego ochrony dziedzictwa kulturowego odbywać się będzie poprzez:
 - realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp.,
 - współpraca z organizacjami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami);
 - współpracę z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków – Delegatura w Kaliszu w odniesieniu do wszelkich działań podejmowanych przez samorząd miasta Kalisza dotyczących zagadnień z zakresu szeroko rozumianego dziedzictwa kulturowego istniejącego na obszarze miasta
4. instrumentów społecznych, dzięki którym realizacja zadań przez Prezydenta Miasta Kalisza z zakresu dotyczącego ochrony dziedzictwa kulturowego odbywać się będzie poprzez:
 - działania edukacyjne promocyjne
 - współdziałanie z organizacjami społecznymi
 - działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami
5. instrumentów kontrolnych, dzięki którym realizacja zadań przez Prezydenta Miasta Kalisza z zakresu dotyczącego ochrony dziedzictwa kulturowego odbywać się będzie poprzez:
 - aktualizację gminnej ewidencji zabytków
 - monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego

9. ZASADY OCENY GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

W ramach Priorytetu I: **Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy**

- Poziom (w %) wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami
- Wartość finansowa zrealizowanych kompleksowych programów rewitalizacji i rewitalizacji oraz liczba (bądź inne mierniki) obiektów poddanych rewitalizacji w ramach tych programów
- Wartość finansowa wykonanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach oraz liczba obiektów poddanych ww. pracom
- Zakres współpracy z organizacjami pozarządowymi

W ramach Priorytetu II: **Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego**

- Poziom (w %) objęcia terenu gminy wykonanymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego
- Liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych
- Zakres współpracy z organizacjami pozarządowymi

W ramach Priorytetu III: **Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości**

- Liczba opracowanych prac studialnych (studia historyczno-urbanistyczne, studia krajobrazowe itp.)
- Liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych na terenie gminy
- Liczba utworzonych szlaków turystycznych, tras rowerowych, konnych, wodnych
- Liczba opracowanych, wydanych wydawnictw (w tym folderów promocyjnych, przewodników)
- Liczba utworzonych, zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej
- Liczba szkoleń lub liczba pracowników biorących udział w szkoleniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego

Wzmiankowana analiza dokonywana będzie każdorazowo przez Prezydenta Miasta Kalisza po upływie 2 lat funkcjonowania *Gminnego programu opieki nad zabytkami dla miasta Kalisza na lata 2017-2020* i zakończona zostanie raportem przedkładanym przez prezydenta radzie miejskiej. W miarę rozwoju systemu monitorowania przewiduje się weryfikację sposobu tejże oceny.

10. NIEKTÓRE ZEWNĘTRZNE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI
--

Ustawowy obowiązek utrzymania zabytku we właściwym stanie, co wiąże się m.in. z prowadzeniem i finansowaniem przy nim prac konserwatorskich, restauratorskich i robot budowlanych spoczywa na jego posiadaczu, który dysponuje tytułem prawnym do zabytku wynikającym z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego, prowadzenie i finansowanie wspomnianych robót jest jej zadaniem własnym.

Wszystkie podmioty zobowiązane do finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robot budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków mogą ubiegać się o ich dofinansowanie ze środków m.in.:

I. Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Zasady finansowania opieki nad zabytkami określa ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity: Dz. U. z 2014 r. poz. 1446 ze zm.) w art. 71-83. Szczegółowe uregulowania w tym zakresie zawiera Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (tekst jednolity: Dz. U. z 2014 r. poz. 399)

Program operacyjny *DZIEDZICTWO KULTUROWE* realizowany jest w ramach corocznie ogłaszanych priorytetów.

Witryna internetowa: <http://www.mkidn.gov.pl/>

II. Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu

Ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest Wojewoda Wielkopolski. Dotacja może być udzielona na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (art. 74 ustawy).

Witryna internetowa: <http://www.poznan.wuoz.gov.pl/>

III. Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego, Departament Kultury

W ramach otwartego konkursu ofert na zadania publiczne Województwa Wielkopolskiego w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego – ochrona zabytków i opieka nad zabytkami.

Witryna internetowa: <http://www.bip.umww.pl/>

IV. Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi

W ramach działania „Odnowa i rozwój wsi” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013.

Witryna internetowa: <http://www.minrol.gov.pl/>

V. Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Administracji Departament Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych, Wydział Funduszu Kościelnego

Dotacje udzielane na remonty i konserwacje obiektów sakralnych w zakresie wykonywania podstawowych prac zabezpieczających obiekt (bez wystroju i wyposażenia).

Witryna internetowa: <http://www.mswia.gov.pl/>

VI. Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Poznaniu

Na zadania związane z ochroną i kształtowaniem przyrody.

Witryna internetowa: <http://www.wfosgw.poznan.pl/>

Działania o charakterze strategicznym i ponadregionalnym mogą być na finansowanie z Funduszy Unii Europejskiej, m in.

- 1) Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR), którego działalność koncentruje się na różnych dziedzinach m.in. rozwój turystyki oraz inwestycje w dziedzinie kultury.
- 2) Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko na lata 2007-2013, który zgodnie z projektem Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia na lata 2007-2013 (NSRO) stanowi jeden z programów operacyjnych przy wykorzystaniu środków Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. W ramach programu realizowanych będzie 17 osi priorytetowych m.in. 12 – kultura i dziedzictwo kulturowe.

Wymienione źródła finansowania są wskazówką dla właścicieli obiektów zabytkowych. Szczegółowe informacje dotyczące rodzaju finansowanych zadań, uprawnionych wnioskodawców, trybu składania wniosków, kryteriów oceny i warunków rozliczenia można znaleźć na stronach internetowych instytucji udzielających pomocy finansowej.

11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ MIASTO ZADAŃ ZA ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW

Zgodnie z regulacją ustawową, cała sfera poświęcona zachowaniu zabytków podzielona została na dwa podstawowe zakresy: opiekę nad zabytkami i ochronę zabytków. Obie dziedziny należą do zadań własnych gminy.

Na każdym właścicielu i posiadaczu zabytku spoczywają obowiązki, wynikające z zasad sprawowania opieki nad zabytkami. Dbanie o stan zabytku, a w związku z tym obowiązek ponoszenia nakładów na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane należy do obowiązków właściciela i posiadacza obiektu zabytkowego, dysponującego tytułem prawnym do zabytku. Samorząd będąc właścicielem zabytków komunalnych posiada również takie obowiązki.

Miasto Kalisz jest właścicielem (posiada tytuł prawny) lub współwłaścicielem 27 obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Szczegółowy wykaz tych obiektów przedstawiony został w rozdziale 5.6. Zabytki stanowiące własność gminy.

W Wieloletniej Prognozie Finansowej dla Miasta Kalisza na lata 2017-2030, zaplanowano środki finansowe na prowadzone i planowane inwestycje w zakresie ochrony zabytków, które związane są z programami realizowanymi z udziałem środków zewnętrznych (UE, Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego).

W ramach wydatków majątkowych zaplanowane zostały następujące zadania:

1. „Zagospodarowanie Baszty Dorotki wraz z przyległym terenem - Poprawa stanu obiektu.” Okres realizacji zaplanowano na lata 2016-2017, a łączne nakłady finansowe wyniosą 525.000,00 zł.
2. „Adaptacja pomieszczeń zabytkowego budynku ratusza miejskiego (piwnic, wnętrza wieży ratuszowej wraz z tarasem widokowym oraz patio) na ekspozycję poświęconą dziedzictwu historyczno-kulturowemu Kalisza i regionu - Poprawa stanu obiektu.” Okres realizacji zaplanowano na lata 2016-2018, a łączne nakłady finansowe wyniosą - 6.086.953,60 zł.
3. „Rewitalizacja Głównego Rynku - Poprawa stanu układu komunikacyjnego.” Okres realizacji zaplanowano na lata 2016-2017, a łączne nakłady finansowe wyniosą - 2.460.000,00 zł
4. „Mury średniowiecznego Kalisza - rewaloryzacja piastowskich fortyfikacji obronnych miasta lokacyjnego - Poprawa stanu obiektu.” Okres realizacji zaplanowano na lata 2016 -2017. Łączne nakłady finansowe wyniosą - 320.000,00 zł.
5. „Przebudowa Placu Kilińskiego - rozbudowa układu komunikacyjnego miasta”. Okres realizacji zaplanowano na lata 2016-2017, a łączne nakłady finansowe wyniosą – 4.200.000,00 zł
6. „Modernizacja I Liceum Ogólnokształcącego - Poprawa stanu technicznego obiektu. Okres realizacji zaplanowano na lata 2016-2017, a łączne nakłady finansowe wyniosą 2.328.290,00 zł.

Na zlecenie samorządu prowadzone będą prace remontowo-konserwatorskie budynków zabytkowych stanowiących własność Miasta Kalisza, w których siedziby mają placówki edukacyjne oraz samorządowe instytucje kultury.

Miejski Zarząd Budynków Mieszkalnych, zarządzający budynkami komunalnymi realizować będzie w okresie objętym *Programem* prace remontowe w obiektach wpisanych do rejestru zabytków oraz tych, które ujęte zostały tylko w GEZ.

Zadania w zakresie ochrony zabytków mogą być także realizowane z inicjatywy mieszkańców, w ramach Budżetu Obywatelskiego – w 2017 r. będzie to zadanie pn. Aranżacja dziedzińca I Liceum Ogólnokształcącego im. Adama Asnyka w Kaliszu (59.000,00 zł).

Na terenach zespołów zabytkowej zieleni objętych ochroną konserwatorską tj. Parku Miejskiego, parków podworskich w Szczypiornie i na Majkowie oraz Plant kontynuowane będą prace rewaloryzacyjne. Sporządzona zostanie dokumentacja projektowa rewaloryzacji Parku Miejskiego, na podstawie której realizowane będą zadania inwestycyjne na obszarze jednego z najstarszych parków publicznych na ziemiach polskich.

Powyższe działania, poza troską o materialne zachowanie zabytków i ich odpowiednie wyeksponowanie w przestrzeni publicznej, podniosą z pewnością atrakcyjność turystyczną Kalisza. Realizacja zadań inwestycyjnych uzależniona będzie w szczególności od przyjmowanych przez Radę Miejską uchwał budżetowych oraz uzyskanych środków zewnętrznych.

Jednym z najistotniejszych problemów na obszarze historycznej zabudowy Kalisza jest występowanie obszarów kryzysowych i potrzeba ich rewitalizacji. Jest to proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie gminnego programu rewitalizacji. W trakcie realizacji jest zadanie pn. „Opracowanie Gminnego Programu Rewitalizacji dla Miasta Kalisza” - opracowanie dokumentu strategicznego, który będzie podstawą do prowadzenia procesu rewitalizacji, zaplanowane na lata 2016 -2017. Łączne nakłady finansowe ten cel – 249.540,00 zł.

Miasto jako organ administracji publicznej ustawowo zobowiązane jest do działań w zakresie ochrony zabytków mających na celu w szczególności zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie, zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków, uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Kolejnym rozwiązaniem służącym poprawie stanu zachowania kaliskich zabytków jest występowanie Miasta w roli partnera przy projektach unijnych lub ministerialnych, w których beneficjenci (właściciele zabytków) nie są w stanie zapewnić wymaganego wkładu własnego. Do tego rodzaju działań zaliczyć można;

1. Zapewnienie w budżetach Kalisza na lata 2017-2019 środków finansowych w formie dotacji dla Rzymskokatolickiej Parafii Ordynariatu Polowego pw. św. Wojciecha i św. Stanisława przy ul. Kolegialnej 2 w Kaliszu tytułem wkładu

własnego na realizację prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych finansowanych w ramach projektu *„Z tradycją w przyszłość - renowacja zabytkowego kościoła pojezuickiego w centrum Kalisza i modernizacja wnętrza na potrzeby organizacji działań kulturalnych”* dofinansowanych z WRPO 2014+. Planowany okres realizacji na lata 2017-2019, a łączne nakłady finansowe z budżetów Kalisza w tym okresie wyniosą 950 000,00 zł.

2. Zapewnienie w budżetach Kalisza na lata 2017-2018 środków finansowych w formie dotacji dla Klasztoru OO. Franciszkanów w Kaliszu tytułem wkładu własnego na realizację prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych finansowanych w ramach projektu *„Prace konserwatorsko-budowlane wraz z kompleksową restauracją wnętrza kościoła przy zabytkowym zespole kościelno-klasztornym OO. Franciszkanów w Kaliszu przy ul. Sukienniczej 7”* dofinansowanych z WRPO 2014+. Planowany okres realizacji na lata 2017-2018, a łączne nakłady finansowe z budżetów Kalisza w tym okresie wyniosą 2 105 323,70 zł.
3. Zapewnienie w budżetach Kalisza na lata 2017-2018 środków finansowych w formie dotacji dla Klasztoru OO. Franciszkanów w Kaliszu na realizację prac konserwatorskich i restauratorskich w ramach projektu *„Szlakiem zabytkowych kościołów Diecezji Kaliskiej -rewaloryzacja i konserwacja zabytków drewnianych”* finansowane częściowo ze środków Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko na lata 2014-2020. Planowany okres realizacji na lata 2017-2018, a łączne nakłady finansowe z budżetów Kalisza w tym okresie wyniosą - 394 676,30 zł.

Z budżetu Kalisza, na podstawie obowiązującej uchwały Nr XLVII/641/2014 Rady Miejskiej Kalisza z dnia 22 maja 2014 r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych lub znajdujących się na terenie miasta Kalisza.(Dz. Urz. Woj. Wlkp. z dnia 28 maja 2014 r. poz.3323), corocznie udzielane są dotacje celowe. W 2013 r. była to kwota łączna 597.000,00 zł, w 2014 r. 710.000,00 zł, w 2015 r. 650.000,00 zł, a w 2016 r. 580.000,00 zł. Miasto Kalisz będzie również w kolejnych latach obowiązywania Gminnego programu opieki nad zabytkami wspierać finansowo, podejmowane przez właścicieli i użytkowników zabytków wpisanych indywidualnie do rejestru zabytków prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane zabytków.

W 2017 r. łączna kwota 600.000,00 zł przeznaczona na dotacje prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, udzielona została następującym beneficjentom;

- 1) Parafii Ewangelicko-Augsburskiej z siedzibą przy ul. Niecała 10 w Kaliszu – na prace remontowo-budowlane związane z zachowaniem zabytkowego muru cmentarza ewangelickiego położonego przy ul. Harcerskiej 2 – II etap - w wysokości 79.000,00 zł.
- 2) Parafii św. Rodziny z siedzibą przy ul. Harcerskiej 1 a w Kaliszu – na zabezpieczające prace konserwatorskie trzech barokowych obrazów Bonifacego Jatkowskiego ze zwieńczeń trzech ołtarzy bocznych kościoła

- poreformackiego – II etap – obraz św. Marii Magdaleny – w wysokości 10.000,00 zł.
- 3) Parafii Rzymskokatolickiej pw. św. Mikołaja (Parafii Katedralnej) z siedzibą przy ul. Kanonickiej 5 w Kaliszu - na prace konserwatorskie przy elewacjach zabytkowego budynku domu parafialnego (dawnego klasztoru kanoników laterańskich regularnych) przy katedrze kaliskiej – II etap – elewacja północna – w wysokości 100.000,00 zł,
 - 4) Parafii Rzymskokatolickiej pw. św. Gotarda z siedzibą w Kaliszu przy ul. Kordeckiego 3 – na prace konserwatorsko-remontowe zabytkowego kościoła filialnego św. Wojciecha na Zawodziu – w zakresie naprawy podłogi w nawie (przywrócenie pierwotnego podziału na czworoboczne pola) oraz naprawy stopni schodów i desek podłogowych na chórze – w wysokości 40.000,00 zł.
 - 5) Domowi Zakonnemu Towarzystwa Jezusowego (Księża Jezuici) z siedzibą przy ul. Stawiszyńskiej 2 w Kaliszu – na prace remontowo-konserwatorskie kruchty zachodniej z korytarzem i przedsionkiem przy kościele pw. Nawiedzenia NMP (OO. Jezuici) w Kaliszu – III etap – izolacja pozioma i tynki zewnętrzne elewacji – w wysokości 85.000,00 zł.
 - 6) Parafii Rzymskokatolickiej pw. Podwyższenia Krzyża Świętego z siedzibą przy ul. Wrocławskiej 209 w Kaliszu – na rewaloryzację Kaplicy Ordęgów, obecnie Kaplicy św. Barbary przy ul. Szczypiornickiej 70 wraz z otoczeniem – V etap – restauracja wnętrza część II – w wysokości 26.000,00 zł.
 - 7) Rzymskokatolickiej Parafii Ordynariatu Polowego pw. św. Wojciecha i św. Stanisława z siedzibą przy ul. Kolegialnej 2 w Kaliszu – na kontynuację remontu dachu – nawa główna połąć południowa, nawa boczna od strony północnej, nawa boczna od strony południowej, instalacji odgromowej, elewacje boczne nad nawami kościoła – w wysokości 160.000,00 zł.
 - 8) Parafii Rzymskokatolickiej Wniebowzięcia NMP (św. Józefa) z siedzibą przy pl. św. Józefa 7 w Kaliszu – na konserwację klasycystycznego ołtarza głównego z kościoła parafialnego pw. Wniebowzięcia NMP (Sanktuarium św. Józefa) – w wysokości 100.000,00 zł.

Tak znacząca kwota przeznaczana na dotacje celowe stanowi potwierdzenie znaczenia jakie samorząd przywiązuje do aktywizacji właścicieli i zarządców zabytków oraz wsparcia już podjętych przez nich działań remontowych i konserwatorskich.

Inną formą wsparcia ze strony Miasta dla właścicieli obiektów zabytkowych jest system ulg podatkowych. Poprzez stosowanie zwolnień od podatku od nieruchomości w odniesieniu do budynków i gruntów wpisanych indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej (zgodnie z art. 7 ust 1 pkt 6 ustawy z dnia 12 stycznia 1991r. o podatkach i opłatach lokalnych (tekst jednolity: Dz. U. z 2016 r. poz. 716 z późn. zm.), a także zwolnień od podatku od nieruchomości budynków wielorodzinnych stanowiących zabytkową substancję Miasta, w których dokonano remontu co najmniej jednej ściany zewnętrznej lub dachu pokrytego dachówką (w ramach uchwały Nr XLVI/628/2014 Rady Miejskiej Kalisza z dnia 23 kwietnia października 2010 r. w sprawie zwolnień od podatku od nieruchomości 2014 r., właściciele zyskują środki finansowe, które służą zachowaniu obiektów zabytkowych na obszarze Kalisza.

Niezwykle ważnym zadaniem jest rozpoznanie, badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego Kalisza. Prowadzenie i bieżąca aktualizacja gminnej ewidencji zabytków nieruchomych Miasta Kalisza jest ustawowym obowiązkiem samorządu. Założona w 2013 r. Gminna ewidencja zabytków Miasta Kalisza jest systematycznie aktualizowana na podstawie wniosków WKZ.

Począwszy od 2000 roku, prowadzona jest współpraca z Instytutem Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk w Warszawie (dalej IAiE PAN) w zakresie realizacji programu archeologicznych badań ratowniczych na terenie Kalisza. W ostatnich latach Miasto współfinansowało to przedsięwzięcie na poziomie 14.000 zł. Zakłada się, że w okresie obowiązywania *Gminnego programu opieki nad zabytkami miasta Kalisza na lata 2017-2020* zabezpieczone zostaną w budżecie gminy środki finansowe na badania archeologiczne co najmniej na obecnym poziomie.

Zadania *Programu Opieki nad Zabytkami* będą też realizowane przez instytucje kultury podległe Miastu Kalisz, (Miejską Bibliotekę Publiczną im. Adama Asnyka, Ośrodek Kultury Plastycznej „Wieża Ciśnień”, Galerię Sztuki im. Jana Tarasina, Filharmonię Kaliską). Na podkreślenie zasługuje fakt, że instytucje kultury pełnią funkcję centrum kształtowania społeczeństwa obywatelskiego, ośrodka tworzenia i integrowania społeczności lokalnej, a przede wszystkim zachowania lokalnego bogactwa kultury. Ich zadaniem jest przekazywanie wiedzy na temat kultury i dziedzictwa kulturowego regionu.

Ponadto (w zakresie ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie) Miasto Kalisz będzie, tak jak dotychczas, wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe. Dobre doświadczenia współpracy w tym zakresie m.in. z Kaliskim Towarzystwem Przyjaciół Nauk, Polskim Towarzystwem Historycznym Oddział w Kaliszu, Towarzystwem Opieki nad Zabytkami, Bractwem Rycerskim Ziemi Kaliskiej, PTTK Oddział im. Stanisława Graewego w Kaliszu, Stowarzyszeniem im. Haliny Sutarzewicz, Stowarzyszeniem Promocji Sztuki „Łyżka mleka”, stanowią potwierdzenie zaangażowania społeczności lokalnej w działania na rzecz ochrony i popularyzacji zabytków Kalisza.

ANEKS NR 1

**GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW
MIASTA KALISZA**

-

ZABYTKI NIERUCHOME
(aktualizacja z 8 lutego 2017 r.)

LP.	ADRES	OBIEKT	DATOWANIE	NUMER REJESTRU ZABYTKÓW DATA WPISU
1.	miasto Kalisz	układ urbanistyczny miasta Kalisza	XIII w. - poł. XX w.	KL.IV-73/14/56 28.02.1956
2.	aleja Wolności	założenie urbanistyczne alei Wolności	1793-1806, 1817	335/A 20.01.1981
3.	osiedle Dobrzec	układ ruralistyczny dawnej wsi Dobrzec	XIII w. - poł. XX w.	
4.	osiedle Majków	układ ruralistyczny dawnej wsi Majków	XIII w. - poł. XX w.	
5.	osiedle Nosków	układ ruralistyczny dawnej wsi Nosków	XIV w. - poł. XX w.	
6.	osiedle Piwonice	układ ruralistyczny dawnej wsi Piwonice	XIII w. - poł. XX w.	
7.	osiedle Rajsków	układ ruralistyczny dawnej wsi Rajsków	XIII w. - poł. XX w.	
8.	osiedle Sulisławice	układ ruralistyczny dawnej wsi Sulisławice	XV w. - poł. XX w.	
9.	osiedle Szczypiorno	układ ruralistyczny dawnej wsi Szczypiorno	XV w. - poł. XX w.	
10.	ul. Kolegialna, Łazienna, św. Józefa	zespół budowlany: historyczny zespół zabudowy klasztoru oo. Jezuitów, późn. Korpusu Kadetów	XVI-XIX w.	
11.	ul. Stawiszyńska	zespół budowlany: historyczny zespół zabudowy klasztoru pobernardyńskiego, ob. oo. Jezuitów	XVI-1. ćw. XX w.	
12.	ul. Śródmiejska	zespół budowlany: historyczny zespół zabudowy klasztoru poreformackiego, ob. ss. Nazaretanek	XVII-XVIII w.	
13.	osiedle Majków	założenie dworsko-parkowo-folwarczne w d. wsi Majków	XVIII-XX w.	
14.	osiedle Sulisławice	założenie dworsko-parkowo-folwarczne w d. wsi Sulisławice	XVIII-XX w.	

15.	osiedle Szczypiorno	założenie dworsko-parkowo-folwarczne w d. wsi Szczypiorno	XVIII-XX w.	
16.	ul. 3 Maja	zespół budowlany: historyczny zespół zabudowy szkolnej	I. 20./30. XX w.	
17.	ul. Dworcowa, Obozowa	zespół budowlany: historyczny zespół zabudowy stacji kolejowej	I. i 2. dekada XX w.	
18.	ul. Kaszubska, gen. Władysława Sikorskiego, Skarszewska, Toruńska	zespół budowlany: historyczny zespół zabudowy obiektów związanych ze służbą zdrowia (szpital, szkoła pielęgniarstwa, stacja krwiodawstwa)	I. 30. i 50. XX w.	
19.	ul. Wrocławska	zespół budowlany: historyczny zespół zabudowy stacji kolejowej w dawnym Szczypiornie	po. 1906 r.	
20.	ul. Wrocławska	zespół budowlany: historyczny zespół zabudowy dawnych koszar wojskowych w dawnym Szczypiornie	I. poł. XIX w. - I. ćw. XX w.	
21.	ul. Ludwika Idzikowskiego, Łódzka, Przesmyk, Bolesława Skarżyńskiego, Winiarska, Żwirki i Wigury	zespół budowlany: modernistyczny zespół zabudowy mieszkalnej jednorodzinnej - wille z ogrodami	I. 20./30. XX w. z późniejszymi uzupełnieniami	
22.	ul. Józefa Bema, Graniczna, Kielecka, Jana Kochanowskiego, Adama Mickiewicza, Polna, Mikołaja Reja, Juliusza Słowackiego, Widok, Wojska Polskiego	zespół budowlany: modernistyczny zespół zabudowy mieszkalnej jednorodzinnej - wille z ogrodami	I. 20./30. XX w. z późniejszymi uzupełnieniami	
23.	ul. Mała	zespół budowlany: historyczny zespół zabudowy mieszkalnej jednorodzinnej	I. i 2. dekada XX w.	
24.	ul. Żelazna	zespół budowlany: historyczny zespół zabudowy mieszkalnej jednorodzinnej w zabudowie szeregowej z ogrodami	I. 20./30. XX w.	

25.	ul. Ludowa, Obywatelska, Robotnicza, Stanisława Staszica, Urzędnicza	zespół budowlany: historyczny zespół zabudowy mieszkalnej wielorodzinnej	l. 20./30. XX w. uzupełnione obiektami socrealistycznymi budynkami z lat 50. XX w.	
26.	ul. Hoża, Bolesława Prusa, Żwirki i Wigury	zespół zabudowy: historyczny zespół zabudowy mieszkalnej wielorodzinnej	l. 40. i 50. XX w.	
27.	ul. Bogumiła i Barbary, Młynarska, Polna	zespół budowlany: socrealistyczny zespół zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej	l. 50. XX w.	
28.	ul. Leśna, Lisia, Mazowiecka, Sandomierska, Sarnia, Zajęcza	zespół budowlany: historyczny zespół zabudowy mieszkalnej jednorodzinnej	1. ćw. XX w.	
29.	ul. Nowy Świat, Handlowa	zespół budowlany: socrealistyczny zespół zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej	l. 50. XX w.	
30.	ul. Majkowska	zespół budowlany: Kaliskie Zakłady Garbarskie "Kalskór" SA	po 1907 r.	
31.	ul. 3 Maja nr 8	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
32.	3 Maja nr 10	budynek mieszkalny	ok. 1935 r.	
33.	3 Maja nr 12	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
34.	3 Maja nr 12	budynek młyna	2. ćw. XX w.	
35.	3 Maja nr 13	budynek handlowo- usługowy, tzw. dom katolicki	ok. 1935 r.	
36.	3 Maja nr 14	budynek mieszkalny	ok. 1930 r.	
37.	3 Maja nr 16	budynek mieszkalny	ok. 1930 r.	
38.	3 Maja nr 17	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
39.	3 Maja nr 18	budynek szkolny	ok. 1930 r.	
40.	3 Maja nr 20	budynek mieszkalny	ok. 1930 r.	
41.	ul. 25 Dywizji nr 8	budynek mieszkalny	pocz. XX w., przebud.	
42.	25 Dywizji nr 12	budynek mieszkalny	po 1910 r., przebud.	
43.	25 Dywizji nr 18-20	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
44.	ul. 29 Pułku Piechoty 2- 4	budynek mieszkalny (oficyna)	po 1910 r.	
45.	29 Pułku Piechoty nr 6	budynek mieszkalny	ok. 1900 r.	

46.	29 Pułki Piechoty nr 8	budynek mieszkalny	l. 20. XX w., przebud.	
47.	29 Pułki Piechoty nr 15	zespół budowlany: zagroda	XIX/XX w.	
48.	29 Pułki Piechoty nr 15	budynek gospodarczy	XIX/XX w.	
49.	29 Pułku Piechoty nr 16	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
50.	Asnyka nr 4	budynek mieszkalny	ok. 1920 r	
51.	Asnyka nr 5	budynek mieszkalny	k. XIX w	
52.	Asnyka nr 6	budynek mieszkalny	po 1920, przebud.	
53.	Asnyka nr 8-10	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
54.	Asnyka nr 10a	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
55.	Asnyka nr 11	budynek mieszkalny	ok. 1930 r.	
56.	Asnyka nr 15	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
57.	Asnyka nr 24	budynek mieszkalny	l. 30. XX w., przebud.	
58.	Asnyka nr 25	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
59.	Asnyka nr 28	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
60.	Asnyka nr 31	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
61.	Asnyka nr 32	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
62.	Asnyka nr 33	budynek mieszkalny, ob. kaplica kościoła Adwentystów Dnia Siódmego	l. 20. XX w.	
63.	Asnyka nr 34	budynek mieszkalny	l. 40. XX w.	
64.	Asnyka nr 38	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
65.	Asnyka nr 40	budynek d. kaplicy ewangelickiej	1. ćw. XX w.	
66.	Asnyka nr 40	ogrodzenie	1. ćw. XX w.	
67.	Asnyka nr 41	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
68.	Asnyka nr 43	budynek mieszkalny	ok. 1900 r.	
69.	Asnyka nr 46	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
70.	Asnyka nr 47	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
71.	Asnyka nr 48	budynek mieszkalny	l. 30.-40. XX w.	
72.	ul. Babina nr 1	d. budynek fabryki sukna, przebud. na budynek mieszkalny (tzw. dom Przechadzkiego)	po 1820 r., arch. F. Reinstein	903/Wlkp/A 18.07.1968
73.	Babina nr 1a	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
74.	Babina nr 1b	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
75.	Babina nr 2	d. budynek fabryki sukna, ob. budynek mieszkalny	1820-30r., arch. S. Szpilowski	133/A 10.07.1968

76.	Babina nr 2	budynek mieszkalny (oficyna)	3. ćw. XIX w.	133/A 10.07.1968
77.	Babina nr 3	budynek mieszkalny (willa miejska)	pocz. XX w.	
78.	Babina nr 5	budynek mieszkalny	l. 90. XIX w.	
79.	Babina nr 8	budynek mieszkalny	3. ćw. XIX w.	
80.	Babina nr 8	budynek mieszkalny (oficyna)	XIX/XX w.	
81.	Babina nr 9	budynek mieszkalny	ok. 1820 r., arch. S. Szpilowski	132/A 10.07.1968
82.	Babina nr 10	budynek mieszkalny	ok. 1925 r.	
83.	Babina nr 11	budynek mieszkalny	ok. 1912 r.	
84.	Babina nr 12/Nowy Rynek nr 1	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w./XX w.	
85.	Babina nr 14	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w./XX w.	
86.	Babina nr 15	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w./XX w.	
87.	Babina nr 16	budynek mieszkalny, tzw. "koszary Godebskiego"	l. 30. XIX w.	73/A 24.02.1965
88.	Babina nr 17	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
89.	Babina nr 18d	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
90.	Babina nr 19	budynek mieszkalny	k. XIX w./XX w.	
91.	ul. Bankowa nr 2	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
92.	Bankowa nr 3	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
93.	Bankowa nr 4	budynek mieszkalny	l. 50./60. XX w.	
94.	Bankowa nr 5	budynek mieszkalny	l. 50./60. XX w.	
95.	Bankowa nr 7	budynek mieszkalny	l. 50./60. XX w.	
96.	Bankowa nr 9	budynek mieszkalny	l. 50./60. XX w.	
97.	ul. Bema Józefa nr 1	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
98.	ul. Biskupicka nr 21	budynek Ochotniczej Straży Pożarnej	1. poł. XX w.	
99.	ul. Bogumiła i Barbary nr 2	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
100.	Bogumiła i Barbary nr 4	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
101.	Bogumiła i Barbary nr 6	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
102.	pl. Wojciecha Bogusławskiego nr 1	budynek teatru	1920–1936 r. arch. Cz. Przybylski	424/A 15.11.1979
103.	Bogusławskiego nr 2	budynek Narodowego Banku Polskiego, ob. BGK	l. 1920-1924/ ukończony 1930 r. arch. M. Lalewicz	624/A 16.07.1991

104.	Bogusławskiego nr 2	ogrodzenie zespołu bankowego	l. 20. XX w arch. M. Lalewicz.	624/A 16.07.1991
105.	ul. Bolesława Chrobrego nr 1	budynek piekarni	po 1900 r.	
106.	Bolesława Chrobrego nr 4	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
107.	ul. Bolesława Pobożnego nr 1	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
108.	Bolesława Pobożnego nr 7	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
109.	Bolesława Pobożnego nr 13	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
110.	Bolesława Pobożnego nr 15	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
111.	Bolesława Pobożnego nr 17	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
112.	Bolesława Pobożnego nr 19	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
113.	Bolesława Pobożnego nr 27	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
114.	Bolesława Pobożnego nr 32	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
115.	Bolesława Pobożnego nr 33	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
116.	Bolesława Pobożnego nr 35	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	
117.	Bolesława Pobożnego nr 37	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
118.	Bolesława Pobożnego nr 39	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
119.	Bolesława Pobożnego nr 41	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
120.	Bolesława Pobożnego nr 43	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
121.	Bolesława Pobożnego nr 45	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
122.	Bolesława Pobożnego nr 53	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
123.	Bolesława Pobożnego nr 62	budynek stodoły	1. ćw. XX w.	
124.	Bolesława Pobożnego nr 62a	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
125.	Bolesława Pobożnego nr 70	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
126.	Bolesława Pobożnego nr 70	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	

127.	Bolesława Pobożnego nr 70	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
128.	Bolesława Pobożnego nr 103	kościół filialny (Parafii św. Gotarda) pw. św. Wojciecha (drewniany)	1798 r., odrest. 1870 r.	915/Wlkp/A 22.09.1930
129.	Bolesława Pobożnego nr 103	dzwonnica	1997 r.	
130.	Bolesława Pobożnego nr 105	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
131.	ul. Borkowska nr 9	budynek mieszkalny	l. 20-30 XX w.	
132.	Borkowska nr 13-15	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
133.	ul. Braci Niemojowskich nr 30-32	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
134.	Braci Niemojowskich nr 34	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
135.	Braci Niemojowskich nr 62	budynek cegielni	1. ćw. XX w.	
136.	Braci Niemojowskich nr 64	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
137.	Braci Niemojowskich nr 66	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
138.	ul. Browarna nr 2	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w., przebud.	
139.	Browarna nr 3	budynek mieszkalny	ok. 1913 r.	
140.	Browarna nr 4	budynek mieszkalny	1924 r.	
141.	Browarna nr 6	budynek mieszkalny	1915 r.	
142.	Browarna nr 8	budynek mieszkalny	ok. 1930 r.	
143.	Browarna nr 10/Piekarska nr 13	budynek d. Domu Rzemiosł, ob. usługowo-mieszkalny	ok. pocz. l. 50. XX w.	
144.	ul. Brzozowa nr 1	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
145.	Brzozowa nr 1	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
146.	Brzozowa nr 1	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
147.	Brzozowa nr 1	budynek inwentarski	1. ćw. XX w.	
148.	Brzozowa nr 1	budynek inwentarski	1. ćw. XX w.	
149.	Brzozowa nr 19-21	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
150.	ul. Bursztynowa nr 33	budynek mieszkalny	1930 r.	
151.	ul. Cegielniana nr 7	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
152.	Cegielniana nr 9	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
153.	ul. Celtycka nr 18	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	

154.	Celtycka nr 18	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
155.	Celtycka nr 18	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
156.	Celtycka nr 64-78	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
157.	Celtycka nr 64-78	budynek mieszkalny, ob. gospodarczy	1. ćw. XX w.	
158.	Celtycka nr 134-136	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
159.	Celtycka nr 134-136	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
160.	Celtycka nr 134-136	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
161.	Celtycka nr 142-146	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
162.	Celtycka nr 142-146	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
163.	Celtycka nr 142-146	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
164.	ul. Chełmska nr 13	budynek leśniczówki, ob. klub myśliwski i mieszkanie	1. ćw. XX w.	
165.	ul. Chmielna nr 2-4	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
166.	Chmielna nr 7	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
167.	ul. Chodyńskiego Adama nr 3	budynek mieszkalny	1927 r.	
168.	Chodyńskiego nr 5	budynek mieszkalny	ok. 1925 r.	
169.	ul. Chopina Fryderyka nr 1	budynek mieszkalny	po poł. XIX w.	
170.	Chopina nr 2	budynki dawnych oficyn, ob. budynki usługowo-handlowe	XIX/XX w.	
171.	Chopina nr 3	budynek mieszkalny	1898 r.	
172.	Chopina nr 4	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	
173.	Chopina nr 5	budynek mieszkalny	1903 r.	
174.	Chopina nr 7	budynek mieszkalny (oficina)	k. XIX w./XX w.	
175.	Chopina nr 9	budynek Fabryki Fortepianów A. Fibigiera, późn. "Calisia"	1898 r.	617/A 18.02.1991
176.	Chopina nr 9a	budynek mieszkalny, ob. restauracja	1898 r.?	617/A 18.02.1991
177.	Chopina nr 11	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
178.	Chopina nr 12	budynek mieszkalny	ok. 1912 r.	
179.	Chopina nr 14	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
180.	Chopina nr 15	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	

181.	Chopina nr 16	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
182.	Chopina nr 17	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
183.	Chopina nr 18	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
184.	Chopina nr 19	budynek mieszkalny (oficyna)	1. ćw. XX w.	
185.	Chopina nr 23	bielarnia, ob.. Budynek produkcyjny FWR "Runotex" i usługowy	1913 r., ok. 1930 r.	
186.	Chopina nr 25	budynek mieszkalny (oficyna)	1. ćw. XX w.	
187.	ul. Ciasna nr 1	budynek mieszkalny	l. 80. XIX w.	
188.	Ciasna nr 2	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
189.	Ciasna nr 3	budynek mieszkalny	3. ćw. XIX w.	
190.	Ciasna nr 4	budynek mieszkalny	3. ćw. XIX w.	
191.	Ciasna nr 5	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w., przebud.	
192.	Ciasna nr 6	budynek mieszkalny	ok. 1900 r.	
193.	Ciasna nr 7	budynek mieszkalny (oficyna)	1. ćw. XX w.	
194.	Ciasna nr 8	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
195.	Ciasna nr 10	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
196.	Ciasna nr 11	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
197.	Ciasna nr 12	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
198.	Ciasna nr 15	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
199.	Ciasna nr 18	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
200.	Ciasna nr 19	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
201.	Ciasna nr 21	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
202.	Ciasna nr 23	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
203.	Ciasna nr 23	budynek d. sali kinowej, ob. biura i magazyny	ok. 1925 r.	
204.	ul Ciesielska nr 6	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
205.	Ciesielska nr 12	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
206.	Ciesielska nr 18	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
207.	ul. Cmentarna nr 4	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
208.	Cmentarna nr 6	budynek mieszkalny	koń. XIX w./ok. 1900 r.	
209.	Cmentarna nr 14	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
210.	Cmentarna nr 16	budynek mieszkalny	ok. 1900 r.	
211.	ul. Czarna Droga nr 15	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
212.	ul. Czaszkowska nr 4	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	

213.	Czaszkowska nr 6	budynek mieszkalny	po 1920 r.	
214.	Czaszkowska nr 8a	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
215.	Czaszkowska nr 14	budynek mieszkalny	po 1910 r.	
216.	ul. Częstochowska	cmentarz żołnierzy radzieckich	1946-1947 r., arch. A. Karolak, M. Tocz	
217.	Częstochowska	most Rypinkowski	l. 30. XX w.	
218.	Częstochowska	kapliczka przydrożna (przy skrzyżowaniu z ul. Księżnej Jolanty)	1946 r.	
219.	Częstochowska nr 1	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
220.	Częstochowska nr 3	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
221.	Częstochowska nr 5	budynek mieszkalny	l. 20-30 XX w.	
222.	Częstochowska nr 6	budynek mieszkalny	po 1900 r.	
223.	Częstochowska nr 7-11	budynek mieszkalny	l. 50/60. XX w.	
224.	Częstochowska nr 8	budynek mieszkalny	l. 20-30.XX w.	
225.	Częstochowska nr 15	budynek mieszkalny	ok. 1925-30 r.	
226.	Częstochowska nr 16	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
227.	Częstochowska nr 17	budynek Ewangelickiego Towarzystwa Śpiewaczego, późn. Młodzieżowy Dom Kultury	l. 30. XX w.	
228.	Częstochowska nr 18	budynek przemysłowy	l. 20. XX w.	
229.	Częstochowska nr 20	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
230.	Częstochowska nr 23	budynek mieszkalny	ok. poł. XIX w.	
231.	Częstochowska nr 30	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
232.	Częstochowska nr 32	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
233.	Częstochowska nr 34-36	budynek mieszkalny	1917 r.	
234.	Częstochowska nr 34-36	budynek mieszkalny	2. poł. XIX w.	
235.	Częstochowska nr 34-36	budynek gospodarczy	2. poł. XIX w.	
236.	Częstochowska nr 34-36	brama wjazdowa	2. poł. XIX w.	
237.	Częstochowska nr 38	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w., przebud. l. 20. XX w.	
238.	Częstochowska nr 39	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
239.	Częstochowska nr 40	budynek mieszkalny	po 1900 r.	
240.	Częstochowska nr 45	budynek mieszkalny z oficyną	4. ćw. XIX w., przebud.	
241.	Częstochowska nr 46	budynek mieszkalny	po 1900 r.	

		z młynem		
242.	Częstochowska nr 46	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
243.	Częstochowska nr 47a	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
244.	Częstochowska nr 48	budynek mieszkalny z oficyną	l. 20. XX w.	
245.	Częstochowska nr 49	budynek mieszkalny z oficynami	4. ćw. XIX w.	
246.	Częstochowska nr 51	kościół parafialny pw. św. Gotarda	1909-1933 r.	916/Wlkp/A 09.12.2013
247.	Częstochowska nr 51	ogrodzenie ze stacjami drogi krzyżowej oraz schody przy kościele par. pw. św. Gotarda	1. poł. XX w.	916/Wlkp/A 09.12.2013
248.	Częstochowska nr 52	budynek mieszkalny	l. 30. XX w., przebud.	
249.	Częstochowska nr 54	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
250.	Częstochowska nr 57	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
251.	Częstochowska nr 65 (w pobliżu)	krzyż przydrożny	XIX/XX w.	
252.	Częstochowska nr 61	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
253.	Częstochowska nr 62	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
254.	Częstochowska nr 67	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
255.	Częstochowska nr 67	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
256.	Częstochowska nr 67-71	budynki cegielni	l. 20./30. XX w.	
257.	Częstochowska nr 68	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
258.	Częstochowska nr 70	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
259.	Częstochowska nr 79	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
260.	Częstochowska nr 80-82	kapliczka przydrożna	1. ćw. XX w.	
261.	Częstochowska nr 83a	budynek młyna	1. ćw. XX w.	
262.	Częstochowska nr 85-87	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
263.	Częstochowska nr 89	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
264.	Częstochowska nr 100b	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
265.	Częstochowska nr 100c	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
266.	Częstochowska nr 102a	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w., przebud.	
267.	Częstochowska nr 104	budynek mieszkalny	ok. 1900 r.	
268.	Częstochowska nr 107	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	

269.	Częstochowska nr 109	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
270.	Częstochowska nr 116-116a	budynek mieszkalny	po 1900 r.	
271.	Częstochowska nr 121	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
272.	Częstochowska nr 125	budynek mieszkalny (drewniana chałupa)	4. ćw. XIX w.	323/A 20.10.1980
273.	Częstochowska nr 137	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
274.	Częstochowska nr 138	cmentarz rzymskokatolicki	1913 r.	
275.	Częstochowska nr 138	grobowiec Piotra Barczaka	ok. 1913 r.	
276.	Częstochowska nr 138	grobowiec rodziny Piaseckich	ok. 1917 r.	
277.	Częstochowska nr 138	grobowiec rodziny Wolniewiczów	ok. 1937 r.	
278.	Częstochowska nr 138	grobowiec rodziny Kaczorowskich i Hansów	1924 r.	
279.	Częstochowska nr 138	grobowiec rodziny Drzędziewskich	1933 r.	
280.	Częstochowska nr 138	grobowiec Antoniego Banaszkiewicza	ok. 1909 r.	
281.	Częstochowska nr 138	grobowiec rodziny Kościelaków	ok. 1934 r.	
282.	Częstochowska nr 138	grobowiec rodziny Spychalskich	l. 30. XX w.	
283.	Częstochowska nr 138	grobowiec rodziny Woźniaków	l. 20. XX w.	
284.	Częstochowska nr 177	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
285.	Częstochowska nr 191	budynek młyna	l. 20. XX w.	
286.	Częstochowska nr 195	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
287.	Częstochowska nr 223	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
288.	Częstochowska nr 225	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
289.	Częstochowska nr 227	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
290.	ul. Dąbrowskiego Jarosława nr 1	budynek mieszkalny strażnika cmentarza, ob. kaplica i biura	3. ćw. XIX w.	
291.	Dąbrowskiego nr 4	budynek mieszkalny	ok. 1900 r.	
292.	ul. Dębowa nr 14	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
293.	ul. Długa nr 13	willa, budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
294.	ul. Długosza Jana nr 3	budynek mieszkalny	ok. 1910 r., przebud.	

295.	Długosza nr 5	budynek mieszkalny	ok. 1900 r., przebud.	
296.	Długosza nr 6	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
297.	Długosza nr 7	budynek mieszkalny	1902 r.	
298.	Długosza nr 7	budynek młyna "Gwiazdka", ob. mieszkalny	1902 r.	
299.	Długosza nr 8	budynek mieszkalny (oficyna)	k. XIX w.	
300.	Długosza nr 8	budynek mieszkalny (oficyna)	k. XIX w.	
301.	Długosza nr 11	hale szedowe fabryki "Runotex"	l. 60. XX w.	
302.	Długosza nr 14	budynek szkolny	l. 50. XX w.	
303.	Długosza nr 15	budynek mieszkalny	ok. 1910 r., przebud.	
304.	Długosza nr 17	budynek mieszkalny	ok. 1910 r., przebud.	
305.	ul. Dobrzecka nr 2	budynek pofabryczny, ob. biurowo- administracyjny	po poł. XIX w., przebud.	
306.	Dobrzecka nr 3	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w., rem. 1988 r.	
307.	Dobrzecka nr 4	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
308.	Dobrzecka nr 5	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
309.	Dobrzecka nr 7	budynek mieszkalny	po 1900 r.	
310.	Dobrzecka nr 8	budynek mieszkalny	przed 1900 r.	
311.	Dobrzecka nr 9	budynek mieszkalny	ok. 1900 r.	
312.	Dobrzecka nr 10	budynek mieszkalny	3-4. ćw. XIX w.	
313.	Dobrzecka nr 11	budynek mieszkalny	po 1900 r.	
314.	Dobrzecka nr 12	budynek mieszkalny	3-4. ćw. XIX w.	
315.	Dobrzecka nr 12	budynek mieszkalny (w podwórzu)	1 ćw. XX w.	
316.	Dobrzecka nr 13	budynek mieszkalny	po 1900 r.	
317.	Dobrzecka nr 14	budynek mieszkalny	przed 1900 r.	
318.	Dobrzecka nr 17	budynek mieszkalny	po 1900 r.	
319.	Dobrzecka nr 19	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
320.	Dobrzecka nr 20	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	
321.	Dobrzecka nr 21	budynek mieszkalny	1909 r.	
322.	Dobrzecka nr 22	budynek mieszkalny	ok. 1937 r.	
323.	Dobrzecka nr 23	budynek mieszkalny	ok. 1900 r.	
324.	Dobrzecka nr 30	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	

325.	Dobrzecka nr 32	budynek mieszkalny	po 1900 r.	
326.	Dobrzecka nr 34	budynek mieszkalny	po 1900 r.	
327.	Dobrzecka nr 36	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
328.	Dobrzecka nr 45	budynek mieszkalny	pocz. XX w. lub l. 30. XX w.	
329.	Dobrzecka nr 47	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
330.	Dobrzecka nr 48	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	
331.	Dobrzecka nr 49	budynek mieszkalny	ok. 1920 r.	
332.	Dobrzecka nr 50	budynek mieszkalny	ok. 1900 r.	
333.	Dobrzecka nr 51	budynek mieszkalny	po 1910 r.	
334.	Dobrzecka nr 52	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
335.	Dobrzecka nr 53	budynek mieszkalny	po 1930 r., przebud.	
336.	Dobrzecka nr 56	budynek mieszkalny	po 1930? r.	
337.	Dobrzecka nr 58	budynek mieszkalny	po 1930 r.	
338.	Dobrzecka nr 59	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
339.	Dobrzecka nr 61	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
340.	Dobrzecka nr 62a	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
341.	Dobrzecka nr 62b	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
342.	Dobrzecka nr 67	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
343.	Dobrzecka nr 101	figura przydrożna	pocz. XX w., 1947 r.	
344.	Dobrzecka nr 103	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
345.	Dobrzecka nr 107	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
346.	Dobrzecka nr 115	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
347.	Dobrzecka nr 114-116	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
348.	Dobrzecka nr 114-116	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
349.	Dobrzecka nr 118-120	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
350.	Dobrzecka nr 118-120	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
351.	Dobrzecka nr 125	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
352.	Dobrzecka nr 134	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
353.	Dobrzecka nr 135	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
354.	Dobrzecka nr 137	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
355.	Dobrzecka nr 142	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
356.	Dobrzecka nr 144	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
357.	Dobrzecka nr 144	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
358.	Dobrzecka nr 145	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
359.	Dobrzecka nr 153	budynek mieszkalny	1925-1930 r.	
360.	Dobrzecka nr 162	zespół budowlany:	1. ćw. XX w.	

		zagroda		
361.	Dobrzecka nr 162	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
362.	Dobrzecka nr 169	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
363.	Dobrzecka nr 169	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
364.	Dobrzecka nr 184	organistówka	1. ćw. XX w.	
365.	Dobrzecka nr 186	kościół par. pw. św. Michała Archanioła	1881-1886 r., arch. J. Chrzanowski	441/A 17.10.1893
366.	Dobrzecka nr 186	brama-dzwonnica przy kościółce	k. XIX w.	
367.	Dobrzecka nr 186	ogrodzenie kościoła	k. XIX w.	
368.	Dobrzecka nr 186	cmentarz parafialny parafii pw. św. Michała Archanioła	2. poł. XIX w.	
369.	Dobrzecka nr 186	ogrodzenie cmentarza	k. XIX w.	
370.	Dobrzecka nr 186	grobowiec Madalińskich	ok. 1929 r.	
371.	Dobrzecka nr 186	grobowiec Płócienników	ok. 1910 r.	
372.	Dobrzecka nr 186	grobowiec Paszynów i Balcerzaków	1. ćw. XX w.	
373.	Dobrzecka nr 186	grobowiec Sowińskich	ok. 1920 r.	
374.	Dobrzecka nr 186	kaplica grobowa Przybyłków i Zalewskich	pocz. XX w.	
375.	Dobrzecka nr 193	plebania	3. ćw. XIX w., rozbud.	956/Wlkp/A 30.03.2015
376.	Dobrzecka nr 193	budynek inwentarsko- gospodarczy	1915-1920 r.	
377.	ul. Dolna nr 3	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
378.	Dolna nr 6	budynek mieszkalny	l. 20-30. XX w.	
379.	Dolna nr 10a	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
380.	Dolna nr 19	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
381.	ul. Dworcowa	dworzec kolejowy	ok. 1920-1930 r., przebud. w l. 1958- 60	
382.	Dworcowa	wieża ciśnień	ok. 1933 r.	
383.	Dworcowa	budynek magazynowy	ok. 1910 r.	
384.	Dworcowa	budynek dróżnicy przy przejeździe kolejowym	ok. 1900 r.	
385.	Dworcowa nr 4	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	
386.	Dworcowa nr 14	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	

		(pracowników kolei)		
387.	Dworcowa nr 16	budynek mieszkalny (pracowników kolei)	ok. 1910 r.	
388.	Dworcowa nr 16	budynek gospodarczy	ok. 1910 r.	
389.	Dworcowa nr 18-20	budynek magazynowo- gospodarczy	ok. 1910 r.	
390.	Dworcowa nr 18	budynek gospodarczy	ok. 1910 r.	
391.	Dworcowa nr 20	budynek mieszkalny (pracowników kolei)	ok. 1910 r.	
392.	ul. Fabryczna nr 1	budynek mieszkalny	ok. 1930 r., przebud.	
393.	Fabryczna nr 1b	budynek mieszkalny, ob. m.in. kasyno	k. XIX w.	920/Wlkp/2013 27.12.2013 (bryła i elewacje)
394.	Fabryczna nr 4	budynek mieszkalny?, potem FWA „Haft”	1. ćw. XX w.	
395.	Fabryczna nr 6	budynek d. fabryki koronek Samuela Flakiewicza, późn. FWA „Haft”	ok. 1910 r.	
396.	Fabryczna nr 7	budynek mieszkalny	ok. 1925 r.	
397.	Fabryczna nr 12	budynek fabryczny, ob. mieszkalny	ok. 1920 r., przebud.	
398.	Fabryczna nr 14	budynek mieszkalny	ok. 1920 r.	
399.	Fabryczna nr 16	budynek mieszkalny	po 1900 r.	
400.	ul. Franciszkańska nr 1	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
401.	Franciszkańska nr 2	budynek mieszkalny	ok. 1925 r.	
402.	Franciszkańska nr 7	budynek mieszkalny	1930 r.	
403.	ul. Galla Anonima nr 5	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
404.	Galla Anonima nr 5	budynek gospodarczy	XIX/XX w.	
405.	Galla Anonima nr 8-10	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
406.	Galla Anonima nr 8-10	budynek gospodarczy, ob. mieszkalny	2. ćw. XX w.	
407.	Galla Anonima nr 20	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
408.	Galla Anonima nr 23	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
409.	ul. Garbarska nr 1	d. hotel „Wiedeński” budynek mieszkalny	1920-1925 r.	535/A 18.10.1990
410.	Garbarska nr 2	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
411.	Garbarska nr 2a	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
412.	Garbarska nr 3	budynek mieszkalny	k. XIX w., przebud. 1925r.	

			arch.F.Brzeziński	
413.	Garbarska nr 4	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
414.	Garbarska nr 5	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
415.	Garbarska nr 7	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
416.	ul. Garncarska nr 1	budynek młyna, ob.magazyn	l.20. XX w.	
417.	Garncarska nr 2	budynek mieszkalny	ok. poł. XIX w.	
418.	Garncarska nr 4	budynek mieszkalny (oficyna)	ok. poł. XIX w.	
419.	Garncarska nr 5	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
420.	Garncarska nr 6	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
421.	Garncarska nr 8	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
422.	Garncarska nr 9	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
423.	Garncarska nr 10	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	
424.	Garncarska nr 12	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	
425.	Garncarska nr 14	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
426.	Garncarska nr 18	budynek mieszkalny	ok. 1930 r.	
427.	ul. Gdyńska nr 2	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
428.	Gdyńska nr 4	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
429.	Gdyńska nr 6	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
430.	ul. Główny Rynek nr 1	budynek mieszkalny	po 1920 r.	
431.	Główny Rynek nr 2	budynek mieszkalny	po 1920 r.	
432.	Główny Rynek nr 3	budynek mieszkalny	2. poł. XIX w.	731/A 20.09.1996
433.	Główny Rynek nr 4	budynek mieszkalny	1824 r., 1927 r.	628/A 16.10.1991
434.	Główny Rynek nr 5	budynek mieszkalny z oficyną	poł. XIX w., ok. 1925 r.	
435.	Główny Rynek nr 6	budynek mieszkalny	ok.1926 r.	
436.	Główny Rynek nr 7	budynek mieszkalny	ok. 1925 r.	
437.	Główny Rynek nr 8	budynek mieszkalny	poł. XIX w., l. 20. XX w.	
438.	Główny Rynek nr 9	budynek mieszkalny	ok. 1927 r.	
439.	Główny Rynek nr 10	budynek mieszkalny	ok. 1920 r.	
440.	Główny Rynek nr 11	budynek mieszkalny	1923 r.	
441.	Główny Rynek nr 12	budynek mieszkalny	1922 r.	
442.	Główny Rynek nr 13	budynek mieszkalny	1919 r.	

443.	Główny Rynek nr 14	budynek mieszkalny	1921 r.	
444.	Główny Rynek nr 15	budynek mieszkalny	1924-1933 r.	
445.	Główny Rynek nr 16	budynek mieszkalny	1922 r.	
446.	Główny Rynek nr 17	budynek mieszkalny	po 1933 r.	
447.	Główny Rynek nr 18	budynek mieszkalny	ok. 1924 r.	
448.	Główny Rynek nr 19	budynek mieszkalny	ok. 1922 r.	
449.	Główny Rynek nr 20	ratusz	1920-1927 r. arch. S. Pajzderski	661/A 26.03.1993
450.	ul. Cypriana Godebskiego nr 13	budynek mieszkalny	1924-1926 r.	
451.	ul. Gołębia nr 1	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
452.	Gołębia nr 3	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
453.	ul. Gościńska (rejon)	dworski park krajobrazowy w Szczypiornie	poł. XIX w.	750/A 30.06.1998
454.	Gościńska (w ciągu ulicy)	wiadukt kolejowy	1906 r.	
455.	Gościńska nr 5	schron bojowy	1939 r.	
456.	Gościńska nr 5	schron bojowy	1939 r.	
457.	Gościńska nr 5-15	budynek kuźni folwarcznej	2. ćw. XIX w.	
458.	Gościńska nr 24	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
459.	ul. Górna nr 1	budynek mieszkalny	po 1910 r.	
460.	Górna nr 1a	budynek mieszkalny	po 1910 r.	
461.	Górna nr 2	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
462.	Górna nr 3	budynek mieszkalny	po 1900 r.	
463.	Górna nr 4	budynek mieszkalny	ok. 1930 r.	
464.	Górna nr 5	budynek mieszkalny	po 1920 r., przebud.	
465.	Górna nr 7	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
466.	Górna nr 9	budynek mieszkalny	l. 30. XX w., przebud.	
467.	Górna nr 15	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
468.	ul. Górnośląska nr 1	cmentarz rzymskokatolicki tzw. miejski	zał. 1807 r., powiększony 1839 r.,	498/A 16.08.1994
469.	Górnośląska nr 1	mur ogrodzeniowy cmentarza z bramą	1840 r.	498/A 16.08.1994
470.	Górnośląska nr 1	grobowiec	ok. 1920 r.	

		Anasiewiczów		
471.	Górnoślaska nr 1	grobowiec Bakowiczów i in.	l. 80. XIX w.	
472.	Górnoślaska nr 1	grobowiec Beckich i in.	4. ćw. XIX w.	
473.	Górnoślaska nr 1	grobowiec Bentkowskich	l. 20. XX w.	
474.	Górnoślaska nr 1	grobowiec Betticherów i in.	l. 80. XIX w.	
475.	Górnoślaska nr 1	grobowiec Bernadzikowskich i in.	l. 30. XX w.	
476.	Górnoślaska nr 1	grobowiec Bębnowskich i in.	1 ćw. XX w.	
477.	Górnoślaska nr 1	grobowiec Bierzyńskich i in.	ok. 1884 r.	
478.	Górnoślaska nr 1	kaplica grobowa Blizińskiego i in.	l. 20-30. XX w.	
479.	Górnoślaska nr 1	grobowiec Bogacińskich i in.	ok. 1920-1925 r.	
480.	Górnoślaska nr 1	grobowiec Borzysławskich i in.	l. 20. XX w.	
481.	Górnoślaska nr 1	grobowiec Bukowińskich i in.	ok. 1927-1928 r.	
482.	Górnoślaska nr 1	grobowiec Cierpiatków i in.	pocz. XX w.	
483.	Górnoślaska nr 1	grobowiec Ciszewskich i in.	4. ćw. XIX w.	
484.	Górnoślaska nr 1	grobowiec Ciupków i in.	1. ćw. XX w.	
485.	Górnoślaska nr 1	grobowiec Chabielskich i in.	ok. 1890 r., l. 30. XX w., rem. l. 90. XX w.	
486.	Górnoślaska nr 1	kaplica grobowa Chrystowskich i in.	l. 80. XIX w.	
487.	Górnoślaska nr 1	grobowiec Chrzanowskich	ok. 1890 r.	
488.	Górnoślaska nr 1	grobowiec Czaplickich	1. ćw. XX w.	
489.	Górnoślaska nr 1	grobowiec Czaplińskich	l. 30. XX w.	
490.	Górnoślaska nr 1	grobowiec Czarneckich i in.	4. ćw. XIX w.	
491.	Górnoślaska nr 1	grobowiec Dobrowolskich i in.	l. 20-30. XX w.	
492.	Górnoślaska nr 1	grobowiec Domaniewskich	l. 20-30. XX w.	
493.	Górnoślaska nr 1	grobowiec	1901 r.	

		Doruchowskich		
494.	Górnośląska nr 1	grobowiec Dreckich	1886 r.	
495.	Górnośląska nr 1	grobowiec Drygasów i in.	pocz. XX w.	
496.	Górnośląska nr 1	grobowiec Dzierżawskich i in.	ok. 1905-1910 r.	
497.	Górnośląska nr 1	grobowiec Gałczyńskich i in.	l. 20. XX w.	
498.	Górnośląska nr 1	grobowiec Gnaczyńskich	pocz. XX w.	
499.	Górnośląska nr 1	grobowiec Golanowskich	1. ćw. XX w.	
500.	Górnośląska nr 1	grobowiec Grąbczewskich i in.	k. XIX w.	
501.	Górnośląska nr 1	grobowiec Gulczyńskich	l. 30. XX w.	
502.	Górnośląska nr 1	grobowiec Gościmskich	l. 70. XIX w., rem.	
503.	Górnośląska nr 1	grobowiec Goworzewskiego i in.	l. 70. XIX w.	
504.	Górnośląska nr 1	grobowiec Grzeszkiewiczów	k. XIX w.	
505.	Górnośląska nr 1	grobowiec Habierskich i in.	l. 20.? XX w.	
506.	Górnośląska nr 1	grobowiec Hańczkiewiczów	1872 r., rem.	
507.	Górnośląska nr 1	kaplica grobowa Heinsów i in.	l. 80. XIX w.	
508.	Górnośląska nr 1	grobowiec Herbichów i in.	1. ćw. XX w.	
509.	Górnośląska nr 1	grobowiec Hilchenów	1. ćw. XX w.	
510.	Górnośląska nr 1	grobowiec Ibisów	l. 30. XX w.	
511.	Górnośląska nr 1	grobowiec Izydorczyków	1. ćw. XX w., rem.	
512.	Górnośląska nr 1	grobowiec ks. Jakubowskiego i in.	ok. 1933 r.	
513.	Górnośląska nr 1	grobowiec Jankowskich	4. ćw. XIX w., rozbud. ok. 1905 r.	
514.	Górnośląska nr 1	grobowiec Janowskich i in.	k. XIX w.	
515.	Górnośląska nr 1	grobowiec Jaśniewiczów	l. 30. XX w.	
516.	Górnośląska nr 1	grobowiec Jędrusiaków	ok. 1918 r.	
517.	Górnośląska nr 1	grobowiec Jurgiłasa i in.	l. 30? XX w.	
518.	Górnośląska nr 1	grobowiec	4. ćw. XIX w.,	

		Kaczkowskich i in.	przebud. 1. ćw. XX w.	
519.	Górnośląska nr 1	grobowiec Kaczorowskich i in.	l. 30. XX w.	
520.	Górnośląska nr 1	grobowiec Kamińskich i in.	ok. 1910 r.	
521.	Górnośląska nr 1	grobowiec Kamińskich i in.	l. 70. XIX w., rozbud. 1 ćw. XX w.	
522.	Górnośląska nr 1	grobowiec Kapalińskich i in.	pocz. XX w.	
523.	Górnośląska nr 1	grobowiec Kapuścińskich i in.	pocz. XX w.	
524.	Górnośląska nr 1	grobowiec Karskich i in.	l. 60. XIX w., przebud. kon. XIX w.	
525.	Górnośląska nr 1	grobowiec Karśnickich	k. XIX w.	
526.	Górnośląska nr 1	grobowiec Kiernożyckich	l. 20. XX w.	
527.	Górnośląska nr 1	grobowiec Kindlerów i in.	l. 20-30. XX w.	
528.	Górnośląska nr 1	grobowiec Kindlerów	pocz. XX w.	
529.	Górnośląska nr 1	grobowiec Kinickiej i in.	l. 70. XIX w.	
530.	Górnośląska nr 1	grobowiec Klinke i in.	1830 r., rozbud. 1 ćw. XX w.	
531.	Górnośląska nr 1	kaplica grobowa Koczorowskich	k. l. 80. XIX w., rem. l. 90. XX w.	
532.	Górnośląska nr 1	grobowiec Kokczyńskich i in.	l. 60. XIX w., przebud. 1. ćw. XX w.	
533.	Górnośląska nr 1	grobowiec Koperskich i in.	1. ćw. XX w.	
534.	Górnośląska nr 1	grobowiec Krawców i in.	1. ćw. XX w.	
535.	Górnośląska nr 1	grobowiec Krzewskich i in.	l. 20. XX w.	
536.	Górnośląska nr 1	grobowiec Kuryłowiczów	1931 r.	
537.	Górnośląska nr 1	grobowiec Lehmannów	pocz. XX w.	
538.	Górnośląska nr 1	grobowiec Lipińskich i in.	1. ćw. XX w.	
539.	Górnośląska nr 1	grobowiec Lipskich i in.	3. ćw. XIX w., przebud. l. 30. XX w.	
540.	Górnośląska nr 1	grobowiec Machowskich	p. XX w.	

541.	Górnośląska nr 1	grobowiec Maciejewskich	1. ćw. XX w.	
542.	Górnośląska nr 1	grobowiec Marciniaków i in.	1. ćw. XX w.	
543.	Górnośląska nr 1	grobowiec Matuszczaków	l. 20-30. XX w.	
544.	Górnośląska nr 1	grobowiec Mazurowskich i in.	ok. 1902 r.	
545.	Górnośląska nr 1	grobowiec Milewskich Unisławskich i in.	ok. 1832 r., przebud. k. XIX w.	
546.	Górnośląska nr 1	grobowiec Milewskich i in.	3. ćw. XIX w.	
547.	Górnośląska nr 1	grobowiec Milerów i in.	koń. XIX w., l. 20. XX w.	
548.	Górnośląska nr 1	grobowiec Młodeckich i in.	1. ćw. XX w.	
549.	Górnośląska nr 1	grobowiec Młynarskich i in.	ok. 1919-1920 r.	
550.	Górnośląska nr 1	grobowiec Mrowińskich	ok. 1913 r.	
551.	Górnośląska nr 1	grobowiec Mrozowskich i in.	l. 80.-90. XIX w.	
552.	Górnośląska nr 1	grobowiec Nagadalskich i in.	1901 r.	
553.	Górnośląska nr 1	grobowiec Nieniewskich i in.	l. 70-80. XIX w.	
554.	Górnośląska nr 1	grobowiec Niewęglowskich	1. ćw. XX w.	
555.	Górnośląska nr 1	grobowiec Nowakiewiczów	l. 20. XX w.	
556.	Górnośląska nr 1	grobowiec Nowackich i in.	l. 20-30. XX w.	
557.	Górnośląska nr 1	grobowiec Olejniczaków i in.	k. XIX w.	
558.	Górnośląska nr 1	grobowiec Opielińskich i in.	k. XIX w., wyk. firma Ginter	
559.	Górnośląska nr 1	grobowiec Orłów i in.	4. ćw. XIX w., rozbud. ok. 1920 r.	
560.	Górnośląska nr 1	grobowiec NN z Aniołem przy murze	pocz. XX w., wyk. firma Ginter	
561.	Górnośląska nr 1	grobowiec Parczewskich i in.	l. 30. XIX w., przebud.	
562.	Górnośląska nr 1	grobowiec Paszkwowskich	ok. 1906 r.	
563.	Górnośląska nr 1	grobowiec Piaseckich	ok. 1915 r.	

		i in.		
564.	Górnośląska nr 1	grobowiec Pietrzyńskich i in.	l. 30. XX w.	
565.	Górnośląska nr 1	grobowiec Pietrusiaków i in.	1. ćw. XX w.	
566.	Górnośląska nr 1	grobowiec Pileckich	l. 30. XX w.	
567.	Górnośląska nr 1	grobowiec Plewickich	pocz. XX w.	
568.	Górnośląska nr 1	grobowiec Pliskiewiczów	2 ćw. XX w.	
569.	Górnośląska nr 1	grobowiec Polańskich i in.	1 ćw. XX w.	
570.	Górnośląska nr 1	grobowiec Polkowskich i in.	po 1888 r.	
571.	Górnośląska nr 1	grobowiec Przybylskich i in.	k. XIX w.	
572.	Górnośląska nr 1	grobowiec Przybylskich	ok. 1913 r.	
573.	Górnośląska nr 1	grobowiec Przybylskich i in.	pocz. XX w.	
574.	Górnośląska nr 1	kaplica grobowa Prusinowskich	ok. 1915 r.	
575.	Górnośląska nr 1	grobowiec Prylińskich i in.	ok. 1910 r.	
576.	Górnośląska nr 1	grobowiec Puchalskich	l. 30? XX w.	
577.	Górnośląska nr 1	grobowiec Pyzalskich	ok. 1900 r.	
578.	Górnośląska nr 1	grobowiec Radlickich	l. 30. XX w.	
579.	Górnośląska nr 1	grobowiec Radomskich	l. 20.-30. XX w.	
580.	Górnośląska nr 1	grobowiec Rolińskich i in.	1 ćw. XX w.	
581.	Górnośląska nr 1	grobowiec Rosiaków i in.	1 ćw. XX w., rem.	
582.	Górnośląska nr 1	grobowiec Rozdrażewskich i in.	ok. 1873 r.	
583.	Górnośląska nr 1	grobowiec Rożnowskich i in.	ok. 1923 r.	
584.	Górnośląska nr 1	grobowiec Rudnickich i in.	3 ćw. XIX w., rozbud. 1 ćw. XX w.	
585.	Górnośląska nr 1	grobowiec Rybarskich	1 ćw. XX w.	
586.	Górnośląska nr 1	grobowiec Rychlewiczów i in.	ok. 1911 r.	
587.	Górnośląska nr 1	kaplica grobowa Rymarkiewiczów	3 ćw. XIX w., rem . l. 90. XX w.	
588.	Górnośląska nr 1	grobowiec Sadowskich i in.	ok. 1840 r., przebud.	

589.	Górnośląska nr 1	grobowiec Samborskiego i in.	ok. 1898 r.	
590.	Górnośląska nr 1	grobowiec Sikorskich	ok. 1904 r.	
591.	Górnośląska nr 1	grobowiec Sióstr Miłosierdzia	4 ćw. XIX w.	
592.	Górnośląska nr 1	grobowiec Skowrońskich i in.	1871 r.	
593.	Górnośląska nr 1	grobowiec SobczykóW	l. 20.-30. XX w.	
594.	Górnośląska nr 1	grobowiec Sobczyńskich	ok. 1920-1930 r.	
595.	Górnośląska nr 1	grobowiec StempinóW	1 ćw. XX w.	
596.	Górnośląska nr 1	grobowiec Sulecińskich i in.	pocz. XX w.	
597.	Górnośląska nr 1	grobowiec Sulimierskich i in.	XIX/XX w.	
598.	Górnośląska nr 1	grobowiec SzczepankiewiczóW i in.	4 ćw. XIX w.	
599.	Górnośląska nr 1	grobowiec Szyszczyńskich i in.	k. 60. XIX w., przebud. kon. XIX w.	
600.	Górnośląska nr 1	grobowiec Tomeckich i in.	1 ćw. XX w.	
601.	Górnośląska nr 1	grobowiec Trzebuchowskich i in.	4 ćw. XIX w.	
602.	Górnośląska nr 1	grobowiec Tymienieckich i in.	pocz. XX w.	
603.	Górnośląska nr 1	grobowiec Urowskich i in.	l. 20. XX w.	
604.	Górnośląska nr 1	grobowiec Walczaków i in.	l. 20.-30? XX w.	
605.	Górnośląska nr 1	grobowiec Wasilewskiego i in.	ok. 1908-1909 r.	
606.	Górnośląska nr 1	grobowiec Wawrzonowskich	l. 20. XX w. wyk. Firma GinteróW	
607.	Górnośląska nr 1	grobowiec WełnicóW i in. Borkowskich i JarnuszkiewiczóW	l. 20. XX w.	
608.	Górnośląska nr 1	grobowiec Winiarskich i in.	l. 20.-30. XX w.	
609.	Górnośląska nr 1	grobowiec Witowskich i in.	ok. 1900 r.	
610.	Górnośląska nr 1	grobowiec WittichóW	l. 30? XX w.	
611.	Górnośląska nr 1	grobowiec Woldańskich i in.	pocz. XX? w.	

612.	Górnośląska nr 1	grobowiec Wydrzyńskich i in.	l. 70. XIX w., przebud. 1 ćw. XX w.	
613.	Górnośląska nr 1	grobowiec Wyganowskich	l. 50. XIX w., przebud. pocz. XX w.	
614.	Górnośląska nr 1	grobowiec Wyganowskich	ok. 1900 r.	
615.	Górnośląska nr 1	grobowiec Zajązkowskich i Kozanowskich	1907 r.	
616.	Górnośląska nr 1	kaplica Zakrzewskich	1859 r., restauracja l. 90. XX w.	
617.	Górnośląska nr 1	kaplica grobowa Załuskowskich	l. 70. XIX w.	
618.	Górnośląska nr 1	grobowiec Zdrojewskich i in.	ok. 1912 r.	
619.	Górnośląska nr 1	grobowiec Zengtelerów	k. XIX w., l. 20. XX w.	
620.	Górnośląska nr 1	grobowiec Zgromadzenia Sióstr MBM	k. XIX w.	
621.	Górnośląska nr 1	kaplica grobowa Żarneckich	ok. 1920-1930 r.	
622.	Górnośląska nr 1	grobowiec Żarskich i in.	ok. 1926-1929 r.	
623.	Górnośląska nr 1	kaplica grobowa Żuczkowski i in.	l. 90. XIX w.	
624.	Górnośląska nr 1	grobowiec Żywanowskich i in.	k. XIX w.	
625.	Górnośląska nr 1	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
626.	Górnośląska nr 2	budynek mieszkalny	poł. XIX w.	
627.	Górnośląska nr 4	budynek mieszkalny	ok. 1924 r.	
628.	Górnośląska nr 5	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
629.	Górnośląska nr 6	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
630.	Górnośląska nr 6	budynek mieszkalny (oficyna)	1. ćw. XX w.	
631.	Górnośląska nr 7	budynek mieszkalny	ok. 1930 r.	
632.	Górnośląska nr 8	cmentarz prawosławny	zał. 1786 r.	729/A 22.04.1996
633.	Górnośląska nr 8	mur ogrodzeniowy cmentarza z bramą	1830 r., brama l. 40. XIX w.	729/A 22.04.1996

634.	Górnośląska nr 8	kaplica grobowa D. Szymanowskiego	1892 r.	
635.	Górnośląska nr 8	kaplica grobowa Katasanowów i Myszkiewiczów	ok. 1828 r.	
636.	Górnośląska nr 8	pomnik nagrobny Łukowkina	ok. 1838 r.	
637.	Górnośląska nr 8	kaplica grobowa Kononowa	l. 90. XIX w.	
638.	Górnośląska nr 8	pomnik nagrobny Bornowiczewów	ok. 1836 -1837 r.	
639.	Górnośląska nr 9	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
640.	Górnośląska nr 10 c	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
641.	Górnośląska nr 11	budynek mieszkalny	ok. 1925 r.	
642.	Górnośląska nr 12	budynek mieszkalny	1914 r.	
643.	Górnośląska nr 12	budynek mieszkalny (oficyna)	1. ćw. XX w.	
644.	Górnośląska nr 13	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
645.	Górnośląska nr 14	budynek mieszkalny	3. ćw. XX w.	
646.	Górnośląska nr 14a	budynek mieszkalny (oficyna)	1. ćw. XX w.	
647.	Górnośląska nr 15	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
648.	Górnośląska nr 16	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
649.	Górnośląska nr 16	budynek mieszkalny (oficyna)	1. ćw. XX w.	
650.	Górnośląska nr 17	budynek mieszkalny	ok. 1937 r.	
651.	Górnośląska nr 18	budynek mieszkalny	2. poł. XIX w.	
652.	Górnośląska nr 18	budynek mieszkalny (oficyna)	pocz. XX w.	
653.	Górnośląska nr 20	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
654.	Górnośląska nr 22	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
655.	Górnośląska nr 23	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
656.	Górnośląska nr 24	budynek mieszkalny	ok. 1920 r.	
657.	Górnośląska nr 25	budynek mieszkalny	ok. 1920 r.	
658.	Górnośląska nr 26	budynek mieszkalny	ok. 1914 r.	
659.	Górnośląska nr 27	budynek mieszkalny	ok. 1906 r.	
660.	Górnośląska nr 28	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
661.	Górnośląska nr 30	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
662.	Górnośląska nr 32	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
663.	Górnośląska nr 34	budynek mieszkalny	k XIX w.	

664.	Górnośląska nr 35	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
665.	Górnośląska nr 36	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
666.	Górnośląska nr 36a	budynek mieszkalny	3. ćw. XX w.	
667.	Górnośląska nr 38	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
668.	Górnośląska nr 39	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	
669.	Górnośląska nr 40	budynek mieszkalny	3. ćw. XX w.	
670.	Górnośląska nr 41	budynek mieszkalny	ok. 1920 r.	
671.	Górnośląska nr 42	budynek mieszkalny	l. 20-te XX w.	
672.	Górnośląska nr 47	budynek mieszkalny	ok. 1920 r.	
673.	Górnośląska nr 50	budynek mieszkalny, ob. usługowo-biurowy	1. ćw. XX w.	
674.	Górnośląska nr 52	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
675.	Górnośląska nr 65	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
676.	Górnośląska nr 66 a	wieża ciśnień, ob. Ośrodek Kultury Plastycznej „Wieża Ciśnień”	l. 20-te XX w.	902/Wlkp/A 14.10.2013
677.	Górnośląska nr 71b	budynek mieszkalny, do 2011r. Miejski Ośrodek Kultury	po 1914 r.	
678.	Górnośląska nr 71	budynek mieszkalny	po 1914 r.	
679.	Górnośląska nr 76	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
680.	ul. Graniczna nr 1	budynek fabryki fortepianów Bettinga, ob. administracyjno- biurowy	ok. 1916-1920 r.	
681.	Graniczna nr 1	budynek portierni	ok. 1916-1920 r.	
682.	Graniczna nr 1	mur ogrodzeniowy	ok. 1916-1920 r.	
683.	Graniczna nr 4	budynek mieszkalny	po 1931 r.	
684.	Graniczna nr 5	budynek mieszkalny	po 1931 r.	
685.	Graniczna nr 6	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
686.	Graniczna nr 8	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
687.	Graniczna nr 10	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
688.	Graniczna nr 11	budynek mieszkalny	po 1931 r.	
689.	Graniczna nr 12	budynek mieszkalny	po 1935 r., przebud.	
690.	Graniczna nr 13	budynek mieszkalny	po 1935 r.	
691.	Graniczna nr 15	budynek mieszkalny	ok. 1923 r.	
692.	Graniczna nr 16	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
693.	Graniczna nr 17	budynek mieszkalny	ok. 1937 r.	
694.	Graniczna nr 18	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
695.	Graniczna nr 20	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	

696.	Graniczna nr 21	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
697.	Graniczna nr 22	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
698.	Graniczna nr 23	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
699.	Graniczna nr 26	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
700.	Graniczna nr 28	budynek mieszkalny	1933 r.	
701.	Graniczna nr 31	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
702.	Graniczna nr 32	budynek mieszkalny	po 1931 r.	
703.	Graniczna nr 33	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
704.	Graniczna nr 36	budynek mieszkalny	po 1931 r.	
705.	Graniczna nr 38	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
706.	Graniczna nr 40	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w. lub po 1931 r.	
707.	ul. Grodzka nr 1	budynek szkolny, ob. I LO im. Adama Asnyka	1820 r., arch. S. Szpilowski	31/A 12.12.1964
708.	Grodzka nr 3	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
709.	Grodzka nr 5	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
710.	Grodzka nr 7	d. hotel "Grodzki", ob. bank PEKAO SA	l. 20.XX w.	
711.	Grodzka nr 8	budynek mieszkalny	l.20. XX w.	
712.	Grodzka nr 9	budynek mieszkalny	l.20.XX w.	
713.	Grodzka nr 10	budynek mieszkalny	1923 r .	
714.	Grodzka nr 11	budynek mieszkalny z oficynami	2 poł. XIX w.	739/A 29.09.1997
715.	Grodzka nr 16	budynek mieszkalny	l.20.XX w.	
716.	ul. Grunwaldzka nr 29	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
717.	Grunwaldzka nr 31	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
718.	Grunwaldzka nr 34a	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
719.	ul. Handlowa nr 1	budynek mieszkalny	4 ćw. XIX w., przebud.	
720.	Handlowa nr 2	budynek mieszkalny	4 ćw. XIX w., przebud.	
721.	Handlowa nr 3	budynek mieszkalny	4 ćw. XIX w. przebud.	
722.	Handlowa nr 4	budynek przedszkola	2. ćw. XX w.	
723.	Handlowa nr 5	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
724.	Handlowa nr 8	budynek mieszkalny	ok. 1900 r.	
725.	Handlowa nr 10	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
726.	Handlowa nr 11	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	

727.	Handlowa nr 12	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
728.	Handlowa nr 13	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
729.	Handlowa nr 15	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
730.	Handlowa nr 17	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
731.	Handlowa nr 21	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
732.	Handlowa nr 26	budynek mieszkalny	l. 60. XX w.	
733.	Handlowa nr 28	budynek mieszkalny	l. 60. XX w.	
734.	ul. Harcerska	budynek z zegarem miejskim	1933 r. arch. A.Nestrypke, zegarmistrz R.Stilter	
735.	Harcerska nr 1	budynek szkolny	XIX/XX w.	
736.	Harcerska nr 1	budynek przedszkola	XIX/XX w.	
737.	Harcerska nr 2	cmentarz ewangelicki	„Górka Luterska” - XVII w., zał. 1790 r., przebud. i rozbud. l. . 30 i 40-te XIX w., ok.1912 r.,	751/A 02.12.1998
738.	Harcerska nr 2	mur ogrodzeniowy cmentarza z bramą	1. dekada XIX w., brama - 3. ćw. XIX w.	751/A 02.12.1998
739.	Harcerska nr 2	grobowiec Bidermannów	1863 r.	
740.	Harcerska nr 2	grobowiec Dreszerów	pocz. XX w.	
741.	Harcerska nr 2	grobowiec Fibigerów	ok. 1915 r.	
742.	Harcerska nr 2	grobowiec Fibigerów	ok. 1920 r.	
743.	Harcerska nr 2	grobowiec Franke i in.	k. XIX w.	
744.	Harcerska nr 2	grobowiec Fuldów	k. XIX w.	
745.	Harcerska nr 2	grobowiec G. Fulde i in.	4 ćw. XIX w.	
746.	Harcerska nr 2	grobowiec Habermannów	4 ćw. XIX w.	
747.	Harcerska nr 2	grobowiec Hempel	1902 r.	
748.	Harcerska nr 2	grobowiec Hindemitha	k. XIX w.	
749.	Harcerska nr 2	grobowiec Heidenreichów	1902 r.	
750.	Harcerska nr 2	grobowiec Launitz i in.	ok. 1910 r.	
751.	Harcerska nr 2	grobowiec Linke	k. XIX w.	

752.	Harcerska nr 2	grobowiec Milke	pocz. XX w.	
753.	Harcerska nr 2	grobowiec L. Müller	pocz. XX w.	
754.	Harcerska nr 2	grobowiec Müller	k. XIX w.	
755.	Harcerska nr 2	grobowiec NN	l. 20? XX w.	
756.	Harcerska nr 2	grobowiec Rederów	pocz. XX w.	
757.	Harcerska nr 2	grobowiec Repphanów i in.	l. 20.-30. XX w.	
758.	Harcerska nr 2	kaplica grobowa Repphanów	l. 30. XIX w.	
759.	Harcerska nr 2	grobowiec Rosendahlów	4 ćw. XIX w., re., l. 90. XX w.	
760.	Harcerska nr 2	grobowiec Schnerrów	1881 r.	
761.	Harcerska nr 2	grobowiec Schultzów	1901 r.	
762.	Harcerska nr 2	grobowiec Spechtów	1 ćw. XX w.	
763.	Harcerska nr 2	grobowiec Tahnów i in.	3 ćw. XIX w.	
764.	Harcerska nr 2	grobowiec Wyganowskich	3 ćw. XIX w., przebud.	
765.	Harcerska nr 2	grobowiec Wyganowskiej	ok. 1888 r.	
766.	Harcerska nr 2	grobowiec Zalewskich	1 ćw. XX w.	
767.	Harcerska nr 3	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
768.	Harcerska nr 4	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
769.	Harcerska nr 5	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
770.	Harcerska nr 7	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
771.	Harcerska nr 9	budynek mieszkalny	k. XIX w./XX w.	
772.	Harcerska nr 10	budynek mieszkalny	ok. 1920-1930	
773.	Harcerska nr 10b	budynek przemysłowy	1. ćw. XIX w.	
774.	Harcerska nr 11	budynek mieszkalny	ok. 1920 r., przebud.	
775.	Harcerska nr 12	budynek mieszkalny	ok. 1900 r.	
776.	Harcerska nr 15	budynek mieszkalny	przed 1900 r.	
777.	ul. Helska nr 3	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
778.	Helska nr 5	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
779.	ul. Hoża nr 1	budynek mieszkalny	l. 40. XX w.	
780.	Hoża nr 2-4	budynek mieszkalny	l. 40. XX w.	
781.	Hoża nr 3	budynek mieszkalny	l. 40. XX w.	
782.	Hoża nr 5	budynek mieszkalny	l. 40. XX w.	
783.	Hoża nr 10-12	budynek mieszkalny	l. 40. XX w.	
784.	Hoża nr 17	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	

785.	ul. Idzikowskiego Ludwika nr 1	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
786.	Idzikowskiego nr 2	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
787.	Idzikowskiego nr 3-5	budynek mieszkalny	ok. 1930 r.	
788.	Idzikowskiego nr 4	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
789.	ul. Jabłkowskiego Wojciecha nr 2	budynek mieszkalny	po 1900 r.	
790.	Jabłkowskiego nr 4	budynek mieszkalny	k. XIX w., nadbud.	
791.	Jabłkowskiego nr 5	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
792.	Jabłkowskiego nr 6	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
793.	Jabłkowskiego nr 7	budynek mieszkalny	ok. 1900 r.	
794.	Jabłkowskiego nr 8	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
795.	Jabłkowskiego nr 10	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
796.	Jabłkowskiego nr 10	dom mieszkalny (w podwórzu)	ok. 1920 r.	
797.	Jabłkowskiego nr 10	budynek piekarni	l. 20. XX w.	
798.	Jabłkowskiego nr 11	budynek mieszkalny	4 ćw. XIX w.	
799.	Jabłkowskiego nr 12	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
800.	Jabłkowskiego nr 13	budynek mieszkalny	1906 r.	
801.	Jabłkowskiego nr 14	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
802.	Jabłkowskiego nr 15	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
803.	Jabłkowskiego nr 16	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
804.	Jabłkowskiego nr 16	budynek mieszkalny (oficyna)	1 ćw. XX w.	
805.	Jabłkowskiego nr 18	budynek mieszkalny (w podwórzu)	1 ćw. XX w.	
806.	Jabłkowskiego nr 18	budynek gospodarczy (pralnia)	1 ćw. XX w.	
807.	Jabłkowskiego nr 18	budynek mieszkalny	4 ćw. XIX w.	
808.	Jabłkowskiego nr 20	d. zakład hafciarski, ob. mieszkalny (w podwórzu)	ok. 1915 r.	
809.	Jabłkowskiego nr 20	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	
810.	Jabłkowskiego nr 22	budynek mieszkalny	4 ćw. XIX w./pocz. XX w.	
811.	pl. Jana Pawła II nr 3	d. dom dla księży, ob. Centrum Kultu św. Józefa wraz z domem pielgrzymy	1818-1820 r., arch. S. Szpilowski,	461/A 01.02.1969

812.	Jana Pawła II nr 3	dom parafialny, ob. plebania	1800 r., przebud. 1873 r., 1925r., 1939-1945, ok. 2000 r.	461/A 01.02.1969
813.	Jana Pawła II nr 3	baszta obronna tzw. "Dorotka"	Jana Pawła II nr 3	42/A 18.01.1965
814.	Jana Pawła II nr 3	mury miejskie- fragment (przy baszcie "Dorotka")	Jana Pawła II nr 3	42/A 18.01.1965
815.	Jana Pawła II nr 5	budynek mieszkalny	1. ćw. XIX w.	
816.	Jana Pawła II nr 6-7-9	budynek Kaliskiego Towarzystwa Muzycznego, ob. Państwowa Szkoła Muzyczna	1901-1902, rozbud. 1963 r.	
817.	ul. Jasna nr 1	budynek mieszkalny, ob. Komenda Policji	1. ćw. XX w.	
818.	Jasna nr 3	budynek mieszkalny, ob. Komenda Policji	1. ćw. XX w.	
819.	ul. Joselewicza Berka nr 2	budynek mieszkalny	ok. 1920 r.	
820.	ul. Kadecka nr 1	d. budynek oficerski Korpusu Kadetów, ob. mieszkalny	ok. 1830, rem., po 1840, 4 ćw. XIX w.	900/1-2/Wlkp/A 03.02.1969
821.	Kadecka nr 1	mury miejskie- fragment	XIII w., konserwacja 2011r.	42/A 18.01.1965
822.	ul. Kanonicka nr 1	budynek mieszkalny	1924 r.	533/A 16.07.1990
823.	Kanonicka nr 2	budynek mieszkalny	l. 20. XX w..	
824.	Kanonicka nr 3	budynek mieszkalny	ok. 1930 r	
825.	Kanonicka nr 4	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	527/A 03.11.1990
826.	Kanonicka nr 5	kościół pw. św. Mikołaja	ok. poł. XIII w., XIV w. 1612, 1869 r.	57/A 22.09.1930
827.	Kanonicka nr 5	d. klasztor Kanoników Regularnych, ob. plebania	1448 r., 1538-39, 1875r.	38/A 18.01.1965
828.	Kanonicka nr 6	d. hotel "Wiedeński", ob. budynek mieszkalny	l. 1920-1925 wg arch. F. Brzeziński	535/A 18.10.1990

829.	Kanonicka nr 7	budynek mieszkalny	1900r., nadbud.1925r.	
830.	Kanonicka nr 8	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
831.	ul. Kaszubska nr 1	budynek mieszkalny	po 1905 r.	
832.	Kaszubska nr 9	budynek Centrum Krwiodawstwa i Krwiolecznictwa	l. 50. XX w.	
833.	ul. Kazimierzowska	mury miejskie- fragment (przy kościele OO. Franciszekanów)	między 1333 a 1370 r.	42/A 18.01.1965
834.	Kazimierzowska nr 2	budynek mieszkalny	k. XIX/XX w.	
835.	Kazimierzowska nr 4	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
836.	Kazimierzowska nr 10	budynek mieszkalny	1934 r.	
837.	Kazimierzowska nr 10a	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
838.	Kazimierzowska nr 10b	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
839.	ul. Kąpie nr 6-6a	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
840.	Kąpie nr 6a	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
841.	Kąpie nr 8	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
842.	Kąpie nr 8	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
843.	Kąpie nr 8	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
844.	Kąpie nr 10	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
845.	Kąpie nr 10	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
846.	Kąpie nr 20	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
847.	Kąpie nr 20	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
848.	Kąpie nr 20	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
849.	ul. Kątna nr 17	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
850.	ul. Kielecka nr 1	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
851.	pl. Kilińskiego Jana nr 2	budynek mieszkalny	XIX w.	
852.	Kilińskiego nr 2	budynek pofabryczny, ob. w części mieszkalny	1. ćw. XX w.	696/A 16.02.1994
853.	Kilińskiego nr 4	tzw. pałac Puchalskich lub Pułaskich, ob. budynek mieszkalny	1828-1831 r., proj. F. Reinstein	72/A 24.02.1965
854.	Kilińskiego nr 11	budynek d. fabryki B. i J. Repphanów, ob. mieszkalny	ok.1816-1817, przebud.	

855.	Kilińskiego nr 13	budynek d. fabryki sukna braci B. i J. Repphanów, ob. Urząd Statystyczny	ok. 1824-1827 r.	462/A 01.02.1969
856.	ul. Kmieca nr 46	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
857.	ul. Kochanowskiego Jana nr 3	budynek mieszkalny	1938 r.	
858.	Kochanowskiego nr 4-6	budynek mieszkalny	l. 20/30. XX w.	
859.	ul. Kolegialna nr 2	kościół pojezuicki pw. św. Stanisława i Wojciecha, ob. garnizonowy	1586-1592 r.	256/62 22.09.1930
860.	Kolegialna nr 3	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
861.	Kolegialna nr 4	budynek d. kolegium jezuickiego, skrzydło zachodnie, ob. Urząd Wojewódzki w Poznaniu, Delegatura w Kaliszu	XVII w., przebud. 1795-97	70/A 22.05.1965
862.	Kolegialna nr 4	budynek d. kolegium jezuickiego, skrzydło południowe, ob. Galeria im. T. Kulisiewicza oraz biura urzędów administracji publicznej	1644-1677 r.	70/A 22.05.1965
863.	Kolegialna nr 4	budynek d. kolegium jezuickiego, skrzydło wschodnie, ob. Starostwo Powiatowe	1644 r.	70/A 22.05.1965
864.	Kolegialna nr 5	budynek mieszkalny	ok. 1927 r.	
865.	ul. Kolejowa nr 7	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
866.	ul. Kopernika Mikołaja	skwer im. E. Kor- Walczaka	pocz. XX w.	
867.	Kopernika nr 1	budynek mieszkalny	ok. 1930 r., przebud.	
868.	Kopernika nr 3	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	
869.	Kopernika nr 5	budynek mieszkalny	ok. 1910 r., przebud.	
870.	Kopernika nr 7	budynek mieszkalny	4 ćw. XIX w.	
871.	Kopernika nr 9	budynek mieszkalny	4 ćw. XIX w.	
872.	Kopernika nr 11	budynek mieszkalny	4 ćw. XIX w.	
873.	Kopernika nr 13	budynek łaźni miejskiej, ob. usługowy	ok. 1915 r.	

874.	Kopernika nr 15	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
875.	Kopernika nr 17	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
876.	Kopernika nr 19	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
877.	Kopernika nr 21	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
878.	ul. Korczak nr 23-27	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
879.	Korczak nr 37-39	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
880.	Korczak nr 37-39	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
881.	Korczak nr 37-39	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
882.	Korczak nr 45	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
883.	Korczak nr 45	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
884.	Korczak nr 45	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
885.	Korczak nr 47-49	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
886.	Korczak nr 59-61	budynek stodoły (drewn.)	XIX/XX w.	
887.	Korczak nr 68-70	budynek gospodarczy	XIX/XX w.	
888.	Korczak nr 76	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
889.	Korczak nr 90	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
890.	Korczak nr 90	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
891.	Korczak nr 90	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
892.	Korczak nr 108	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
893.	Korczak nr 108	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
894.	ul. Kordeckiego Augustyna nr 1	budynek domu parafialnego	pocz. XX w.	
895.	Kordeckiego nr 3	budynek plebani	l. 20-te XX w.	
896.	Kordeckiego nr 4	budynek mieszkalny	po 1900 r.	
897.	Kordeckiego nr 8	budynek mieszkalny	po 1930 r. , przebud.	
898.	Kordeckiego nr 10	budynek mieszkalny	po 1930 r.	
899.	Kordeckiego nr 12	budynek mieszkalny	po 1920 r.	
900.	Kordeckiego nr 14	budynek mieszkalny	po 1900 r.	
901.	Kordeckiego nr 17	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
902.	Kordeckiego nr 18	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
903.	Kordeckiego nr 26	budynek mieszkalny	ok. 1920-30	
904.	Kordeckiego nr 33	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
905.	Kordeckiego nr 34	budynek szkolny	l. 30. XX w.	

906.	Kordeckiego nr 34	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
907.	ul. Kościuszki Tadeusza nr 1	budynek mieszkalny	l.20-te XX w. , rozbud.1983	
908.	Kościuszki nr 2	budynek mieszkalny	ok.1937 r.	
909.	Kościuszki nr 3	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
910.	Kościuszki nr 4	budynek mieszkalny	ok.1914r.	
911.	Kościuszki nr 5	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
912.	Kościuszki nr 6	dom mieszkalny, ob. SANEPID	ok. 1925 r.	
913.	Kościuszki nr 7	budynek mieszkalny	pocz.XX w.	
914.	Kościuszki nr 8	budynek mieszkalny wraz ogrodzeniem od płn.- wsch.	ok.1912 r.	986/Wlkp/A 12/04.2016
915.	Kościuszki nr 9	budynek mieszkalny	1904-05 r.	336/A 30.04.1981
916.	Kościuszki nr 10	budynek szkolny, ob. III LO im. Mikołaja Kopernika	1900-1902 r. arch.J.Chrzanowski	685/A 02.07.1993
917.	Kościuszki nr 11	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
918.	Kościuszki nr 12	budynek Kaliskiej Kasy Gubernialnej, ob. Muzeum Okręgowe Ziemi Kaliskiej	ok.1909 r., przebud. 1976r.	682/A 06.07.1993
919.	Kościuszki nr 14	budynek mieszkalny	ok. 1920 r.	
920.	Kościuszki nr 16	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
921.	Kościuszki nr 17	budynek mieszkalny	ok.1910 r.	
922.	Kościuszki nr 19	budynek mieszkalny	przed 1910 r.	
923.	Kościuszki nr 20	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
924.	Kościuszki nr 22	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
925.	ul. Kredytowa nr 1	budynek mieszkalny	4 ćw. XIX w.	
926.	Kredytowa nr 2	budynek mieszkalny (fabryka koszul)	1925 r.	
927.	ul. Kresowa nr 1	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
928.	Kresowa nr 3	budynek mieszkalny	ok. 1930 r., rozbud.	
929.	Kresowa nr 11	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
930.	Kresowa nr 13	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
931.	ul. Krótka nr 3	budynek mieszkalny	1925 r.	
932.	ul. Krucza nr 6	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
933.	ul. Kruczkowskiego Leona	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	

	nr 36			
934.	Kruczkowskiego nr 21	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
935.	Kruczkowskiego nr 21	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
936.	Kruczkowskiego nr 21	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
937.	ul. Księżnej Jolanty nr 4	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
938.	Księżnej Jolanty nr 35-41	budynek cegielni	ok. 1910 r.	
939.	Księżnej Jolanty nr 42	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
940.	Księżnej Jolanty nr 42a	budynek mieszkalny	l. 30 XX w.	
941.	ul. Kwiatowa nr 1	budynek przemysłowy	1. ćw. XX w.	
942.	ul. Legionów nr 2a	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
943.	Legionów nr 4	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
944.	Legionów nr 6	budynek szkolny, ob. Zespół Szkół Ekonomicznych	1937-1939 r.	
945.	Legionów nr 9	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
946.	Legionów nr 11	budynek mieszkalny	przed 1920 r.	
947.	Legionów nr 12	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
948.	Legionów nr 18	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
949.	Legionów nr 19	budynek mieszkalny (oficyna)	XIX/XX w.	
950.	Legionów nr 23	budynek mieszkalny	po 1900 r.	
951.	Legionów nr 28	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
952.	Legionów nr 29	budynek przedszkola	2. poł. XX w.	
953.	Legionów nr 29	d. budynek mieszkalny (oficyna), ob. przedszkole	1. ćw. XX w.	
954.	Legionów nr 34	budynek mieszkalny	l. 20. XX w., przebud.	
955.	Legionów nr 35	budynek mieszkalny	ok. 1930 r.	
956.	Legionów nr 39	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
957.	Legionów nr 40	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	
958.	Legionów nr 46	budynek mieszkalny	ok. 1937 r.	
959.	Legionów nr 48	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
960.	Legionów nr 52	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
961.	Legionów nr 54	budynek mieszkalny	ok. 1937 r.	
962.	Legionów nr 58	budynek mieszkalny	ok. 1935 r.	
963.	Legionów nr 60	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
964.	Legionów nr 62	budynek mieszkalny	ok. 1937 r.	

965.	Legionów nr 66	budynek mieszkalny (willa miejska), ob. Miejska Biblioteka Publiczna im. Adama Asnyka	1925 r.	917/Wlkp/A 09.12.2013 (bryła i elewacja)
966.	ul. Lipowa nr 2	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
967.	Lipowa nr 2a	mur ogrodzeniowy	1. ćw. XX w.	
968.	Lipowa nr 3	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
969.	Lipowa nr 4	budynek mieszkalny	1936 r.	
970.	Lipowa nr 7	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
971.	Lipowa nr 8	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
972.	Lipowa nr 9	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
973.	Lipowa nr 11	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
974.	Lipowa nr 16	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	
975.	Lipowa nr 24	budynek mieszkalny	po 1920 r.	
976.	Lipowa nr 25	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
977.	Lipowa nr 31	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
978.	Lipowa nr 35	budynek mieszkalny	l. 20-30. XX w.	
979.	Lipowa nr 40	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
980.	Lipowa nr 40a	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
981.	Lipowa nr 44	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
982.	Lipowa nr 46	budynek mieszkalny	koń. XIX w.	
983.	Lipowa nr 48	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	
984.	Lipowa nr 50	budynek mieszkalny	3. ćw. XIX w.	
985.	ul. Lotnicza nr 2	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
986.	Lotnicza nr 4	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
987.	ul. Lubelska nr 8	d. budynek browaru, gorzelni z mieszkaniami	ok. 1820, rem. l. 70. XIX w., l. 20-30 XX w.	
988.	Lubelska nr 29-33	d. budynek mieszkalny (robotników folwarcznych)	k. XIX w.	
989.	ul. Ludowa nr 2	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
990.	Ludowa nr 4	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
991.	Ludowa nr 6	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
992.	ul. Łazienna nr 1	budynek mieszkalny	ok. 1920 r.	
993.	Łazienna nr 2	budynek mieszkalny	ok. 1923 r.	
994.	Łazienna nr 4	budynek mieszkalny	ok. 1928 r.	
995.	Łazienna nr 5	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
996.	Łazienna nr 6	d. budynek administracji	1795-98 r.	70/A

		wojskowej Korpusu Kadetów, ob. administracyjno-biurowy MBP im.A.Asnyka		22.02.1965
997.	Łazienna nr 6	d. budynek Korpusu Kadetów z salą musztry, cerkwią, kasynem oficerskim, ob. Centrum Kultury i Sztuki	2. poł. XIX w. , arch. F.Reinstein, przebud.	70/A 22.02.1965
998.	Łazienna nr 6	baszta artyleryjska, późn., browar, ob. restauracja	2. ćw. XVI w., przebud. l. 60. XX w. i 2000 r.	42/A 18.01.1965
999.	Łazienna nr 6	mury miejskie-fragment (od bastei artyleryjskiej do CKiS)	między 1333 a 1370 r., rekonstruowany	42/A 18.01.1965
1000.	Łazienna nr 7	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
1001.	Łazienna nr 11	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
1002.	Łazienna nr 13	d. budynek oficerski Korpusu Kadetów, ob. budynek mieszkalny	ok. poł. XIX w.	900/1-2/Wlkp/A 14.07.1969
1003.	Łazienna nr 15	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
1004.	Łazienna nr 17	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
1005.	ul. Łączna nr 1-3	budynek mieszkalny	3./4. ćw. XIX w.	
1006.	ul. Łęgowa nr 6	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1007.	Łęgowa nr 11	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1008.	Łęgowa nr 12	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
1009.	Łęgowa nr 12	założenie ogrodowe	1. ćw. XX w.	
1010.	Łęgowa nr 12a	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1011.	Łęgowa nr 15	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1012.	Łęgowa nr 17	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1013.	ul. Łowiecka nr 45	budynek mieszkalny	1. poł. XX w.	
1014.	Łowiecka nr 45	budynek gospodarczy	1. poł. XX w.	
1015.	Łowiecka nr 54	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1016.	Łowiecka nr 56	kapliczka przydrożna	XIX/XX w.	
1017.	ul. Łódzka nr 1	willa	1. ćw. XX w.	
1018.	Łódzka nr 1	budynek gospodarczy	budynek gospodarczy	
1019.	Łódzka nr 2	budynki więzienia, ob. Zakład Karny (budynek penitencjarny i budynek administracyjny)	1844 r. arch. H.Marconi	188/A 21.08.1968
1020.	Łódzka nr 2	mur ogrodzeniowy	XIX/XX w.	188/A

		Zakładu Karnego		21.08.1968
1021.	Łódzka nr 4	budynek mieszkalny	ok. 1925-30 r.	
1022.	Łódzka nr 6	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	
1023.	Łódzka nr 8	budynek mieszkalny	poł. XIX w.	
1024.	Łódzka nr 9	budynek mieszkalny	ok. 1920 r.	
1025.	Łódzka nr 10	budynek mieszkalny, ob. V LO im. Jana Bosko	ok. 1910 r.	
1026.	Łódzka nr 10a	budynek mieszkalny (oficyna)	1. ćw. XX w.	
1027.	Łódzka nr 11	budynek mieszkalny	ok. 1900 r.	
1028.	Łódzka nr 12	budynek mieszkalny	ok. 1927 r.	
1029.	Łódzka nr 13	budynek mieszkalny	ok. 1935r.	
1030.	Łódzka nr 14	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
1031.	Łódzka nr 14	budynek mieszkalny	3. ćw. XIX w.	
1032.	Łódzka nr 14	budynek mieszkalny	3. ćw. XIX w.	
1033.	Łódzka nr 18a	budynek mieszkalny	po poł. XIX w.	
1034.	Łódzka nr 20	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
1035.	Łódzka nr 22	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
1036.	Łódzka nr 24	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
1037.	Łódzka nr 29a	budynek pofabryczny, ob. siedziba PTTK Oddział Kalisz	pocz. XX w.	
1038.	Łódzka nr 29a	budynek pofabryczny, ob. hotel "Bursztyn"	pocz. XX w.	
1039.	Łódzka nr 29a	budynek pofabryczny, ob. siedziba KS "Prosna"	pocz. XX w.	
1040.	Łódzka nr 29a	mur ogrodzeniowy	pocz. XX w.	
1041.	Łódzka nr 30	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
1042.	Łódzka nr 31	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
1043.	Łódzka nr 32	budynek mieszkalny	3. ćw. XX w.	
1044.	Łódzka nr 33	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	
1045.	Łódzka nr 37a-37b	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1046.	Łódzka nr 43	budynek mieszkalny	ok. 1930 r.	
1047.	Łódzka nr 45	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	
1048.	Łódzka nr 48	budynek mieszkalny	ok. 1930 r.	
1049.	Łódzka nr 52	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
1050.	Łódzka nr 53	budynek mieszkalny	ok. 1920-30	
1051.	Łódzka nr 59	budynek mieszkalny	ok. 1920-31	
1052.	Łódzka nr 61	budynek mieszkalny	2. poł. XIX w.	

1053.	Łódzka nr 63	budynek mieszkalny	ok. 1920 r.	
1054.	Łódzka nr 64	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
1055.	Łódzka nr 65	budynek mieszkalny (oficyna)	pocz. XX w.	
1056.	Łódzka nr 70	budynek mieszkalny	II poł. XIX w.	
1057.	Łódzka nr 73	budynek mieszkalny	I. 30. XX w.	
1058.	Łódzka nr 76	budynek mieszkalny	ok. 1920 r.	
1059.	Łódzka nr 88	budynek mieszkalny	ok. 1930 r.	
1060.	Łódzka nr 89	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1061.	Łódzka nr 90	budynek mieszkalny	ok. 1935 r.	
1062.	Łódzka nr 92	budynek mieszkalny	ok. 1935, przebud.	
1063.	Łódzka nr 106	cmentarz rzymskokatolicki „ na Tyńcu”	choleryczny – 1831 r. zał. 1882 r. , pochówki od 1885 r.	
1064.	Łódzka nr 106	budynek mieszkalny strażnika cmentarza	I. 20. XX w.	
1065.	Łódzka nr 106	cmentarz rzymskokatolicki	2. poł. XIX w.	
1066.	Łódzka nr 106	grobowiec rodziny Grzymała - Raszewskich	1886 r.	
1067.	Łódzka nr 106	grobowiec rodziny Trąbczyńskich	pocz. XX w.	
1068.	Łódzka nr 106	grobowiec rodziny Łęgowskich	1919 r.	
1069.	Łódzka nr 106	grobowiec rodziny Woźniaków	pocz. XX w.	
1070.	Łódzka nr 106	kaplica grobowa oo. Jezuitów	ok.1934 r.	
1071.	Łódzka nr 106	grobowiec oo. Jezuitów zmarłych XVI-XVIII w.	XIX w.	
1072.	Łódzka nr 106	nagrobek Michała Sarnowicza - powstańca 1863 r.	1917r.	
1073.	Łódzka nr 106	grobowiec rodziny Rycharskich	pocz. XX w.	
1074.	Łódzka nr 131	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1075.	Łódzka nr 204, 206,208	budynek mieszkalny	ok.1920-30	
1076.	Łódzka nr 223	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
1077.	Łódzka nr 255	zespół budowlany: zagroda	I. 30. XX w.	
1078.	Łódzka nr 255	budynek mieszkalny	ok.1930 r.	
1079.	Łódzka nr 255	budynek gospodarczy	ok.1930 r.	

1080.	ul. Majkowska nr 2	budynek mieszkalny	ok. 1914 r.	
1081.	Majkowska nr 4	budynek mieszkalny	ok.1910 r.	
1082.	Majkowska nr 5	budynek mieszkalny	ok. 1920 r.	
1083.	Majkowska nr 6	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w./1. ćw. XX w.	
1084.	Majkowska nr 7	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
1085.	Majkowska nr 8	budynek mieszkalny	przed 1900 r., przebud.	
1086.	Majkowska nr 10	budynek mieszkalny	1929 r., przebud.	
1087.	Majkowska nr 13	budynek administracyjny w zespole d. fabryki włókienniczej braci Muller	ok. 1912 r.	
1088.	Majkowska nr 13-13a	pozostałości założenia parkowego w otoczeniu d. willi fabrykanckiej	pocz. XX w.	
1089.	Majkowska nr 13a	budynek mieszkalny, d. willa w zespole fabryki włókienniczej braci Muller, ob. ośrodek zdrowia "Medix"	pocz. XX w., przebud.	
1090.	Majkowska nr 16	budynek mieszkalny (d. oficyna)	XIX/XX w.	
1091.	Majkowska nr 18	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
1092.	Majkowska nr 20	budynek mieszkalny	k. XIX w., przebud.	
1093.	Majkowska nr 22	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w./1. ćw. XX w.	
1094.	Majkowska nr 28	d. budynek rzeźni, ob. zajezdnia i warsztaty KLA	4. ćw. XIX w./1. ćw. XX w.	
1095.	ul. Malinowa nr 1	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1096.	ul. Mała nr 1	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
1097.	Mała nr 3	budynek mieszkalny	1913 r.	
1098.	Mała nr 4	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
1099.	Mała nr 5	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
1100.	Mała nr 6	budynek mieszkalny	pocz. XX w., przebud.	
1101.	Mała nr 8	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
1102.	ul. Mariańska nr 1	budynek mieszkalny	ok.1925 r.	
1103.	Mariańska nr 2	budynek mieszkalny	ok. 1921 r.	

1104.	Mariańska nr 3	budynek mieszkalny	l. 1927-1930	
1105.	Mariańska nr 4	budynek mieszkalny	ok. 1923 r.	
1106.	Mariańska nr 5	budynek mieszkalny	ok. 1925 r.	
1107.	ul. Mazurska nr 1	budynek mieszkalny	k. XIX w., przebud. w l. 30. XX w.	
1108.	Mazurska nr 5	budynek mieszkalny	po 1900 r., l. 30. XX w.	
1109.	Mazurska nr 7	budynek mieszkalny	ok. 1925 r.	
1110.	ul. Melcera Henryka nr 1	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1111.	Melcera nr 3	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1112.	ul. Mickiewicza Adama nr 7	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1113.	Mickiewicza nr 10	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1114.	Mickiewicza nr 12	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1115.	ul. Mieczysława Starego nr 4	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	
1116.	Mieczysława Starego nr 6	budynek mieszkalny	ok. 1937 r.	
1117.	Mieczysława Starego nr 11	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
1118.	Mieczysława Starego nr 12	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
1119.	ul. Miedziana nr 10	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
1120.	Miedziana nr 10	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1121.	Miedziana nr 10	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
1122.	Miedziana nr 10	budynek stodoły	1. ćw. XX w.	
1123.	Miedziana nr 17	budynek mieszkalny	2. ćw. XX w.	
1124.	ul. Młynarska nr 1	budynek mieszkalny	po 1900 r.	
1125.	Młynarska nr 3	budynek mieszkalny	po 1910 r.	
1126.	Młynarska nr 5	budynek mieszkalny	po 1910 r.	
1127.	Młynarska nr 7	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
1128.	Młynarska nr 9	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
1129.	Młynarska nr 11	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	
1130.	Młynarska nr 13	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
1131.	Młynarska nr 14-16	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
1132.	Młynarska nr 15	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1133.	Młynarska nr 17	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1134.	Młynarska nr 19	budynek mieszkalny	po 1935 r.	

1135.	Młynarska nr 21	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
1136.	Młynarska nr 23	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
1137.	Młynarska nr 25	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1138.	Młynarska nr 27	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1139.	ul. Moniuszki Stanisława nr 1	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
1140.	Moniuszki nr 5	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
1141.	Moniuszki nr 8	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1142.	Moniuszki nr 10	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1143.	Moniuszki nr 12	budynek mieszkalny	ok. 1920 r.	
1144.	Moniuszki nr 14	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
1145.	Moniuszki nr 24	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1146.	Moniuszki nr 26	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1147.	Moniuszki nr 28	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1148.	Moniuszki nr 30	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1149.	Moniuszki nr 32	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1150.	Moniuszki nr 38	budynek mieszkalny	l. 40. XX w.	
1151.	ul. Morelowa nr 6	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1152.	Morelowa nr 15	budynek mieszkalny	l. 70. XX w.	
1153.	ul. Mostowa nr 2-2a	piwnice i pozostałości browaru Weigta	4 ćw. XIX w./1 ćw. XX w.	
1154.	Mostowa nr 4	budynek mieszkalny (willa miejska tzw. dom pod aniołami)	ok.1833-1836 r.	129/A 10.07.1968
1155.	ul. Narutowicza Gabriela nr 2	budynek mieszkalny	ok. 1930 r.	
1156.	Narutowicza nr 4	budynek mieszkalny	ok. 1930 r.	
1157.	Narutowicza nr 5	budynek mieszkalny	l. 40. XX w.	
1158.	Narutowicza nr 6	budynek mieszkalny	ok. 1927 r.	
1159.	ul. Niecała nr 1	cerkiew prawosławna pw. św. Piotra i Pawła	1928-1930 arch.M.Zenowicz	691/A 13.02.1994
1160.	Niecała nr 1	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
1161.	Niecała nr 2	budynek d. fabryki B.J. Repphanów, ob. budynek mieszkalny	1824-1825, przebud. 1924 r.	
1162.	Niecała nr 3	budynek mieszkalny w zespole sakralnym cerkwi prawosławnej pw. św. Piotra i Pawła	4. ćw. XIX w.	

1163.	Niecała nr 4	budynek mieszkalny,	1824-1825, pocz. XX w.	
1164.	Niecała nr 5	budynek mieszkalny, (willa miejska)	l. 1933-1936 arch. A. Nestrypke	44/Wlkp/A 08.01.2001
1165.	Niecała nr 6	d. fabryka lalek Szrajera, ob. budynek usługowy	XIX/XX w.	
1166.	Niecała nr 8	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1921 r.	711/A 26.10.1995
1167.	Niecała nr 10	dom parafialny "pod aniołami" parafii ewangelickiej, budynek mieszkalny	ok. 1920 r.	
1168.	Niecała nr 14	budynek mieszkalny	1920 r.	
1169.	ul. Noskowska nr 46	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1170.	Noskowska 54	brama wjazdowa	2. poł. XIX w.	
1171.	pl. Nowy Rynek nr 2	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
1172.	Nowy Rynek nr 3	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
1173.	Nowy Rynek nr 4	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
1174.	Nowy Rynek nr 5	budynek mieszkalny	ok. 1860, przebud.	638/A 12.12.1991
1175.	Nowy Rynek nr 6	budynek mieszkalny	1900-1910 r.	
1176.	Nowy Rynek nr 7	budynek mieszkalny	1900-1910 r.	
1177.	Nowy Rynek nr 10	budynek handlowy tzw. sukiennice	ok. 1912 r., rekonstrukcja z k. l. 90. XX w.	
1178.	ul. Nowy Świat nr 2	budynek mieszkalny	ok. 1920 r.	
1179.	Nowy Świat nr 2a	d. budynek koszar wojskowych, ob. hala targowa	1. poł. XIX w.	468/A 03.02.1969
1180.	Nowy Świat nr 3	d. budynek przytułku dla starców, ob. hotel "Calisia"	1855 r., przebud.	186/A 21.08.1968
1181.	Nowy Świat nr 4	d. budynek koszar wojskowych, późn. drukarnia, ob. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa	1. poł. XIX w.	

1182.	Nowy Świat nr 6	budynek mieszkalny	1909 r.	
1183.	Nowy Świat nr 7	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1184.	Nowy Świat nr 8	budynek mieszkalny	1. poł. XIX w.	1222/A 03.09.1970
1185.	Nowy Świat nr 10	budynek mieszkalny	1. poł. XIX w.	1223/A 03.09.1970
1186.	Nowy Świat nr 12	budynek mieszkalny	poł. XIX w.	473/A 03.02.1969
1187.	Nowy Świat nr 13	budynek poprzemysłowy, ob. Książnica Pedagogiczna	pocz. XX w.	
1188.	Nowy Świat nr 13	budynek poprzemysłowy, ob. Zakład Edukacji Plastycznej UAM	pocz. XX w.	
1189.	Nowy Świat nr 18	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
1190.	Nowy Świat nr 19	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
1191.	Nowy Świat nr 23	budynek mieszkalny	po 1900 r.	
1192.	Nowy Świat nr 25	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
1193.	Nowy Świat nr 27	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
1194.	Nowy Świat nr 29	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
1195.	Nowy Świat nr 31	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
1196.	Nowy Świat nr 33	budynek mieszkalny	l. 60. XX w.	
1197.	Nowy Świat nr 35	budynki Stacji Pogotowia Ratunkowego	ok. 1950 r.	
1198.	Nowy Świat nr 35a	budynek mieszkalny	l. 60. XX w.	
1199.	Nowy Świat nr 38	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
1200.	Nowy Świat nr 39	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
1201.	Nowy Świat nr 40-42	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1202.	Nowy Świat nr 41	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
1203.	Nowy Świat nr 43	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
1204.	Nowy Świat nr 44	budynek mieszkalny	kon. XIX w./XX w.	
1205.	Nowy Świat nr 45	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1206.	Nowy Świat nr 51	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
1207.	ul. Obozowa nr 1	budynek mieszkalny	ok. 1910 r., przebud.	
1208.	Obozowa nr 5	budynek mieszkalny (pracowników kolei)	ok. 1910 r.	
1209.	Obozowa nr 7	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	

		(pracowników kolei)		
1210.	Obozowa nr 8	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
1211.	Obozowa nr 9	budynek mieszkalny (pracowników kolei)	ok. 1910 r.	
1212.	Obozowa nr 11	budynek mieszkalny (pracowników kolei)	ok. 1910 r.	
1213.	Obozowa nr 13	budynek mieszkalny (pracowników kolei)	ok. 1910 r.	
1214.	Obozowa nr 32-36	budynek młyna zbożowego	1. ćw. XX w.	
1215.	Obozowa nr 56	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1216.	ul. Obywatelska nr 2	budynek szkolny, ob. przedszkole	ok. 1925-1930 r.	
1217.	Obywatelska nr 4	dom mieszkalny, ob. warsztaty szkolne	ok. 1925-1930 r.	
1218.	ul. Ogrodowa nr 1	budynek mieszkalny	1 poł. XIX w.	
1219.	Ogrodowa nr 2	budynek mieszkalny	po 1920 r.	
1220.	Ogrodowa nr 3	budynek mieszkalny	4 ćw. XIX w.	
1221.	Ogrodowa nr 12	budynek mieszkalny	po 1920 r, przebud.	
1222.	Ogrodowa nr 14	budynek mieszkalny	po 1920 r, przebud.	
1223.	Ogrodowa nr 15	budynek mieszkalny	k. XIX w./XX w.	
1224.	Ogrodowa n 16	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
1225.	Ogrodowa nr 17	budynek mieszkalny	ok. 1900 r.	
1226.	Ogrodowa nr 19	budynek mieszkalny	4 ćw. XIX w.	
1227.	Ogrodowa nr 21	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
1228.	Ogrodowa nr 28	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
1229.	Ogrodowa nr 30	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	
1230.	Ogrodowa nr 32	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
1231.	Ogrodowa nr 37	budynek mieszkalny	1 poł. XIX w.	
1232.	Ogrodowa nr 42	budynek mieszkalny	po 1935 r.	
1233.	Ogrodowa nr 43	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
1234.	Ogrodowa nr 45	budynek mieszkalny	k. XIX w./pocz. XX w.	
1235.	Ogrodowa nr 47	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
1236.	Ogrodowa nr 47	kapliczka przydrożna	2 poł. XIX w.	
1237.	Ogrodowa nr 51	budynek mieszkalny	ok. 1900 r.	
1238.	Ogrodowa nr 59	budynek mieszkalny	2. poł. XIX , rozbud. po 1900 r.	
1239.	ul. Olszynowa nr 32	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	

1240.	Olszynowa nr 32	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1241.	Olszynowa nr 34-36	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
1242.	Olszynowa nr 38-40	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
1243.	Olszynowa nr 38-40	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1244.	Olszynowa nr 38-40	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
1245.	Olszynowa nr 42	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
1246.	Olszynowa nr 44	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
1247.	Olszynowa nr 44	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1248.	Olszynowa nr 44	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
1249.	ul. Osadnicza nr 1-5	budynek mieszkalny	1. poł. XX w.	
1250.	ul. Ostrowska nr 1	budynek mieszkalny	1890 r.	
1251.	Ostrowska nr 4	budynek mieszkalny	po 1920 r.	
1252.	Ostrowska nr 5	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1253.	Ostrowska nr 7	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1254.	Ostrowska nr 9	budynek mieszkalny	po 1920 r.	
1255.	Ostrowska nr 13	budynek mieszkalny	po 1910 r.	
1256.	Ostrowska nr 14	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1257.	Ostrowska nr 15	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
1258.	Ostrowska nr 19	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
1259.	Ostrowska nr 20	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1260.	Ostrowska nr 21	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1261.	Ostrowska nr 24a	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1262.	Ostrowska nr 32	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1263.	Ostrowska nr 36	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
1264.	Ostrowska nr 44-46	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
1265.	Ostrowska nr 47	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1266.	Ostrowska nr 50	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1267.	ul. Pałacowa nr 12	schron bojowy	1939 r.	
1268.	ul. Paderewskiego Ignacego	kapliczka przydrożna	1895 r., rem.	
1269.	ul. Paprotna nr 10	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1270.	ul. Parczewskiego Alfonsa	mury miejskie- fragment (przy kościele św. Mikołaja)	między 1333 a 1370 r., przebud., rekonstruowany	42/A 18.01.1965
1271.	Parczewskiego nr 2-3	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
1272.	Parczewskiego	mury miejskie-	między 1333 a	42/A

	nr 2-3	fragment	1370 r., uzupełniony., konser.	18.01.1965
1273.	Parczewskiego nr 4	budynek mieszkalny	1929 r.	
1274.	Parczewskiego nr 5-6	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
1275.	Parczewskiego nr 5-6/ Piskorzewska 17	mury miejskie- fragment	między 1333 a 1370 r., uzupełniony., konser.	42/A 18.01.1965
1276.	Parczewskiego nr 7	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
1277.	Parczewskiego nr 8	budynek mieszkalny	l.20.XX w.	
1278.	Parczewskiego nr 9	budynek mieszkalny	ok. 1927 r.	
1279.	Parczewskiego nr 9a	budynek PZPR, ob. bank BZ WBK	l.50.XX w., przebud l.90.XX w.	
1280.	Park Miejski	park	zał. 1798 r., ponownie rozplanowany 1881 wg projektu E. Jankowskiego i F. Szaniora	34/A 14.12.1964
1281.	Park Miejski/ Niecała 7	budynek tzw. domku parkowego, ob. kawiarnia	po 1900 r.	
1282.	Park Miejski	zegar słoneczny	po 1900 r.	
1283.	Park Miejski nr 1	budynek d. hydropatii, ob. przedszkole	1904 r.	983/Wlkp/A 30.03.2016
1284.	Park Miejski nr 2	budynek KTW, tzw. przystań zimowa	po 1831, przebud. przypis. arch. S. Szpilowskiemu	967/Wlkp/A 30.12.2015
1285.	Parkowa nr 2	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
1286.	Parkowa nr 3	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
1287.	Parkowa nr 4	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1288.	Parkowa nr 5	budynek mieszkalny	1913 r.	
1289.	Parkowa nr 8	budynek mieszkalny	przed 1900 r.	
1290.	ul. Piechurów nr 6-8	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1291.	Piechurów nr 9	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1292.	Piechurów nr 14	budynek mieszkalny	ok. 1935 r., przebud.	
1293.	Piechurów nr 16-18	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1294.	ul. Piekarska nr 2	budynek mieszkalny	ok.1923 r. przebud.	

1295.	Piekarska nr 2a	budynek mieszkalny	ok.1935 r.	
1296.	Piekarska nr 2b	budynek mieszkalny	l. 40. XX w.	
1297.	Piekarska nr 4	budynek mieszkalny	ok. 1927 r.	
1298.	Piekarska nr 5	budynek mieszkalny	po 1930 r	
1299.	Piekarska nr 6	budynek mieszkalny	l.20-te XX w.	
1300.	Piekarska nr 7	budynek mieszkalny	1919 r., arch. W. Wardęski, K.Zieliński	
1301.	Piekarska nr 8	budynek mieszkalny	l.20-te XX w.	
1302.	Piekarska nr 9	budynek mieszkalny	ok.1927 r.	
1303.	Piekarska nr 10	budynek mieszkalny	ok.1930 r.	
1304.	Piekarska nr 12	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1305.	ul. Piekart nr 18	budynek mieszkalny	ok. 1920-1930 r.	
1306.	ul. Pionierska nr 3a	kapliczka przydrożna	1. poł. XX w.	
1307.	ul. Piskorzewie nr 9	budynek mieszkalny	1 ćw. XX w.	
1308.	Piskorzewie nr 12	budynek mieszkalny	ok. 1920 r.	
1309.	Piskorzewie nr 13	budynek mieszkalny	1 ćw. XX w.	
1310.	Piskorzewie nr 15	budynek mieszkalny	1 ćw. XX w.	
1311.	Piskorzewie nr 17	budynek mieszkalny w zespole fabryki H. Górnego	ok. 1920 r.	
1312.	Piskorzewie nr 17a	budynek d. fabryki H. Górnego, ob. magazyny i sklepy	1 ćw. XX w.	
1313.	Piskorzewie nr 19	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
1314.	Piskorzewie nr 21	budynek mieszkalny	ok. 1930 r.	
1315.	ul. Piskorzewska nr 1	budynek mieszkalny	ok. 1920 r.	
1316.	Piskorzewska nr 2	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
1317.	Piskorzewska nr 3	budynek mieszkalny	ok. 1927 r.	
1318.	Piskorzewska nr 5	budynek mieszkalny	ok. poł. XIX w./pocz. XX w.	
1319.	Piskorzewska nr 6	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
1320.	Piskorzewska nr 8	budynek mieszkalny	k. XIX w./l. 20. XX w.	
1321.	Piskorzewska nr 10	budynek mieszkalny	k. XIX w./l. 20. XX w.	
1322.	Piskorzewska nr 14	budynek mieszkalny	4 ćw. XIX w./ pocz. XX w.	
1323.	Piskorzewska nr 15	budynek mieszkalny	4 ćw. XIX w./ l. 30. XX w.	
1324.	Piskorzewska nr 17	budynek mieszkalny, d.	pocz. XX w.	

		ochronka		
1325.	ul. Podgórze nr 1	kościół Baptystów	l. 20. XX w.	
1326.	Podgórze nr 3	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
1327.	Podgórze nr 5	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
1328.	Podgórze nr 6	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
1329.	Podgórze nr 7	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
1330.	Podgórze nr 8	budynek mieszkalny	1901 r.	659/A 28.12.1992
1331.	Podgórze nr 9	budynek mieszkalny	ok.1900 r.	
1332.	Podgórze nr 11	budynek mieszkalny	ok. 1900 r.	
1333.	Podgórze nr 12	budynek mieszkalny	ok. 1920 r.	
1334.	Podgórze nr 13	budynek mieszkalny	ok. 1900 r .	
1335.	Podgórze nr 14	budynek mieszkalny	po 1900 r.	
1336.	Podgórze nr 15	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1337.	Podgórze nr 16	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
1338.	Podgórze nr 17	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
1339.	Podgórze nr 18	budynek mieszkalny	4 ćw. XIX w.	
1340.	Podgórze nr 19	budynek mieszkalny	4 ćw. XIX w.	
1341.	Podgórze nr 20	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
1342.	Podgórze nr 22	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1343.	Podgórze nr 24	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
1344.	ul. Podmiejska nr 12	budynek mieszkalny	1899 r.	
1345.	Podmiejska nr 14	budynek mieszkalny	ok. 1900 r.	
1346.	Podmiejska nr 23	cmentarz żydowski tzw. nowy (kirkut)	1896 r. (1904r.), rew. od 1986 r.	80/Wlkp/A 20.02.2002
1347.	Podmiejska nr 23	budynek d. domu przedpogrzebowego na cmentarzu żydowskim, ob. Dom Pamięci	przed 1939 r., remont pocz.XXI w.	
1348.	Podmiejska nr 23	ohel rabina E. Lipszyca	ok. 1932 r.	
1349.	ul. Pogodna	figura przydrożna (przy skrzyżowaniu z ul. Gościnną)	1 ćw. XX w.	
1350.	Pogodna nr 1 i 3	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
1351.	Pogodna nr 2	schron bojowy	1939 r.	
1352.	Pogodna nr 2	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
1353.	Pogodna nr 2	budynek gospodarczy	k. XIX w.	
1354.	Pogodna nr 2	budynek gospodarczy	k. XIX w.	
1355.	Pogodna nr 4	budynek mieszkalny	k. XIX w.	

1356.	ul. Polna nr 1	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1357.	Polna nr 2	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1358.	Polna nr 2a-2b	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
1359.	Polna nr 3	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1360.	Polna 10	kościół par. pw. Opatrzności Bożej	l. 70. XX w.	
1361.	Polna nr 11	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1362.	Polna nr 13	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
1363.	Polna nr 14	budynki d. fabryki "La Cottoniere", ob. centrum handlowe	1. ćw. XX w.	
1364.	Polna nr 15	budynek mieszkalny tzw. dom nauczyciela	1919 r.	
1365.	Polna nr 17	budynek szkolny	1919 r.	
1366.	Polna nr 25	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1367.	Polna nr 30	budynek mieszkalny	4 ćw. XIX w.	
1368.	ul. Pontonowa nr 1a	budynek mieszkalny	1. poł. XX w.	
1369.	Pontonowa nr 3	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1370.	ul. Poranna nr 25-27 (ogród działkowy IKAR)	schron bojowy	1939 r.	
1371.	ul. Powstańców Wielkopolskich nr 16	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1372.	Powstańców Wielkopolskich nr 18 i 18a	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1373.	ul. Poznańska nr 1	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
1374.	Poznańska nr 2	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
1375.	Poznańska nr 3	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
1376.	Poznańska nr 4	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
1377.	Poznańska nr 5	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
1378.	Poznańska nr 6	budynek mieszkalny	1911 r.	
1379.	Poznańska nr 11	budynek mieszkalny	k. XIX w./XX w.	
1380.	Poznańska nr 12a	budynek mieszkalny	4 ćw. XIX w.	
1381.	Poznańska nr 15	budynek mieszkalny	po 1900 r.	
1382.	Poznańska nr 18	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1383.	Poznańska nr 26	d. budynek mieszkalny, ob. Ośrodek Wychowawczy	1903 r., przebud.	
1384.	Poznańska nr 26	Ośrodek Wychowawczy	ok. 1935 r.	

1385.	Poznańska nr 28	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1386.	Poznańska nr 30	budynek mieszkalny	ok. 1920 r.	
1387.	Poznańska nr 37	budynek mieszkalny	po 1900 r., rozbud.	
1388.	Poznańska nr 39	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w./XX w.	
1389.	Poznańska nr 44	budynek mieszkalny, ob. Inspektorat Sanitarny	po 1935 r., przebud.	
1390.	Poznańska nr 51	budynek mieszkalny	po 1920 r., przebud.	
1391.	Poznańska nr 66	budynek mieszkalny	l. 20.-30. XX w.	
1392.	Poznańska nr 183-185	schron bojowy	1939 r.	
1393.	ul. Prosta nr 3	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
1394.	ul. Próżna nr 1	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1395.	Próżna nr 4	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
1396.	Próżna nr 5	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
1397.	Próżna nr 8	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
1398.	Próżna nr 10	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
1399.	Próżna nr 12	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
1400.	Próżna nr 41	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1401.	ul. Prusa Bolesława nr 1-3	budynek mieszkalny	l. 40. XX w.	
1402.	Prusa nr 2-4	budynek mieszkalny	l. 40. XX w.	
1403.	Prusa nr 5-7	budynek mieszkalny	l. 40. XX w.	
1404.	Prusa nr 6-8	budynek mieszkalny	l. 40. XX w.	
1405.	Prusa nr 9-11	budynek mieszkalny	l. 40. XX w.	
1406.	Prusa nr 10-12	budynek mieszkalny	l. 40. XX w.	
1407.	Prusa nr 13-15	budynek mieszkalny	l. 40. XX w.	
1408.	Prusa nr 14-17	budynek mieszkalny	l. 40. XX w.	
1409.	Prusa nr 16	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
1410.	Prusa nr 18	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
1411.	Prusa nr 19	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
1412.	Prusa nr 21	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
1413.	Prusa nr 23	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
1414.	ul. Przechodnia nr 4	budynek mieszkalny	ok. 1924 r.	
1415.	Przechodnia nr 6	budynek mieszkalny	ok. 1925 r.	
1416.	ul. Przemysłowa nr 10	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1417.	ul. Przesmyk nr 2	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
1418.	ul. Ptasia nr 9	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	

1419.	ul. Ptolemeusza nr 1	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1420.	Ptolemeusza nr 5	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1421.	Ptolemeusza nr 7	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1422.	Ptolemeusza nr 19-21	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1423.	ul. Pułaskiego Kazimierza nr 1	budynek mieszkalny	1920 r.	
1424.	Pułaskiego nr 2	budynek mieszkalny	ok.1915 r.	
1425.	Pułaskiego nr 3	budynek mieszkalny	ok. 1900 r.	
1426.	Pułaskiego nr 4	budynek mieszkalny	ok.1912 r.	
1427.	Pułaskiego nr 5	budynek mieszkalny	ok.1912 r.	
1428.	Pułaskiego nr 6	budynek mieszkalny	ok.1908 r.	
1429.	Pułaskiego nr 7	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1430.	Pułaskiego nr 8	budynek mieszkalny	ok. 1906 r.	
1431.	Pułaskiego nr 9	budynek mieszkalny	k. XIX w./1. ćw. XX w. przebud.	
1432.	Pułaskiego nr 12	budynek mieszkalny	ok. 1914 r.	
1433.	Pułaskiego nr 13	budynek mieszkalny	ok. 1925 r.	
1434.	Pułaskiego nr 14	budynek mieszkalny	1912 r., nadbud. l. 30. XX w.	
1435.	Pułaskiego nr 15	budynek mieszkalny	ok. 1914 r.	
1436.	Pułaskiego nr 16	budynek mieszkalny	ok. 1930-1931 r.	679/A 17.06.1993
1437.	Pułaskiego nr 17	budynek mieszkalny	przed 1914 r.	
1438.	Pułaskiego nr 17	budynek mieszkalny (oficyna)	1. ćw. XX w.	
1439.	Pułaskiego nr 18	budynek mieszkalny z oficyną	przed 1925 r.	684/A 16.06.1993
1440.	Pułaskiego nr 19	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
1441.	Pułaskiego nr 19	budynek mieszkalny (oficyna)	1. ćw. XX w.	
1442.	Pułaskiego nr 22	budynek mieszkalny	ok. 1910, przebud.	
1443.	Pułaskiego nr 23	budynek mieszkalny	ok. 1914 r.	
1444.	Pułaskiego nr 24	budynek mieszkalny z oficyną	1911 r.	742/A 15.12.1997
1445.	Pułaskiego nr 25	budynek mieszkalny	ok. 1912 r.	
1446.	Pułaskiego nr 27	budynek mieszkalny	przed 1900 r.	
1447.	Pułaskiego nr 28	budynek mieszkalny	ok. 1927 r.	

1448.	Puławskiego nr 29	budynek mieszkalny	4 ćw. XIX w.	
1449.	Puławskiego nr 30	budynek mieszkalny	przed 1900, rozbud. l. 30. XX w.	
1450.	Puławskiego nr 30	budynek mieszkalny (oficyna)	l. 20. XX w.	
1451.	Puławskiego nr 32-40	budynek mieszkalny	l. 50./60. XX w.	
1452.	Puławskiego nr 33	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1453.	Puławskiego nr 39	budynek mieszkalny	2. ćw. XX w.	
1454.	Puławskiego nr 41	budynek d. ujeżdżalni, późn. drukarnia akcydensowa, ob. handlowy	k. XIX w., przebud.	
1455.	Puławskiego nr 42	budynek mieszkalny	ok. 1935 r.	
1456.	Puławskiego nr 43	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
1457.	Puławskiego nr 44	budynek mieszkalny	ok. 1935 r.	
1458.	Puławskiego nr 45	budynek mieszkalny z oficyną	l. 20. XX w., przebud.	
1459.	Puławskiego nr 47	budynek mieszkalny	4 ćw. XIX w.	
1460.	Puławskiego nr 52-54	budynek mieszkalny, ob. przedszkole	ok. 1935 r.	
1461.	Puławskiego nr 56	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1462.	ul. Rajsowska nr 16- 16a	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1463.	Rajsowska nr 22	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1464.	Rajsowska nr 24	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	
1465.	Rajsowska nr 26	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	
1466.	Rajsowska nr 28	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
1467.	Rajsowska nr 28	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1468.	Rajsowska nr 28	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
1469.	Rajsowska nr 28	budynek stodoły	1. ćw. XX w.	
1470.	Rajsowska nr 32	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1471.	Rajsowska nr 43	kapliczka przydrożna	l. 50. XX w.	
1472.	Rajsowska nr 44	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
1473.	Rajsowska nr 57	budynek gospodarczy, ob. mieszkalny	l. 30. XX w.	
1474.	Rajsowska nr 57	budynek gospodarczy	l. 30. XX w.	
1475.	Rajsowska nr 60-66	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1476.	Rajsowska nr 81	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
1477.	Rajsowska nr 89	budynek mieszkalny	ok. 1900 r.	

1478.	Rajskowska nr 99	kapliczka przydrożna	l. 50. XX w.	
1479.	ul. Reja Mikołaja nr 2	budynek mieszkalny (willa)	1935 r.	
1480.	Reja nr 3	budynek mieszkalny (willa)	l. 20. XX w.	
1481.	Reja nr 4-6	budynek mieszkalny	1932 r.	
1482.	ul. Robotnicza nr 1	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
1483.	Robotnicza nr 1a	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
1484.	Robotnicza nr 3	budynek mieszkalny	ok. 1930 r.	
1485.	Robotnicza nr 28	budynek mieszkalny (willa miejska)	l. 30. XX w.	
1486.	ul. Rogozińskiego Stefana nr 3	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1487.	ul. Rolna	figura przydrożna (przy skrzyżowaniu z ul. Braci Niemojowskich)	1. ćw. XX w.	
1488.	Rolna nr 1	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1489.	Rolna nr 5	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
1490.	Rolna nr 5	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1491.	Rolna nr 5	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
1492.	Rolna nr 5	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
1493.	ul. Romańska nr 38	schron bojowy	1939 r.	
1494.	Romańska nr 50	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
1495.	Romańska nr 69	zespół budowlany: zagroda	XIX/XX w.	
1496.	Romańska nr 69	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
1497.	Romańska nr 69	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
1498.	Romańska nr 83-85	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1499.	Romańska nr 87	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1500.	Romańska nr 88	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1501.	Romańska nr 90	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
1502.	Romańska nr 132	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1503.	Romańska nr 137-141	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
1504.	Romańska nr 146	dwór	2 poł. XVIII w., przebud. 1 ćw. XIX w. i 1. ćw. XX w.	1015/Wlkp/A 02.12.2016
1505.	Romańska nr 146 (Pałacowa)	park dworski	ok. 1801–1805 r.	1015/Wlkp/A 02.12.2016
1506.	Romańska nr 149	budynek gospodarczy	2. poł. XIX w.	

1507.	ul. Rycerska nr 2	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
1508.	Rycerska nr 7	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
1509.	Rycerska nr 12	budynek mieszkalny	k. XIX w./l. 20. XX w.	
1510.	Rycerska nr 14	budynek mieszkalny	ok. 1930 r.	
1511.	ul. Rzeczna nr 6	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1512.	Rzeczna nr 8 a	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1513.	ul. Rzemieślnicza nr 1	budynek mieszkalny	ok. 1900 r.	
1514.	Rzemieślnicza nr 3	budynek mieszkalny	1 ćw. XX w.	
1515.	Rzemieślnicza nr 5	budynek mieszkalny (oficyna)	ok. 1900 r.	
1516.	Rzemieślnicza nr 6	budynek szkolny	1928–1937 r.	
1517.	Rzemieślnicza nr 7	budynek mieszkalny (oficyna)	ok. 1900 r.	
1518.	Rzemieślnicza nr 9	budynek mieszkalny (oficyna)	przed 1914 r.	
1519.	ul. Rzymska nr 11	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1520.	Rzymska nr 63-65	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
1521.	Rzymska nr 63-65	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1522.	Rzymska nr 63-65	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
1523.	Rzymska nr 75-77	zespół budowlany: zagroda	XIX/XX w.	
1524.	Rzymska nr 75-77	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
1525.	Rzymska nr 75-77	budynek gospodarczy	XIX/XX w.	
1526.	Rzymska nr 89-91	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
1527.	Rzymska nr 89-91	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1528.	Rzymska nr 142	schron bojowy	1939r.	
1529.	Rzymska nr 147	schron bojowy	1939 r.	
1530.	Rzymska nr 148	schron bojowy	1939 r.	
1531.	ul. Sadowa nr 12	budynek mieszkalny	4 ćw. XIX w.	
1532.	ul. Saperska nr 8	budynek mieszkalny	1. poł. XX w.	
1533.	Saperska nr 16	budynek mieszkalny	po 1900 r.	
1534.	Saperska nr 19	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1535.	Saperska nr 20	budynek mieszkalny	ok. 1900 r.	
1536.	Saperska nr 21	budynek mieszkalny	ok. 1900 r.	
1537.	Saperska nr 25	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1538.	ul. Sąsiedzka nr 6-8	budynek mieszkalny	ok. 1900 r.	
1539.	Sąsiedzka nr 16	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	

1540.	Sąsiedzka nr 18	budynek mieszkalny	l. 40. XX w.	
1541.	Sąsiedzka nr 26	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1542.	Sąsiedzka nr 27-31	krzyż przydrożny	XIX/XX w.	
1543.	Sąsiedzka nr 34-38	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1544.	Sąsiedzka nr 40-44	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1545.	Sąsiedzka nr 48-50	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1546.	Sąsiedzka nr 52-56	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1547.	Sąsiedzka nr 52-56	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
1548.	ul. Skalmierzycka nr 3	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1549.	Skalmierzycka nr 5	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1550.	Skalmierzycka nr 7	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1551.	Skalmierzycka nr 14	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1552.	Skalmierzycka nr 16	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1553.	Skalmierzycka nr 18	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1554.	Skalmierzycka nr 20	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1555.	Skalmierzycka nr 21	budynek mieszkalny	l. 20/30. XX w.	
1556.	ul. Skarszewska nr 3	budynek socjalny, ob. Dom Dziecka	ok. 1930 r.	
1557.	Skarszewska nr 3	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
1558.	Skarszewska nr 6	budynek mieszkalny	ok. 1900 r.	
1559.	Skarszewska nr 9	budynek mieszkalny	2. poł. XIX w.	
1560.	Skarszewska nr 11-15	budynek szkolny, ob. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa	l. 60. XX w.	
1561.	Skarszewska nr 12	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1562.	Skarszewska nr 14	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
1563.	Skarszewska nr 16	budynek mieszkalny	po 1900 r.	
1564.	Skarszewska nr 17	budynek mieszkalny	po 1930 r.	
1565.	Skarszewska nr 18	budynek mieszkalny	po 1900 r.	
1566.	Skarszewska nr 22-24	budynek mieszkalny	4 ćw. XIX w., rozb. l. 20. XX w.	
1567.	Skarszewska nr 26	budynek mieszkalny	4 ćw. XIX w.	
1568.	Skarszewska nr 28	budynek mieszkalny	po 1930 r.	
1569.	Skarszewska nr 30	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1570.	Skarszewska nr 31	budynek mieszkalny	2. ćw. XX w.	
1571.	Skarszewska nr 40	budynek mieszkalny	po 1930 r.	
1572.	Skarszewska nr 44	budynek mieszkalny	po 1900 r.	
1573.	Skarszewska nr 48	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
1574.	Skarszewska nr 50	budynek mieszkalny	4 ćw. XIX w.	

1575.	Skarszewska nr 52	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
1576.	Skarszewska nr 54	budynek mieszkalny	po 1920 r.	
1577.	Skarszewska nr 56	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1578.	Skarszewska nr 57	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1579.	Skarszewska nr 58	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1580.	Skarszewska nr 59	budynek mieszkalny	po 1920 r.	
1581.	Skarszewska nr 68	budynek mieszkalny	3-4 ćw. XIX w.	
1582.	ul. Skarżyńskiego Bolesława nr 4	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
1583.	ul. Słowackiego Juliusza nr 3	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1584.	Słowackiego nr 5	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1585.	Słowackiego nr 6	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1586.	Słowackiego nr 8	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1587.	Słowackiego nr 11a	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1588.	Słowackiego nr 13	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1589.	Słowackiego nr 16	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1590.	ul. Słowiańska nr 13	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1591.	Słowiańska nr 31	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1592.	Słowiańska nr 62	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1593.	Słowiańska nr 72	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
1594.	Słowiańska nr 72	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1595.	Słowiańska nr 77 (79?)	budynek mieszkalny	2. ćw. XX w.	
1596.	ul. Smolna nr 1	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1597.	Smolna nr 3	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1598.	ul. Stare Miasto nr 7	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
1599.	Stare Miasto nr 8	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1600.	Stare Miasto nr 9	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1601.	Stare Miasto nr 10	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
1602.	Stare Miasto nr 12	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1603.	Stare Miasto nr 14	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
1604.	Stare Miasto nr 15	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1605.	Stare Miasto nr 16	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1606.	Stare Miasto nr 22	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1607.	Stare Miasto nr 26	budynek stodoły	1. ćw. XX w.	
1608.	Stare Miasto nr 28	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1609.	ul. Starożytna (przy skrzyżowaniu	kapliczka przydrożna	XIX/XX w.	

	z ul. Łowiecką)			
1610.	Starożytna nr 33	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1611.	Starożytna nr 35-39	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1612.	Starożytna nr 36	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1613.	Starożytna nr 114	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1614.	Starożytna nr 117	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1615.	Starożytna nr 119	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1616.	ul. Staszica Stanisława nr 1	budynek mieszkalny	ok. 1925 r.	
1617.	Staszica nr 2	budynek mieszkalny	ok. 1925 r.	
1618.	Staszica nr 4	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1619.	Staszica nr 11	budynek mieszkalny	ok. 1935 r.	
1620.	Staszica nr 13	budynek mieszkalny	ok. 1935 r.	
1621.	Staszica nr 15	budynek mieszkalny	ok. 1935 r.	
1622.	Staszica nr 17	budynek mieszkalny	ok. 1880 r.	
1623.	Staszica nr 17	budynek gospodarczy	ok. 1880 r.	
1624.	Staszica nr 19	budynek mieszkalny (willa miejska)	ok. 1890 r.	
1625.	Staszica nr 20	budynek mieszkalny	po 1900r.	
1626.	Staszica nr 21	budynek mieszkalny	ok. 1935 r.	
1627.	Staszica nr 22	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1628.	Staszica nr 24	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1629.	Staszica nr 26	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
1630.	Staszica nr 27	budynek mieszkalny	po 1930 r.	
1631.	Staszica nr 28	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w., przebud.	
1632.	Staszica nr 29	budynek mieszkalny	l. 30. XX w., przebud.	
1633.	Staszica nr 31	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1634.	Staszica nr 32	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
1635.	Staszica nr 33	budynek mieszkalny	1913 r.	
1636.	Staszica nr 34	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1637.	Staszica nr 35	budynek mieszkalny (oficyna)	1. ćw. XX w.	
1638.	Staszica nr 39	budynek mieszkalny	l. 20/30. XX w.	
1639.	Staszica nr 48	budynek mieszkalny z bramą wjazdową	pocz. XX w.	
1640.	Staszica nr 57	budynek mieszkalny	k. XIX w./XX w.	
1641.	ul. Stawiszyńska	przyczółki d. mostu	3. ćw. XIX w.	

		tzw. Żelaznego na Kanale Bernardyńskim		
1642.	Stawiszyńska nr 2	kościół pobernardyński pw. Nawiedzenia NMP, ob. OO.Jezuitów	k. XVI-XVII (1594-1607 r.)	59/A 22.09.1930
1643.	Stawiszyńska nr 2	klasztor pobernardyński , ob. OO.Jezuitów	k. XVI-XVII (1600-1622 r.)	59/A 22.09.1930
1644.	Stawiszyńska nr 2	dom rekolekcyjny	2. poł. XVIII w.	59/A 22.09.1930
1645.	Stawiszyńska nr 2	dzwonnica w zespole pobernadyńskim	2. poł. XVIII w. (1765 r.)	130/A 10.07.1968
1646.	Stawiszyńska nr 2	kolumna, tzw. Napoleońska	po 1813 r.	130/A 10.07.1968
1647.	Stawiszyńska nr 2	budynek gospodarczy	3. ćw. XIX w.	
1648.	Stawiszyńska nr 2	budynek gospodarczy	3. ćw. XIX w.	
1649.	Stawiszyńska nr 3	budynek mieszkalny	l. 80. XIX w.	
1650.	Stawiszyńska nr 6	budynek mieszkalny	l. 70. XIX w.	
1651.	Stawiszyńska nr 7	budynek mieszkalny	l.70.XIX w.	
1652.	Stawiszyńska nr 8	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
1653.	Stawiszyńska nr 11	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
1654.	Stawiszyńska nr 13	budynek mieszkalny	po poł. XIX w./pocz. XX w.	
1655.	Stawiszyńska nr 14	budynek mieszkalny	po 1910 r.	
1656.	Stawiszyńska nr 14	budynek piekarni	l.20 XX w.	
1657.	Stawiszyńska nr 16	budynek mieszkalny, dworek podmiejski	poł. XIX w.	463/A 01.02.1969
1658.	Stawiszyńska nr 17	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
1659.	Stawiszyńska nr 19	budynek mieszkalny	2. poł. XIX w.	
1660.	Stawiszyńska nr 21	budynek mieszkalny	pocz.XX w.	
1661.	Stawiszyńska nr 22	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
1662.	Stawiszyńska nr 24	budynek mieszkalny	2. poł. XIX w./k. XIX w.	
1663.	Stawiszyńska nr 25	budynek mieszkalny	k. XIX w./1. ćw. XX w.	
1664.	Stawiszyńska nr 25	budynek mieszkalny (oficyna)	1. ćw. XX w.	
1665.	Stawiszyńska nr 26	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
1666.	Stawiszyńska nr 27	budynek mieszkalny	k. XIX w.	

1667.	Stawiszyńska nr 29	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
1668.	Stawiszyńska nr 31	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
1669.	Stawiszyńska nr 32	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
1670.	Stawiszyńska nr 33	budynek mieszkalny	k. XIX w.	471/A 03.02.1969
1671.	Stawiszyńska nr 34	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
1672.	Stawiszyńska nr 36	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1673.	Stawiszyńska nr 37	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
1674.	Stawiszyńska nr 37a	ogrodzenie	XIX/XX w.	
1675.	Stawiszyńska nr 39	budynek mieszkalny (oficyna)	1. ćw. XX w.	
1676.	Stawiszyńska nr 48-50	budynek mieszkalny	k. XIX w./XX w.	
1677.	Stawiszyńska nr 49	budynek mieszkalny	k. XIX w./XX w.	
1678.	Stawiszyńska nr 51	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
1679.	Stawiszyńska nr 53	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
1680.	Stawiszyńska nr 53a	budynek mieszkalny	po 1930 r.	
1681.	Stawiszyńska nr 55	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
1682.	Stawiszyńska nr 56	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
1683.	Stawiszyńska nr 59	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	
1684.	Stawiszyńska nr 60	budynek mieszkalny	1936/37r.	
1685.	Stawiszyńska nr 74	budynek mieszkalny	1938 r, przebud.	
1686.	Stawiszyńska nr 76	budynek mieszkalny	po 1930 r, przebud.	
1687.	Stawiszyńska nr 78	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
1688.	Stawiszyńska nr 84	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
1689.	Stawiszyńska nr 90	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1690.	Stawiszyńska nr 102	budynek mieszkalny	1. 20. XX w.	
1691.	Stawiszyńska nr 104	budynek dawnej stacji kolejki wąskotorowej	k. XIX w.	
1692.	Stawiszyńska nr 108	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1693.	Stawiszyńska nr 112	budynek młyna	1. ćw. XX w.	
1694.	Stawiszyńska nr 123	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
1695.	Stawiszyńska nr 180-184	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1696.	ul. Strzelecka nr 1	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1697.	Strzelecka nr 2	budynek mieszkalny	ok. 1900 r.	
1698.	Strzelecka nr 4	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1699.	Strzelecka nr 6	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1700.	Strzelecka nr 8	budynek mieszkalny	ok. 1930 r., przebud.	

1701.	ul. Sukiennicza	most tzw. Trybunalski na rzece Prośnie	1909 r., rem. 1981 r.	
1702.	Sukiennicza nr 2	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
1703.	Sukiennicza nr 3	budynek mieszkalny	po. 1930 r.	
1704.	Sukiennicza nr 4	budynek mieszkalny	ok. 1933 r.	
1705.	Sukiennicza nr 5	budynek mieszkalny	po 1920 r.	
1706.	Sukiennicza nr 6	budynek mieszkalny	ok.1925 r.	
1707.	Sukiennicza nr 7	kościół OO.Frnaciszkanów pw. św. Stanisława	poł. XIII w., poł. XIV w., XVII w.	60/A 22.09.1930
1708.	Sukiennicza nr 7	klasztor OO.Frnaciszkanów	poł. XIVw., 1640- 80 r., 1730 r.	60/A 22.09.1930
1709.	Sukiennicza nr 7	ogrodzenie zespołu klasztornego OO. Franciszkanów	k. XVIII w./2. poł. XIX w.	60/A 22.09.1930
1710.	Sukiennicza nr 8	budynek mieszkalny	ok. 1925 r.	
1711.	ul. Sulisławicka nr 41	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1712.	Sulisławicka nr 108-110	figura przydrożna	1938 r.	
1713.	ul. Sulisławskiego Piotra nr 27-31	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
1714.	Sulisławskiego nr 27-31	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
1715.	Sulisławskiego nr 33	schron ziemny	1939 r.	
1716.	Sulisławskiego nr 33-35	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
1717.	Sulisławskiego nr 37	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
1718.	Sulisławskiego nr 37	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1719.	ul. Sylwiusza nr 5	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1720.	Sylwiusza nr 5	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1721.	ul. Szczypiornicka nr 1- 39	wiadukt kolejowy	1906 r.	
1722.	Szczypiornicka nr 1-39 (przy ul. Sądzieckiej)	budynek dróżnicy przy przejeździe kolejowym	1906 r.	
1723.	Szczypiornicka nr 1-39 (przy ul. Sądzieckiej)	d. budynek mieszkalny dróżnika	1906 r.	
1724.	Szczypiornicka nr 1-39 (przy ul. Wrocławskiej)	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	
1725.	Szczypiornicka nr 1-39 (przy ul. Wrocławskiej)	schron ziemny	1939 r.	

1726.	Szczypiornicka nr 70	kaplica Ordeków, ob. pw. św. Barbary	poł. XIX w., rozbud. 1906 r., 1961-1962 r.	758/Wlkp/A 26.08.2009
1727.	Szczypiornicka nr 70	założenie zielni wokół kaplicy	2. poł. XIX w.	758/Wlkp/A 26.08.2009
1728.	Szczypiornicka nr 88	budynek mieszkalny	k. XIX w., przebud.	
1729.	Szczypiornicka nr 90–92	budynek mieszkalny	pocz. XX w., przebud.	
1730.	Szczypiornicka nr 94	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
1731.	Szczypiornicka nr 96	budynek mieszkalny	2. poł. XIX w.	
1732.	Szczypiornicka nr 96a	budynek mieszkalny	ok. 1910 r., przebud.	
1733.	Szczypiornicka nr 100	budynek mieszkalny	ok. 1920–1930 r.	
1734.	Szczypiornicka nr 100	budynek mieszkalno- inwentarski	pocz. XX w.	
1735.	Szczypiornicka nr 106- 108	budynek mieszkalny	po 1900 r.	
1736.	Szczypiornicka nr 110	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	
1737.	Szczypiornicka nr 112- 114	budynek d. rządówki	kon. XIX w.	
1738.	ul. Szeroka nr 29	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1739.	ul. Szewska nr 4	budynek mieszkalny	k. XIX w., przebud.	
1740.	Szewska nr 8	budynek mieszkalny	po 1930 r.	
1741.	Szewska nr 20	budynek mieszkalny	l. 20-30. XX w.	
1742.	Szewska nr 30	budynek mieszkalny	l. 20-30. XX w.	
1743.	ul. Szkolna nr 5	budynek szkolny, ob. II LO im. T. Kościuszki	1913 r.	
1744.	Szkolna nr 6	budynek mieszkalny	ok. 1920 r., przebud.	
1745.	Szkolna nr 6	budynek mieszkalny (oficyna)	l. 30. XX w.	
1746.	ul. Szwedzka nr 1	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1747.	Szwedzka nr 3	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1748.	Szwedzka nr 5	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1749.	ul. Szymanowskiego Karola nr 8	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1750.	ul. Śródmiejska	most tzw. Kamienny na rzece Prośnie	1824-1825 arch.F.Reinstein	32/A 14.12.1964
1751.	Śródmiejska	most tzw. Reformacki na Kanale Rypinkowskim	pocz. XX w. , remont. l. 90-te XX w.	
1752.	Śródmiejska nr 1	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	

1753.	Śródmiejska nr 2	budynek mieszkalny	ok. 1930 r.	
1754.	Śródmiejska nr 3	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
1755.	Śródmiejska nr 4	budynek mieszkalny	ok. 1927 r.	484/A 05.10.1990
1756.	Śródmiejska nr 5	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1757.	Śródmiejska nr 6	budynek mieszkalny	ok. 1935 r.	
1758.	Śródmiejska nr 8	budynek mieszkalny	ok. 1925 r.	
1759.	Śródmiejska nr 10	budynek mieszkalny	ok. 1925 r.	
1760.	Śródmiejska nr 11	budynek mieszkalny	1925-1930 r.	
1761.	Śródmiejska nr 12	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
1762.	Śródmiejska nr 13	budynek mieszkalny z oficynami	1926 r.	663/A 31.03.1993
1763.	Śródmiejska nr 14	budynek mieszkalny z oficyną	ok. 1925 r.	629/A 16.10.1991
1764.	Śródmiejska nr 15	budynek mieszkalny	ok. 1935 r.	
1765.	Śródmiejska nr 16	budynek mieszkalny	2. ćw. XX w.	
1766.	Śródmiejska nr 17	budynek mieszkalny	ok. 1930 r.	
1767.	Śródmiejska nr 19	budynek mieszkalny	ok. 1930 r.	
1768.	Śródmiejska nr 20	budynek mieszkalny	ok. 1926 r.	
1769.	Śródmiejska nr 21	budynek mieszkalny	ok. 1927 r.	
1770.	Śródmiejska nr 22	budynek mieszkalny	ok. 1925 r.	
1771.	Śródmiejska nr 23	budynek mieszkalny	po 1925 r.	
1772.	Śródmiejska nr 24	budynek mieszkalny z oficyną	1. i 3. ćw. XX w.	
1773.	Śródmiejska nr 25	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1774.	Śródmiejska nr 26	budynek mieszkalny	l. 1925-1930	
1775.	Śródmiejska nr 27	budynek mieszkalny, ob. usługowy	4. ćw. XIX w., ok. 1925 r.	
1776.	Śródmiejska nr 27	budynek mieszkalny	ok. 1925 r.	
1777.	Śródmiejska nr 28	budynek mieszkalny	ok. 1925-1930 r.	
1778.	Śródmiejska nr 29	budynek Banku Handlowego Warszawskiego, ob. Bank Polska Kasa Opieki S.A. wraz z podwórzem i ogrodzeniem	1914 r. arch.H.Kuder	755/Wlkp/A 24.06.2009
1779.	Śródmiejska nr 30	budynek mieszkalny	ok. 1930 r.	
1780.	Śródmiejska nr 31	budynek mieszkalny	ok. 1930 r.	
1781.	Śródmiejska nr 32	budynek mieszkalny	po. 1930 r.	

1782.	Śródmiejska nr 33	budynek mieszkalny (z d. salą kinową) i oficyną	poł. XIX w. i ok. 1920 r.	655/A 21.07.1992
1783.	Śródmiejska nr 34	budynek d. szpitala św. Trójcy, późn. komenda garnizonu wojskowego, ob. przychodnie lekarskie	1840-1942 r., rozbud. ok. 1855 r., 1960-1962 r.	467/A i 468/A 03.02.1969
1784.	Śródmiejska nr 35	budynek mieszkalny	ok. 1933 r.	
1785.	Śródmiejska nr 36	budynek rogatki wrocławskiej, ob. cukiernia	1827-1928, arch. F.Reinstein remont 1996-1999 r.	30/A 12.12.1964
1786.	Śródmiejska nr 37	budynek mieszkalny	ok. 1925-30 r.	
1787.	Śródmiejska nr 39	budynek mieszkalny	1912 r.	
1788.	Śródmiejska nr 41	budynek mieszkalny	ok. 1930 r.	
1789.	Śródmiejska nr 43	kościół poreformacki pw. św. Józefa i Piotra z Alkantary, ob. parafialny pw. św. Rodziny	1665-1673 r., 1723 r., odbud. 1919-1921r.	61/A 22.09.1930
1790.	Śródmiejska nr 43/ Harcerska nr 1	klasztor poreformacki, ob. ss. nazaretanek	1665-1675 r.	61/A 22.09.1930
1791.	Śródmiejska nr 43	kaplica pw. św. Jana Nepomucena	1717-1736 r.	40/A 18.01.1965
1792.	Śródmiejska nr 43/Harcerska nr 1	brama i mur ogrodzeniowy kościoła i klasztoru poreformackiego	1683-1706 r.	
1793.	ul. Świetlana nr 20	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
1794.	Świetlana nr 20	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1795.	Świetlana nr 24	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
1796.	Świetlana nr 24	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
1797.	Świetlana nr 26-28	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
1798.	Świetlana nr 34	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1799.	Świetlana nr 68	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
1800.	pl. św. Józefa nr 1	budynek mieszkalny	ok.1920 r.	681/A 05.07.1993
1801.	św. Józefa nr 5	budynek d. pałacu arcybiskupiego, późn. Kolegium Jezuickiego, Komisji Województwa Kaliskiego, ob.	XIV, przebud. XVI/XVII oraz l. 1824-1825	28/A 12.12.1964

		Starostwo Powiatowe	arch.F.Reinstein	
1802.	św. Józefa nr 7	kościół kolegiacki, bazylika mniejsza, ob. par. pw. Wniebowzięcia NMP	1353 r., odbud. 1790 r., 1948 (wieża)	41/A 18.01.1965
1803.	św. Józefa nr 7	dzwonnica	1818-1820 r., arch. S. Szpilowski	41/A 18.01.1965
1804.	św. Józefa nr 8	budynek mieszkalny	ok. 1933 r.	
1805.	św. Józefa nr 10	budynek mieszkalny	ok.1930 r.	999/Wlkp/A 11.08.2016
1806.	św. Józefa nr 12	budynek handlowo- usługowy, d. dom towarowy "Jantar"	l. 50. XX w.	
1807.	ul. św. Michała Archanioła nr 1	budynek szkolny	1. ćw. XX w.	
1808.	św. Michała Archanioła nr 48	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
1809.	św. Michała Archanioła nr 48	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1810.	św. Michała Archanioła nr 48	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
1811.	św. Michała Archanioła nr 50	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
1812.	św. Michała Archanioła nr 50	figura przydrożna	ok. 1945-1950 r.	
1813.	św. Michała Archanioła nr 50	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1814.	św. Michała Archanioła nr 50	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
1815.	św. Michała Archanioła nr 52	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
1816.	św. Michała Archanioła nr 52	budynek mieszkalny	ok. 1920-1930 r.	
1817.	św. Michała Archanioła nr 54	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	

1818.	św. Michała Archanioła nr 54	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1819.	św. Michała Archanioła nr 93	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
1820.	św. Michała Archanioła nr 95	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1821.	św. Michała Archanioła nr 95	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
1822.	św. Michała Archanioła nr 103	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1823.	św. Michała Archanioła nr 105	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1824.	św. Michała Archanioła nr 110	budynek mieszkalny (ruina)	ok. 1920 r.	
1825.	św. Michała Archanioła nr 112	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1826.	św. Michała Archanioła nr 114	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1827.	św. Michała Archanioła nr 116	budynek mieszkalny	ok. 1920 r.	
1828.	św. Michała Archanioła nr 117a	wiatrak, ob. budynek gospodarczy	4. ćw. XIX w., przebud.	
1829.	św. Michała Archanioła nr 121	schron bojowy	1939 r.	
1830.	św. Michała Archanioła nr 121	schron bojowy	1939 r.	
1831.	św. Michała Archanioła nr 121	schron bojowy	1939 r.	
1832.	ul. św. Stanisława nr 1-3	budynek mieszkalny z oficyną	1918 r.	nr1.[743/A] 19.12.1997 nr3.[744/A] 21.12.1997

1833.	św. Stanisława nr 2	budynek d. jatek, ob. usługowy	k. XIX w.	
1834.	św. Stanisława nr 5	budynek mieszkalny	1926 r.	
1835.	św. Stanisława nr 6	dom mieszkalny	1824 r., arch. F. Bergman	131/A 10.07.1968
1836.	św. Stanisława nr 7	budynek mieszkalny	1926 r., przebud.	
1837.	św. Stanisława nr 8	budynek mieszkalny	ok. 1930 r.	
1838.	św. Stanisława nr 9	d. hotel "Polonia", ob. budynek mieszkalny	1937 r., arch. A. Nestrypke	686/A 09.08.1993
1839.	św. Stanisława nr 11	budynek mieszkalny	1920 r., przebud.	
1840.	ul. Targowa nr 1	budynek szkoły żydowskiej tzw. Talmud Tora, ob. siedziba II Urzędu Skarbowego	pocz. XX w.	
1841.	Targowa nr 9	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1842.	Targowa nr 14	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1843.	Targowa nr 20	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1844.	Targowa nr 24	budynek mieszkalny	ok. 1920 r.	
1845.	ul. Teatralna nr 3	d. budynek fabryczny wyrobów dzianych braci Boraks, ob. szkoła	po. 1918 r.	
1846.	ul. Torowa (nad rzeką Prosną)	most kolejowy	1902 r.	
1847.	Torowa (przy ul. Starożytnej i księżnej Jolanty)	budynek posterunku przejazdowego Piwonice	l. 50. XX w.	
1848.	Torowa nr 2	dom, budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1849.	Torowa nr 47a	budynek pokolejowy, ob. mieszkalny	po 1900 r.	
1850.	Torowa nr 105	budynek przemysłowy	XIX/XX w.	
1851.	Torowa nr 111 (ul. Krzywa przy Rodowej)	d. budynek kolejowy, ob. mieszkalny	po 1900 r.	
1852.	Torowa nr 113	budynki elektrociepłowni	l. 30. XX w.	
1853.	Torowa nr 115b	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1854.	ul. Toruńska nr 5	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
1855.	Toruńska nr 7	budynek szpitalny	l. 30. XX w.	
1856.	Toruńska nr 7	mur ogrodzeniowy	l. 30. XX w.	

1857.	Toruńska nr 7	budynek szpitalny	l. 50. XX w.	
1858.	Toruńska nr 8	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1859.	Toruńska nr 10	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1860.	ul. Towarowa nr 1	budynek pofabryczny "Modelany", ob. Zbór Kościoła Bożego w Chrystusie	k. XIX w.	
1861.	Towarowa nr 1	d. hala fabryczna	k. XIX w. , przebud.	
1862.	Towarowa nr 1a	budynek pofabryczny, ob. Feniks	l. 20/30. XX w.	
1863.	ul. Tuwima Juliana nr 6	spichlerz w zespole folwarcznym, ob. magazyn	l. 20/30. XX w.	
1864.	Tuwima nr 6	stajnie w zespole folwarcznym, ob. magazyn	4. ćw. XIX w.	
1865.	Tuwima nr 10	dwór, ob. Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków i filia Miejskiej Biblioteki Publicznej im.A.Asnyka	4. ćw. XVIII w., poł. XIX w., l. 20. XX w., przebud. pocz. XXI w.	191/A 22.08.1968
1866.	Tuwima nr 10	dworski park krajobrazowy, ob. im. Rodziny Wiłkomirskich	1. ćw. XIX w., 4 ćw. XIX w.	43/Wlkp/A 05.01.2001
1867.	Tuwima nr 12	d. budynek kuchni dworskiej, ob. mieszkalny	XIX/XX w.	
1868.	Tuwima nr 51	budynek mieszkalny	l. 40. XX w.	
1869.	ul. Ukraińska	cmentarz ukraiński	od 1914 r. niemiecki, od 1922 r. ukraiński, rewaloryzacja 1999r.	852/Wlkp/A 08.12.2011
1870.	ul. Ułańska nr 6	budynek mieszkalny	ok. 1925 r.	
1871.	ul. Urzędnicza nr 1	budynek mieszkalny	ok. 1925 r.	
1872.	Urzędnicza nr 1a	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
1873.	Urzędnicza nr 3	budynek mieszkalny	ok. 1925–1930 r.	
1874.	al. Walecznych 8-8a	element infrastruktury technicznej budynków d. więzienia	XIX/XX w.	
1875.	Wał Bernardyński nr 51	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
1876.	Wał Bernardyński nr 51	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1877.	Wał Bernardyński nr 51	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
1878.	Wał Jagielloński nr 1	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	

1879.	ul. Wał Piastowski nr 1	budynek KTW, tzw. przystań letnia	2. poł. XIX w., przebud. l. 30. XX w.	
1880.	Wał Piastowski nr 3	budynek dawnej przystani wioślarskiej, ob. schronisko młodzieżowe	l. 20. XX w., przebud. l. 60. XX w.	
1881.	Wał Piastowski nr 5	budynek dawnej przystani wioślarskiej	l. 30. XX w.	
1882.	Wał Piastowski nr 7	budynek dawnej przystani wioślarskiej z hangarem	l. 30. XX w., przebud.	
1883.	Wał Piastowski nr 9	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1884.	Wał Piastowski nr 25	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1885.	Wał Piastowski nr 64	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1886.	Wał Piastowski nr 120	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1887.	Wał Piastowski nr 128	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1888.	ul. Wał Staromiejski nr 8a	budynek administracyjno-biurowy	2. ćw. XIX w.	
1889.	Wał Staromiejski nr 9	kaplica ewangelicko-augsburska	l. 30. XX w.	
1890.	Wał Staromiejski nr 12	budynek mieszkalny	l. 50/60. XX w.	
1891.	Wał Staromiejski nr 14	budynek mieszkalny	l. 50/60. XX w.	
1892.	Wał Staromiejski nr 16	budynek mieszkalny	l. 50/60. XX w.	
1893.	Wał Staromiejski nr 18	budynek mieszkalny	l. 50/60. XX w.	
1894.	Wał Staromiejski nr 23	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1895.	ul. Warszawska nr 1-9	budynki d. fabryki sukna braci B. i J. Repphanów, ob. domy mieszkalne	1824-25r., 1827r., przebud. l. 30. XX w.	462/A 01.02.1969
1896.	Warszawska nr 8	budynek mieszkalny (willa miejska), ob. Przedszkole	l. 20-30. XX w.	231/Wlkp/A 24.05.2005
1897.	Warszawska nr 8	założenia ogrodowe	l. 20-30. XX w.	231/Wlkp/A 24.05.2005
1898.	Warszawska nr 8	mur ogrodzeniowy w zespole willi	l. 20-30. XX w.	
1899.	Warszawska nr 10	budynki pofabryczne, ob. biura	l. 20. XX w.	
1900.	Warszawska nr 14	budynek mieszkalny	ok. 1920 r.	
1901.	Warszawska nr 16	budynek mieszkalny	po 1930 r.	
1902.	Warszawska nr 19	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w./pocz. XX w.	

1903.	Warszawska nr 21	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1904.	Warszawska nr 22	budynek mieszkalny	ok. 1920 r.	
1905.	Warszawska nr 23	budynek mieszkalny	ok. 1920 r.	
1906.	Warszawska nr 25	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	
1907.	Warszawska nr 26	budynek mieszkalny	ok. 1920 r.	
1908.	Warszawska nr 27	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1909.	Warszawska nr 28	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w./pocz. XX w.	
1910.	Warszawska nr 29	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1911.	Warszawska nr 33	budynek mieszkalny	ok. 1910 r./1. ćw. XX w.	
1912.	Warszawska nr 34	budynek mieszkalny	1 poł. XIX w. , przebud.	
1913.	Warszawska nr 43	budynek mieszkalny	1 poł. XIX w.	
1914.	Warszawska nr 44	budynek mieszkalny	ok. 1900 r.	
1915.	Warszawska nr 45	budynek mieszkalny (oficyna)	k. XIX w./XX w.	
1916.	Warszawska nr 49	budynek mieszkalny	1. poł. XIX w., przebud.	
1917.	Warszawska nr 50	budynek mieszkalny	po 1900 r.	
1918.	Warszawska nr 51	budynek mieszkalny (willa miejska)	l.20.XX w.	
1919.	Warszawska nr 53	budynek mieszkalny (willa miejska)	4 ćw. XIX w.	
1920.	Warszawska nr 54	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
1921.	Warszawska nr 55	budynek mieszkalny (willa miejska)	ok. 1910 r./1. ćw. XX w.	
1922.	Warszawska nr 56	budynek mieszkalny	k. XIX w./1. ćw. XX w.	
1923.	Warszawska nr 64	budynek mieszkalny	ok. 1920 r.	
1924.	Warszawska nr 66	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
1925.	Warszawska nr 67	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1926.	Warszawska nr 76	budynek mieszkalny (willa)	l. 20. XX w.	
1927.	Warszawska nr 93	budynek mieszkalny	l. 20.XX w.	
1928.	Warszawska nr 99	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
1929.	ul. Wąska nr 1	budynek mieszkalny	ok.1920 r.	
1930.	Wąska nr 3	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	
1931.	Wąska nr 13	d. budynek fabryki, ob. budynek szkolny	l. 20. XX w.	

1932.	Wąska nr 15	budynek mieszkalny	ok. 1925 r.	
1933.	Wąska nr 17	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1934.	Wąska nr 19	budynek mieszkalny	ok. 1920 r., przebud.	
1935.	Wąska nr 21	budynek mieszkalny	po 1935 r., przebud.	
1936.	Wąska nr 23	budynek mieszkalny	ok. 1920 r.	
1937.	Wąska nr 29	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1938.	Wąska nr 31	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1939.	Wąska nr 33	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1940.	Wąska nr 43	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1941.	ul. Wiatraki nr 7	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
1942.	ul. Widok nr 1	budynek mieszkalny	k. XIX w./XX w.	
1943.	Widok nr 2 (druga elewacja Harcerska 4)	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1944.	Widok nr 3	budynek mieszkalny	ok. 1900 r.	
1945.	Widok nr 4	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1946.	Widok nr 10	budynek mieszkalny	ok. 1935 r., przebud.	
1947.	Widok nr 11	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1948.	Widok nr 12	budynek mieszkalny	3./4. ćw. XIX w.	
1949.	Widok nr 13	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1950.	Widok nr 14	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
1951.	Widok nr 15	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1952.	Widok nr 16	budynek mieszkalny	po 1910 r., przebud.	
1953.	Widok nr 17	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
1954.	Widok nr 18	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
1955.	Widok nr 21	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1956.	Widok nr 24	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
1957.	Widok nr 27	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
1958.	Widok nr 28	budynek mieszkalny	ok. 1900 r.	
1959.	Widok nr 29	budynek mieszkalny	ok. 1900 r.	
1960.	Widok nr 30	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1961.	Widok nr 32	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
1962.	Widok nr 34	budynek mieszkalny	po 1910 r. przekształ.	
1963.	Widok nr 36	budynek mieszkalny	ok. 1935 r., przebud.	
1964.	Widok nr 37	budynek mieszkalny	po 1910 r.	

1965.	Widok nr 39	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
1966.	Widok nr 40	budynek mieszkalny	po 1910 r.	
1967.	Widok nr 41	budynek mieszkalny	po 1931 r.	
1968.	Widok nr 43	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1969.	Widok nr 44	budynek mieszkalny	1931 r.	
1970.	Widok nr 45	budynek mieszkalny	1938 r.	
1971.	Widok nr 46	budynek mieszkalny	ok. 1930 r., przebud.	
1972.	Widok nr 48	budynek mieszkalny	1926 r.	
1973.	Widok nr 55-57	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1974.	Widok nr 59-61	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1975.	Widok nr 60	budynek mieszkalny	ok. 1920 r.	
1976.	Widok nr 63	budynek mieszkalny	po 1935 r.	
1977.	Widok nr 65-67	budynek administracyjno- biurowy	1. poł. XX w.	
1978.	Widok nr 66	budynek mieszkalny	po 1931 r., przekoszt.	
1979.	Widok nr 68	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	
1980.	Widok nr 69	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1981.	Widok nr 70	budynek mieszkalny	ok. 1912 r.	
1982.	Widok nr 71	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
1983.	Widok nr 75	budynek mieszkalny	po 1931 r.	
1984.	Widok nr 80-82	budynek mieszkalny, (willa miejska), ob. Kurii Diecezjalna Kaliska	ok. 1918 r.	687/A 09.08.1993
1985.	Widok nr 88	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1986.	Widok nr 90	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1987.	Widok nr 92	budynek mieszkalny	l. 30. XX w., całkowita przebudowa	
1988.	Widok nr 94	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1989.	ul. Winiarska nr 2	budynek mieszkalny (willa)	ok. 1925 r.	
1990.	Winiarska nr 2	budynek mieszkalny (oficyna)	l. 20. XX w.	
1991.	Winiarska nr 2	ogrodzenie	l. 20. XX w.	
1992.	Winiarska nr 8	budynek mieszkalny	2. poł. XIX w.	
1993.	Winiarska nr 19	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1994.	Winiarska nr 20	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	
1995.	Winiarska nr 21	budynek mieszkalny	2. ćw. XX w.	

1996.	Winiarska nr 23	budynek mieszkalny	2. ćw. XX w.	
1997.	ul. Wioślarska nr 11	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
1998.	Wioślarska nr 18	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
1999.	Wioślarska nr 19	budynek mieszkalny	l. 30. XX w., przebud.	
2000.	ul. Wodna nr 1	budynek mieszkalny	2. poł. XIX w.	1219/A 03.09.1970
2001.	Wodna nr 2	budynek mieszkalny	ok. 4 ćw. XIX w.	
2002.	Wodna nr 3	budynek mieszkalny	ok. poł. XIX w.	1220/A 03.09.1970
2003.	ul. Wojciecha z Brudzewa nr 1	budynek pokolejowy, ob. mieszkalny	po 1900 r.	
2004.	al. Wojska Polskiego nr 67	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
2005.	Wojska Polskiego nr 75	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
2006.	Wojska Polskiego nr 77	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
2007.	Wojska Polskiego nr 81	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
2008.	Wojska Polskiego nr 85	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
2009.	Wojska Polskiego nr 86	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
2010.	Wojska Polskiego nr 88	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
2011.	Wojska Polskiego nr 92	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
2012.	Wojska Polskiego nr 94	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
2013.	Wojska Polskiego nr 96	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
2014.	Wojska Polskiego nr 98- 100	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
2015.	Wojska Polskiego nr 110	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
2016.	Wojska Polskiego nr 122	pergola kolumnowa	1. ćw. XX w.	
2017.	Wojska Polskiego nr 124	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
2018.	Wojska Polskiego nr 128	budynek mieszkalny	l. 20.-30. XX w.	
2019.	Wojska Polskiego nr 130	budynek mieszkalny	po 1910 r.	
2020.	Wojska Polskiego nr 175	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
2021.	Wojska Polskiego nr 179	budynek mieszkalny	po 1900 r.	
2022.	Wojska Polskiego nr 181	budynek mieszkalny	2. ćw. XX w.	
2023.	al. Wolności nr 2	budynek pomocniczy przy d. foluszu wodnym, ob. biura i mieszkania, tzw. "Dom Muzyka"	ok. 1820 r., odbud. l. 80. XX w.	
2024.	Wolności nr 3	budynek mieszkalny z oficyną	po 1910 r.	

2025.	Wolności nr 4	budynek mieszkalny, willa miejska, ob. "Villa Calisia"	1905 r. arch J.Chrzanowski	853/Wlkp/A 08.12.2011
2026.	Wolności nr 5	budynek mieszkalny, ob. hotel "Europa"	po 1900 r.	
2027.	Wolności nr 7	budynek mieszkalny, ob. biurowo-usługowy	po 1900 r.	
2028.	Wolności nr 9	budynek mieszkalny	1875 r.	
2029.	Wolności nr 9a	budynek mieszkalny	ok. poł. XIX w. (ok. 1850 r.)	1221/A 03.09.1970
2030.	Wolności nr 10	budynek mieszkalny	ok. 1915 r.	
2031.	Wolności nr 11	budynek Kaliskiego Towarzystwa Wzajemnego Kredytu, ob. Bank PKO SA	1909-1914 r., arch. R. Sławski	334/A 19.11.1980
2032.	Wolności nr 12	budynek mieszkalny z oficyną	1928 r.	
2033.	Wolności nr 13	budynek Trybunału, ob. Sąd Rejonowy i Okręgowy	1820-1824 r. arch. S.Szpilowski	29/A 12.12.1964
2034.	Wolności nr 15	budynek mieszkalny	ok. 1912 r.	
2035.	Wolności nr 16	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	256/Wlkp/A 09.11.2005
2036.	Wolności nr 17	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
2037.	Wolności nr 18	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
2038.	Wolności nr 18	budynek mieszkalny (oficyna)	4. ćw. XIX w. i 1. ćw. XX w.	
2039.	Wolności nr 19	budynek mieszkalny z oficyną	1905 r.	526/A 26.11.1990
2040.	Wolności nr 21	budynek mieszkalny	przed 1902 r.	641/A 15.01.1992
2041.	Wolności nr 21	budynek mieszkalny (oficyna)	4. ćw. XIX w.	641/A 15.01.1992
2042.	Wolności nr 23	budynek mieszkalny	l.20-te XX w.	
2043.	Wolności nr 23	budynek mieszkalny (oficyna)	1. ćw. XX w.	
2044.	Wolności nr 25	budynek mieszkalny	ok. 1930 r.	
2045.	Wolności nr 25	budynek mieszkalny (oficyna)	1. ćw. XX w.	
2046.	Wolności nr 27	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	

2047.	ul. Wrocławska nr 1	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
2048.	Wrocławska nr 4-6	ogrodzenie	pocz. XX w.	
2049.	Wrocławska nr 7	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
2050.	Wrocławska nr 9	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
2051.	Wrocławska nr 11	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
2052.	Wrocławska nr 18	budynek mieszkalny, ob. biurowy	l. 20. XX w., przebud.	
2053.	Wrocławska nr 19	budynek mieszkalny	l. 80. XIX w.	
2054.	Wrocławska nr 20	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
2055.	Wrocławska nr 21	budynek mieszkalny	l. 80. XIX w.	
2056.	Wrocławska nr 25	budynek mieszkalny	k. XIX w., przebud. l. 70. XX w.	
2057.	Wrocławska nr 28	budynek magazynowy	l. 20.-30. XX w.	
2058.	Wrocławska nr 31	budynek administracyjny	l. 50.-60. XX w.	
2059.	Wrocławska nr 31	budynek spichlerza zbożowego	l. 50.-60. XX w.	
2060.	Wrocławska nr 33	budynek mieszkalny	l. 50.-60. XX w.	
2061.	Wrocławska nr 73	budynek mieszkalny	1930 r.	
2062.	Wrocławska nr 74	budynek stodoły, ob. mieszkalno inwentarski	ok. 1910 r.	
2063.	Wrocławska nr 77	budynek mieszkalny	po 1900 r., przebud.	
2064.	Wrocławska nr 90	budynek mieszkalny	ok. 1935 r.	
2065.	Wrocławska nr 114	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
2066.	Wrocławska nr 116	budynek mieszkalny	pocz.XX w.	
2067.	Wrocławska nr 118	budynek mieszkalny	ok. 1935 r.	
2068.	Wrocławska nr 120	budynek mieszkalny	ok. 1935 r., przebud.	
2069.	Wrocławska nr 125	figura przydrożna	1948 r.	
2070.	Wrocławska nr 127	budynek mieszkalny	1930 r.	
2071.	Wrocławska nr 134	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
2072.	Wrocławska nr 140	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	
2073.	Wrocławska nr 142-144	budynek mieszkalny	po 1900 r.	
2074.	Wrocławska nr 145	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	
2075.	Wrocławska nr 146-148	budynek mieszkalny	1912-1914 r.	
2076.	Wrocławska nr 146-148	schron bojowy	1939r.	
2077.	Wrocławska nr 152-168	budynki magazynowe carskiej stacji przeładunkowej, później magazyny wojskowe,	po 1906 r.	

		„Agroma”		
2078.	Wrocławska nr 155	budynek mieszkalny	po 1900 r.	
2079.	Wrocławska nr 157	budynek mieszkalny	ok. 1900 r. przebud.	
2080.	Wrocławska nr 163	budynek mieszkalny	ok. 1900 r.	
2081.	Wrocławska nr 165	budynek mieszkalny	ok. 1900 r.	
2082.	Wrocławska nr 173-175	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
2083.	Wrocławska nr 177-179	budynek dla oficerów koszar wojskowych, ob. mieszkalny	po 1900 r.	
2084.	Wrocławska nr 185	budynek mieszkalny	ok. 1930 r., przebud.	
2085.	Wrocławska nr 187	budynek d. zajazdu, ob. mieszkalny	po 1914 r.	
2086.	Wrocławska nr 188	budynek mieszkalny dla pracowników kolejowych, ob. mieszkalny	l. 50. XX w.	
2087.	Wrocławska nr 189	budynek dla oficerów koszar wojskowych, ob. mieszkalny	ok. 1904 r.	
2088.	Wrocławska nr 189a	łaznie, ob. handlowo- usługowy	ok.1910 r.	
2089.	Wrocławska nr 191	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
2090.	Wrocławska nr 192-200	pozostałości cokołu pomnika Legionistów	1927 r.	
2091.	Wrocławska nr 193-195	budynek komory celnej, późn. koszary wojskowe, ob. Centralny Ośrodek Szkolenia Służby Więziennej	po 1815 r., remont l. 40. XIX w.	240/A 16.09.1968
2092.	Wrocławska nr 193-195	budynek komory celnej, późn. koszary wojskowe, ob. Centralny Ośrodek Szkolenia Służby Więziennej	2. poł. XIX w.	240/A 16.09.1968
2093.	Wrocławska nr 193-195	budynek koszar wojskowych, ob. Centralny Ośrodek Szkolenia Służby Więziennej	1904 r.	
2094.	Wrocławska nr 193-195	budynek koszar wojskowych, ob. Centralny Ośrodek Szkolenia Służby Więziennej	1905 r.	
2095.	Wrocławska nr 197	budynek mieszkalny	przed 1920 r.	

2096.	Wrocławska nr 201	budynek mieszkalny	po 1920 r.	
2097.	Wrocławska nr 215	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	
2098.	Wrocławska nr 218a (przy ulicy Wrocławskiej)	budynek carskiej stacji przeładunkowej, ob. budynek mieszkalny	po 1906 r.	
2099.	Wrocławska nr 218a (przy ulicy Szczypiornickiej)	budynek mieszkalny dla pracowników kolei, ob. budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	
2100.	Wrocławska nr 218a (przy ulicy Szczypiornickiej)	budynek carskiej stacji przeładunkowej, ob. budynek mieszkalny	po. 1906 r.	
2101.	Wrocławska nr 218a (przy ulicy Szczypiornickiej)	budynek mieszkalny	po. 1906 r.	
2102.	Wrocławska nr 219	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
2103.	Wrocławska nr 231	budynek mieszkalny	ok. 1900 r.	
2104.	Wrocławska nr 233	budynek mieszkalny	po 1900 r.	
2105.	Wrocławska nr 235	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
2106.	Wrocławska nr 292-298	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
2107.	Wrocławska nr 301	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
2108.	Wrocławska (na granicy z Nowymi Skalmierzycami)	wiadukt kolejowy	1906 r.	
2109.	ul. Wronia nr 1	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	
2110.	Wronia nr 3	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	
2111.	ul. Wspólna nr 4	budynek mieszkalny	3/4 ćw. XIX w.	
2112.	Wspólna nr 6	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	
2113.	Wspólna nr 8	budynek mieszkalny	l. 50/60. XX w.	
2114.	ul. Wydarte nr 8	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
2115.	ul. Wykopaliskowa nr 6	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
2116.	Wykopaliskowa nr 45	budynek przedszkola	XIX/XX w.	
2117.	Wykopaliskowa nr 45	budynek szkolny	1. poł. XX w.	
2118.	ul. Wypoczynkowa	budynek stacji kolejowej - Winiary	ok. 1910 r.	
2119.	ul. Wysoka nr 17 a	budynek mieszkalny (drewniany)	XIX/XX w.	
2120.	Wysoka nr 19	budynek mieszkalny	ok. 1935 r., przebud.	
2121.	Wysoka nr 22	budynek mieszkalny	po 1930 r.	
2122.	Wysoka nr 23	budynek mieszkalny	ok. 1910 r.	

2123.	Wysoka nr 27	budynek mieszkalny	ok. 1910 r., przebud.	
2124.	ul. Wyspiańskiego Stanisława nr 47-49	budynek mieszkalny pracowników folwarcznych w zespole folwarcznym	XIX/XX w.	
2125.	Wyspiańskiego nr 47-49	budynek mieszkalny pracowników folwarcznych w zespole folwarcznym	XIX/XX w.	
2126.	Wyspiańskiego nr 47-49	budynek gospodarczy w zespole folwarcznym	XIX/XX w.	
2127.	ul. Zachodnia	wiadukt kolejowy	1906 r.	
2128.	Zachodnia nr 4	budynek administracyjny	1. ćw. XX w.	
2129.	Zachodnia nr 33	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
2130.	Zachodnia nr 34-38	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
2131.	Zachodnia nr 62-64	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
2132.	Zachodnia nr 62-64	budynek stodoły	1. ćw. XX w.	
2133.	ul. Zagorzynek nr 32	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
2134.	ul. Zamkowa nr 1	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
2135.	Zamkowa nr 2	budynek mieszkalny	1931 r.	
2136.	Zamkowa nr 3	budynek mieszkalny	1921 r.	
2137.	Zamkowa nr 4	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
2138.	Zamkowa nr 5-7	budynek mieszkalny	ok. 1925 r.	
2139.	Zamkowa nr 6	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
2140.	Zamkowa nr 8	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
2141.	Zamkowa nr 9	budynek mieszkalny z oficynami	l. 20. XX w. arch. W. Wardęski	627/A 23.09.1991
2142.	Zamkowa nr 10	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
2143.	Zamkowa nr 11	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
2144.	Zamkowa nr 12	budynek mieszkalny	ok. 1925 r.	
2145.	Zamkowa nr 13	budynek mieszkalny z oficynami	ok. 1860 r.	472/A 03.02.1969
2146.	Zamkowa nr 14	budynek mieszkalny	ok. 1925 r.	680/A 22.06.1993
2147.	Zamkowa nr 15	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
2148.	Zamkowa nr 16	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
2149.	Zamkowa nr 18	budynek usługowo- biurowy (poczta)	ok. 1937r., przebud. 1998-99	

2150.	Zamkowa nr 19	budynek mieszkalny	l. 20. XX w	
2151.	Zamkowa nr 20	budynek usługowo-biurowy (poczta)	po 1920 r, przebud.	
2152.	Zamkowa nr 21	budynek mieszkalny	1. poł. XIX w., l. 20. XX w.	1218/A 03.09.1970
2153.	ul. Zawodzie nr 4	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
2154.	Zawodzie nr 8-8 a	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
2155.	ul. Zgodna nr 3	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
2156.	Zgodna nr 7	budynek biurowo-usługowy	l. 20./30. XX w.	
2157.	Zgodna nr 10-12	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
2158.	Zgodna nr 14	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
2159.	ul. Zielona nr 26	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
2160.	Zielona nr 30	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
2161.	ul. Zjazd nr 6	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
2162.	Zjazd nr 15-17	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
2163.	Zjazd nr 19-21	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
2164.	ul. Żłota nr 1	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
2165.	Żłota nr 2	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
2166.	Żłota nr 3	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
2167.	Żłota nr 4	budynek mieszkalny	1924 r.	
2168.	Żłota nr 5	budynek mieszkalny	l. 20. XX w .	
2169.	Żłota nr 6	budynek mieszkalny	ok. 1926 r.	
2170.	Żłota nr 7	budynek mieszkalny	2. poł. XIX w.	
2171.	Żłota nr 9	budynek mieszkalny	2. poł. XIX w.	
2172.	Żłota nr 10 a	budynek mieszkalny (oficyna)	pocz. XX w.	
2173.	Żłota nr 10 b	budynek mieszkalny (oficyna)	pocz. XX w.	
2174.	Żłota nr 13	budynek mieszkalny	l. 20. XX w. , przebud. l. 50. XX w.	
2175.	Żłota nr 15	budynek mieszkalny	l. 20. XX w. , przebud. l. 50. XX w.	
2176.	Żłota nr 18	budynek mieszkalny	l. 20. XX w	
2177.	Żłota nr 19	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
2178.	Żłota nr 20	budynek mieszkalny	k. XIX w./l. 30. XX w.	
2179.	Żłota nr 22	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
2180.	Żłota nr 23	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	

2181.	Złota nr 24	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w./1. ćw. XX w.	
2182.	Złota nr 27	budynek mieszkalny (oficyna)	1. ćw. XX w.	
2183.	Złota nr 29	budynek mieszkalny	k. XIX w./1. ćw. XX w.	
2184.	Złota nr 30	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
2185.	Złota nr 33	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
2186.	Złota nr 35	budynek mieszkalny (oficyna)	1. ćw. XX w.	
2187.	Złota nr 35	magazyn, ob. budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
2188.	Złota nr 35	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
2189.	Złota nr 37	budynek mieszkalny (oficyna)	1. ćw. XX w.	
2190.	Złota nr 39	budynek mieszkalny	k. XIX w./ 1. ćw. XX w.	
2191.	Złota nr 41	budynek mieszkalny (oficyna)	XIX/XX w.	
2192.	Złota nr 41a-43	budynek mieszkalny, ob. mieszkania i siedziba Zarządu Dróg Miejskich	XIX/XX w.	
2193.	ul. Żabia nr 8	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
2194.	ul. Żelazna nr 4	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
2195.	Żelazna nr 6	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
2196.	Żelazna nr 8	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
2197.	Żelazna nr 10	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
2198.	Żelazna nr 12	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
2199.	Żelazna nr 13	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
2200.	Żelazna nr 14	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
2201.	Żelazna nr 16	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
2202.	Żelazna nr 18	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
2203.	Żelazna nr 18 a	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
2204.	Żelazna nr 20	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
2205.	Żelazna nr 25	budynek mieszkalny (oficyna)	1. ćw. XX w.	
2206.	ul. Żołnierska nr 24	cmentarz żołnierski wraz z częścią prawosławną	część prawosławną - zał. 1833 r. część wojskowa - 1918 r.	
2207.	Żołnierska nr 24	ogrodzenie cmentarza od strony ul. Juliana Tuwima	2. poł. XIX w.	

2208.	Żołnierska nr 24	budynek mieszkalny strażnika cmentarnego	1. ćw. XX w.	
2209.	Żołnierska nr 24	kaplica grobowa gen. Waltera	1936 r.	
2210.	ul. Żytnia nr 14	budynek mieszkalny	2. poł. XIX w.	
2211.	ul. Żwirki i Wigury nr 1	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
2212.	Żwirki i Wigury nr 3	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
2213.	Żwirki i Wigury nr 4	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
2214.	Żwirki i Wigury nr 5	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
2215.	Żwirki i Wigury nr 6	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
2216.	Żwirki i Wigury nr 7	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	

ANEKS NR 2

**GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW
MIASTA KALISZA**

-

**ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE
(aktualizacja z 8 lutego 2017 r.)**

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES (AZP)	ZESPÓŁ STANOWISK	NR STANOWISKA (W MIEJSCOWOŚCI)	RODZAJ STANOWISKA	KULTURA/ CHRONOLOGIA
1.	KALISZ-CHMIELNIK	66-39/118		1	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska Kultura polska
2.	KALISZ-CHMIELNIK	66-39/119		2	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska Kultura polska
3.	KALISZ-CZASZKI	66-39/116	K	1	Osada	Kultura polska
4.	KALISZ-DOBRZEC	66-39/67		1	Osada Punkt osadniczy	Kultura przeworska III okres wczesnego średniowiecza
5.	KALISZ-DOBRZEC	66-38/68		2	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich III okres wczesnego średniowiecza
6.	KALISZ-DOBRZEC	66-38/60	H	3	Punkt osadniczy	Kultura polska - XIV/XV w
7.	KALISZ-DOBRZEC	66-38/69		4	Osada	Kultura łużycka - okres halsztacki?
8.	KALISZ-DOBRZEC	66-38/54	G	5	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
9.	KALISZ-DOBRZEC	66-38/56	D	6	Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze/okres nowożytny
10.	KALISZ-DOBRZEC	66-38/57	D	7	Punkt osadniczy Osada	Kultura propolska - wczesne średniowiecze Kultura polska - średniowiecze/okres nowożytny
11.	KALISZ-DOBRZEC	66-38/58		8	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura polska - wczesne średniowiecze okres nowożytny
12.	KALISZ-DOBRZEC	66-38/59	D	9	Osada Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
13.	KALISZ-DOBRZEC	66-38/61	D	10	Osada Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
14.	KALISZ-DOBRZEC	66-38/126	D	11	Punkt osadniczy Osada	epoka brązu Kultura polska - średniowiecze
15.	KALISZ-DOBRZEC	66-38/127	D	12	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
16.	KALISZ-DOBRZEC	66-38/128	D	13	Punkt osadniczy Osada	Kultura łużycka - epoka brązu/Halsztat Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich
17.	KALISZ-DOBRZEC	66-38/129	D	14	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - XVIII/XIX w.
18.	KALISZ-DOBRZEC	66-38/130	D	15	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura propolska - wczesne średniowiecze
19.	KALISZ-DOBRZEC	66-38/131	D	16	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
20.	KALISZ-DOBRZEC	66-38/132	D	17	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
21.	KALISZ-DOBRZEC	66-38/133	D	18	Osada Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura propolska - wczesne średniowiecze
22.	KALISZ-DOBRZEC	66-38/134	D	19	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze/okres nowożytny
23.	KALISZ-DOBRZEC	66-38/135	D	20	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze

24.	KALISZ – DOBRZEC	66-38/136	D	21	Punkt osadniczy Osada	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura polska - średniowiecze
25.	KALISZ – DOBRZEC	66-38/137	H	22	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura propolska - wczesne średniowiecze
26.	KALISZ – DOBRZEC	66-38/138	H	23	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich
27.	KALISZ – DOBRZEC	66-38/139	H	24	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
28.	KALISZ – DOBRZEC	66-38/140	G	25	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura propolska - wczesne średniowiecze Kultura polska - okres nowożytny
29.	KALISZ – DOBRZEC	66-38/141	G	26	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
30.	KALISZ – DOBRZEC	66-38/142	G	27	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura polska - średniowiecze
31.	KALISZ – DOBRZEC	66-38/143	G	28	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura propolska - wczesne średniowiecze
32.	KALISZ – DOBRZEC	66-38/144	F	29	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
33.	KALISZ – DOBRZEC	66-38/145	F	30	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura propolska - wczesne średniowiecze Kultura polska - okres nowożytny
34.	KALISZ – DOBRZEC	66-38/146	F	31	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
35.	KALISZ – DOBRZEC	66-38/147	F	32	Osada Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura polska - średniowiecze
36.	KALISZ – DOBRZEC	66-38/148	D	33	Osada Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
37.	KALISZ – DOBRZEC	66-38/149	D	34	Osada Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
38.	KALISZ – DOBRZEC	66-38/150	D	35	Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze/ okres nowożytny
39.	KALISZ – DOBRZEC	66-38/151	D	36	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
40.	KALISZ – DOBRZEC	66-38/152	D	37	Punkt osadniczy Osada	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura polska - średniowiecze
41.	KALISZ – DOBRZEC	66-38/153	E	38	Osada Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
42.	KALISZ – DOBRZEC	66-38/154	E	39	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura propolska - wczesne średniowiecze Kultura polska - średniowiecze
43.	KALISZ – DOBRZEC	66-38/155	E	40	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
44.	KALISZ – DOBRZEC	66-38/156	E	41	Osada Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
45.	KALISZ – DOBRZEC	66-38/157	E	42	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze

46.	KALISZ – DOBRZEC	66-38/158	E	43	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
47.	KALISZ – DOBRZEC	66-38/8		44	Punkt osadniczy Osada	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura polska - okres nowożytny
48.	KALISZ – DOBRZEC	66-38/9		45	Punkt osadniczy Osada	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich
49.	KALISZ – DOBRZEC	66-38/10	G	46	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu/Halsztat Kultura polska - XV/XVI w.
50.	KALISZ – DOBRZEC	66-38/45	G	47	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
51.	KALISZ – DOBRZEC	66-38/46	G	48	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura polska - średniowiecze
52.	KALISZ – DOBRZEC	66-38/71		49	Punkt osadniczy Osada	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich
53.	KALISZ – DOBRZEC	66-38/72		50	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
54.	KALISZ – DOBRZEC	66-38/166		51	Punkt osadniczy	Kultura prapolska - wczesne średniowiecze
55.	KALISZ – DOBRZEC	66-38/167		52	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu/halsztat Kultura polska - średniowiecze
56.	KALISZ – DOBRZEC	66-38/168		53	Punkt osadniczy	Kultura prapolska - wczesne średniowiecze
57.	KALISZ – KORCZAK	66-38/70		1	Osada	Kultura przeworska - późny okres wpływów rzymskich
58.	KALISZ – KORCZAK	66-38/55		5	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - XVI/XVII w.
59.	KALISZ – MAJKÓW	66-38/74	A	1	Cmentarzysko	Kultura pomorska- okres halsztacki
60.	KALISZ – MAJKÓW	66-38/16	A	3	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura pucharów lejkowatych Kultura łużycka - epoka brązu Kultura przeworska
61.	KALISZ – MAJKÓW	66-38/17	A	4	Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich
62.	KALISZ – MAJKÓW	66-38/76	A	5	Punkt osadniczy Osada	Kultura łużycka - okres lateński Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich
63.	KALISZ – MAJKÓW	66-38/18	A	6	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - wczesny- okres wpływów rzymskich kultura polska - XV/XVI w.
64.	KALISZ – MAJKÓW	66-38/77	A	7	Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich
65.	KALISZ – MAJKÓW	66-38/78		8	CMENTARZYSKO	Kultura łużycka - epoka brązu/halsztat
66.	KALISZ – MAJKÓW	66-38/12	A	16	Punkt osadniczy	Kultura polska - XVI/XVI w.
67.	KALISZ – MAJKÓW	66-38/13	A	17	Punkt osadniczy	Kultura polska - XVI/ XVII w.
68.	KALISZ – MAJKÓW	66-38/14	A	18	Osada Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - XVI/XVII w.
69.	KALISZ – MAJKÓW	66-38/19	A	20	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - XIV w.
70.	KALISZ – MAJKÓW	66-38/21		21	Punkt osadniczy	Kultura przeworska - późny okres wpływów rzymskich
71.	KALISZ – MAJKÓW	66-38/159		22	Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze okres nowożytny
72.	KALISZ – MAJKÓW	66-38/160	A	23	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - XVI/XVII w.

73.	KALISZ - MAJKÓW	66-38/161	A	24	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - XVI/XVII w.
74.	KALISZ - MAJKÓW	66-38/162	A	25	Osada Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - XVI/XVII w.
75.	KALISZ -NOWE SZCZPIORNO	67-38/22		1	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura pucharów lejkowatych - neolit Kultura polska - XV/XVI w.
76.	KALISZ -NOWE SZCZPIORNO	67-38/23		5	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura polska - XV/XVI w.
77.	KALISZ -NOWE SZCZPIORNO	67-38/24		2	Punkt osadniczy	Kultura pucharów lejkowatych - neolit
78.	KALISZ -NOWE SZCZPIORNO	67-38/25		3	Punkt osadniczy	Kultura -?- PÓŹNY NEOLIT/ wczesne epoka brązu
79.	KALISZ -NOWE SZCZPIORNO	67-38/41		4	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - XV/XVI w.
80.	KALISZ - OGRODY	66-38/65		1	Osada Osada Cmentarzysko	Kultura łużycka - okres halsztacki Kultura prapolska -wczesne średniowiecze VII-IX w. Kultura polska - średniowiecze XIII w. Rej. zabytków z dn. 5 XII 1972 r., poz. 1376/A
81.	KALISZ - OGRODY	66-38/64		2	Osada Osada	Kultura łużycka - okres halsztacki Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich
82.	KALISZ - OGRODY	66-38/1	C	3	Osada Cmentarzysko	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - XVIII/XIX w.
83.	KALISZ - OGRODY	66-38/2	C	4	Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich
84.	KALISZ - OGRODY	66-38/3	C	5	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - okres halsztacki Kultura polska - XVI/XVII w.
85.	KALISZ - OGRODY	66-38/4	C	6	Punkt osadniczy	Kultura polska - XVI/XVII w.
86.	KALISZ - OGRODY	66-38/5	C	7	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - XIV w. Kultura polska - XVI/XVII w.
87.	KALISZ - OGRODY	66-38/6	C	8	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska -okres wpływów rzymskich Kultura polska - XV- XIV w
88.	KALISZ - OGRODY	66-38/7	C	9	Osada	Kultura przeworska - PÓŹNY okres wpływów rzymskich
89.	KALISZ - OGRODY	66-38/8	C	10	Osada Osada	Kultura łużycka - okres halsztacki C/D Kultura polska - XVI/XVII w.
90.	KALISZ - OGRODY	66-38/9	C	11	Punkt osadniczy Osada	Kultura grobów kloszowych - wczesny okres lateński Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich
91.	KALISZ - OGRODY	66-38/10	C	12	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska okres wpływów rzymskich Kultura polska - XVI/XVII w.
92.	KALISZ - OGRODY	66-38/11	C	13	Punkt osadniczy	Kultura polska - XV/XVI w.
93.	KALISZ - OGRODY	66-38/120		14	Grodzisko	Kultura prapolska wczesne średniowiecze rej. zabytków 12/Wlkp/C z 4.4.2003 r.
94.	KALISZ - OGRODY	66-38/123	B	15	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska okres wpływów rzymskich Kultura polska - XVIII/XIX w.

95.	KALISZ – OGRODY	66-38/124	B	16	Punkt osadniczy Osada	Kultura propolska - wczesne średniowiecze Kultura polska - XVIII/XIX w.
96.	KALISZ – OGRODY	66-38/125	B	17	Punkt osadniczy Osada	Kultura propolska - wczesne średniowiecze Kultura polska - XVIII/XIX w.
97.	KALISZ – PIWONICE	67-39/7	U	1	Osada	Kultura przeworska - późny okres lateński/okres wpływów rzymskich
98.	KALISZ – PIWONICE	67-39/33		2	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - XIX/XX w.
99.	KALISZ – PIWONICE	67-39/69		3	Osada Cmentarzysko Osada	Kultura przeworska - późny okres lateński/okres wpływów rzymskich Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura prapolska- wczesne średniowiecze XII w. Rej. zabytków 16/Wlkp/C z 15.04.2004 r.
100.	KALISZ – PIWONICE	67-39/34	U	4	Punkt osadniczy	Kultura polska - XVIII/XIX w.
101.	KALISZ – PIWONICE	67-39/35		5	Osada	Kultura polska - XVI-XVIII w.
102.	KALISZ – PIWONICE	67-39/36		6	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska?- okres wpływów rzymskich Kultura polska - XVII/XVIII w.
103.	KALISZ – PIWONICE	67-38/39	S	7	Cmentarzysko	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich
104.	KALISZ – PIWONICE	67-39/40	S	8	Cmentarzysko	Kultura łużycka - epoka brązu/halsztat
105.	KALISZ – PIWONICE	67-38/56	T	9	Osada Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura propolska - wczesne średniowiecze Kultura polska - średniowiecze
106.	KALISZ – PIWONICE	67-38/57	T	10	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura propolska - wczesne średniowiecze Kultura polska - średniowiecze
107.	KALISZ – PIWONICE	67-38/58	T	11	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura propolska - wczesne średniowiecze Kultura polska - średniowiecze
108.	KALISZ – PIWONICE	67-39/2	T	12	Punkt osadniczy	Kultura łużycka
109.	KALISZ – PIWONICE	67-39/3	U	13	Punkt osadniczy Osada	Kultura łużycka Kultura propolska - wczesne średniowiecze
110.	KALISZ – PIWONICE	67-39/4		14	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka Kultura przeworska
111.	KALISZ – PIWONICE	67-39/5	U	15	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura nieokreślona Kultura?- neolit/wczesny epoka brązu Kultura łużycka Kultura propolska – wczesne średniowiecze
112.	KALISZ – PIWONICE	67-39/6		16	Punkt osadniczy	Kultura łużycka
113.	KALISZ – PIWONICE	67-39/8	U	17	Punkt osadniczy	Kultura nieokreślona
114.	KALISZ – PIWONICE	67-39/9	U	18	Punkt osadniczy	Kultura przeworska
115.	KALISZ – PIWONICE	67-39/53		19	Punkt osadniczy	Kultura przeworska
116.	KALISZ – PIWONICE	67-39/10		20	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska Kultura propolska - wczesne średniowiecze
117.	KALISZ – PIWONICE	67-39/11	U	21	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka Kultura polska - okres nowożytny
118.	KALISZ – LIS	67-39/15	W	1	Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres lateński/ okres wpływów rzymskich

119.	KALISZ – LIS	67-39/16	W	2	Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich
120.	KALISZ – LIS	67-39/17	W	3	Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze
121.	KALISZ – LIS	67-39/18	W	4	Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich
122.	KALISZ – LIS	67-39/19	W	5	Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich
123.	KALISZ – LIS	67-39/20	W	6	Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze
124.	KALISZ – LIS	67-39/21	W	7	Punkt osadniczy	Kultura przeworska-okres lateński /okres wpływów rzymskich
125.	KALISZ – LIS	67-39/89	W	8	Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich
126.	KALISZ – PIWONICE	67-39/90	W	9	Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich
127.	KALISZ – PIWONICE	67-39/80	U	22	Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich
128.	KALISZ – PIWONICE	67-39/91	U	23	Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres przedrzymski
129.	KALISZ – PIWONICE	67-39/92	U	24	Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich
130.	KALISZ – PIWONICE	67-39/93	U	25	Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich
131.	KALISZ – PIWONICE	67-39/94		26	Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich
132.	KALISZ – PIWONICE	67-39/95		27	Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze
133.	KALISZ – PIWONICE	67-39/96		28	Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich
134.	KALISZ – PIWONICE	67-39/97		29	Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich
135.	KALISZ – PIWONICE	67-39/98		30	Punkt osadniczy	Kultura przeworska - późny okres latenski
136.	KALISZ – PIWONICE	67-39/99		31	Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich
137.	KALISZ – PIWONICE	67-39/100		32	Punkt osadniczy	Kultura polska - okres nowożytny
138.	KALISZ – PIWONICE	67-39/101	U	33	Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich
139.	KALISZ – PIWONICE	67-39/102		34	Osada	Kultura polska - średniowiecze
140.	KALISZ – PIWONICE	67-39/103		35	Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich
141.	KALISZ – PIWONICE	67-39/104		36	Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich
142.	KALISZ – PIWONICE	67-39/105		37	Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich
143.	KALISZ – PIWONICE	67-39/106		38	Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich

144.	KALISZ – PIWONICE	67-39/107		39	Punkt osadniczy Osada	Kultura łużycka Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich
145.	KALISZ – PIWONICE	67-39/127	S	40	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich
146.	KALISZ – RAJSKÓW	67-39/62	P	1	Punkt osadniczy	Kultura łużycka
147.	KALISZ – RAJSKÓW	67-39/110		2	Punkt osadniczy Osada	Kultura łużycka Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich
148.	KALISZ – RAJSKÓW	67-39/123	P	3	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - wczesne średniowiecze
149.	KALISZ – RAJSKÓW	67-39/124	P	4	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka Kultura polska - średniowiecze
150.	KALISZ – RAJSKÓW	67-39/125	P	5	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - wczesne średniowiecze
151.	KALISZ – RAJSKÓW	67-39/126	P	6	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
152.	KALISZ- STARE MIASTO	66-39/102	J	2	Osada	Kultura propolska - wczesne średniowiecze
153.	KALISZ- SULISŁAWICE	67-38/26		1	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
154.	KALISZ- SULISŁAWICE	67-38/27		2	Osada Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
155.	KALISZ- SULISŁAWICE	67-38/28		3	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
156.	KALISZ- SULISŁAWICE	67-38/29	T	4	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
157.	KALISZ- SULISŁAWICE	67-38/30	T	5	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
158.	KALISZ- SULISŁAWICE	67-38/31		6	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
159.	KALISZ- SULISŁAWICE	67-38/32		7	Osada Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
160.	KALISZ- SULISŁAWICE	67-38/37	T	8	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
161.	KALISZ- SULISŁAWICE	67-38/59	T	9	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
162.	KALISZ- SULISŁAWICE	67-38/60	T	10	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka – epoka brązu Kultura polska - średniowiecze
163.	KALISZ- SULISŁAWICE	67-38/61	T	11	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura propolska - wczesne średniowiecze Kultura polska - średniowiecze
164.	KALISZ- SULISŁAWICE	67-38/62	T	12	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu/Halsztat Kultura polska - średniowiecze
165.	KALISZ- SULISŁAWICE	67-38/63	T	13	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
166.	KALISZ- SULISŁAWICE	67-38/64	T	14	Punkt osadniczy Osada	Kultura propolska - wczesne średniowiecze Kultura polska - średniowiecze
167.	KALISZ- SULISŁAWICE	67-38/65	T	15	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura polska - średniowiecze

168.	KALISZ-SULISŁAWICE	67-38/66	T	16	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura propolska - wczesne średniowiecze Kultura polska - średniowiecze
169.	KALISZ-ŚRÓDMIEŚCIE	66-39/165	I	1	Miasto lokacyjne	Kultura polska – Średniowiecze/ okres nowożytny
170.	KALISZ-ŚRÓDMIEŚCIE	66-39/117	I	2	Zamek	Kultura polska - średniowiecze Rej. zabytków 445/Wlkp/C z 3.01.2013
171.	KALISZ-TYNIEC	66-39/92	L	1	Punkt osadniczy Osada ?	Kultura łużycka Kultura polska - XV- XVI/XVII w.
172.	KALISZ-TYNIEC	66-39/93	L	2	Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze (XIV – XV w.)
173.	KALISZ-TYNIEC	66-39/94	Ł	3	Osada Punkt osadniczy	Kultura przeworska – okres? Kultura polska - średniowiecze
174.	KALISZ-TYNIEC	66-39/95	Ł	4	Osada	Kultura przeworska
175.	KALISZ-TYNIEC	66-39/96	Ł	5	Osada Punkt osadniczy	Kultura propolska - wczesne średniowiecze Kultura polska - XV-XVI w.
176.	KALISZ-TYNIEC	66-39/98	N	6	Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze
177.	KALISZ-TYNIEC	66-39/99	N	7	Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze
178.	KALISZ-TYNIEC	66-39/100	M	8	Punkt osadniczy	Kultura przeworska
179.	KALISZ-TYNIEC	66-39/101	M	9	Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze (XIII-XV w.)
180.	KALISZ-TYNIEC	66-39/104	L	10	Punkt osadniczy Osada	Kultura pucharów lejkowatych - neolit Kultura przeworska - późny okres lateński
181.	KALISZ-TYNIEC	66-39/105	L	11	Punkt osadniczy	Kultura przeworska
182.	KALISZ-TYNIEC	66-39/106	Ł	12	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska- okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
183.	KALISZ-TYNIEC	66-39/107	Ł	13	Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich
184.	KALISZ-TYNIEC	66-39/108	L	14	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
185.	KALISZ-TYNIEC	66-39/109	M	15	Punkt osadniczy Osada	Kultura Pucharów lejkowatych- epoka kamienia, neolit Kultura przeworska - późny okres lateński
186.	KALISZ-TYNIEC	66-39/110	Ł	16	Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich
187.	KALISZ-TYNIEC	66-39/111	Ł	17	Punkt osadniczy Osada	Kultura łużycka Kultura polska - średniowiecze
188.	KALISZ-TYNIEC	66-39/112	M	18	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska Kultura polska - wczesne średniowiecze
189.	KALISZ-TYNIEC	66-39/113	N	19	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska Kultura polska - średniowiecze
190.	KALISZ-TYNIEC	66-39/114	N	20	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura przeworska Kultura polska - średniowiecze
191.	KALISZ-TYNIEC	66-39/115	N	21	Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich
192.	KALISZ - WINIARY	67-39/55		5	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka Kultura przeworska - późny okres lateński
193.	KALISZ - WINIARY	67-39/21		6	Osada	Kultura przeworska
194.	KALISZ - WINIARY	67-39/22	O	7	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska Kultura polska - XIV/XVI w.
195.	KALISZ - WINIARY	67-39/23	O	8	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska Kultura polska - XVI/XVII w.
196.	KALISZ - WINIARY	67-39/24	O	9	Punkt osadniczy	Kultura polska - XIV/XV w.

197.	KALISZ - WINIARY	67-39/25	0	10	Osada	Kultura łużycka
198.	KALISZ - WINIARY	67-39/37	0	11	Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich
199.	KALISZ - WINIARY	67-39/39	0	12	Osada	Kultura polska - XIV/XV w.
200.	KALISZ - WINIARY	67-39/40	0	13	Punkt osadniczy	Kultura pucharów lejkowatych - epoka kamienia, neolit
201.	KALISZ - WINIARY	67-39/41	0	14	Punkt osadniczy	Kultura polska - XVI-XVII w.
202.	KALISZ - WINIARY	67-39/42	0	15	Punkt osadniczy	Kultura przeworska
203.	KALISZ - WINIARY	67-39/69		16	Punkt osadniczy	Kultura polska - okres nowożytny
204.	KALISZ - WINIARY	67-39/70		17	Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze -XIV w.
205.	KALISZ - WINIARY	67-39/71		18	Punkt osadniczy	Kultura polska - XV-XVI w.
206.	KALISZ - WINIARY	67-39/72		19	Punkt osadniczy	Kultura propolska - wczesne średniowiecze
207.	KALISZ - WINIARY	67-39/73		20	Punkt osadniczy	Kultura przeworska
208.	KALISZ - WINIARY	67-39/74		21	Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze
209.	KALISZ - WINIARY	67-39/75		22	Punkt osadniczy	Kultura łużycka - V okres epoki brązu
210.	KALISZ - WINIARY	67-39/42		23	Punkt osadniczy	Kultura propolska - wczesne średniowiecze
211.	KALISZ - WINIARY	67-39/54		24	Punkt osadniczy	Kultura propolska - wczesne średniowiecze
212.	KALISZ - WINIARY	67-39/108		25	Punkt osadniczy	Kultura przeworska
213.	KALISZ - ZAGORZYNEK	67-39/109		1	Punkt osadniczy	Kultura polska - XIV/XVI w.
214.	KALISZ - ZAGORZYNEK	67-39/41		2	Punkt osadniczy	Kultura trzciniecka - wczesna epoka brązu
215.	KALISZ - ZAGORZYNEK	67-38/47	R	3	Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu/halsztat
216.	KALISZ - ZAGORZYNEK	67-38/48	R	4	Punkt osadniczy	Kultura nieokreślona - pradzieje
217.	KALISZ - ZAGORZYNEK	67-38/49	R	5	Punkt osadniczy	Kultura trzciniecka - wczesna epoka brązu
218.	KALISZ - ZAGORZYNEK	67-38/50	R	6	Punkt osadniczy	Kultura przeworska
219.	KALISZ - ZAGORZYNEK	67-38/51	R	7	Punkt osadniczy	Kultura łużycka - okres wpływów rzymskich
220.	KALISZ - ZAGORZYNEK	67-38/52	S	8	Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze
221.	KALISZ - ZAGORZYNEK	67-38/53	S	9	Punkt osadniczy	Kultura przeworska okres wpływów rzymskich

222.	KALISZ - ZAGORZYNEK	67-38/54	S	10	Punkt osadniczy Osada Punkt osadniczy	Kultura przeworska okres wpływów rzymskich Kultura propolska - wczesne średniowiecze Kultura polska - średniowiecze
223.	KALISZ - ZAGORZYNEK	67-38/55	S	11	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura propolska - wczesne średniowiecze Kultura polska - średniowiecze
224.	KALISZ - ZAGORZYNEK	67-38/67		12	Osada? Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka? - epoka brązu? Kultura prapolska - wczesne średniowiecze Kultura polska - średniowiecze
225.	KALISZ - ZAGORZYNEK	67-38/68		13	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
226.	KALISZ - ZAWODZIE	67-39/38	K	1	Grodzisko	Kultura propolska - wczesne średniowiecze Rej. zabytków 701/A z 12.10.1995 r.
227.	KALISZ - ZAWODZIE	67-39/39	K	2	Osada	Kultura propolska/polska wczesne średniowiecze/średniowiecze
228.	KALISZ - ZAWODZIE	67-39/40	K	3	Osada	Kultura propolska/polska - wczesne średniowiecze/średniowiecze (XII-XIVw.)
229.	KALISZ - ZAWODZIE	67-39/111	K	4	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
230.	KALISZ - ZAWODZIE	67-39/113	K	5	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura propolska - wczesne średniowiecze
231.	KALISZ - ZAWODZIE	67-39/114	K	6	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
232.	KALISZ - ZAWODZIE	67-39/115	K	7	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
233.	KALISZ - ZAWODZIE	67-39/116	K	8	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
234.	KALISZ - ZAWODZIE	67-39/117	K	9	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
235.	KALISZ - ZAWODZIE	67-39/118	K	10	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
236.	KALISZ - ZAWODZIE	67-39/119	K	11	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
237.	KALISZ - ZAWODZIE	67-39/120	K	12	Osada	Kultura polska - średniowiecze
238.	KALISZ - ZAWODZIE	67-39/121	K	13	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze
239.	KALISZ - ZAWODZIE	67-39/122	K	14	Osada	Kultura polska - średniowiecze

ANEKS NR 3

**DECYZJA MINISTRA KULTURY
I DZIEDZICTWA NARODOWEGO
Z 29 LISTOPADA 2013 ROKU
O SKREŚLENIU Z REJESTRU CZĘŚCI
ZAŁOŻENIA URBANISTYCZNEGO
MIASTA KALISZA**

MINISTER KULTURY
I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

DOZ-OAiK-6700-310-1/12-13[KD]

Warszawa, dnia 29. LIS. 2013

p. D. Antkowiak - 10.12.2013
PREZYDENT
Miasta Kalisza
dr inż. Janusz Pęcherz

Decyzja

Po przeprowadzeniu postępowania administracyjnego wszczętego na wniosek Prezydenta Miasta Kalisza z dnia 30.11.2006 r., w sprawie skreślenia z rejestru zabytków części *założenia urbanistycznego miasta Kalisza*, uznanego za zabytek orzeczeniem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu z dnia 28.02.1956 r., K1.IV-73/14/56, – działając na podstawie art. 7 pkt 1, art. 13 ust. 1, 2, 5 i 6 i art 89 pkt 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 ze zm.) oraz art. 104 Kodeksu postępowania administracyjnego

orzekam:

- skreślić z rejestru zabytków część *założenia urbanistycznego miasta Kalisza*, uznanego za zabytek orzeczeniem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu z dnia 28.02.1956 r., K1.IV-73/14/56, **oznaczoną kolorem niebieskim** na załączniku graficznym, stanowiącym integralną część niniejszej decyzji;
- nie skreślić z rejestru zabytków pozostałej części *założenia urbanistycznego miasta Kalisza*, uznanego za zabytek orzeczeniem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu z dnia 28.02.1956 r., K1.IV-73/14/56, oznaczonej czerwoną linią przerywaną na załączniku graficznym, stanowiącym integralną część niniejszej decyzji.

Uzasadnienie

Wojewódzki Konserwator Zabytków w Poznaniu orzeczeniem z dnia 28.02.1956 r., znak: K1.IV-73/14/56, uznał za zabytek *założenie urbanistyczne miasta Kalisza*, ze wskazaniem etapów rozwoju jednostek osadniczych w okresie średniowiecznym.

Prezydent Miasta Kalisza pismem z dnia 30.11.2006 r. wniósł o skreślenie z rejestru zabytków części zabytku objętego ochroną na podstawie ww. orzeczenia, poprzez ograniczenie obszaru objętego wpisem do rejestru zabytków, zgodnie z załączonym do tego pisma załącznikiem graficznym oraz o określenie zakresu ochrony na tym terenie, tj. ustalenie ochrony układu urbanistycznego miasta Kalisza. Jednocześnie Prezydent Miasta Kalisza wniósł o prowadzenie postępowania w tej sprawie łącznie z postępowaniem prowadzonym w sprawie skreślenia z rejestru zabytków *całego obszaru m. Kalisza w granicach aktualnych*, wszczętym wnioskiem z dnia 19.08.2005 r.

Organ prowadzący postępowanie w sprawie skreślenia z rejestru zabytków, pismem z dnia 15.02.2010 r. wystąpił do Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków o wydanie opinii specjalistycznej w sprawie skreślenia z rejestru zabytków *założenia urbanistycznego miasta Kalisza* uznanego za zabytek orzeczeniem z dnia 28.02.1956 r.

W opinii specjalistycznej opracowanej w dniach 23.08 - 29.10.2010 r. przez specjalistów z Oddziału Terenowego w Poznaniu Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków, stwierdzono, że z treści orzeczenia z 1956 r. o uznaniu za zabytek *założenia*

urbanistycznego miasta Kalisza wynika, że ochroną konserwatorską objętych jest jedynie pięć obszarów miasta Kalisza. Za nieuprawniony uznano dotychczasowy pogląd, iż założenie urbanistyczne Kalisza chronione jest w granicach administracyjnych miasta, aktualnych w dacie uznania za zabytek. Wskazano ponadto, że decyzja chroniąca założenie urbanistyczne miasta Kalisza nie ujmuje bardzo cennych pod względem urbanistycznym i architektonicznym historycznych przedmieść: Wrocławskiego, Stawiszyńskiego, Warszawskiego i Piśkorzewia, które powinny zostać objęte prawną ochroną konserwatorską. Dopiero wówczas należy dokonać częściowego skreślenia z rejestru zabytków.

W wyniku analizy treści i wniosków wyżej wymienionej opinii, organ prowadzący niniejsze postępowanie administracyjne uznał, iż brak jest podstaw do zawężenia przedmiotu ochrony konserwatorskiej wyłącznie do jednostek osadniczych, wymienionych w uzasadnieniu orzeczenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu z dnia 28.02.1956 r. o uznaniu za zabytek *założenia urbanistycznego miasta Kalisza*.

W związku z powyższym, pismem z dnia 20.03.2012 r. wystąpił do Narodowego Instytutu Dziedzictwa (dawniej KOBiDZ) o uzupełnienie wyżej wymienionej opinii o szczegółową analizę stanu zachowania zabytkowej substancji w obrębie *założenia urbanistycznego miasta Kalisza*.

W przekazanej opinii z dnia 21.05.2012 r., opracowanej przez specjalistów Oddziału Terenowego w Poznaniu Narodowego Instytutu Dziedzictwa ustalono, że obszar zaproponowany przez Prezydenta Miasta Kalisza do skreślenia z rejestru zabytków obejmuje zarówno tereny, na których, w wyniku powojennej zabudowy, uległ zatarciu historyczny układ parcelacyjny i drogowy i gdzie zachowały się jedynie pojedyncze przykłady dawnej zabudowy. Wskazany do skreślenia z rejestru zabytków obszar obejmuje również tereny, na których zachowały się elementy dawnego układu dróg, wzdłuż których rozciąga się historyczna zabudowa i z których rozpościera się widok na położoną w dolinie Prosny Kaliską Starówkę. Eksperci z Narodowego Instytutu Dziedzictwa wyróżnili obszary powojennej zabudowy, wzniesionej po uznaniu za zabytek założenia urbanistycznego miasta Kalisza, na których uległ zatarciu historyczny układ parcelacyjny oraz drogowy i gdzie zachowały się jedynie pojedyncze przykłady dawnej zabudowy (obejmujący częściowo dzielnice: Dobrzec, Zagórzynek i Rypinek - z wyłączeniem enklawy zespołu dworca kolejowego), a także tereny niezabudowane, które nigdy nie stanowiły części historycznego układu urbanistycznego miasta (części dzielnicy Chmielnik i Tyniec).

Specjaliści z Narodowego Instytutu Dziedzictwa wskazali także tereny, na których zachowały się elementy dawnego układu dróg, otwarcia widokowe i historyczna zabudowa i które powinny pozostać z rejestrze zabytków, m.in. południowa i wschodnia część dzielnicy Chmielnik, wzdłuż ulic Warszawskiej i Stawiszyńskiej, gdzie zachowało się wiele kamienic, odcinkami tworzących zabudowę pierzejową, a wzdłuż ul. Skarszewskiej – szereg domów jednorodzinnych, pochodzących z przełomu XIX i XX w. oraz z 1 poł. XX wieku. Podkreślili również, że obszar w rejonie skarpy doliny Prosny, w okolicy projektowanej drogi łączącej Majków z Chmielnikiem, jest istotny ze względu na zachowaną ekspozycję widokową na miasto lokacyjne.

Nadal objęta ochroną konserwatorską winna być dzielnica Tyniec, w południowej części której zachował się budynek więzienia wzniesiony w 1844 r. wg projektu Henryka Marconiego, cmentarz katolicki założony w 1882 r. oraz teren dawnej cegielni i dolina rzeki Śwędni, z otwarciem widokowym na Starówkę. Ochrony konserwatorskiej wymaga także zespół dworca kolejowego w dzielnicy Nosków, niezabudowany obszar przy

ul. Górnośląskiej, mającej szczególne znaczenie dla układu urbanistycznego, jako wytyczona na pocz. XX wieku główna arteria komunikacyjna łącząca centrum miasta z dworcem kolejowym oraz obszar w rejonie ul. Żabiej, ul. Widok i ul. Granicznej, jako rozplanowane w okresie międzywojennym osiedle domów jednorodzinnych z ogrodami. Zdaniem specjalistów z Narodowego Instytutu Dziedzictwa, w rejestrze zabytków nadal powinna pozostać część wschodnia dzielnicy Zagórzynek, gdzie zachowały się pojedyncze zabytkowe budynki, a w południowej części dzielnicy znajduje się cmentarz katolicki założony w 1913 r. Ochroną konserwatorską w dalszym ciągu powinien być objęty obszar wyrobisk pocegielnianych w rejonie ulic: Częstochowskiej, Tęczowej i Kordeckiego z uwagi na ochronę przed przesłonięciem istniejącej na osi ul. Częstochowskiej dominanty – wieży kościoła św. Gotarda. W rejestrze zabytków powinien także pozostać obszar dzielnicy Piskorzewie – przedmieścia powstałego na terenie dawnych ogrodów mieszczańskich, a w XIX w. główna dzielnica przemysłowa Kalisza.

Pismem z dnia 13.07.2012 r. organ prowadzący postępowanie zawiadomił o opinii opracowanej przez Narodowy Instytut Dziedzictwa, zarówno Prezydenta Miasta Kalisza, jak i w drodze obwieszczenia pozostałe strony postępowania. Pismem z dnia 6.09.2012 r. Prezydent Miasta Kalisza wniósł uwagi do ww. opinii. Zgadzając się ze specjalistami z Narodowego Instytutu Dziedzictwa co do zasadności skreślenia z rejestru zabytków wskazanych przez nich terenów, Prezydent Miasta Kalisza określił dodatkowe obszary, które powinny zostać skreślone z rejestru zabytków, tj.:

A - obszar położony w północno zachodnim rejonie miasta Kalisza, który zajmują pola uprawne i ogrody działkowe, zabudowę przemysłową, zrealizowaną w latach powojennych oraz zabudowę mieszkaniowo-usługową;

B – obszar cmentarza Tynieckiego oraz kopalni ilów z terenami przyległymi oraz pól uprawnych i ogrodów działkowych;

C – obszar położony we wschodniej części Kalisza, stanowiący w większości pola uprawne i zabudowania dawnej wsi Rąjsków, włączonej w granice miasta w 1934 r.;

D – obszar osiedli „Baśniowa” i „Kubusia Puchatka” oraz cmentarza wyznaniowego „Na Rypinku”;

E - obszar dawnej kopalni ilów przy ul. Tęczowej i Zielonej, w części zainwestowany obiektami usługowymi oraz punktowo występującą zabudową mieszkaniową;

F - obszar położony w pobliżu dworca PKP wraz z torowiskiem i zespołem garaży.

Organ prowadzący postępowanie w niniejszej sprawie pismem z dnia 3.10.2012 r. zwrócił się do Kierownika Delegatury w Kaliszu WUOZ w Poznaniu oraz do Narodowego Instytutu Dziedzictwa o ustosunkowanie się do uwag i propozycji zgłoszonych przez Prezydenta Miasta Kalisza, które zostały wniesione odpowiednio pismem z dnia 28.12.2012 r. oraz z dnia 14.01.2013 r.

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego zważył, co następuje.

Przedmiotem postępowania w niniejszej sprawie jest *założenie urbanistyczne miasta Kalisza*, uznane za zabytek orzeczeniem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu z dnia 28.02.1956 r., znak: Kl.IV-73/14/56.

Orzeczenie to zostało wydane na podstawie przepisów rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 marca 1928 r., *o opiece nad zabytkami* (Dz. U. Nr 29, poz. 265 ze zm.). Zgodnie z art. 142 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, dobra kultury uznane za zabytek na podstawie rozporządzenia Prezydenta

Rzeczypospolitej z dnia 6 marca 1928 r. *o opiece nad zabytkami* stają się zabytkami wpisanymi do rejestru w rozumieniu tej ustawy.

Zgodnie z przepisem art. 6 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania zabytki nieruchome będące, w szczególności: układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi.

W przepisie art. 3 pkt 12 tej ustawy zdefiniowano historyczny układ urbanistyczny, jako przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic i sieci dróg.

Wpisanie do rejestru zabytków układu urbanistycznego ma na celu trwałe zachowanie historycznego rozplanowania oraz kompozycji przestrzennej tego układu. Oznacza to między innymi zachowanie w niezmienionym kształcie rozplanowania placów i ulic, ich przebiegu, szerokości i przekroju, a także zachowanie gabarytów i linii zabudowy oraz zasadniczych proporcji wysokościowych kształtujących sylwetę całego zespołu.

Jak stanowi przepis art. 13 pkt 1 ustawy *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, skreślony z rejestru zabytków zostaje uprzednio wpisany do tego rejestru zabytek, który uległ zniszczeniu w stopniu powodującym utratę jego wartości historycznej, artystycznej lub naukowej albo którego wartość będąca podstawą wydania decyzji o wpisie do rejestru zabytków nie została potwierdzona w nowych ustaleniach naukowych. Powyższy przepis prawa stosuje się do skreślenia z rejestru zabytków części zabytku, zgodnie z art. 13 ust. 2 tej ustawy.

Stosownie do wyrażonej w art. 80 Kodeksu postępowania administracyjnego zasady swobodnej oceny dowodów, organ administracji publicznej ocenia na podstawie całokształtu materiału dowodowego, czy dana okoliczność została udowodniona.

Założenie urbanistyczne miasta Kalisza charakteryzuje złożoność, wynikająca ze współistnienia kolejnych faz urbanistycznego rozwoju miasta. Wczesnośredniowieczny, przedlokacyjny Kalisz położony był w południowej części dzisiejszego miasta, na terenie obecnej dzielnicy Zawodzie. Składał się on z kilku elementów osadniczych, rozlokowanych wśród licznych odnóg rzeki Prosny. W okresie od IX/X w. do XIII w., na lewym brzegu Prosny, znajdował się gród pełniący funkcję siedziby administracyjnej, z osadą targowo-rzemieślniczą na podgrodziu. W 1139 r. Kalisz stał się stolicą księstwa Mieszka Starego. Na północ od ww. grodu, na terenie tzw. Starego Miasta znajdowała się osada targowa. Nieco dalej położona była osada na Rypinku z kościołem p.w. Św. Gotarda oraz gród na Wydartem. W 1233 r. gród książęcy został zniszczony przez Henryka Brodatego, który następnie przeniósł centrum osadnicze na teren tzw. Nowego Miasta, 1,5 km w kierunku północnym. Około 1257 r. ośrodek wczesnomiejski, otrzymał z rąk księcia wielkopolskiego Bolesława Pobożnego przywilej lokacyjny. Przyjęty schemat przestrzennej organizacji miasta, wykorzystujący naturalne ukształtowanie terenu tzw. Nowego Miasta otoczonego rzeką Prosną oraz przekopaną od strony północno-zachodniej fosą, opierał się na rozwidleniu szlaku drożnego na dwie łukowate, ale symetryczne do siebie ulice, zbiegające się przy przeprawach przez Prosnę. Nadało to miastu charakterystyczny, owalno- wrzecionowaty kształt. W środku tego owalu założono prostokątny rynek, z którego krótszych boków wyprowadzono po dwie ulice, a z dłuższych - po trzy ulice. Na rynku, dopiero pod koniec XIV wieku, wzniesiono murowany ratusz, ale sukiennice i inne kramy kupieckie istniały tam już z końcem XIII w. W obrębie miasta powstał zamek, rozpoczęto też wznoszenie murów miejskich. Proces kształtowania się układu przestrzennego miasta, który został zakończony w poł. XIV w.,

przetrwiał do dziś. Poza murami miejskimi zaczęły kształtować się przedmieścia: najpierw toruńskie, później wrocławskie, o charakterystycznej rozproszonej zabudowie, rozłokowanej niemal wyłącznie przy głównych drogach do miasta. Od XIV w. Kalisz był siedzibą województwa, a na XV i XVI wiek przypada rozkwit gospodarczo-kulturowy miasta, które stało się ważnym ośrodkiem handlu i rzemiosła. Rozwój miasta przerwał najpierw najazd szwedzki w poł. XVII w., a następnie wojna północna. W 1792 r. miasto zostało zniszczone w wyniku pożaru. Po drugim rozbiórze Polski Kalisz znalazł się w granicach Prus. W latach 1793-1806 na polecenie władz pruskich rozebrano znaczną część murów miejskich. W granice miasta włączono istniejące wcześniej przedmieścia. Poza obrębem murów wytyczono dzisiejszą Aleję Wolności oraz ul. Babina. Na terenach dawnych ogrodów jezuickich założono park miejski. Z tego okresu pochodzą również istotne dla założenia urbanistycznego Kalisza kanały: Bernardyński i Rypinkowski oraz zespół cmentarzy. W 1815 r., na mocy ustaleń Kongresu Wiedeńskiego, miasto włączono do Królestwa Polskiego. Kalisz zaczął rozwijać się jako ośrodek przemysłu. Ożywieniu temu towarzyszył intensywny ruch budowlany. W tym okresie powstały, wzniesione w stylu klasycystycznym, liczne gmachy użyteczności publicznej, kamienice mieszkalne i zabudowania fabryczne. Poddano zabudowie przedmieścia wrocławskie i toruńskie oraz dzielnicę Piskorzewie, która na przełomie XIX/XX w. stała się główną przemysłową dzielnicą Kalisza. W 1906 r. w granice miasta włączono przedmieścia oraz najbliższe wsie - Czaszki, Dobrzec Mały, Ogrody Tyniec, Rypinek i Korczak.

Rozwój miasta przerwała I wojna światowa. W 1914 r. miast zostało spalone i zburzone przez wojsko pruskie. Ocalały jedynie obiekty sakralne, pozostała zabudowa historycznego centrum uległa zniszczeniu. Odbudowa miasta w okresie międzywojennym, dzięki działalności wielu uznanych architektów, nadała śródmieściu wyjątkowy charakter, stanowiąc przykład pierwszej zrealizowanej na tak szeroką skalę odbudowy ośrodka miejskiego. Staromiejskie centrum odtworzono, zachowując XIII-wieczny układ. W 1934 r. w obręb miasta włączono następne wsie podkaliskie – część Tyńca, Rajsków oraz część wsi Żydów. W okresie II wojny światowej zabudowa Kalisza nie uległa poważniejszym zniszczeniom. W 1963 r. obszar miasta powiększył się w wyniku przyłączenia Majkowa i Piwoniec oraz części wsi Dobrzec Wielki, Kościelnej Wsi i Warszówki. Kolejne przyłączenia podkaliskich wsi w obręb miasta miały miejsce w 1976 r. i 1980 r.

Jak wynika z opinii z Oddziału Terenowego w Poznaniu Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków z dnia 28.12.2010 r. oraz opinii uzupełniającej Ośrodka Terenowego w Poznaniu Narodowego Instytutu Dziedzictwa z dnia 21.05.2012 r., i z dnia 14.01.2013 r., pisma Prezydenta Miasta Kalisza z dnia 6.09.2012 r. oraz pisma Kierownika Delegatury w Kaliszu WUOZ w Kaliszu z dnia 28.12.2012 r., część założenia urbanistycznego miasta Kalisza, wskutek nieodwracalnych przekształceń zabudowy i rozplanowania, zostało trwale zdegradowane, tracąc w ten sposób posiadane wcześniej wartości zabytkowe. Dawna zabudowa została zniszczona lub rozebrana. Zmianie uległo także historyczne rozplanowanie zabudowy na działkach, gdzie wprowadzono nowe budynki mieszkalne, zakłócając pierwotny układ przestrzenny. Powstała również obca dla historycznego układu urbanistycznego zabudowa wielorodzinna.

W niewielkim stopniu została zachowana struktura urbanistyczna obszaru położonego w północno-zachodnim rejonie miasta Kalisza (teren dawnego Łęgu Piskorzewskiego, położony pomiędzy korytem rzeki Prosny i korytem Kanału Bernardyńskiego). Teren ten cechuje zachowana historyczna parcelacja, lecz tego rodzaju zabudowa uległa niemal

całkowitej destrukcji. Obecnie obszar ten zagospodarowany jest jako pola uprawne i ogrody działkowe. Zlokalizowana jest tam również wielkogabarytowa zabudowa przemysłowa oraz mieszkaniowo-usługowa, zrealizowana po drugiej wojnie światowej.

Obszar północno-wschodniego i wschodniego obszaru założenia urbanistycznego miasta Kalisza, zawierający części dzielnic Majków, Chmielnik i Tyniec, w większości jest niezabudowany. Zlokalizowana współczesna zabudowa ma charakter rolniczy lub przemysłowy. Zdaniem specjalistów Narodowego Instytutu Dziedzictwa, obszar ten nigdy nie stanowił części historycznego układu urbanistycznego Kalisza. Zatem w świetle dokonanych ustaleń naukowych, nie posiadał wartości, które były podstawą jego wpisu do rejestru zabytków.

Obszar położony w południowo-wschodniej części założenia urbanistycznego, na którym zlokalizowany jest Cmentarz Tyniecki oraz dawna cegielnia i kopalnia ilów, z terenami przyległymi (pola uprawne i ogrody działkowe rozlokowane na wschodnim brzegu rzeki Śwędni) nie charakteryzują się historycznym układem drogowym, rozplanowaniem i zabudową.

Natomiast nadal w rejestrze zabytków pozostaje Cmentarz Tyniecki wraz z obszerną nieruchomością przylegającą od strony północno-zachodniej do jego najstarszej części, który posiadając wartości zabytkowe nadal powinien podlegać ochronie konserwatorskiej.

W wyniku przeprowadzonego postępowania ustalono, że trwale utracił posiadane wartości zabytkowe rozległy obszar obejmujący południową oraz południowo-wschodnią część założenia urbanistycznego miasta Kalisza, tj. część dzielnic Dobrzec, Zagórzynek i Rypinek. Zlokalizowane są na nim osiedla budynków wielorodzinnych, wznoszonych w okresie powojennym, od końca lat 50. XX wieku oraz osiedla domów jednorodzinnych, wybudowanych w latach 70. i 80. XX wieku. Na części tego terenu rozciągają się łąki i pastwiska doliny rzeki Prosny. Na obszarze tym położona jest także dawna kopalnia ilów przy ul. Tęczowej i Zielonej – obecnie w większości wyrobisko pokopalniane, w części zainwestowane obiektami usługowymi oraz punktowo występującą zabudową mieszkaniową. Obszar ten pozbawiony jest historycznego układu drogowego, rozplanowania i zabudowy.

Na tym terenie zlokalizowany jest cmentarz Parafii Rzymskokatolickiej p.w. św. Gotarda, tzw. „cmentarz na Rypinku” (d. cmentarz choleryczny z XIX w.) oraz zespół dworca PKP w dzielnicy Nosków (obecny budynek wzniesiony w okresie międzywojennym w miejscu obiektu z 1905 r.), które posiadają samoistne walory zabytkowe. Niemniej podkreślenia wymaga, iż obiekty te, aktualnie ujęte w gminnej ewidencji zabytków, mogą zostać objęte indywidualną ochroną konserwatorską.

Wobec powyższego należy stwierdzić, że w odniesieniu do wyżej wymienionych fragmentów założenia urbanistycznego *miasta Kalisza*, uznanego za zabytek orzeczeniem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu z dnia 28.02.1956 r., wskazanego na załączniku graficznym do niniejszej decyzji, zachodzą okoliczności wskazane w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, pozwalające na skreślenie z rejestru zabytków.

Pozostały obszar założenia urbanistycznego miasta Kalisza, posiadając w dalszym ciągu czytelne wartości zabytkowe, nadal objęty jest prawną ochroną konserwatorską.

Natomiast odnosząc się do propozycji Prezydenta Miasta Kalisza, zawartej w piśmie z dnia 6.09.2012 r., dotyczącej skreślenia z rejestru zabytków obszaru oznaczonego lit. „C” na załączonym do tego pisma załączniku graficznym, należy wyjaśnić, iż zdaniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego brak jest podstaw do skreślenia z tego rejestru wskazanej

części założenia urbanistycznego miasta Kalisza. Stanowi on teren historycznego Łęgu Tynieckiego oraz układu ruralistycznego Kolonii Rajsków. Tereny te zostały włączone w granice miasta w 1934 r. Jest to obszar o zachowanym i czytelnym układzie przestrzennym, historycznych podziałach własnościowych, funkcji, skali zabudowy, a także istotnych wartościach krajobrazowych, pozwalających na zachowanie wartości kulturowych miasta Kalisza.

Ponadto, w odniesieniu do zawartego w piśmie Prezydenta Miasta Kalisza z dnia 30.11.2006 r. postulatu „określenia zakresu ochrony [...], tj. ustalenie ochrony układu urbanistycznego miasta Kalisza, należy wyjaśnić, że brak jest przepisu prawa powszechnie obowiązującego, który pozwalałby na określenie w decyzji o wpisie do rejestru zabytków układów urbanistycznych, ruralistycznych, zespołów budowlanych, jakichkolwiek warunków konserwatorskich dotyczących działalności budowlanej na terenie objętym wpisem do rejestru zabytków. Tego rodzaju ustalenia mogą być jednakże sformułowane w przepisach miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, który podlega uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

W tym stanie rzeczy należało orzec jak w rozstrzygnięciu.

Od niniejszej decyzji nie służy odwołanie, jednakże strona niezadowolona z decyzji może zwrócić się do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z wnioskiem o ponowne rozpatrzenie sprawy w terminie 14 dni od dnia doręczenia decyzji, stosownie do przepisu art. 127 § 3 Kodeksu postępowania administracyjnego.

Załącznik do decyzji

-plansza graficzna

Z up. MINISTRA KULTURY
I DZIEDZICTWA NARODOWEGO
SEKRETARZ STANU
GENERALNY
KONSERWATOR ZABYTKÓW
Piotr Zuchowski

Otrzymują:

1. Prezydent Miasta Kalisza
2. Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków
3. Kierownik Delegatury w Kaliszu WUOZ w Poznaniu
- ④ strony postępowania administracyjnego
(doręczenie w drodze obwieszczenia zgodnie z 49 Kpa i art. 94 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami)

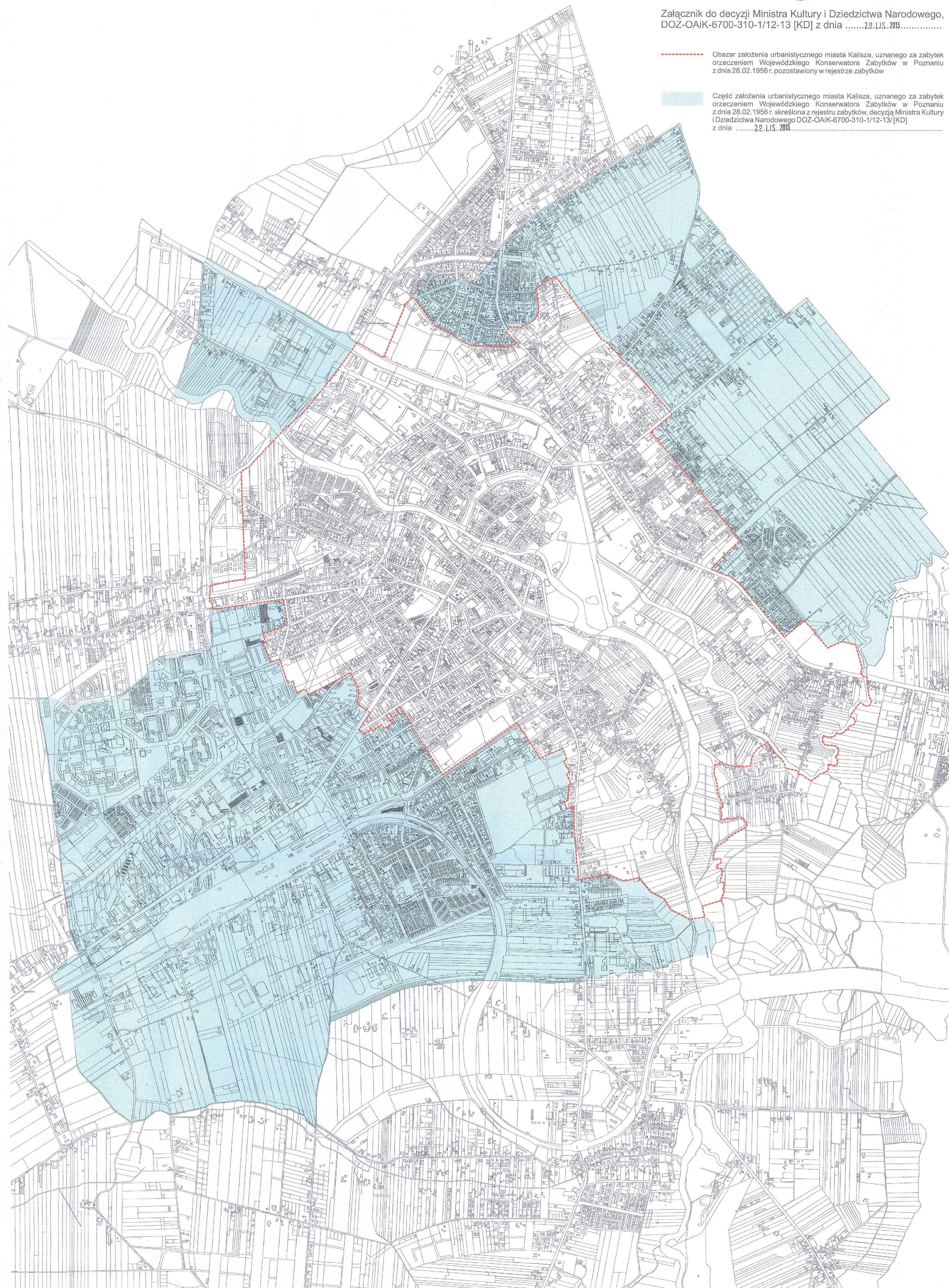

Z up. MINISTRA KULTURY
I DZIEDZICTWA NARODOWEGO
SEKRETARZ STANU
GENERALNY
KONSERWATOR ZABYTKÓW
Piotr Zuchowski

Załącznik do decyzji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
DOZ-OAiK-6700-310-1/12-13 [KD] z dnia29.IIS.2013.....

----- Obszar założenia urbanistycznego miasta Kalisza, uznanego za zabytek
orzeczeniem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu
z dnia 28.02.1956 r. pozostawiony w rejestrze zabytków

----- Część założenia urbanistycznego miasta Kalisza, uznanego za zabytek
orzeczeniem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu
z dnia 28.02.1956 r. skreślona z rejestru zabytków, decyzją Ministra Kultury
i Dziedzictwa Narodowego DOZ-OAiK-6700-310-1/12-13 [KD]
z dnia29.IIS.2013.....

ANEKS NR 4

**DECYZJA MINISTRA KULTURY
I DZIEDZICTWA NARODOWEGO
Z 29 LISTOPADA 2013 ROKU
O SKREŚLENIU Z REJESTRU CZĘŚCI
CAŁEGO OBSZARU MIASTA KALISZA
W GRANICACH AKTUALNYCH
(Z 1957 ROKU)**

MINISTER KULTURY
I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

l.dz. DOZ-OAiK-6700-310-2/12-13[KD]

P. D. Ntendeka - Łódź
Warszawa, dnia 29.11.2013

08.12.2013
PREZIDENT
Miasta Kalisza
d. inż. Janusz Pęcherz

11. GRU. 2013

Decyzja

Po przeprowadzeniu postępowania administracyjnego wszczętego na wniosek Prezydenta Miasta Kalisza z dnia 19.08.2005 r., w sprawie skreślenia z rejestru zabytków części całego obszaru m. Kalisza w granicach aktualnych, uznanego za zabytek orzeczeniem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu z dnia 18.02.1957 r., KI.IV-83/2/57 – działając na podstawie art. 7 pkt 1, art. 13 ust. 1, 2, 5 i 6 i art. 89 pkt 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 ze zm.) oraz art. 18 pkt 1 i art. 104 Kodeksu postępowania administracyjnego

orzekam:

- skreślić z rejestru zabytków część całego obszaru m. Kalisza, uznanego za zabytek orzeczeniem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu z dnia 18.02.1957 r., KI.IV-83/2/57, **oznaczoną kolorem żółtym** na załączniku graficznym, stanowiącym integralną część niniejszej decyzji;
- nie skreślić z rejestru zabytków pozostałej części całego obszaru m. Kalisza, uznanego za zabytek orzeczeniem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu z dnia 18.02.1957 r., KI.IV-83/2/57, oznaczonej czerwoną linią przerywaną na załączniku graficznym, stanowiącym integralną część niniejszej decyzji.

Uzasadnienie

Wojewódzki Konserwator Zabytków w Poznaniu orzeczeniem z dnia 18.02.1957 r., KI.IV-83/2/57, uznał za zabytek cały obszar m. Kalisza w granicach aktualnych, ze szczególnym uwzględnieniem niżej podanych dzielnic i posesji: Tyniec – nr hip. 901; ul. Targowa; Dobrzec, Rynek 1; pl. Św. Józefa, jako posiadające wartość artystyczną, kulturalną i historyczną. W uzasadnieniu orzeczenia stwierdzono, że teren m. Kalisza związany jest z licznymi zabytkami archeologicznymi, które występują na całym obszarze miasta. Dotychczasowe badania wykazały, że spotykane zabytki archeologiczne odpowiadają osadnictwu ludności kultury łużyckiej, osadnictwu lateńskiemu i rzymskiemu oraz osadnictwu i zabudowie miasta okresu wczesnośredniowiecznego.

Wnioskiem z dnia 19.08.2005 r. Prezydent Miasta Kalisza zwrócił się o skreślenie z rejestru zabytków części obszaru miasta Kalisza, objętego ochroną na podstawie wyżej wymienionego orzeczenia z dnia 18.02.1957 r. Pismem z dnia 21.06.2006 r. powyższy wniosek został uzupełniony m.in. o mapę topograficzną określającą „propozycję strefy ochrony konserwatorskiej relikwów archeologicznych i obserwacji archeologicznych”.

Pismem z dnia 30.11.2006 r. Prezydent Miasta Kalisza wniósł o skreślenie z rejestru zabytków części założenia urbanistycznego miasta Kalisza objętego ochroną konserwatorską

na podstawie orzeczenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu z dnia 28.02.1956 r., jednocześnie wnosząc o prowadzenie postępowania w tej sprawie łącznie z postępowaniem w sprawie skreślenia z rejestru zabytków „całego obszaru miasta Kalisza w granicach aktualnych”, wszczętym wnioskiem z dnia 19.08.2005 r.

Organ prowadzący postępowanie w sprawie skreślenia z rejestru zabytków pismem z dnia 14.06.2007 r. wystąpił do Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków o wydanie opinii specjalistycznej w sprawie skreślenia z rejestru zabytków części obszaru miasta Kalisza, uznanego za zabytek orzeczeniem z dnia 18.02.1957 r.

W opiniach specjalistycznych opracowanych przez specjalistów z Pracowni Terenowej w Trzebinach Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków z dnia 18.01.2010 r. oraz Oddziału Terenowego w Poznaniu Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków z dnia 23.08 - 29.10.2010 r., uzupełnionych w dniu 18.05.2012 r. opinią Oddziału Terenowego w Poznaniu Narodowego Instytutu Dziedzictwa (dawniej KOBiDZ) ustalono, że dzisiejszy obraz miasta Kalisza zaczęto kształtować co najmniej od ok. 5 tys. lat. Źródła archeologiczne dowodzą zamieszkiwania na tym terenie wielu społeczności pradziejowych: z okresu młodszej epoki kamienia, brązu, okresu przedrzymskiego, okresu wpływów rzymskich i wędrówek ludów, wczesnego- i późnego średniowiecza oraz nowożytności. Potwierdzenie zasiedlenia w różnym czasie i różnych punktach obecnego miasta było możliwe dzięki przyrostowi źródeł archeologicznych. Rejestrowano je od końca lat 40. XX w. po lata 50. i 60. XX w., zwłaszcza we wschodniej i południowo wschodniej części miasta, w obrębie dzielnic Rajsków i Tyniec. W granicach miasta z 1957 r. znana jest lokalizacja 34 stanowisk, w tym 3 wpisanych do rejestru zabytków. Kolejne 4 stanowiska wpisane do rejestru zabytków zlokalizowane są w obecnych granicach miasta. W ramach historycznego układu urbanistycznego rozpoznano reliktury zabudowy rezydencjonalnej i sakralnej na Zawodziu, pozostałości osady targowej w obrębie Starego Miasta oraz miasta lokacyjnego na terenie Śródmieścia. Ponadto, w granicach miasta z 1957 r., poza cmentarzyskiem ciałopalnym ludności kultury łużyckiej i osadą z końca okresu wczesnośredniowiecznego, zarejestrowano ślady osadnictwa pradziejowego i średniowiecznego. Odkryto je podczas badań prowadzonych w latach 80. i 90. XX wieku, w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski. Łącznie na terenie miasta Kalisza, w jego aktualnych granicach znajduje się obecnie 146 stanowisk archeologicznych.

Obszar miasta objęty ochroną w granicach z 1957 r. obecnie jest prawie w 100% zabudowany. W dzielnicach położonych w północno-wschodniej części miasta: Tyniec, Chmielnik i Majków, poza monumentalnym gmachem więzienia wzniesionym w 1844 r., dominuje zabudowa jednorodzinna, usługowa i użyteczności publicznej. Powstała ona głównie w 2 poł. XX w. W części południowo-zachodniej, w dzielnicy Zagórzynek, dominują budowle wielopiętrowe, handlowe, usługowe oraz przemysłowe. Teren omawianej części Zagórzyńska także jest zabudowany. Z okresu rozbudowy miasta prowadzonej do końca lat 90. XX w. nie natrafiono na zabytki archeologiczne. Brak jest informacji naukowej i danych konserwatorskich o odkryciach archeologicznych. Nie natrafiono także na zabytki archeologiczne podczas budowy w latach 70. XX w. hotelu „Prosna”, czy na przełomie XX i XXI w. osiedlowych obiektów sportowych i handlowych. Jedynie w ostatnim czasie (w latach 2004-2010) zarejestrowano pojedyncze stanowiska archeologiczne: przy ul. Podmiejskiej, Górnośląskiej i podczas budowy Trasy Bursztynowej (rejon ul. Południowej).

Specjaliści z Narodowego Instytutu Dziedzictwa uznali, że na podstawie dyspersji materialnych reliktów, datowanych na okres przed- i historyczny oraz faktu, że na części

obszaru obecnie zabudowanego nie potwierdzono istnienia materialnych śladów zabytków archeologicznych, możliwe jest skreślenie z rejestru zabytków obszaru w północno-wschodniej części miasta Kalisza, będącego częścią dzielnic Chmielnik i Tyńca. Nie stwierdzono tam dotychczas zabytków archeologicznych. Ponadto, uznali za zasadne skreślenie z rejestru zabytków obszaru w południowo-zachodniej części miasta Kalisza. Jest to teren trwale zabudowany (strefa przemysłowa, zwarte budownictwo mieszkalne, droga nr 25). Ewentualne obiekty archeologiczne zostały zniszczone w wyniku wielokrotnej ingerencji w układy nawarstwień ziemnych. Jedyne znane stanowisko archeologiczne na tym terenie odkryto przy ul. Podmiejskiej, pomiędzy cmentarzem żydowskim a Rondem Westerplatte. Teren ten jest obecnie trwale zabudowany.

W wyżej wymienionych opiniach zaproponowano ograniczenie obszaru wpisanego do rejestru zabytków, określonego w orzeczeniu z dnia 18.02.1957 r., w ten sposób, że ochronie powinien podlegać teren w następujących granicach: od strony północno-wschodniej ograniczony ulicami: Pszenną - Braci Niemcewskich - Warszawską - Aleją Władysława Sikorskiego - Stawiszyńską; od strony południowo-zachodniej wyznaczony ulicami: Częstochowską - Budowlanych - Polną - Graniczną. Zdaniem specjalistów z Narodowego Instytutu Dziedzictwa, pozostałe tereny wskazane przez Prezydenta Miasta Kalisza do skreślenia należy pozostawić w rejestrze zabytków:

Pismem z dnia 13.07.2012 r. organ prowadzący postępowanie zawiadomił o opinii opracowanej przez Narodowy Instytut Dziedzictwa, zarówno Prezydenta Miasta Kalisza, jak i w drodze obwieszczenia pozostałe strony postępowania. Pismem z dnia 6.09.2012 r. Prezydent Miasta Kalisza wniósł uwagi do ww. opinii. Zgadzając się ze specjalistami z Narodowego Instytutu Dziedzictwa co do zasadności skreślenia z rejestru zabytków wskazanych przez nich terenów, Prezydent Miasta Kalisza określił dodatkowe obszary objęte ochroną konserwatorską na podstawie orzeczenia z dnia 18.02.1957 r., które powinny zostać skreślone z rejestru zabytków, tj.:

A - w północno-zachodnim rejonie miasta Kalisza, na którym nie zaewidencjonowano stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków bądź znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków (nisko położone tereny zalewowe, niepredysponowane do jakiegokolwiek osadnictwa);

D - obszar osiedli Baśniowa i Kubusia Puchatka oraz cmentarza wyznaniowego na Rypinku. Na terenie tym nie zaewidencjonowano stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru bądź znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków. Obszar znacznie przekształcony w wyniku współczesnej działalności człowieka. W latach ubiegłych powstały dwa osiedla zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej. Część obszaru stanowią nisko położone łąki i pastwiska, narażone na podsiąkanie wodą;

E - obszar dawnej kopalni iłó przy ul. Tęczowej i ul. Zielonej, na którym nie zaewidencjonowano stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru bądź znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków. Obszar ten stanowi wyrobisko pokopalniane, a co za tym idzie, dokonane w wyniku działalności górniczej przekształcenia gruntów, wykluczają możliwość odnalezienia na tym obszarze jakichkolwiek reliktyw archeologicznych.

Organ prowadzący postępowanie w niniejszej sprawie pismem z dnia 3.10.2012 r. zwrócił się do Kierownika Delegatury w Kaliszu WUOZ w Poznaniu oraz do Narodowego Instytutu Dziedzictwa o ustosunkowanie się do uwag i propozycji zgłoszonych przez Prezydenta Miasta Kalisza, które zostały wniesione odpowiednio pismem z dnia 28.12.2013 r. oraz z dnia 14.01.2013 r.

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego zważył co następuje.

Przedmiotem postępowania w niniejszej sprawie jest uznany za zabytek orzeczeniem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu z dnia 18.02.1957 r., K1.IV-83/2/57, *cały obszar m. Kalisza w granicach aktualnych*, ze szczególnym uwzględnieniem niżej podanych dzielnic i posesji: Tyniec – nr hip. 901; ul. Targowa; Dobrzec, Rynek 1; pl. Św. Józefa, jako posiadające wartość artystyczną, kulturalną i historyczną. W uzasadnieniu tego orzeczenia stwierdzono, że *teren m. Kalisza związany jest z licznymi zabytkami archeologicznymi, które występują na całym obszarze miasta. Dotychczasowe badania wykazały, że spotykane zabytki archeologiczne odpowiadają osadnictwu ludności kultury łużyckiej, osadnictwu lateńskiego i rzymskiego oraz osadnictwu i zabudowie miasta okresu wczesnośredniowiecznego.*

Orzeczenie to zostało wydane na podstawie przepisów rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 marca 1928 r., *o opiece nad zabytkami* (Dz. U. Nr 29, poz. 265 ze zm.) Zgodnie z art. 142 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, dobra kultury uznane za zabytek na podstawie rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 marca 1928 r. *o opiece nad zabytkami*, stają się zabytkami wpisanymi do rejestru w rozumieniu tej ustawy.

Zgodnie z przepisem art. 6 ust. 3 ustawy *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania zabytki archeologiczne będące w szczególności: a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa, b) cmentarzyskami, c) kurhanami, d) relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Jak stanowi przepis art. 13 ust.1 ustawy *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, skreślony z rejestru zabytków zostaje uprzednio wpisany do tego rejestru zabytek, który uległ zniszczeniu w stopniu powodującym utratę jego wartości historycznej, artystycznej lub naukowej albo którego wartość będąca podstawą wydania decyzji o wpisie do rejestru zabytków nie została potwierdzona w nowych ustaleniach naukowych. Powyższy przepis prawa stosuje się do skreślenia z rejestru części zabytku, zgodnie z art. 13 ust. 2 tej ustawy.

Stosownie do wyrażonej w art. 80 Kodeksu postępowania administracyjnego zasady swobodnej oceny dowodów, organ administracji publicznej ocenia na podstawie całokształtu materiału dowodowego, czy dana okoliczność została udowodniona.

Najstarsze ślady osadnictwa odkryte przez archeologów na terenie Kalisza i jego najbliższej okolicy, pochodzą z około 8000 lat przed naszą erą - ze schyłkowych faz paleolitu. Żyła tu wówczas półkoczownicza ludność trudniąca się myślistwem oraz częściowo także zbieractwem. Źródła archeologiczne wskazują również na osadnictwo w okolicach Kalisza z epoki neolitu oraz brązu. Od około 1300-1200 p.n.e. zamieszkiwała tu ludność kultury łużyckiej, której ślady w postaci osad i cmentarzysk często odkrywane są przez archeologów. Gliniane naczynia, przedmioty z brązu, żelaza oraz cmentarzyska odnalezione na terenie dzisiejszych dzielnic miasta są świadectwem intensywnego osadnictwa, zwłaszcza w latach 700-400 p.n.e. Szczególnego jednak znaczenia - pod względem osadnictwa - okolice Kalisza nabrały w okresie przełomu er. Istniało tu wówczas wiele osad tworzących wyraźne skupisko osadnicze, zamieszkiwane przez ludność posiadającą znajomość koła garncarskiego, nowych i doskonalszych niż dotychczasowe technik metalurgicznych oraz wydajniejszych sposobów uprawy roli. Rozwojowi tego skupiska sprzyjało korzystne położenie na przebiegającym wzdłuż Prosny ważnym szlaku handlowym zwanym powszechnie bursztynowym, który

łączył wybrzeża Bałtyku z imperium rzymskim. Istnienie osady o nazwie „Kalisia” po raz pierwszy odnotował geograf, matematyk i astronom aleksandryjski – Klaudiusz Ptolomeusz w napisanym w II w. n.e. „Wstępie do Geografii”, wymieniając ją wśród 8 tys. innych nazw miejscowości.

W opiniach specjalistycznych opracowanych przez specjalistów z Pracowni Terenowej w Trzebinach Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków z dnia 18.01.2010 r. oraz Oddziału Terenowego w Poznaniu Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków z dnia 23.08 - 29.10.2010 r., uzupełnionej w dniu 18.05.2012 r. przez Narodowy Instytut Dziedzictwa stwierdzono, że obszar miasta objętego ochroną w granicach z 1957 r. obecnie jest prawie w 100% zabudowany. W dzielnicach północno-wschodnich: Tyniec, Chmielnik i Majków dominuje zabudowa jednorodzinna, usługowa oraz użyteczności publicznej, realizowana od lat 60. XX wieku do końca XX wieku. Część południowo zachodnia objęta ochroną konserwatorską na podstawie orzeczenia z dnia 18.02.1957 r. w dzielnicy Zagórzyniek zagospodarowana jest budynkami wielopiętrowymi, handlowymi, usługowymi oraz przemysłowymi. Podczas rozbudowy miasta nie natrafiono na zabytki archeologiczne.

Należy zatem stwierdzić, że wartość naukowa omawianego obszaru jako zabytku archeologicznego, zawierającego m.in. pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska i relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej nie została potwierdzona w nowych ustaleniach naukowych. Zachodzą zatem okoliczności określone w przepisie art. 13 ust. 1 i 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami pozwalające na skreślenie tego obszaru z rejestru zabytków.

Odnosząc się natomiast do propozycji Prezydenta Miasta Kalisza, zawartych w piśmie z dnia 6.09.2012 r. dotyczących skreślenia z rejestru zabytków obszaru oznaczonego lit. A, zlokalizowanego północno-zachodnim rejonie miasta Kalisza, obejmującego część dzielnicy Majków, Piskorzewie, Ogrody należy podkreślić, iż obszar ten położony pomiędzy rzeką Prosną a Kanałem Bernardyńskim stanowi fragment doliny Prosny i jest w znacznym stopniu niezabudowany. Do niedawna nie zarejestrowano w tej części Kalisza stanowisk archeologicznych. Jednakże ostatnio, kilkaset metrów w kierunku północnym od tego terenu odkryto nieznane do tej pory, unikatowe grodzisko wczesnośredniowieczne, pochodzące z lat 20. X wieku. W związku z powyższym, zespół archeologów z Polskiej Akademii Nauk w Warszawie i Muzeum Okręgowego Ziemi Kaliskiej dokonał w tym roku rozpoznania terenowego obszaru pomiędzy ww. grodem i grodem na Zawodziu, w tym wskazanego do skreślenia z rejestru zabytków przez Prezydenta Miasta Kalisza obszaru oznaczonego lit. A. Odkryto kilkadziesiąt nowych stanowisk archeologicznych i luźnych znalezisk (w większości monety cesarzy rzymskich) o dużej wartości naukowo-badawczej. Obiekty te zostaną ujęte w gminnej ewidencji stanowisk archeologicznych miasta Kalisza. Mimo istniejącej obecnie zabudowy jednorodzinnej i willowej oraz ogrodów działkowych nadal jest to teren potencjalnej archiwizacji źródeł archeologicznych.

W odniesieniu do propozycji skreślenia z rejestru zabytków części południowo-wschodniej omawianego zabytku, oznaczonej w piśmie Prezydenta Miasta Kalisza lit. D obejmującej dzielnicę Rypinek, Rajsków i część Tyńca należy wyjaśnić, że są to obszary, na których zlokalizowane są obiekty archeologiczne o dużych wartościach naukowych, historycznych i krajobrazowych. Znajdujące się tam tereny o luźniejszej zabudowie to miejsca, na których możliwe jest odkrycie kolejnych obiektów archeologicznych.

Natomiast odnosząc się do wniosku o skreślenie z rejestru zabytków obszaru oznaczonego przez Prezydenta Miasta Kalisza lit. E., obejmujący wyrobisko pokopalniane

dawnej kopalni ilów, w miejscu którego funkcjonuje zbiornik wodny, oraz osiedle mieszkalnictwa jednorodzinnego „Budowlani”, powstałe w latach 80 i 90. XX wieku, należy uznać, iż jest on zasadny w części dotyczącej zlokalizowanego na tym obszarze zwartej zabudowy ww. osiedla mieszkaniowego. Wprawdzie należy zgodzić się z Prezydentem Miasta Kalisza, iż z uwagi na dokonane przekształcenie gruntów wyrobiska pokopalnianego, wpis do rejestru zabytków tego terenu jest bez znaczenia dla ochrony dziedzictwa archeologicznego, niemniej należy zauważyć, iż oprócz tych wyrobisk, omawiany obszar zajmuje luźna zabudowa usługowa, punktowo występująca zabudowa mieszkaniowa lub obszar niezainwestowany, towarzyszący ww. reliktom dawnej kopalni ilów. Są to miejsca, na których możliwe jest odkrycie kolejnych obiektów archeologicznych, przy czym zgromadzony materiał dowodowy w sprawie takiej sytuacji nie wyklucza.

W tym stanie rzeczy należało orzec jak w rozstrzygnięciu.

Od niniejszej decyzji nie służy odwołanie, jednakże strona niezadowolona z decyzji może zwrócić się do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z wnioskiem o ponowne rozpatrzenie sprawy w terminie 14 dni od dnia doręczenia decyzji, stosownie do przepisu art. 127 § 3 Kodeksu postępowania administracyjnego.

Załącznik do decyzji

-plansza graficzna

ZUP MINISTRA KULTURY
I DZIEDZICTWA NARODOWEGO
SEKRETAŹ STANU
GENERAŁNY
KONSERWATOR ZABYTEKÓW
Piotr Zychowski

Otrzymują:

1. Prezydent Miasta Kalisza
2. Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków
3. Kierownik Delegatury w Kaliszu WUOZ w Poznaniu
- ④ strony postępowania administracyjnego
(doręczenie w drodze obwieszczenia zgodnie z 49 Kpa i art. 94 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami)

Załącznik do decyzji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego
DOZ-OAiK-6700-310-2/12-13 [KD] z dnia 28.11.2013

----- obszar m. Kalisza w granicach aktualnych, uznany za zabytek
orzeczeniem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu
z dnia 18.02.1957 r., pozostawiony w rejestrze zabytków

----- część obszaru m. Kalisza w granicach aktualnych, uznanego za zabytek
orzeczeniem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu
z dnia 18.02.1957 r., skreślona z rejestru zabytków decyzją Ministra Kultury
i Dziedzictwa Narodowego DOZ-OAiK-6700-310-2/12-13 [KD]
z dnia 28.11.2013

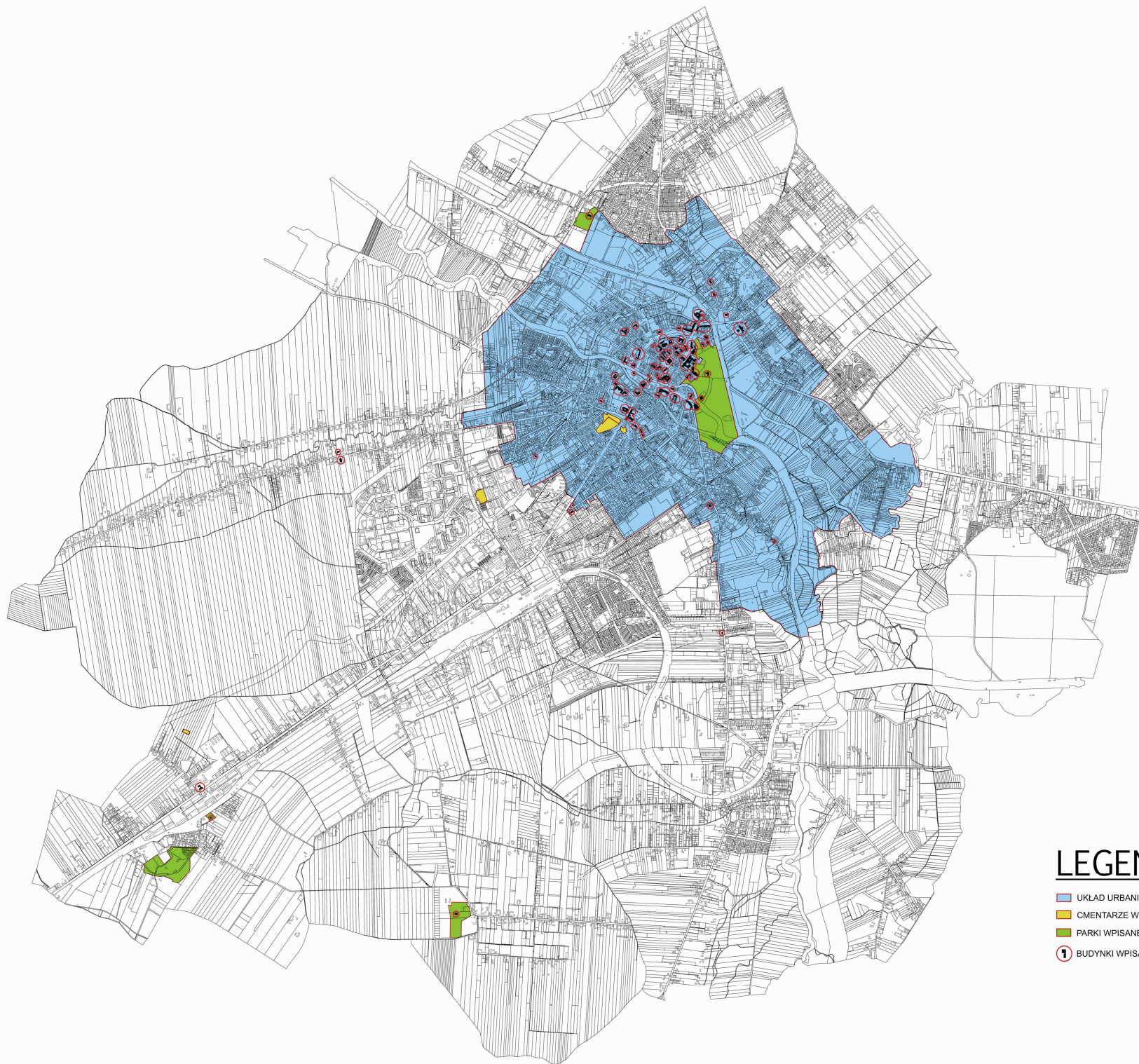

ANEKS NR 5

CZĘŚĆ GRAFICZNA

-

ZABYTKI NIERUCHOME

LEGENDA

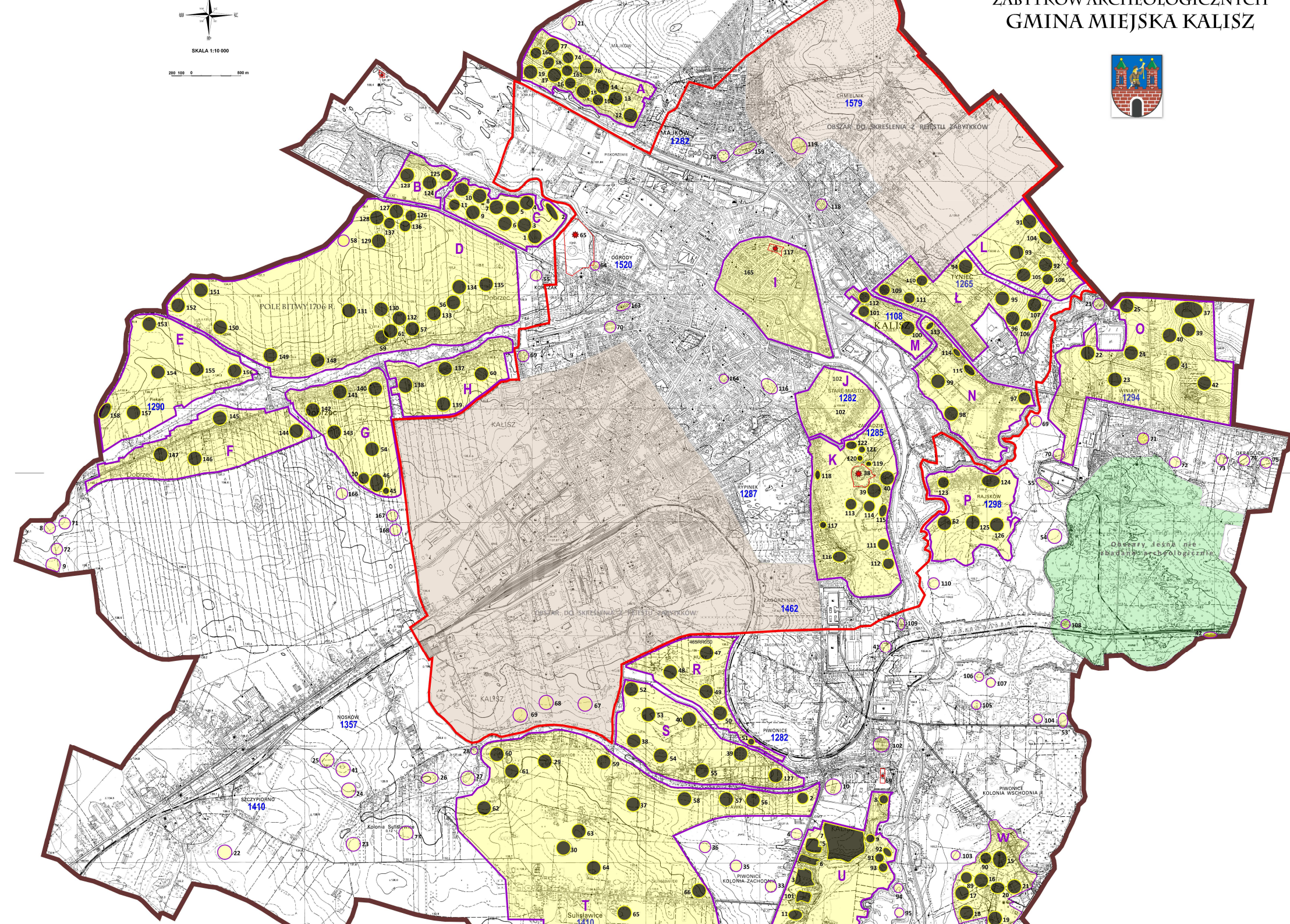
- UKŁAD URBANISTYCZNY MIASTA KALISZA
- CMENTARZE WPISANE DO REJESTRU ZABYTEKÓW
- PARKI WPISANE DO REJESTRU ZABYTEKÓW
- BUDYNKI WPISANE DO REJESTRU ZABYTEKÓW

ANEKS NR 6

CZĘŚĆ GRAFICZNA

-

ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

GMINNA EWIDENCJA STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH

MIASTO KALISZ
2013 R.

Legenda

- zespół stanowisk archeologicznych
- stanowisko archeologiczne poza zespołem
- stanowisko archeologiczne w zespole
- stanowisko archeologiczne w rejestrze zabytków
- obiekt wpisany do rejestru zabytków
- pierwsza data historyczna miejscowości

*Przewodniczący
Rady Miejskiej Kalisza
/.../
Andrzej Plichta*